

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 343.35.2(043.2)

CARP Terentie

INFRAȚIUNILE CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR
ȘI PREVENIREA LOR

SPECIALITATEA: 554.02 – CRIMINOLOGIE

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

COJOCARU Radion

Dr. în drept, conf. univ.

Autor:

CHIȘINĂU, 2017

© CARP TERENCE, 2017

CUPRINS

ADNOTARE (în română, engleză, rusă).....	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
 1. ABORDĂRI DOCTRINARE ȘI REGLEMENTĂRI NORMATIVE ÎN DOMENIUL INFRAȚIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR	
1.1. Doctrina de specialitate națională și străină cu privire la infracțiunile contra familiei și minorilor.....	16
1.2. Evoluția cadrului normativ incriminator al infracțiunilor contra familiei și minorilor.....	29
1.3. Reglementări normative internaționale și naționale privind ocrotirea familiei și minorilor..	44
1.4. Aspecte de drept comparat privind infracțiunile contra familiei și minorilor.....	54
1.5. Concluzii la capitolul 1.....	64
 2. ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A INFRAȚIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR	
2.1. Conceptul și particularitățile criminologice ale infracțiunilor contra familiei și minorilor...	66
2.2. Cauzele și condițiile infracțiunilor contra familiei și minorilor.....	78
2.3. Personalitatea infractorilor care comit infracțiuni contra familiei și minorilor.....	92
2.4. Victimizarea minorilor prin infracțiuni contra familiei și minorilor.....	105
2.5. Concluzii la capitolul 2.....	111
 3. MĂSURI DE PREVENIRE A INFRAȚIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR	
3.1. Măsuri generale de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor.....	115
3.2. Măsuri special-criminologice de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor.....	125
3.3. Măsuri de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor.....	134
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	149
 CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	153
BIBLIOGRAFIE.....	159
 ANEXA 1. DATE STATISTICE PRIVIND STAREA INFRAȚIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR.....	
	175

ANEXA 2. DISTRIBUIREA TERITORIALĂ ȘI STRUCTURALĂ A	
INFRAȚIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR.....	180
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	181
CV AL AUTORULUI.....	182

ADNOTARE

Carp Terentie. „Infrațiunile contra familiei și minorilor și prevenirea lor”. Teză de doctor în drept. Specialitatea 554.02 – Criminologie. Chișinău, 2017.

Structura tezei: Introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 230 titluri, 174 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 6 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: familie, minori, criminalitate, cauze, condiții, personalitate, victimă, victimizare, prevenire, combatere.

Domeniul de studiu. Criminologie.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul lucrării constă în analiza criminologică complexă a infrațiunilor contra familiei și minorilor. Pentru atingerea scopului propus au fost stabilite următoarele obiective: studierea evoluției cadrului normativ incriminator al infrațiunilor contra familiei și minorilor; analiza parametrilor statistici ai infrațiunilor contra familiei și minorilor; elucidarea cauzelor și condițiilor infrațiunilor contra familiei și minorilor; studierea personalității infractorului care comite infrațiuni contra familiei și minorilor; identificarea aspectelor legate de victimizarea minorilor în urma infrațiunilor contra familiei și minorilor; determinarea măsurilor generale, special-criminologice și victimologice de prevenire a infrațiunilor contra familiei și minorilor etc.

Noutatea și originalitatea științifică. Acest studiu reprezintă o cercetare criminologică complexă a problemelor teoretico-practice ce vizează infrațiunile contra familiei și minorilor, elucidarea particularităților și tendințelor actuale ale fenomenului investigat, fapt care a condiționat argumentarea unor recomandări științifice de prevenire a tipului respectiv de criminalitate.

Problema științifică importantă soluționată constă în elucidarea particularităților criminologice ale infrațiunilor contra familiei și minorilor, precum și elaborarea unor recomandări ce vizează perfecționarea sistemului de măsuri orientat spre prevenirea genului respectiv de criminalitate, fapt care va contribui la eficientizarea activității organelor de drept în domeniul contracarării acestui fenomen negativ.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Studiul tratează în plan teoretic nu doar cele mai actuale probleme criminologice ale infrațiunilor contra familiei și minorilor, dar se axează și pe înaintarea unor recomandări concrete, având ca obiectiv sporirea eficienței activității de prevenire a fenomenului investigat.

Implementarea rezultatelor științifice. Concluziile și recomandările formulate își găsesc aplicabilitatea în realizarea unor noi studii științifice, în programele de studii ale instituțiilor de învățământ, în programele unor structuri neguvernamentale care se preocupă de problemele tineretului, precum și în activitatea organelor responsabile de prevenirea fenomenului criminalității.

ANNOTATION

Carp Terentie. „Offences against family and minors and their prevention”. PhD thesis in law. Specialty 554.02 – Criminology. Chişinau, 2017.

Thesis structure: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 230 titles, main text 174 pages. Obtained results are published in 6 scientific works.

Keywords: family, minors, criminality, causes, conditions, personality, victim, victimization, prevention, combating.

Domain of study: Criminology.

The purpose and objectives of the paper: The purpose of this paper is to analyze complex criminological crimes against the family and minors. In order to achieve the pursued aim, the following objectives have been established: study of the evolution of the incriminating normative framework of the offenses against family and minors; the analysis of statistical parameters of the offenses against family and minors; determination of causes and conditions of the offenses against the family and minors; study of the offender personality who commits crimes against the family and minors; identification of the victimological characteristics of the minors who have suffered from offenses against family and minors; elucidation of the general, special criminological and victimological measures of preventing the offenses against family and minors etc.

Scientific novelty and originality: This study represents a complex criminological research of the theoretical and practical issues that concern the offenses against family and minors, elucidation of the particularities and current trends of the investigated phenomenon, fact which has conditioned the argumentation of same scientific advice for preventing this type of crime.

The solved important scientific problem is to elucidate the peculiarities of crimes against the family and minors, and develop recommendations aimed at improving the prevention-oriented measures that genre of crime, which will contribute to the efficiency of law enforcement in fighting this negative phenomenon.

The thesis theoretical significance and applicative value. The study not only treats at the theoretical plan the most current criminological problems of crimes against the family and minors, but also focuses on the submission of concrete recommendations aimed at increasing the efficiency of prevention activity of the investigated phenomenon.

Implementation of scientific results. The conclusions and recommendations are applicable in realization of same new scientific studies, in the curriculum of educational institutions, in the programs of non-governmental structures that deals with youth issues, as well as in the activity of organs responsible for preventing crime phenomenon.

АННОТАЦИЯ

Карп Терентий. «Преступления против семьи и несовершеннолетних и их предупреждение».

Диссертация на соискание ученой степени доктора права по специальности

554.02 – Криминология. Кишинэу, 2017.

Структура диссертации. Работа состоит из введения, 3 глав, основных выводов и рекомендаций, библиографии, включающей 230 наименований, 174 страниц основного текста. Результаты проведенного исследования были опубликованы в 6 научных работах.

Ключевые слова: семья, несовершеннолетние, преступность, причины, условия, личность, жертва, виктимизация, предупреждение, пресечение.

Область исследования. Криминология.

Цель и задачи работы. Целью работы является комплексное криминологическое исследование преступлений против семьи и несовершеннолетних. Для достижения намеченной цели были поставлены следующие задачи: изучение развития нормативно-правовой базы инкриминирования преступлений против семьи и несовершеннолетних; анализ статистических данных преступлений против семьи и несовершеннолетних; определение причин и условий совершения преступлений против семьи и несовершеннолетних; изучение личности преступника совершающего преступления против семьи и несовершеннолетних; определение виктимологических характеристик несовершеннолетних пострадавших в результате преступлений против семьи и несовершеннолетних; разъяснение общих, специально-криминалистических и виктимологических мер по предупреждению преступлений против семьи и несовершеннолетних и т.д.

Научная новизна и оригинальность исследования. Данная работа представляет собой комплексное криминологическое исследование теоретических и практических проблем связанных с преступлениями против семьи и несовершеннолетних, разъяснение актуальных особенностей и тенденций изучаемого феномена, что спровоцировало обоснование научных рекомендаций по предупреждению данного вида преступности.

Научная проблема, разрешенная в данном исследовании, состоит в выявлении криминологических особенностей преступлений против семьи и несовершеннолетних, а также в разработке рекомендаций, направленные на усовершенствование мер по предотвращению данного вида преступлений, что будет способствовать повышению эффективности правоохранительных органов в борьбе с этим отрицательным явлением.

Теоретическая значимость и прикладное значение исследования. С теоретической точки зрения научное исследование изучает не только актуальные криминологические проблемы преступлений против семьи и несовершеннолетних, но основывается на предоставлении конкретных рекомендаций, нацеленных на повышение эффективности по предупреждению изучаемого феномена.

Внедрение результатов исследования. Полученные выводы и рекомендации могут быть применены в дальнейших научных исследованиях, в программах учебных заведений, в программах определенных неправительственных структур, занимающихся проблемами молодежи, а также в деятельности органов ответственных за предупреждение преступности.

LISTA ABREVIERILOR

Art. – articol

Cap. – capitol

CE – Consiliul Europei

CP – Cod penal

D. Hr. – după Hristos

Etc. – etcetera

Î. Hr. – înainte de Hristos

Lit. – litera

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

ONU – Organizația Națiunilor Unite

RM – Republica Moldova

Sec. – secol

SUA – Statele Unite ale Americii

UE – Uniunea Europeană

Vol. – volum

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Secolul al XXI-lea, caracterizat prin globalizarea relațiilor internaționale, impune obiectiv necesitatea coordonării eforturilor statelor civilizate pentru atingerea intereselor supreme ale comunității internaționale, inclusiv prin ocrotirea familiei și minorilor.

Astfel, fiind subiect al relațiilor de drept internațional, Republica Moldova este parte la un șir de convenții și acorduri internaționale bilaterale și multilaterale din domeniul vizat.

Un act internațional important, menit să ocrotească și instituția familiei și minorilor, îl constituie Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU (New York) prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948. În conformitate cu prevederile acesteia, începând de la vârsta nubilă, bărbatul și femeia, fără nici o restricție în privința rasei, cetățeniei sau religiei, au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie. Ei au drepturi egale la încheierea căsătoriei, în decursul căsătoriei și la desfacerea ei. Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți. Familia este elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului (art. 16); Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire speciale. Toți copiii, indiferent dacă s-au născut în cadrul sau în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială (art. 25); Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art. 5).

Prevederi asemănătoare se regăsesc și în textul Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, precum și într-un șir de alte convenții la care Republica Moldova este parte.

Ocrotirea intereselor familiei și minorilor constituie o direcție prioritară a activității oricărui stat de drept.

Astfel, în sistemul legislativ autohton privind ocrotirea familiei și minorilor, rolul principal cu certitudine îl are legea fundamentală a Republicii Moldova – Constituția.

În acest sens, în conformitate cu art. 48 al respectivei legi supreme, familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Iar potrivit art. 49, statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin. La rândul său, art. 50 stabilește că mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială. Totodată, exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

Prevederi constituționale din domeniul vizat își găsesc reflectare în actele normative ramurale, cum este și Codul penal al Republicii Moldova, care în Capitolul VII al Părții speciale, intitulat „Infrațiuni contra familiei și minorilor”, prevede următoarele infracțiuni: incestul (art. 201 CP); violența în familie (art. 201¹ CP); divulgarea secretului adopției (art. 204 CP); abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP); traficul de copii (art. 206 CP); scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207 CP); atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP); pornografia infantilă (art. 208¹ CP); recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208² CP); atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 CP).

Analizând datele statisticii oficiale, remarcăm o dinamică îngrijorătoare a infracțiunilor contra familiei și minorilor în perioada anilor 2011-2015. Structura (pe ani) respectivelor infracțiuni arată în felul următor: 2011 – 597 (1,7 %); 2012 – 953 (2,6); 2013 – 1474 (3,9%); 2014 – 2423 (5,8 %); 2015 – 2058 (5,2%).

Din datele prezentate se observă o creștere continuă a numărului de infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în anii 2011-2014 și o ușoară descreștere de 0,6% înregistrată în perioada anului 2015.

Indicatorul maxim al numărului total și al cotei infracțiunilor contra familiei și minorilor a fost fixat în anul 2014 (2423 sau 5,8%), iar minim – în anul 2011 (597 sau 1,7%). Majorarea numărului infracțiunilor pe parcursul anilor 2011-2014 cu 1826 infracțiuni s-a reflectat nemijlocit asupra cotei infracțiunilor respective cu 4,1%.

Urmează de menționat că din numărul total de infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în perioada de referință, aproximativ 80-90% din infracțiuni îl constituie violența în familie (art. 201¹ CP). Astfel, în anul 2011 au fost înregistrate 478 (80%) infracțiuni; 2012 – 818 (86%); 2013 – 1346 (91%); 2014 – 2270 (94%); 2015 – 1914 (93%).

Tendința negativă de creștere a infracțiunilor vizate impune necesitatea elucidării exacte a cauzelor acestora și a condițiilor care le favorizează, precum și necesitatea elaborării unor măsuri eficiente de prevenire a acestui gen de fapte penale.

Infrațiunile contra familiei și minorilor au fost studiate de mai mulți autori din țară și de peste hotare, care au tratat respectiva problematică din mai multe unghiuri de vedere. Astfel, o contribuție remarcabilă la acest capitol au adus-o autorii: Botezatu T., Bujor V., Gladchii Gh., Larii Iu., Brezeanu O., Dragomir C., Emilian S., Giurgiu N., Nistor M., Bulat I., Oancea I., Sîmboteanu D., Stamatina O., Lazer E., Адэскэлицэ В., Аванесов Г., Лебедев С., Антонян Ю., Боровиков В., Бурлаков В., Горшков И., Зулкарнеев В., Зайков Ф., Ильяшенко А., Карнозова Л., Кострома М., Коцюба В., Кудрявцев В., Лопушанский Ф., Мишота В.,

Мошак Г., Побегайло А., Пудовочкин Ю., Ривман Д., Тляумбетов Р., Финько Е., Ханова З., Шпак Б., Харченко О., Шестаков Д. ș.a.

Deși infracțiunile contra familiei și minorilor a constituit obiect de studiu al mai multor lucrări, totuși unele aspecte importante ale acestui subiect nu au fost investigate sau au fost elucidate doar tangențial. Prin urmare, lipsa în Republica Moldova a unor cercetări criminologice complexe la acest capitol generează insuficiența aplicării cunoștințelor respective atât la descoperirea și prevenirea criminalității în general, cât și a categoriei de infracțiuni comise contra familiei și minorilor.

Elucidarea problemelor menționate este posibilă prin intermediul studierii rădăcinilor sociale și psihologice ale comportamentului infracțional, precum și al particularităților personalității celor implicați în comiterea diferitor infracțiuni contra familiei și minorilor. Acest gen de criminalitate necesită o studiere profundă prin cuprinderea vastă a fenomenelor și proceselor economice, sociale, demografice, juridice și psihologice.

Astfel, aprecierea criminologică a infracționalității contra familiei și minorilor și elaborarea unor măsuri în vederea prevenirii acestora nu este posibil de realizat fără o analiză profundă a mecanismului interacțiunii cauzelor și condițiilor obiective și subiective ale acestui fenomen social. Toate acestea mărturisesc despre gradul înalt de actualitate al cercetării, condiționând interesul autorului față de tema aleasă.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul lucrării constă în analiza criminologică complexă a infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și elaborarea unor recomandări științifice în domeniul prevenirii acestei categorii de infracțiuni.

Pentru atingerea scopului propus au fost stabilite următoarele obiective:

- studierea evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- investigarea actelor normative internaționale și naționale privind ocrotirea familiei și minorilor;
- abordarea cadrului doctrinar național și străin cu privire la infracțiunile contra familiei și minorilor;
- analiza legislațiilor penale ale altor state privind răspunderea pentru infracțiunile contra familiei și minorilor;
- determinarea cauzelor și condițiilor infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- analiza parametrilor statistici prin prisma nivelului, structurii și dinamicii infracțiunilor contra familiei și minorilor;

- evidențierea particularităților criminologice ale personalității infractorului care comite infracțiuni contra familiei și minorilor;
- identificarea caracteristicilor victimologice ale minorilor care au suferit în urma infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- elucidarea măsurilor generale de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- caracterizarea măsurilor special-criminologice de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- elaborarea măsurilor de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor etc.

Metodologia cercetării științifice. Pentru realizarea scopului și obiectivelor enunțate, în procesul elaborării lucrării a fost folosit materialul doctrinar și normativ cu privire la infracțiunile contra familiei și minorilor. Totodată, aspectul teoretic al lucrării a fost completat cu spețe reflectate în practica judiciară.

De asemenea, investigarea fenomenului în cauză a fost posibil prin aplicarea metodelor de cercetare științifică specifice teoriei dreptului și criminologiei: metoda logică (în vederea interpretării normelor juridice, sistematizării acestora, clarificării conceptelor juridice etc.); metoda istorică (pentru urmărirea în timp a evoluției studiilor privind infracțiunile contra familiei și minorilor); metoda comparativă (pentru compararea diferitor viziuni expuse de cercetători pe marginea subiectului investigat, precum și aprecierea comparativă a gradului de cercetare științifică a fenomenului respectiv în doctrina de specialitate națională și străină); metoda prospectivă (în vederea identificării celor mai eficiente căi de îmbunătățire a mecanismului de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor); metoda sistemică (aplicabilă în procesul cercetării normelor juridice naționale și internaționale de ordin instituțional și material care se referă la subiectul investigat); metoda statistică (utilizată în procesul analizei și interpretării parametrilor statistici ai infracțiunilor contra familiei și minorilor).

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Acest studiu reprezintă o cercetare criminologică complexă a problemelor teoretico-practice ce vizează infracțiunile contra familiei și minorilor. Generalizarea și analiza materialului empiric a permis elucidarea particularităților și tendințelor actuale ale fenomenului investigat. Totodată analiza criminologică a criminalității contra familiei și minorilor a condiționat argumentarea unor recomandări științifice de prevenire a tipului respectiv de criminalitate.

Elementele de noutate sunt concretizate în următoarele teze fundamentale ale lucrării:

- a fost argumentată necesitatea dozării politicii incriminatoare în privința unor fapte contra familiei și minorului care presupun abandonul de familie, neexecutarea obligației de întreținere, educație și protecție a minorului, precum și relele tratamente aplicabile în privința acestuia;

- s-a demonstrat că în condițiile actuale de dezvoltare a societății tendințele nefavorabile ale infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt condiționate de factorii socio-economici, politici, organizatorico-juridici, socio-culturali, moral-psihologici, ideologici, precum și de factorii cu caracter personal, la care se atribuie rudenia, vârsta, educația, ocupația, abuzul de alcool și consumul de droguri, bolile mintale și fizice ale autorilor infracțiunilor și ale victimelor acestora;

- s-a constatat o creștere ponderată a infracțiunii de violență în familie prevăzută la art. 201¹ CP al RM, comparativ cu celelalte infracțiuni din domeniu, fapt ce solicită o atenție în plus din partea autorităților în activitatea de prevenire și combatere a acesteia, inclusiv prin elaborarea unei Strategii de prevenire și combatere pe termen lung a violenței în familie de către MAI;

- s-a propus eficientizarea măsurilor de influență asupra cauzelor și condițiilor infracționalității contra familiei și minorilor, care trebuie să se bazeze pe realizarea unor programe de stat, direcționate strict spre relevarea postinfracțională a familiilor vulnerabile și a potențialelor victime, evaluarea situațiilor de risc și aplicarea eficientă a unor măsuri special-preventive reieșind din datele relevante;

- a fost conceput un sistem complex și eficient de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor, care va conține următoarele măsuri: relevarea și înlăturarea sau reducerea ori neutralizarea cauzelor criminalității, a unor tipuri separate ale ei, precum și a condițiilor care o favorizează; identificarea grupurilor de persoane cu un grad sporit de risc criminal și reducerea acestuia; relevarea și înlăturarea situațiilor dintr-un anumit mediu care motivează sau provoacă nemijlocit comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor; identificarea persoanelor, comportamentul cărora indică asupra posibilității reale de a comite infracțiuni contra familiei și minorilor, precum și influența coercitivă asupra acestei categorii de indivizi;

- de *lege ferenda* s-a propus reformularea modalității normative de comitere a violenței în familie prevăzute la art. 201¹ alin. (1) lit. b) CP din „izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei” în „izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei care a provocat o suferință psihică acesteia”;

- de *lege ferenda* s-a propus consacrarea răspunderii penale pentru **abandonul de familie**, prin reintroducerea la art. 202 CP cu următoarea formulare legislativă: *săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte:*

a) *părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor, expunându-l la suferințe fizice sau morale;*

b) *neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzute de lege;*

c) *neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească,*

se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 180 de ore sau cu închisoare de până la 2 ani.

Problema științifică importantă soluționată constă în elucidarea particularităților criminologice ale infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și elaborarea unor recomandări ce vizează perfecționarea sistemului de măsuri orientat spre prevenirea genului respectiv de criminalitate, fapt care va contribui la eficientizarea activității organelor de drept în domeniul contracării acestui fenomen negativ.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Importanța teoretică a studiului rezidă în investigarea bazelor teoretico-practice expuse în literatura de specialitate națională și străină cu privire la problematica infracțiunilor contra familiei și minorilor.

În acest context, pe lângă sursele doctrinare, au fost studiate minuțios și prevederile actelor juridice internaționale, ale legislației naționale și ale legislațiilor penale din alte state, precum: România, Rusia, Ucraina, Franța, Germania, Belgia, SUA, Italia, Polonia, Elveția, Lituania.

Semnificația teoretico-aplicativă constă și în faptul că conținutul și concluziile expuse în lucrare pot fi utilizate în procesul de perfecționare a bazelor teoretice ale criminologiei, fapt care va permite înlăturarea lacunelor generate de abordarea fragmentară a problematicii vizate. Totodată, concluziile și recomandările conținute în lucrare pot fi utilizate în activitatea practică de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și în cadrul predării cursurilor teoretice și aplicative ale criminologiei.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele investigației ce vizează aspectele juridice și criminologice ale infracțiunilor contra familiei și minorilor au fost puse în discuție la Conferința științifico-practică internațională „Delicvența și justiția juvenilă: evaluare, probleme, soluții”, din 31 octombrie 2014. De asemenea, ideile de bază ale lucrării au fost publicate în diverse reviste științifice de profil: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*; *Revista științifico-practică „Legea și viața”*, nr. 10(298), 2016 și nr. 11(299), 2016.

Sumarul compartimentelor tezei. Ținând cont de ordinea realizării scopului și obiectivelor trasate, lucrarea are următoarea structură: adnotări (în română, engleză, rusă); lista

abrevierilor; introducere; trei capitole divizate în paisprezece paragrafe; concluzii generale și recomandări; bibliografie; anexe; declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Introducerea reprezintă fundamentarea și justificarea temei alese pentru cercetare. În acest sens, ea cuprinde următoarele compartimente: actualitatea și importanța temei investigate, scopul și obiectivele propuse spre realizare, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, modalitatea de aprobare a rezultatelor și concluziilor cercetării.

Primul capitol, *„Abordări doctrinare și reglementări normative în domeniul infracțiunilor contra familiei și minorilor”*, conține o caracteristică generală a infracțiunilor contra familiei și minorilor. Astfel, este investigată evoluția cadrului incriminator al infracțiunilor contra familiei și minorilor; sunt minuțios analizate actele normative internaționale și naționale cu privire la ocrotirea familiei și minorilor; este efectuat un studiu comparat al legislațiilor penale ale altor state cum ar fi: România, Rusia, Ucraina, Franța, Germania, Belgia, SUA, Italia, Polonia, Elveția, Lituania.

De asemenea, acest capitol mai conține și analiza comparativă a surselor doctrinare la tema tezei: monografii, articole științifice, manuale și teze de doctorat publicate în țară și peste hotare.

Capitolul doi, *„Analiza criminologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor”*, cuprinde analiza parametrilor statistici ai infracțiunilor contra familiei și minorilor (prin prisma nivelului, dinamicii și structurii acestui fenomen); elucidarea cauzelor și condițiilor infracțiunilor contra familiei și minorilor. De asemenea, în acest compartimentul al lucrării sunt investigate particularitățile criminologice ale personalității infractorului care comite infracțiunile contra familiei și minorilor, precum și caracteristicile victimologice ale minorilor care au suferit în urma acestei categorii de infracțiuni.

Capitolul trei, *„Măsuri de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor”*, este consacrat celor mai importante aspecte cu privire la prevenirea generală și specială a infracțiunilor contra familiei și minorilor. Diferențierea între aceste tipuri de prevenire criminologică este realizată în baza comparării unor astfel de elemente, cum ar fi obiectul influențării, măsurile de prevenire și subiecții implicați în activitatea de prevenire.

La finalul lucrării se conțin o serie de concluzii generale și recomandări, care pot fi utilizate în procesul de perfecționare a bazelor teoretice și practice ale prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor.

1. ABORDĂRI DOCTRINARE ȘI REGLEMENTĂRI NORMATIVE ÎN DOMENIUL INFRAȚIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR

1.1. Doctrina de specialitate națională și străină cu privire la infracțiunile contra familiei și minorilor

În ceea ce privește investigațiile criminologice complexe a infracțiunilor contra familiei și minorilor în Republica Moldova, acestea practic lipsesc, existând doar anumite subiecte separate cercetate în acest context.

Astfel, teza de doctor habilitat, „Victimologie criminologică: probleme teoretice, metodologice și aplicative” [74], elaborată de Gh. Gladchi, abordează tangențial și unele aspecte ce țin de prevenirea victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor. Acest studiu cuprinde o descriere amplă a conceptelor fundamentale ale victimologiei, a rolului victimei în mecanismul actului infracțional, a problemelor cu privire la prevenirea victimologică a infracțiunilor, precum și a aspectelor legate de protecția, reintegrarea socială și repararea prejudiciului cauzat victimelor în urma infracțiunilor.

O altă lucrare fundamentală, „Victimologie” [75], elaborată de același autor în baza tezei sale de doctor habilitat, reflectă, în mare măsură, aceleași subiecte menționate mai sus, cu anumite modificări și completări actualizate. Considerăm că sunt foarte importante aspectele lucrării ce țin de elucidarea activității organelor afacerilor interne în domeniul prevenirii victimologice a infracțiunilor, precum și necesitatea acumulării cunoștințelor victimologice în procesul de formare a specialiștilor pentru structurile specializate ale Ministerului Afacerilor Interne.

În manualul „Criminologie generală” [71, p. 164-182], profesorul Gh. Gladchi elucidează infracțiunile contra familiei și minorilor în contextul analizei problemelor privind determinarea și cauzalitatea criminalității. Este firesc și logic să fie stabilită, în primul rând, noțiunea de „determinante” și, mai apoi, identificarea determinantelor criminalității. Pornind de la etimologia cuvântului „determinare”, se constată că determinarea este interconexiunea generală, interacțiunea între obiect, fenomene și procese. Prin urmare, este înaintată teza precum că un anumit fenomen (de exemplu, criminalitatea) nu apare singur de la sine, în afara realității înconjurătoare, dar, dimpotrivă, este legat de acesta, fiind generat de factori și circumstanțe concrete.

Potrivit autorului, noțiunea de factor este similară cu cea de circumstanță sau determinantă, iar factorii criminalității sunt fenomenele care influențează asupra acesteia. Referitor la criminalitatea familială cercetătorul consideră drept cauze ale acestui fenomen influențele negative ale relațiilor intrafamiliale. La rândul său, tulburările care au loc în familie se reflectă asupra procesului de socializare a copilului și formării personalității acestuia, iar destabilizarea structurii familiei este determinată de așa factori ca: numărul de membri ai familiei, capacitatea educativă a părinților, mobilitatea socială și migrația familiei.

Nu rămâne neelucidată nici problema prevenirii criminalității, acesta constituind o temă separată de discuție. Este de menționat că Gh. Gladchi a studiat prevenirea infracțiunilor mai cu seamă din perspectiva victimologică, accentul fiind pus pe victimă și evidențierea adevăratului ei rol în mecanismul infracțiunii. Potrivit savantului, prevenirea victimologică este o parte componentă, un subsistem al întregului proces de preîntâmpinare a infracțiunilor [71, p. 294-305].

Prin urmare, toate investigații sunt complexe, iar rezultatele obținute pot contribui esențial la prevenirea victimizării și protecției victimelor împotriva infracțiunilor, fiind elaborat și un concept separat în acest sens.

În tangență cu fenomenul investigat în această lucrare sunt și cercetările realizate de savantul autohton V. Bujor, care publică primele lucrări metodologice și fundamentale: „Elemente de criminologie” [27] „Esența fenomenului crimă (criminalitate)” [25], „Cauzalitatea în criminologie” [30] etc. De altfel, interesele criminologului se răsfrâng asupra întregii problematice criminologice, în cazul nostru și asupra caracteristicii criminologice a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

Astfel, lucrarea „Criminalitatea recidiviștilor”, publicată de V. Bujor [26] (în coautorat), este consacrată tratamentului criminologic al criminalității recidiviștilor, analizei și structurării fenomenului în cauză, interdependenței criminalității recidiviștilor cu crima organizată, impactului detențiunii penitenciare asupra nivelului criminalității recidiviștilor, caracteristicii criminologice a personalității recidiviștilor, precum și măsurilor de prevenire a criminalității recidiviștilor. Autorii sesizează influența recidiviștilor asupra extinderii și creșterii criminalității organizate și profesionale, asupra contagiunii criminale a minorilor și tinerilor cu vârste cuprinse între 18 și 25 de ani.

Aceiași autori, în lucrarea „Cu privire la esența și pericolul social al criminalității”, studiază infractorii și criminalitatea penitenciară, subliniind că criminalitatea constituie una dintre patologiile sociale și remarcând, totodată, că stabilirea tradițiilor și obiceiurilor criminale este întreținută la nivelul existenței societății în general. Confirmarea acestei teze se regăsește în

existența multor cuvinte și expresii, a cântecelor cu limbaj criminal și a tatuajelor, care sunt răspândite printre minori și au pentru ei o deosebită însemnătate [28, p. 5-12].

Un loc important în publicațiile care se referă la tema tezei îl ocupă și studiul monografic „Caracterizarea criminologică și juridico-penală a traficului de ființe umane”, elaborată de V. Bujor [29] (în coautorat), în conținutul căreia s-a examinat fenomenul traficului de ființe umane sub aspect criminologic și juridico-penal, fiind analizată și perspectiva evoluției, a legăturii acestuia cu alte tipuri de criminalitate. Lucrarea, în opinia noastră, reprezintă un instrument vast de cercetare a unora dintre aspecte legate de traficul de copii și a altor infracțiuni contra minorilor.

Problematica infracțiunilor, inclusiv a celor contra familiei și minorilor, este studiată și de criminologul I. Ciobanu. În acest context, este relevant manualul său de „Criminologie” [37], în care sunt reflectate cele mai importante rezultate științifice obținute pe parcursul investigațiilor efectuate. Autorul are propria abordare a cauzelor criminalității, atenția fiindu-i focalizată asupra problematicii clasificării factorilor criminogeni și identificării factorilor care determină și favorizează criminalitatea. Fenomenul criminalității domestice este investigat în contextul abordării factorilor generali ai criminalității, și anume: factorii ereditari, factorii geografici, factorii economici, factorii demografici, factorii psihologici, factorii socio-culturali și factorii politici.

Prevenirea victimologică a infracțiunilor contra inviolabilității sexuale a minorilor, săvârșite prin violență, este investigată complex în teza de doctorat elaborată de D. Railean [120]. Astfel, în lucrare accentul este pus pe: abordarea conceptuală și reglementarea juridică a problemelor ce vizează victimologia criminologică și cea juvenilă; analiza victimologică a infracțiunilor contra inviolabilității sexuale a minorilor, săvârșite prin violență; analiza măsurilor de prevenire victimologică a acestei categorii de infracțiuni.

În acest context, ca urmare a studierii caracteristicilor specifice personalității minorului-victimă, comportamentului victimal al acestuia, precum și a diferitor situații de victimizare a minorilor prin infracțiuni sexuale, autorul vine cu unele concluzii și propuneri de îmbunătățire a cadrului normativ existent și a măsurilor de prevenire și combatere a acestui fenomen negativ.

Unele probleme legate de profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor au fost elucidate de Iu. Larii în cadrul lucrărilor Conferinței științifico-practice internaționale, „Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană”, din 5 octombrie 2007 [88, p. 115-124].

Astfel, reieșind din obiectivele principale ale profilaxiei victimologice a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor, autorul ajunge la concluzia că familia, instituțiile pedagogice,

medicale și de asistență psihologică, mass-media, subdiviziunile de urmărire penală, inspectorii operativi de sector, instituțiile penitenciare, organele procuraturii și instanțele judecătorești au cel mai important rol în prevenirea victimologică a categoriei respective de infracțiuni. Totodată s-a constatat că prevenirea victimologică a infracțiunilor comise împotriva minorilor poate fi realizată eficient doar în baza unui sistem unic, cu implicarea și interacțiunea în acest proces a tuturor organismelor societății ce au o astfel de menire.

Anumite investigații cu privire la problematica infracțiunilor contra familiei și minorilor, efectuate de Iu. Larii, sunt reflectate tangențial și în manualul său de „Criminologie” [87, p. 26-39]. În contextul abordării cauzelor generale ale criminalității este abordată succint și problematica criminalității domestice, printre cele mai importante cauze fiind menționate starea socio-morală a societății, interesele politice și relațiile economice. La categoria condiții care favorizează comiterea infracțiunilor, este relevată activitatea insuficientă a diferitor organe de drept, cum ar fi poliția, procuratura și instanțele judecătorești. De asemenea, autorul este de părere că neajunsurile în organizarea activității diferitor organe cu funcții de control pot contribui la apariția unor factori de natură criminogenă.

Același autor rezervă un capitol separat problematicii prevenirii criminalității, punând în discuție sub aspect științific mai multe subiecte: noțiunea și principiile prevenirii criminalității, caracteristica sistemului prevenirii criminalității, organele de drept ca subiecți ai prevenirii criminalității, precum și prevenirea individuală a infracțiunilor [87, p. 104-116].

O lucrare monografică consacrată problemei investigate aparține autorului Gh. Moșac, „Преступление в семье: истоки и профилактика” [197]. Lucrarea conține unele recomandări în vederea asanării unor laturi ale vieții în familie, inclusiv care ar exclude unele acțiuni ilegale ce ar atenta la viața și sănătatea persoanelor, precum și la cinstea și libertatea acestora.

Pentru a dezvălui câtu-și de puțin latura neînțeleasă a problemei atentatelor reciproce a persoanelor apropiate, autorul î-și propune să elucideze laturile pozitive și negative ale relațiilor de familie în ansamblu și influența diferitor factori asupra acestora.

Astfel, în rezultatul examinării aspectelor criminologice ale relațiilor de familie, s-a ajuns la concluzia că în Republica Moldova problemele cotidiene reprezintă unul din cele mai criminogene domenii ale activității vitale a populației. În republică predomină modul rural de viață cu forme subdezvoltate de petrecere a timpului liber, fapt care contribuie la predominarea problemelor cotidiene. Potrivit autorului, o cauză deosebit de periculoasă a infracțiunilor săvârșite în domeniul relațiilor de familie este consumul de alcool.

Cu referire la prevenirea infracțiunilor în domeniul relațiilor de familie, se menționează că este oportun de a pregăti tinerii pentru viața de familie începând cu băncile școlii. În unele

cazuri, ar fi necesară implicarea specialiștilor din domeniul psihologiei, medicinei și pedagogiei [197, p. 157].

Anumite aspecte cu privire la violența aplicată față de copii au fost expuse de D. Sîmboteanu [127] în cadrul Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din 10 octombrie 2014. Autorul articolului constată că subestimarea fenomenului violenței are loc atât la nivel individual și comunitar, cât și la nivelul întregii societăți. Disciplinarea prin pedepse fizice și umilitoare este adesea percepută ca fiind normală, în special atunci când nu are ca rezultat o vătămare „vizibilă” sau de durată. De asemenea, a fost relevat faptul că deși în Republica Moldova pedeapsa corporală a copiilor este pedepsită prin lege, datele studiilor din 2014 denotă că 48% din copiii cu vârsta cuprinsă între 2-14 ani sunt supuși pedepsei fizice, în timp ce doar 22% din copii sunt disciplinați prin metode non-violente.

Tot în cadrul lucrărilor aceleiași conferințe, Iu. Gonța [77] abordează violența față de copii ca efect al manipulării psihologice. În contextul articolului, autorul constată faptul că în perioadele de criză (politică, morală, economică) se agravează bolile sociale și crește criminalitatea. Deoarece comportamentul social uman este ghidat de regulile moralei, o soluție pentru rezolvarea problemei violenței este cultura. Aceasta nu poate fi împrumutată sau imitată, ci asimilată prin educație. Prin urmare, exteriorizarea sentimentelor negative prin agresiune nu i se potrivește unei persoane sau societăți culte și civilizate, ba chiar o compromite. Este important și, totodată, îngrijorător faptul că acest fenomen poate fi nu numai controlat, dar și cultivat sau, mai grav, manipulat.

Ca să înțelegem mai bine fenomenul criminalității contra familiei și minorilor este important să cunoaștem mai detaliat natura relațiilor de familie în societatea moldovenească și care sunt transformările care au loc în instituția familiei contemporane. Pornind de la acest obiectiv, O. Stamatian și E. Lazer scot în evidență caracteristicile, tipologia și cauzele apariției conflictelor familiale ca cel mai răspândit tip de conflicte. Potrivit autorilor studiului, conflictele conjugale, de regulă, au loc din cauza lipsei iubirii conjugale; diferenței prea mare de nivel intelectual, de cultură, de tradiții, de opinii, de medii de origine; incompatibilității de caractere, de personalitate, de sisteme de așteptări; dezacordului sexual dezacordului în rolurile conjugale, dezacordului asupra rolurilor parietale; pasiunii exclusive a unuia dintre parteneri; reproșului permanent, rostit sau perceput doar din comunicarea nonverbală; căsătoriilor precoc și căsătoriilor forțate; bolii mintale a unuia dintre parteneri; problemelor de loc, de mediu, de relații exterioare; dificultăților socioprofesionale ale unuia dintre parteneri etc. [130, p. 322]

Înțelegerea corectă a criminalității contra familiei și minorilor și prevenirea acestui fenomen implică studierea acestuia din diferite puncte de vedere, important în acest sens fiind și aspectul psihologic. În acest context, psihologul T. Botezatu, cercetând mediul familial ca sursă a comportamentului violent la copii, atrage atenția asupra multiplelor greșeli pe care le comit părinții în procesul educațional al copiilor. Potrivit cercetătorului, părinții ar trebui să fie plini de afecțiune, pentru ca grija și eforturile lor să fie răsplătite prin dragostea și bunele rezultate ale copilului dezvoltat armonios, psihic și afectiv. Adevărata căldură familială se întâlnește în familiile în care părinții sunt în bune relații, se ocupă suficient, cu dragoste, dar și cu autoritate părintească de copii lor, pentru care sunt și rămân modele vii, exemple demne de urmat. Deci, părinții trebuie să răspundă nevoilor copiilor, în special cele emoționale, care se concretizează în dorința de a fi ascultați, îngrijiți și apreciați [21, p. 335].

De problema violenței aplicate față de copii s-au preocupat, de asemenea, și alți autori [123], care au realizat mai multe sondaje sociologice, în urma cărora s-a constatat situația dezastruoasă din Republica Moldova la acest capitol. Astfel, în urma studiului respectiv, se afirmă că aproape trei din patru respondenți au menționat că în ultimele 12 luni au auzit despre cel puțin un caz de violență față de copii și doar puțin peste un sfert au declarat că nu cunosc asemenea cazuri. Aproape trei din cinci respondenți au întâlnit un caz, însă doar doi din cinci au înregistrat asemenea cazuri. În ceea ce privește categoriile de violență față de copii despre care respondenții au declarat cel mai frecvent că au întâlnit astfel de cazuri au fost violența fizică și neglijarea.

Analizând aspectul juridico-penal al problematicii investigate, menționăm una dintre primele lucrări bazate pe prevederile actualului Cod penal al Republicii Moldova, „Manual de drept penal. Partea specială”, autorul căruia este profesorul Alexandru Borodac. Manualul, fiind structurat în nouăsprezece capitole, abordează infracțiunile contra familiei și minorilor în Capitolul VIII, care este consacrat cercetării complexe a elementelor și semnelor constitutive ale respectivelor componente de infracțiuni, precum și definirii și sistematizării acestui gen de infracțiuni.

Astfel, Alexandru Borodac definește infracțiunile contra familiei și minorilor ca acțiunile sau inacțiunile prejudiciabile descrise de legea penală care atentează la temelia relațiilor familiale și la dezvoltarea fizică, intelectuală, morală, spirituală și sănătoasă normală a minorilor săvârșite cu intenție directă [18, p. 218].

De asemenea, autorul sistematizează infracțiunile contra familiei și minorilor în două grupe: 1) infracțiuni contra intereselor familiei și 2) infracțiuni contra dezvoltării fizice și morale normale a minorilor.

O altă lucrare în domeniu, „Drept penal. Partea specială. Vol. I.”, elaborată de autorii S. Brînză și V. Stati [23], este structurată în zece capitole. Capitolul VIII, intitulat „Infrațiuni contra familiei și minorilor”, cuprinde analiza problemelor ce țin de noțiunea, caracterizarea generală și tipurile infracțiunilor contra familiei și minorilor. De asemenea, în cadrul prezentului capitol sunt minuțios investigate componentele infracțiunilor respective.

Prin infracțiunile contra familiei și minorilor autorii înțeleg grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul VII al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, ca fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție, care aduc atingere – în mod exclusiv sau în principal – relațiilor sociale cu privire la conviețuirea în cadrul familiei și la dezvoltarea minorului [23, p. 721].

Totodată, autorii manualului menționat prezintă tipologia infracțiunilor contra familiei și minorilor în felul următor:

1) Infrațiuni contra familiei: incestul (art. 201 CP); violența în familie (art. 201¹ CP); divulgarea secretului adopției (art. 204 CP); abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP);

2) Infrațiuni contra minorilor: traficul de copii (art. 206 CP); scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207 CP); atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP); pornografia infantilă (art. 208¹ CP); atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 CP).

Prevederi asemănătoare celor reliefate mai sus se regăsesc și în altă lucrare recentă a autorilor S. Brînză și V. Stati, „Tratat de drept penal. Partea specială. Vol I” [24].

O sursă importantă de inspirație în domeniul victimizării minorilor și a membrilor familiei editată în România este „Cursul universitar de victimologie (perspectiva juridică, socio-psihologică și medico-legală asupra cuplului penal victimă-agresor)” [31].

Colectivul de autori care a elaborat această lucrare, pe lângă faptul că a studiat minuțios problemele ce țin de interacțiunea infractorului și a victimei în diferite împrejurări, s-a referit și la aspectele ce vizează victimizarea copiilor, femeilor, persoanelor în vârstă, precum și a altor categorii de persoane ce fac parte din diverse familii. Din acest punct de vedere, este importantă contribuția autorilor în abordarea victimei din perspectiva preventiv-protectivă individuală și colectivă, înaintând, în acest sens, mai multe recomandări științifice menite să anihileze fenomenul victimizării față de infracționalitate a diferitor persoane, inclusiv a minorilor și membrilor de familie.

Factorii generali ai criminalității, cauzalitatea în criminologie, personalitatea infractorului și a victimei, precum și multe alte probleme ale criminologiei care cuprind, la rândul lor, și criminalitatea contra familiei și minorilor, sunt abordate prin prisma criminologiei generale de către celebrii cercetători români: T. Amza, „Criminologie: tratat de teorie și politică criminologică” [1], D.S. Luminosu, V.Popa, „Criminologie (texte alese)” [98], I. Oancea, „Probleme de criminologie” [106], N. Giurgiu, „Elemente de criminologie” [70], R.M. Stănoiu, „Criminologie” [132], V. Cioclei, „Manual de criminologie” [39] ș.a. Lucrările autorilor români sunt remarcabile și prin abordarea detaliată a multiplelor teorii criminologice care abordează personalitatea infractorului, înțelegerea și influența acestuia asupra criminalității, factorii biologici, comportamentul criminal, factorii ecologici, stresul și formarea subculturilor etc.

Un interes deosebit față de problematica infracțiunilor contra familiei și minorilor a manifest și mediul academic din Federația Rusă, diferite aspecte ale fenomenului în cauză fiind elucidate în lucrările cercetătorilor ruși A. Pobegailo., O. Harcenco, Iu. Pudovocichin, A. Jalinschii, A. Iliascenco, R. Tliaumbetov, E. Finico ș.a.

În teza de doctor elaborată de A. Pobegailo sunt abordate diferite viziuni cu privire la noțiunea „probleme de familie”, fiind elucidate cauzele și condițiile care generează și favorizează problemele de familie. Autorul acordă o atenție deosebită studierii mecanismului influenței problemelor familiale asupra formării personalității comportamentului minorului delicvent. Prevenirea problemelor familiale și a consecințelor criminologice ale acestora constituie unul din obiectivele de bază ale lucrării. În urma analizei consecințelor problemelor de familie, autorul ajunge la concluzia cu privire la necesitatea studierii detaliate a bazei normative ce vizează protecția familiei și perfecționarea mecanismului juridic de eliminare a cauzelor și condițiilor care favorizează dezvoltarea problemelor în mediul familial [200].

Problemele prevenirii victimologice a infracțiunilor contra familiei și minorilor au fost elucidate în teza de doctorat elaborată de autorul rus O. Harcenco (Виктимологические проблемы предупреждения преступлений против семьи и несовершеннолетних (по материалам Санкт-Петербурга). Санкт-Петербург, 1999 [224].

Astfel, în respectiva lucrare accentul este plasat pe aspectele victimologice ale infracțiunilor contra familiei și minorilor, fiind elucidați factorii victimologici care influențează evoluția acestui gen de criminalitate, precum și problemele legate de prevenirea fenomenului investigat. În acest context, este importantă contribuția autorului la abordarea științifico-practică a următoarelor subiecte: specificul formării personalității victimelor infracțiunilor contra familiei și minorilor; clasificarea și tipologia acestor categorii de victime; reglementarea normativă a protecției familiei și drepturilor minorilor; caracteristica activității diferitor structuri de stat și

organisme neguvernamentale implicate în prevenirea victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor etc.

În final, sunt înaintate mai multe concluzii și recomandări științifice în scopul eficientizării sistemului de măsuri victimologice menite să prevină evoluția infracțiunilor contra familiei și minorilor.

O altă lucrare de doctorat, care reflectă unele aspecte ale prevenirii infracțiunilor contra minorilor sub aspect juridico-penal și criminologic, aparține autorului Iu. Pudovocichin (Уголовно-правовые и криминологические проблемы предупреждения преступлений против несовершеннолетних. Москва, 2005) [204].

Pornind de la faptul că în știința juridică sunt deficitare studiile cu abordări complexe a problemelor legate de protecția și interesele copilului atât sub aspect juridico-penal, cât și criminologic, cercetătorul și-a propus în calitate de obiect de investigare problema reglementării juridico-penale a relațiilor apărute în urma comiterii infracțiunilor contra minorilor și a relațiilor apărute în urma elaborării și punerii în aplicare a strategiei naționale de prevenire a genului respectiv de criminalitate.

Teza este structurată în patru capitole, prin prisma cărora sunt abordate problemele ce țin politica Rusiei în domeniul ocrotirii drepturilor copiilor, caracteristica juridico-penală a infracțiunilor comise contra minorilor, infracționalitatea contra minorilor în contextul proceselor criminale din Rusia, complexul cauzal și prevenirea acestui tip de criminalitate etc. Deși lucrarea este axată mai mult pe problemele juridico-penale ale infracțiunilor contra minorilor, totuși identificarea factorilor criminogeni și înaintarea unor măsuri de prevenire a infracțiunilor investigate sporește importanța respectivului studiu sub aspect teoretic și practic. Printre concluziile cele mai relevante ale respectivului studiu monografic sunt indicați factorii determinanți ai criminalității contra minorilor, și anume factorii sociali, socio-psihologici și ideologici. Prin urmare, în cadrul sistemului de prevenire generală un loc aparte îi revine perfecționării bazei ideologice a societății, care presupune formarea și implimentarea în conștiința cetățenilor a ideologiei cu privire la drepturile omului, precum și democratizarea familiilor și refuzul de la principiile primitive ce stau la baza relațiilor interfamilare.

În același context, Iu. Pudovocichin investighează separat caracteristicile criminologice ale persoanelor care comit infracțiuni contra minorilor (Криминологическая характеристика лиц, совершивших преступления против несовершеннолетних. В: Российский криминологический взгляд, 2005, №1) [203, p. 74-78]. Astfel, autorul constată mai multe aspecte importante specifice celor ce comit infracțiuni contra minorilor, menționând, pe bună dreptate, că atât nivelul scăzut de educație apare în calitate de factor criminogen esențial, cât și

nivelul de cultură, definit ca un conținut de necesități spirituale, forme de petrecere a timpului liber și diverse activități cu caracter social-politic. De remarcat că persoanele condamnate pentru infracțiuni contra familiei și minorilor au un nivel de cultură foarte redus. Totodată, în opinia cercetătorului, o caracteristică importantă a personalității, care atestă nivelul revendicărilor acesteia, este implicarea în diverse activități social-utile. Datele cu privire la ocupația persoanelor condamnate pentru infracțiuni contra familiei și minorilor denotă faptul că aproximativ 70% din numărul lor total nu munceau și nu erau implicați în procesul de studii sau în alte activități social-utile la momentul comiterii infracțiunii.

Valoarea cercetărilor realizate de A. Iliășenco se ridică la nivelul unui studiu monografic, dat fiind faptul că autorul folosește un spectru variat de metode de cunoaștere și un suport bibliografic și factologic foarte bogat cu privire la prevenirea criminalității violente în familie. Studiarea problematicii în cauză sub două aspecte, juridico-penal și criminologic, îi oferă cercetătorului posibilitatea să studieze mult mai larg fenomenul criminalității contra familiei și minorilor și să vină cu propuneri mult mai constructive și mai bine argumentate de îmbunătățire a situației. Potrivit cercetătorului, rolul determinant în geneza infracțiunilor violente comise în mediul familial îl are caracterul negativ al personalității victimei, precum și comportamentul agresiv-provocator al acesteia. Prin urmare, odată cu sporirea caracterului periculos al acestor infracțiuni crește și rolul determinant al comportamentului provocator și al calităților negative de personalitate în mecanismul de comitere al faptelor criminale, totodată sporind în mod evident pericolul social al comportamentului provocator-agresiv al victimelor. Criminalitatea violentă în familie este determinată de un cumul de cauze care trebuie elucidate în contextul condițiilor sociale specifice. Fenomenele negative de ordin social, demografic, economic, politic, psihologic, moral și cultural caracteristice societății moderne sunt principalii factori care generează respectivul gen de criminalitate [175].

Un alt studiu relevant care vizează infracțiunile contra familiei și minorilor este realizat de autorul rus E. Finico. Specificul acestei investigații constă în identificarea dependenței de alcool și substanțe narcotice în calitate de factori determinanți ai acestor infracțiuni. Pornind de la faptul că cea mai mare parte a infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt comise în urma dependenței de droguri și alcoolism, lucrarea abordează mai multe aspecte, precum noțiunea și specificul acestor infracțiuni, motivarea, clasificarea și tipologia autorilor infracțiunii, prevenirea comportamentului infracțional în mediul familial. De asemenea, este elucidată problema personalității infractorului, însușirile criminologice ale narcomaniei și alcoolismului, problemele legate de determinantele criminologice, relația „infractor-victimă” și consecințele sociale ale criminalității domestice [222].

În contextul luptei cu fenomenul vizat, prezintă interes și lucrarea autorului F. Lorușanschi (Предупреждение семейно-бытовых правонарушений. Москва: Наука, 1989) [194].

Potrivit autorului, necesitatea cercetării juridico-criminologice complexe este condiționată, în primul rând, de faptul că domeniul relațiilor de familie, spre deosebire de altele, este mai izolat și mai puțin reglementat din punct de vedere juridic. În acest domeniu, mai frecvent se pot acumula și manifesta tendințe și contradicții cu semnificație criminogenă care contribuie la formarea unor stereotipuri negative de comportament.

Astfel, în lucrare este examinat un cerc larg de probleme care se referă la teoria și practica prevenirii infracțiunilor comise pe motivul unor relații conflictuale în familie, este studiat mediul social și personalitatea infractorilor din domeniul relațiilor de familie, aplicarea față de aceștia a unor măsuri instituționale și obștești de influențare. În context, sunt elucidate cele mai tipice lacune în activitatea de prevenire a fenomenului respectiv. O atenție deosebită este acordată problemelor juridico-penale ale luptei cu infracțiunile examinate, caracteristicii moral-psihologice și criminologice ale personalității infractorilor din domeniul relațiilor de familie.

Rezultatele cercetării demonstrează că pentru majoritatea infractorilor din domeniul relațiilor de familie sunt proprii astfel de caracteristici ca primitivismul intereselor spirituale; predominarea intereselor utilitare, caracterul deformat și pervers al unora din ei; egoismul, agresivitatea, cruzimea și alte calități moral-psihologice negative ale personalității.

Totodată se specifică că în geneza comportamentului antisocial al acestor persoane, foarte ușor pot fi evidențiați astfel de factori negativi cum ar fi durata și frecvența repetării faptelor antisociale în domeniul relațiilor de familie, intensitatea și nesancționarea respectivelor fapte, precum și influența negativă a elementelor micromediului criminogen, lacunele educației în familie, colectivul de muncă și locul de trai.

Potrivit autorului, cunoașterea circumstanțelor menționate au o semnificație importantă, deoarece indică asupra necesității stimulării unui proces optim de socializare a unor astfel de persoane, al perfecționării continue al lucrului de prevenție, atât prin intermediul unei influențări directe asupra potențialului infractor în scopul stopării formării negative a personalității sale, modificându-i orientările valorice, cât și prin neutralizarea și deblocarea situației criminogene de conflict [194, p. 232].

O altă lucrare elaborată în Federația Rusă aparține autoarei A. Gordeiciuc (Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступлениями против семьи и несовершеннолетних. Диссертация кандидата юридических наук. Хабаровск, 2009) [164],

care se axează pe studiul aspectelor juridico-penale ale ocrotirii familiei și minorilor la etapa actuală, dar și pe cauzalitatea criminalității în domeniul relațiilor de familie, cum ar fi factorii sociali și cei biologici.

În contextul studiului se concluzionează că infracțiunile contra minorilor sunt mult mai periculoase decât ar părea, deoarece ele reprezintă un germen al unor posibile infracțiuni în viitor. Infracțiunea poate afecta emoțional copilul, lăsând amprente adânci sub formă de obidă, ură și dorință la nivelul subconștientului de a răspunde societății cu aceeași monedă, fie să facă persoana și mai vulnerabilă din punct de vedere victimologic.

Concluzia respectivă permite de a întrevădea o logică ascunsă în comportamentul total absurd, la prima vedere, al multor persoane. Conștientizarea unor senzații ascunse, cum ar fi furia și durerea, generate de un tratament plin de cruzime în copilărie, va pune capăt în mod firesc violenței de care suferă noi și noi generații.

O lucrare recentă de doctorat a fost elaborată de O. Kolmacova (Преступления посягающие на права ребёнка в сфере семейных отношений. Диссертация кандидата юридических наук. Москва, 2014) [180].

Lucrarea este constituită din două capitole, consacrate condiționării social-juridice a stabilirii răspunderii penale pentru infracțiunile contra familiei și minorilor și, respectiv, caracteristicii juridico-penale a infracțiunilor care atentează la drepturile minorilor în domeniul relațiilor de familie.

Autorul și-a trasat în calitate de obiectiv al lucrării elucidarea prevederilor legale care determină semnele infracțiunilor ce atentează la drepturile minorilor în domeniul relațiilor de familie și elaborarea unor recomandări orientate spre perfecționarea practicii de aplicare a normelor de drept care stabilesc răspunderea penală pentru faptele ce atentează la drepturile minorilor în domeniul vizat.

Schimbările din domeniul politicii penale l-au determinat pe cercetătorul rus V. Belov să depună efort pentru a face lumină pe seama unui întreg capitol din Codul penal al Federației Ruse, consacrat infracțiunilor contra familiei și minorilor. Având caracter de pionierat, această monografie (Преступления против семьи и несовершеннолетних. Москва, 2002 [156]) a contribuit nu numai la consolidarea bazelor teoretice de incriminare a faptelor care atentează la relațiile sociale ce protejează familia și minorii, dar și a măsurilor de prevenire a fenomenului investigat. Acest studiu, structurat în cinci capitole, prezintă interes sub mai multe aspecte: cercetarea istoricului apariției și dezvoltării instituției juridico-penale ce se referă la protecția familiei și a minorilor; analiza noțiunilor din domeniu reflectate în Codului penal; determinarea

sistemului și clasificarea acestei categorii de infracțiuni; sintetizarea perspectivei perfecționării normelor dreptului penal.

De asemenea, un interes deosebit îl prezintă ideile autorului cu privire la problemele legislației și aplicării prevederilor acesteia în cazurile concrete investigate. În acest sens, menționăm și propunerile înaintate de autor orientate spre înăsprirea sancțiunii penale pentru comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor. Merită atenție propunerea de organizare de către funcționarii organelor de drept, în special ai organelor de poliție, a procesului de explicare a drepturilor de care beneficiază familia ca „componentă” esențială a societății.

În continuare, menționăm la acest capitol și lucrarea lui D. Șestacov, „Семейная криминология. Семья-конфликт-преступление”, editată în Sanct-Peterburg, în anul 1996 [229]. Autorul ei a studiat detaliat problemele criminalității domestice, înaintând și un proiect de lege cu privire la prevenirea violenței în familie și a infracțiunilor contra minorilor. În acest proiect sunt specificate o serie de propuneri de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor, care, în mare măsură, depind de reformele social-economice și politice realizate în țară, aflându-se în coerență directă cu instaurarea valorilor umane, umanizarea climatului moral-psihologic și respectarea principiului echității sociale.

O altă lucrare pe care ținem s-o menționăm este monografia elaborată de N. Șerstneva (Понятие, сущность и система принципов семейного права. Монография. Москва: ЗАО «Юстицинформ», 2006 [226]). Susținem concluzia autorului care opinează că este o necesitate stringentă în ceea ce privește crearea bazelor economice și organizațional-juridice pentru ca familia să devină din nou reperul primordial al societății și să ocupe locul respectiv în educația moral-spirituală și civică onestă a minorilor. Scopul final al recomandărilor menționate de autor rezidă în faptul că politica de stat în sfera relațiilor familiare trebuie să devină obligatorie în vederea creării condițiilor pentru realizarea, în particular de către familie, a funcțiilor ei de bază în vederea ridicării calității vieții la general.

Merită atenție și lucrarea de doctorat a autorului V. Alexandrov (Предупреждение преступлений против несовершеннолетних: Криминологические и социально-правовые проблемы [146]), prin prisma căreia sunt formulate propuneri concrete privind recalificarea activității organelor de stat abilitate și a organizațiilor obștești, direcționate spre eficientizarea nivelului de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor; sunt prezentate concluzii relevante privind necesitatea reformării activității structurilor organelor de forță; ea permite de a soluționa problema științifică referitoare la elaborarea normelor teoretice și practice care, prin unitatea sa, formează o direcție conceptuală a politicii de stat orientată spre asigurarea protecției drepturilor minorilor împotriva atentatelor infracționale.

1.2. Evoluția cadrului normativ incriminator al infracțiunilor contra familiei și minorilor

În formele sale inițiale răspunderea pentru infracțiunile contra familiei și minorilor era prezentă încă în triburile primitive.

Analizând monumentele legislative ale Orientului Antic, constatăm că primele mențiuni despre faptele date le putem găsi în Legile lui Hamurabi (sec. XVIII î. Hr.).

Codul lui Hamurabi este cea mai veche culegere de legi din timpul regelui babilonian Hamurabi. Fiind scris în jurul anilor 1760 î. Hr., codul cuprindea un Prolog, 282 de articole și un Epilog. Textul codului a fost săpat pe o stelă din diorit, având lungime de 2,25 metri. Stela a fost descoperită în anul 1902 de M. J. de Morgan în timpul săpăturilor arheologice efectuate la Susa. Se presupune că a fost prada de război luată de un cuceritor dintr-un oraș babilonian. Actualmente, stela se află în muzeul Louvre din Paris, iar o copie a ei se află la muzeul Pergamon din Berlin [47].

Codul diferenția trei tipuri de oameni: omul liber, subalternul (omul care se prostornează) și sclavul (juridic fiind asimilat unui bun mobil). Drepturile femeii erau protejate juridic. Femeia dispunea de bunurile sale pe care le administra liber, practica numeroase meserii și uneori avea răspunderi importante în societate. După căsătorie, femeia se supunea autorității șotului. Ca văduvă, putea administra și apăra interesele moștenitorilor. La moartea tatălui (capul familiei), puterea revenea fiilor și, în cazul lipsei de moștenitori de parte bărbătească – fiicelor. Pentru supuși, Codul lui Hamurabi prevedea obligativitatea monogamiei. Suveranii puteau fi însă poligami [47].

Din punct de vedere al răspunderii penale, Codul lui Hamurabi poate fi caracterizat ca unul destul de sever.

Astfel, aproape pentru toate fapte grave era prevăzută pedeapsa cu moartea. În această culegere legislativă, 69 de articole erau dedicate relațiilor familiale (art. 126-195). Potrivit acestora, era prevăzută răspunderea pentru substituirea unui copil de către persoana ce îl alăpta. O parte din articole prevedeau răspunderea pentru violul unui membru a familiei, în special a fiicei sau norii [209, p. 57].

Următorul monument legislativ al antichității pe bună dreptate poate fi considerat „Legile asiriene”.

Culegerea de legi de pe tăblițele găsite cu ocazia săpăturilor germane la Qalat Shergat, vechiul sit al Asurului, capitala Asiriei, a făcut posibilă cunoașterea doar a unei mici părți a legilor asiriene. Aceste legi se referă în cea mai mare parte la aspecte ale vieții femeilor. Este

dezvăluit obiceiul oriental de a purta voal în Asiria încă în jurul anului 1100 î. Hr., perioada când au fost realizate aceste tăblițe. Femeia nobilă și femeia măritată trebuiau să poarte voal când ieșeau din casă, și acest obicei era considerat un privilegiu al lor, servitoarele și prostituatele nepurtând voal [96].

Legile asiriene manifestau o mare severitate pentru nerespectarea bunelor moravuri.

Culegerea de legi asiriene prevedea următoarele pedepse: amenda plătită în plumb, corvezi „regale” și bătaia cu bastonul erau prevăzute pentru abateri mărunte. Pentru fapte mai grave se practicau mutilările: amputarea degetelor, a unei buze, a nasului, a sânilor, a urechilor care uneori erau doar despicate și trase pe spate cu o sfoară. Pedepsa cu moartea se realiza prin tragerea în țeapă, spânzurătoare sau înec. Severitatea pedepselor relevate de texte rezultă și din basoreliefuluri care relevă caracterul violent al asirienilor [96].

Astfel, răspunderea penală se aplica pentru infidelitate (§ 13, 14, 16 tăblița A), aducerea prejudiciului unei femei gravide (§ 21, 50, 51, 52, tăblița A), infracțiuni sexuale comise în familie (§ 12, 23, tăblița A). De asemenea, Legile asiriene prevedea și o interdicție a provocării unui avort arbitrar. În mod separat, atestăm existența unei infracțiuni destul de actuale și în zilele noastre - traficul de ființe umane (traficul membrilor de familie) [168, p. 21].

Alt monument legislativ de vază al antichității, îl constituie Legile lui Manu (*manvadharma sastra*), care pe bună dreptate sunt considerate adevărate perle ale dreptului indian. Această culegere de legi, din cele mai vechi timpuri prezenta un interes deosebit pentru indieni. „Cartea de legi a lui Manu” este cel mai faimos cod de legi format din 2685 de articole scrise sub formă de cuplete (Slokas). Una dintre caracteristicile specifice ale acestora constituie consolidarea sistemului de caste.

Totodată, se consideră că, dispozițiile acestor legi se conturează cu o pronunțată tentă religioasă precum și cea familială. Drept un exemplu în acest sens servesc prevederile normative cuprinse în Legile lui Manu ce se referă la familie și căsătorie. În cuprinsul acestor legi se găseau atât reglementări cu caracter imperativ, cât și cele cu caracter dispozitiv. Normele dispozitive puteau cuprinde recomandări de genul ce femei pot fi cerute în căsătorie, pe când cele imperative impuneau caeva reguli stricte respectarea cărora fiind obligatorie era asigurată după caz de aplicarea sancțiunilor. Un exemplu în acest sens constituie existența normelor ce reglementau situația femeii căsătorite și a copiilor săi care erau considerate a fi sub puterea și dispoziția soțului.

De asemenea, în conținutul Legilor lui Manu erau prevăzute și unele sancțiuni sub formă de amendă pentru insultarea și lăsarea fără întreținere a rudelor. Având un caracter pronunțat

religios, legile condamnau așa fapte ca: infidelitatea, neîndeplinirea obligațiilor conjugale etc. Drept sancțiune pentru acest gen de fapte era considerată pedeapsa lui Dumnezeu.

Descrierea vechilor reglementări juridice orientale nu ar fi completă fără a face referire la cultura chineză. Familia în China Antică purta un caracter patriarhal. Raporturile familiare în sânul familiilor mari se evidențiau printr-o trăinicie deosebită. Ele erau conduse de către cel mai vârstnic bărbat căruia i se subordonau ceilalți membri de familie, precum: soțiile și concubinele, fii și nepoții, soțiile și copiii acestora, sclavii și servitorii etc. „Capul familiei” își asuma rolul de stăpân și proprietar al bunurilor familiare.

Dreptul familiei în China Antică se baza pe ideile confucianiste. Scopul principal al căsătoriei era asigurarea existenței familiei, inclusiv prin intermediul reproducerii fizice și spirituale al acesteia, îndeosebi prin nașterea descendenților de sex masculin. În acest sens, în renumitul canon confucianist „Cartea de Rituri” se menționa că, descendenții de sex masculin sunt aleși pentru a sluji strămoșilor răposați și pentru a asigura continuitatea neamului [176, p. 171].

Inițial, în China Antică se permitea încheierea căsătoriilor între rude, însă ulterior acest gen de căsătorii a fost interzis. La fel, a fost stabilită regula precum că, soțul și soția nu puteau purta același nume de familie, în scopul evitării unor legături de rudenie. Totodată, în „Cartea de Rituri” a fost stabilită vârsta matrimonială maximă și minimă de încheiere a căsătoriei, care pentru bărbați era de la 16 până la 30 ani, iar pentru femei de la 14 la 20 ani. Drept excepție de la această regulă era acceptarea încheierii căsătoriei între persoane cu aceeași familie doar la cumpărarea primei soții, iar bărbatul sau femeia care au atins vârsta matrimonială maximă puteau încheia căsătoria doar cu bărbatul sau femeia care, de asemenea, au atins vârsta matrimonială maximă [176].

De asemenea, se interzicea încheierea căsătoriei cu persoanele care au săvârșit infracțiuni, precum și încheierea căsătoriei între persoanele libere și sclavi. Specific pentru legislația Chineză era și modul de tratare a instituției divorțului, care spre deosebire de legislațiile altor țări nu numai era permis, dar și asigurat după necesitate cu aplicarea pedepsei penale, spre exemplu, pentru neîndeplinirea obligațiilor conjugale. Este important de menționat că dreptul la divorț aparținea în exclusivitate soțului, însă legea prevedea și unele excepții când soțul nu dispunea de acest drept, în special, când soția nu avea unde să plece sau când ea purta doliu față de părinții soțului său.

Legislația Chinei Antice permitea „Capului familiei” de a vinde proprii săi copii cu excepția fiului cel mare, care în comparație cu ceilalți copii beneficia de un șir de privilegii. Este de menționat că, în marea majoritatea cazurilor pentru omorul copilului nu se aplica nici o

pedeapsă. Deci, spre deosebire de legislațiile altor țări din epoca antică, observăm că, legislația Chinei se deosebea printr-o modalitate specifică de reglementare a instituției familiei și copilului.

În rând cu tradiția juridică orientală cu caracter predominant patriarhal, o evoluție fructuoasă cunoaște și vechea tradiție juridică elenistă, bazată pe autonomia deplină a individului în societate, precum și apărarea dreptului de proprietate. Această tradiție provine de la cei doi mari piloni ai civilizației – Grecia și Roma Antică.

Dreptul în Grecia Antică se baza pe cultura juridică arhaică.

Familia în Grecia Antică se deosebea considerabil de familiile altor țări din epoca respectivă, prin faptul că femeia în cadrul familiei poseda un statut independent fiind „stăpâna casei” [176, p. 172]. Drept consecință, a avut o largă răspândire modalitatea de întemeiere a familiei prin încheierea contractului matrimonial. Clauzele acestuia reglementau atât regimul de partajare a bunurilor care constituiau proprietatea comună în devălmășie a soților, cât și libertatea divorțului în urma căruia femeia avea dreptul de a întemeia o nouă familie.

Specificul pentru dreptul grecesc era permiterea încheierii căsătoriei între rude. De asemenea, erau acceptate regulile cutumiare conform cărora toți copiii născuți în casă, în pofida faptului că proveneau de la o mamă sclavă, urmau să fie îngrijiți, hrăniți și crescuți. Totodată, infidelitatea unuia dintre soți nu era pedepsită.

În viziunea filosofilor greci, familia era alcătuită din mai multe elemente: casă, gospodărie și altă proprietate comună, moștenire, tradiție etc., care împreună formau așa numitul „*Oikos*”. Fiecare cetățean, precum și membrii familiei sale formau un anumit „*Oikos*”, iar obligația de păstrare a lui se răspândea asupra tuturor membrilor de familie precum și strămoșilor acestora și, de asemenea, era asigurată printr-un șir de legi. Scopul principal de creare a „*Oikos-ului*” era păstrarea și dăinuirea tradiției familiare, care consta în transmiterea aceluiași nume de la tată la prunc, îngrijirea locurilor de înhumare a strămoșilor, respectarea obiceiurilor etc. Adopția în jurisprudența antică grecească semnifica unirea a două familii, adică a două „*Oikos-uri*” care deși nu era interzisă de lege, totuși era criticată dur de societate [167, p. 408].

Tradițional, în calitate de pilon fundamental al dreptului european modern este recunoscut Dreptul Roman Clasic.

Dreptul Roman în comparație cu alte legislații analizate anterior se deosebește printr-un conținut bine structurat și o tălmăcire amplă a normelor juridice ce reglementează diverse domenii ale vieții sociale.

Cea mai veche și cea mai importantă lege romană, care constituie un adevărat monument legislativ al antichității este Legea celor XII Table, care după afirmația istoricului Titus Livius, constituie izvorul întregului drept public și privat [79, p. 34].

În domeniul dreptului familiei și celui penal, legea avea un caracter preponderent gentilic. Este de menționat că, șeful familiei numit „*pater familias*” avea puteri nelimitate asupra soției și copiilor săi. Sub aspectul pedepsei, se recunoștea și existența principiului talionului, alături de celelalte forme ale acesteia.

O atenție deosebită, Legea celor XII Table acordă familiei și copiilor. Astfel, în cuprinsul acesteia întâlnim următoarele reglementări:

- existența dreptului la pruncucidere în cazul nașterii unui copil cu deficiențe fizice sau psihice;
- eliberarea fiului de sub puterea tatălui, în cazul când acesta din urmă îl va vinde de trei ori (Tăblița IV);
- instituirea tutelei asupra femeilor cu comportament ușuratic, care au atins vârsta majoratului (Tăblița V).

De asemenea, în conformitate cu prevederile legislației Romane, femeia care nu dorea instituirea asupra sa a puterii soțului, trebuia anual pe timp de trei zile să plece din casa în care locuia, acest gest semnificând întreruperea continuității căsătoriei (Tăblița VI).

Este important a menționa că, în legislația analizată nu era prevăzută pedeapsa cu moartea pentru infractorii minori, iar răspunderea pentru faptele acestora era suportată de către tutorii lor (Tăblița VII).

Un adevărat pilon în jurisprudența romană din sec. I – III d. Hr. sunt *Digestele* și *Pandectele* lui Iustinian, care alături de alte instituții constituie izvoare fundamentale ale Dreptului Roman. Importanța deosebită a codificării lui Iustinian constă în sistematizarea și unificarea izvoarelor de drept și instituțiilor dreptului roman.

Codul lui Iustinian pe bună dreptate se caracterizează prin evoluția instituțiilor juridice atât în domeniul dreptului public cât și în cel privat. Codul reabilitează și actualizează principiile și legile Imperiului Roman. În conținutul acestuia sunt proclamate drepturile persoanei, totodată, sclavii pot fi eliberați, femeile au privilegii în regimul matrimonial, văduvele și copiii se iau în considerare la succesiune, debitorii sunt protejați mai bine față de creditori, iar pedeapsa cu moartea este înlocuită cu pedepse mai blânde.

Digesta reprezintă o culegere de fragmente extrase din lucrările juriștilor clasici, adaptate de așa manieră încât să poată fi utilizate în scopul soluționării diferitelor cazuri apărute în practică [114].

Potrivit opiniei autorului Constantin Tomulescu, *Digestele* prezintă o triplă importanță: ele sunt în primul rând un monument istoric, pe care modernii l-au putut utiliza și îl pot utiliza încă pentru a reconstitui edificiu dreptului antic și clasic, totodată, ele sunt și un monument

legislativ, care servește la cunoașterea dreptului din epoca lui Iustinian. În al treilea rând, ele au și un pronunțat caracter practic, fiind o enormă colecție de spețe care permite studierea lumii în interiorul căreia s-a format gândirea juridică romană [137, p. 87].

Astfel, *digestele* reprezintă o combinație din nouă mii de texte extrase din operele juriștilor clasici din sec. I î. Hr. și sec. IV d. Hr. și adaptate astfel încât să poată fi aplicate în practică. O comisie formată din 15 persoane (profesori și celebri juriști, precum Teofil, Cratinus, Doroteu sau Anatol) sub conducerea lui Tribonian, „*quaestor sacri palati*”, au selectat și sistematizat textele juriștilor. Comisia și-a început activitatea în anul 530, iar trei ani mai târziu, în 533, *Digestele* fiind redactate urmau a fi aplicate [137, p. 88].

Conținutul *Digestelor* era destul de amplu. În textele lor se precăutau anumite probleme ce țin de delimitarea dreptului public de cel privat, cele referitoare la istoria apariției dreptului roman, precum și definirea propriu-zisă a normei de drept. O deosebită atenție se acorda dreptului privat, îndeosebi reglementărilor ce țin de moștenire, căsătorie, relațiile dintre părinți și copii, precum și încheierea diferitor tipuri de contracte, totodată, și normele dreptului penal au fost bine dezvoltate.

Prin normele sale, *Digestele* instituiau protecție pentru minori, drept motiv fiind lipsa de discernământ care este inerentă unui minor și predispunerea acestuia de a fi pradă unor acțiuni de înșelăciune (Cartea 4, Titlul IV). De asemenea, în conținutul acestora se întâlnesc și unele reglementări referitoare la modul de achitare a pensiei alimentare de către copii sau părinți (Cartea 25, Titlul III).

Atitudinea deosebită a romanilor față de minori și dorința de a ocroti familia este materializată în Cartea 25, Titlul IV din *Digeste*, în care se instituie protecția femeii însărcinate precum și copilului acesteia, iar în Cartea 26 și 27 este reglementată instituția tutelei și curatelei.

La fel, în conținutul acestora este prevăzută răspunderea pentru:

- îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor părintești;
- aplicarea violenței inclusiv și a celei cu caracter sexual asupra membrilor familiei;
- pruncuciderea;
- căsătoria între rude etc.

Pandectele la rândul său reprezintă o culegere de opinii ale juriștilor romani asupra principalelor probleme de drept, alcătuite în vremea împăratului Iustinian și adaptate în timp nevoilor noilor instituții [61]. Pandectele erau divizate în 50 de cărți, fiecare carte conținând mai multe titluri, divizate în legi, iar acestea din urmă în mai multe părți sau paragrafe [111].

Dreptul romano-bizantin, istoria căruia datează din cele mai vechi timpuri, se caracterizează printr-o stabilitate, integritate și posibilitate de a se adapta la toate fluctuațiile

vieții social-economice și politice. La etapele sale inițiale de formare în Statul Bizantin a fost creat un sistem de drept stabil la baza căruia a stat dreptul roman.

Spre deosebire de statele sus menționate, în Rusia feudală nu se atrăgea o atenție deosebită incriminării infracțiunilor contra familiei și minorilor. Însă, în pofida acestui fapt, în conținutul Pravilei ruse, care era considerată drept o condică de legi din acea perioadă, totuși erau incluse câteva reglementări ce se țin de copiii orfani. În art. 99 din legea sus menționată, erau enumerate drepturile și obligațiile tutorelui, de asemenea tot aici era specificat că la atingerea vârstei majoratului tutela asupra minorului înceta, iar tutorele era obligat să transmită moștenirea copiilor ce se aflau sub ocrotirea lui. În caz de neconformare cu prevederile normei respective răspunderea materială era suportată de către tutorele [208, p. 72].

Totodată, art. 101 din Pravila rusă stipula obligația mamei rămase văduvă de a păstra patrimoniul familiei sale în scopul transmiterii ulterioare a acestuia copiilor săi. Dacă femeia se recăsătorea și pierdea patrimoniul, ea era obligată să asigure din surse proprii existența copiilor din prima căsătorie [208].

Dacă Pravila rusă, fiind considerată drept o condică de legi din acea perioadă în Rusia, indica expres ce fapte pot fi considerate ilegale și pedepsele aplicate persoanelor care le comit, atunci analizând ordinele cneazului Vladimir I și a cneazului Iaroslav I cel Înțelept, ajungem la părere că și biserica era strâns legată de procesul legislativ. Astfel, în ordinele respective este menționat faptul că, biserica atrage o atenție deosebită ocrotirii juridico-penale a relațiilor de familie, ea este promotorul ideii precum căsătoriile se încheie o dată și pentru totdeauna [208, p. 155].

În Ordinul cneazului Iaroslav I „Cel înțelept”, întreținerea raporturilor sexuale se permitea numai după cununie. Astfel conform art. 5-6 din Ordin, femeia care năștea un copil în afara căsătoriei sau lipsea de viață pruncul era pedepsită. Aici se atestă tendința legislatorului de a apăra dreptul copilului la viață. De asemenea, Ordinul interzicea încheierea căsătoriei între rude: frate și soră (art. 14), nepot și mătușă, nepoată și unchi, verișori drepti etc. (art. 15) [208, p. 181].

Creștinismul în Rusia a introdus dreptul canonic bizantin în relațiile de căsătorie. Se permitea căsătoria de la 15 ani, cu acordul părinților. Biserica permitea încheierea căsătoriei de două ori. Divorțul era reglementat de un *Ustav* special. Toate probleme de ordin familial erau în competența bisericii. Soția în Rusia feudală avea drepturi mai puține decât soțul, care fiind „capul familiei” avea putere nelimitată asupra copiilor. Copiii puteau fi vânduți în robie de către tatăl său. Dacă tatăl deceda, tutorele copiilor devenea mama lor, iar dacă deceda și ea, tutela asupra copiilor putea fi instituită din partea rudelor apropiate ale acestora [208, p. 169].

Începând cu anul 1649 începe o nouă etapă de dezvoltare a dreptului rusesc. Anume în acest an a fost adoptat primul cod de legi care a păstrat amprenta sistemului feudal. În conținutul acestui cod la fel un rol semnificativ s-a acordat familiei și minorilor. În acest sens, în art. 1-2 din cod se regăseau reglementările referitoare la omorul părinților de către copiii lor. Copilului pentru comiterea acestei fapte se aplica o pedeapsă capitală cu moartea. Însă, în cazul omorului copilului de către părinții acestuia, se aplica pedeapsa cu închisoare pe un termen de un an. Pentru aplicarea unor vătămări corporale părinților, pentru intrare ilicită în posesia bunurilor acestora, pentru refuzul de a asigura cu hrană părinții vârstnici sau pentru adresarea unei plângeri nemotivate pe părinți în instanța de judecată, copiii erau supuși unei pedepse cu biciuire publică (art. 6) [208, p. 251].

Totodată, codul prevedea răspundere pentru săvârșire a unor astfel de fapte cum sunt: pruncuciderea, ducerea unui mod amoral de viață a mamei etc.

În perioada de domnie a lui Petru I, domeniul ocrotirii familiei și minorilor a cunoscut o dezvoltare esențială. Astfel, pentru prima dată, în Articolul Militar din anul 1715 a fost prevăzută egalarea pedepsei atât pentru omorul copiilor cât și pentru omorul părinților. În articolul 163 se menționa că, pentru omorul tatălui, a mamei sau a copilului de vârstă fragedă, făptuitorul va fi supus pedepsei capitale cu moartea. Însă, a fost tratată drept o circumstanță atenuantă - omorul acestor persoane din imprudență, iar pedeapsa fiind mai blândă [208, p. 358].

Infrațiunile contra familiei și minorilor au fost reglementate într-un Capitol separat din Articolul Militar și anume Capitolul XX: „Despre violență și comportament amoral”. Respectivul capitol cuprindea un șir de infrațiuni, printre care și încălcarea fidelității conjugale de către unul dintre soți (art. 169). Iar pentru infrațiune analogică săvârșită de către concubini (art. 170) - pedeapsa era mult mai blândă [212, p. 194]. Totodată, erau pasibili de răspundere penală și persoanele care au încheiat căsătoria cu rudele sale apropiate (art. 173, 174).

În acest context, autorul L.S. Belogriț-Kotlearevskii menționează că, interzicerea căsătoriilor între rude apropiate urmărea drept scop respectarea normelor morale și religioase existente în societate [157, p. 485]. În același timp, erau interzise și căsătoriile bigame (art. 171). Iar articolul 176 prevedea răspunderea pentru nașterea unui copil în afara căsătoriei [208, p. 360].

Referindu-ne la Basarabia, atestăm că, în sfera dreptului penal pe acest teritoriu se aplicau legile Imperiului Rus, aceasta fiind indicația Regulamentului pentru înființarea regiunii Basarabia din 1818 [2, p. 94].

În Rusia, până în 1835, în domeniul Dreptului penal s-au aplicat mai multe legi, chiar începând „Pravila de Sobor” a lui Alexei Mihailovici. Iar din 1835 a intrat în vigoare Codul general „Svod zakonov”, codificare înfăptuită de M.M. Speranski [2].

Capitolul XV al respectivului Cod era capitolul de drept penal.

Titlul 8, Cartea 1, Capitolul XV intitulat: „Infrațiuni contra familiei” era divizat în două subcapitole: 1. „Excesul drepturilor părintești”; 2. „Nesupunerea și insultarea părinților”.

Copiii, conform normelor prevăzute în acest capitol, continuau să rămână sub puterea părinților, însă caracterul autoritar al părinților față de copiii săi treptat diminuă.

Această modificare a fost introdusă din motivul că, copiii fiind în continuu sub puterea părinților săi nu puteau fi controlați de către stat, de asemenea, statul nu avea nici o pârgă de influență asupra părinților acestor copii.

Astfel, absolutismul patriarhal în relațiile familiale diminuă considerabil, iar femeile începeau să-și asume un rol mai activ în activitățile casnice, iar copiii la rândul său dispuneau de mai multe drepturi.

Valul modificărilor ce au avut loc în raporturile familiare s-a răsfrâns și asupra legislației penale. În anul 1845 a fost adoptată noua lege penală „Referitoare la pedepsele penale precum și a modului de reabilitare a infractorului”, care a intrat în vigoare în 1846 [210].

Legislației penale ruse, care se aplica și în Basarabia, îi era caracteristică o discriminare socială vădită în privința pedepselor, care de fapt erau constituite ca două sisteme: a) pentru nobili, cler; b) pentru toți ceilalți. Persoanele din stările privilegiate nu erau pedepsite cu pedepse corporale și detenția li se înlocuia cu aflarea la domiciliu sau la serviciu [2, p. 95].

Secțiunea a XI-a a legii penale din 1845 a fost dedicată infracțiunilor contra familiei, și era divizată în patru capitole: infracțiuni contra familiei; infracțiuni privind excesul de putere părintească și infracțiuni săvârșite de copii contra părinților; infracțiuni contra rudelor; infracțiuni privind excesul de putere în cazul tutelei și curatelei.

Secțiunea a XI-a era alcătuită din 54 de articole, care ocroteau interesele familiei și a minorilor. În comparație cu Volumul al XV-lea al Codului de legi care era intitulat: „Infrațiuni contra familiei”, în Secțiunea a XI-a a Legii din 1845, infracțiunile contra familiei și minorilor erau grupate în dependență de obiectul infracțiunii.

În Titlul 1, Capitolul I, erau incluse infracțiuni ce țin de încheierea căsătoriei, printre care: răpirea unei femei necăsătorite (art. 2118); aplicarea violenței și a amenințărilor în scopul impunerii persoanei de a încheia căsătoria (art. 2119); încheierea căsătoriei cu persoanele care nu au atins vârsta matrimonială (art. 2132, 2149); încheierea căsătoriei cu rude apropiate (art. 2128-2130); încheierea căsătoriei fără acordul părinților sau a tutorilor (art. 2135, 2136, 2142) etc.

Pentru săvârșirea unor astfel de infracțiuni erau trase la răspundere nu numai persoanele care au încheiat căsătoria, dar și cei care au contribuit la încheierea acesteia: preoții (art. 2121, 2126, 2144, 2145, 2147); părinții sau tutore (art.2131) etc.

Titlul 2, Capitolul I: „Răpirea femeilor căsătorite”, prevedea pedepse pentru așa infracțiuni cum sunt: răpirea forțată a unei femei căsătorite (art. 2151); întreținerea forțată a unui raport sexual cu o femeie căsătorită în urma răpirii acesteia (art. 2152).

În Titlul 3, Capitolul I: „Comportamentul crud și încălcarea obligațiilor conjugale”, se stabilea o pedeapsă penală egală ambilor soți pentru comportamentul crud sau cauzarea vătămarilor corporale de către un soț asupra celuilalt (art. 2154) etc.

În Capitolele II și IV din Titlul 1 erau sistematizate infracțiunile ce țin de excesul puterii părintești sau a tutorelui ori curatorului.

Anul 1897 este marcat prin începerea lucrărilor asupra noului proiect al legii penale, necesitatea creării căreia a fost dictată de numeroase modificări a legislației penale ce au avut loc în 1860 – 1885. Începând cu anul 1903, a fost introdusă noua lege care, la fel conținea numeroase reglementări referitoare la instituția familiei și minorilor.

Sec. XIX – XX se caracterizează printr-o nouă etapă de evoluție a legislației penale în domeniul ocrotirii minorilor și familiei. Astfel, unele reglementări au fost împrumutate din legislația țărilor occidentale [195, p. 286].

Analizând Dreptul penal român, menționăm că, acesta a cunoscut o lungă evoluție istorică până a ajunge la actuala cristalizare. O fugară cercetare istorică ne arată că apariția unor dispoziții penale mai consistente este semnalată începând cu secolul al XVII-lea. Astfel, în anul 1645 apare Codul lui Vasile Lupu, iar în anul 1652, Codul lui Matei Basarab. Ambele coduri nu erau exclusiv penale, ci erau coduri mixte, cuprinzând în majoritate dispoziții penale, dar și civile. Este de remarcat că, pentru sancționarea infracțiunilor, ambele coduri prevedeau pedepse barbare care aveau un impact intimidant asupra populației. Pe lângă pedeapsa cu moartea, erau prevăzute pedepse corporale precum tăierea mâinilor, a limbii, turnarea de plumb topit pe gâtul condamnatului etc. În anul 1826 în Moldova a apărut „Legiuirea lui Sturza”, iar la 1 ianuarie 1852 a intrat în vigoare în Muntenia „Legiuirea lui Barbu Știrbei”. Și în aceste legiuri, pentru sancționarea infracțiunilor, erau prevăzute pedepse corporale și pedeapsa cu moartea [66].

Cu referire jurisprudența României din epoca modernă, atestăm că o etapă semnificativă de dezvoltare a acesteia este cea în perioada de domnie a lui Alexandru Ioan Cuza. De numele lui sunt legate adoptarea Codului civil, Codului de procedură civilă, Codului penal și Codului de procedură penală. Aceste coduri având o tentă burgheză, au creat cadrul juridic necesar dezvoltării legislației românești. Prin adoptarea lor, România a intrat în rândul țărilor cu cea mai

dezvoltată legislație. Opera legislativă a lui Alexandru Ioan Cuza a influențat pozitiv teoria și practica juridică, a stimulat dezvoltarea învățământului juridic, precum și a doctrinei juridice, de asemenea, a contribuit la afirmarea gândirii juridice românești în țară și peste hotarele ei [124].

Referindu-ne la Basarabia în acea perioadă, menționăm că, ca urmare a revoluției ruse din 1917 și a declanșării procesului de destrămare a Imperiului Rus, basarabenii și-au revendicat dreptul său legitim la autodeterminare.

Astfel, la data de 27 martie 1918 Sfatul Țării al Republicii Democratice Moldovenești a hotărât unirea Basarabiei, care era cuprinsă între hotarele dintre Prut, Nistru, Dunăre și Marea Neagră, cu România. În așa mod, după 1 decembrie 1918 pe teritoriul Basarabiei a început să fie aplicată toată legislația României, inclusiv cea penală.

Prin urmare, Codul penal român din 1864, denumit și „Codul lui Cuza”, cu ulterioarele modificări a fost aplicat și în Basarabia începând cu 1 iulie 1919. Pe când în Bucovina în acea perioadă continua să se aplice Codul penal Austriac, iar în Transilvania Codul penal Ungar.

La elaborarea acestui cod s-a folosit Codul penal francez din 1810, Codul prusian din 1851, fără a fi neglijate dispoziții ale Condiției criminalicești cu procedura ei din Moldova (1820, 1826) și ale Condiției criminale cu procedura din Țara Românească [97, p. 200].

Codul penal a realizat nu numai unificarea legislației penale, dar a introdus și principii noi în Dreptul penal.

Astfel, principiul de bază fiind legalitatea incriminării, potrivit căruia nu există infracțiune și pedeapsă neindicată în lege. De asemenea o importanță majoră avea principiul egalității tuturor în fața legii. Totodată era stipulat că, legea penală nu are putere retroactivă [2, p. 108].

Codul dat prevedea o clasificare tripartită a infracțiunilor în: crime, delictе și contravenții. Clasificarea era realizată ținând cont de pedeapsa aplicată pentru infracțiune [2].

Cu referire la infracțiunile contra familiei și minorilor, Codul penal român din 1864, conținea respectivele reglementări în Capitolul VII: „Crime și delictе privind distrugerea dovezii a statutului civil al unui copil, sau compromiterea existenței sale. Răpirea de copii. Crime contra regulilor privind înmormântările”, Paragraful 1: „Crime și delictе contra copiilor” și Paragraful 2: „Răpirea de copii”.

Astfel, evidențiem următoarele articole din respectivul capitol:

Art. 275. Culpabilii de răpire, de tănuire, de substituire a unui copil în locul altuia, sau acei care vor înșela precum un copil sa născut la o femeie care însă nu l-a născut, se vor pedepsi cu recluziune.

Art. 276. Orice persoană care a asistat la nașterea unui copil, și nu a făcut declarație prescrisă de codul civil, în timpul cerut de această lege, se va pedepsi cu închisoare de la 15 zile la șase luni și cu amendă de la 26 la 300 lei. Asemenea se va pedepsi și oricare persoană, care găsimd un prunc de curând născut, nu-l va da celor însărcinați de luarea și căpătuirea lui.

Art. 277. Cei care vor lepăda într-un loc singuratic un copil mai mic de 7 ani, precum și cei ce vor ordona ca să fie lepădat copilul, dacă ordinul lor se va îndeplini, se vor pedepsi cu închisoare de la șase luni până la doi ani și cu amendă de la 26 până la 300 lei. Iar dacă copilul va fi lepădat de către părinții, tutorii sau îngrijitorii săi, ori din ordinul lor, atunci pedeapsa va fi cu închisoare de la un an în sus și amendă de la 50 la 500 lei.

Art. 279. Cei care vor lepăda într-un loc nesigur un copil mai mic de 7 ani, se vor pedepsi cu închisoare de la o lună până la șase luni și cu amendă de la 26 până la 100 lei. Iar dacă copilul va fi lepădat de către părinții, tutorii ori îngrijitorii săi, pedeapsa va fi cu închisoare de la două luni până la un an și amendă de la 50 până la 200 lei.

Art. 280. Oricine, care prin înșelăciune sau violență va răpi sau va face a se răpi un minor, sau va ascunde, va strămuta din locul unde erau așezați de către acei sub a căroră autoritate erau supuși ori încredințați, se va pedepsi cu închisoare de la un an până la doi ani.

Art. 281. Acela care prin înșelăciune sau violență va răpi o fată mai mică de 16 ani, se va pedepsi cu maximul închisorii. Iar dacă fata a consimțit această răpire, ori de bună voie a mers după răpitor, fără însă a aduce la cunoștință părinții sau tutorii ei, răpitorul se va pedepsi cu închisoarea de la trei luni până la doi ani.

Art. 282. Dacă răpitorul se va fi căsătorit cu fata răpită, el nu va putea fi urmărit doar decât după plângerea persoanelor care după codul civil au dreptul de a cere nulitatea unei asemenea căsătorii și nici nu va putea fi condamnat decât după ce va fi pronunțată nulitatea căsătoriei.

Art. 283. Acela care prin înșelăciune sau violență răpește o persoană mai mică de 16 ani, spre a o întrebuința pentru cerșetorie sau a o deprinde la desfrâu, cu scopul de a avea venit, se va pedepsi cu recluziune [48].

În 1936 a fost adoptat un nou Cod penal român care, la rândul său, până la ieșirea din vigoare a suferit multiple modificări în funcție de perioada istorică parcursă de țara noastră.

Codul penal din 1936, care a fost denumit și „Codul penal a lui Carol al II-lea” avea un caracter unificator după realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918. Acesta a intrat în vigoare la 18 martie 1936.

În conținutul codului, alături de pedepse s-au introdus și măsurile de siguranță, măsurile educative, pedepsele complementare etc. Codul nu prevedea pedeapsa cu moartea, acesteia

atribuindu-se rolul educativ, de asemenea, în textul codului a fost tratată și instituția individualizării pedepsei. Fiind considerată una dintre cele mai evolute legi ale acelor timpuri, Codul penal român din 1936 rămâne în vigoare până în anul 1969 - când intră în vigoare un nou cod penal [46].

La fel cum și precedentul Cod penal din 1864, Codul penal din 1936 cuprindea un șir de fapte penale contra familiei și minorilor. Acestea erau cuprinse în Titlu al XII-lea: „Delicte contra familiei”, Capitolul I: „Bigamia, incestul și adulterul”, Capitolul II: „Delicte contra stării civile, abandonul de familie și abuzul de drept de corecțiune” și Capitolul III: „Răpirea”. Mai jos vom trece în revistă unele fapte cum ar fi:

Art. 443. Comite delictul de bigamie și se pedepsește cu închisoare corecțională de la unu la 3 ani, acela care fiind căsătorit legitim înainte de a desface în mod legal această căsătorie, încheie o nouă căsătorie valabilă. Aceeași pedeapsă se aplică și celui care nefiind căsătorit încheie căsătorie valabilă cu o persoană pe care știa că e căsătorită.

Art. 445. Oricare dintre soți care ar avea relații sexuale în afara căsătoriei, comite delictul de adulter și se pedepsește cu închisoare corecțională de la o lună la un an, iar dacă relațiile culpabile continuă și după începerea urmăririi penale, pedeapsa este cu închisoare de la 6 luni la 2 ani.

Art. 446. Conviețuirea în concubinaj a minorilor sub 16 ani pentru fete și 18 ani pentru băieți constituie delictul de degenerare a rasei. Părinții sau reprezentanții lor legali care înlesnesc sau aprobă asemenea legături, se pedepsesc cu închisoare corecțională de la o lună la un an și cu amendă de la 5.000 la 20.000 lei, iar copiii sau adolescenții culpabili de acest fapt vor fi internați într-un institut de educație corecțională pe timp de la unu la 3 ani.

Art. 447. Raportul sexual sau de perversiune sexuală între rude de linie directă, precum și între frate și soră, constituie delictul de incest și se pedepsește cu închisoare corecțională de la unu la 3 ani.

Art. 453. Acela care asistă la nașterea unui copil și nu face declarația prescrisă de codul civil în termenul și ordinea prevăzută, comite delictul de nedeclarare a nașterii și se pedepsește cu amendă de la 1.000 până la 5.000 lei. Aceeași pedeapsă se aplică și celui, care găsind un copil de curând născut nu-l declară autorităților polițienești locale, chiar dacă dorește să se oblige cu creșterea lui.

Art. 456. Acela care prin înșelăciune, amenințare sau violență, răpește, reține sau sechestrează o persoană, mai mică de 15 ani, luând-o de sub puterea părintească, sau autoritatea tutelară sub care se află, sau a acelorora cărora le-a fost încredințată, comite delictul de răpire de

minori și se pedepsește cu închisoare corecțională de la 3 la 5 ani. Dacă fapta a fost săvârșită cu voia victimei, însă fără știrea părinților sau tutorelui, pedeapsa este de la 6 luni la 2 ani.

Art. 457. Dacă asupra copilului răpit, reținut sau sechestrat s-au săvârșit loviri ori s-a cauzat vătămarea sănătății sau integrității corporale, pedeapsa este cu închisoare corecțională de la 5 la 12 ani.

Art. 459. Părintele care răpește, reține sau sechestrează copilul de sub puterea celui alt părinte căruia îi era încredințat prin hotărâre judecătorească, comite delictul de răpire a propriului copil și se pedepsește cu închisoare corecțională de la una la 3 luni. Aceeași pedeapsă se aplică și părintelui care, având prin hotărâre judecătorească sub îngrijirea sa copilul cu obligațiunea de a-l încredința și celui alt părinte, în condițiile stabilite, nu respectă această îndatorire [49].

Analizând evoluția legislației penale în perioada sovietică, atestăm că, ideologia comunistă și-a supus dreptul și l-a transformat într-un sistem ideologizat, menit să servească regimul totalitar, fără a limita atotputernicia partidului și a funcționarilor de partid și de stat. Acest regim a folosit dreptul penal în scopul apărării dogmelor sale prin violență, prin intermediul unui izvor important al dreptului sovietic „conștiința revoluționară”. În RASSM (constituită la 12 octombrie 1924 în componența RSSU) se aplica legislația penală unională și ucraineană precum și unele acte normative proprii, dar influențate strict de cele ale URSS și RSSU. Așa, pe teritoriul RASSM s-a aplicat Codul Penal al RSSU din 1922, iar apoi un alt cod penal, alcătuit în deplină concordanță cu bazele legislației penale ale URSS și ale republicilor unionale din 1924 [128].

Astfel, în perioada sovietică, primul izvor penal a devenit Codul Penal al RSSU din 1922, care în Capitolul V: „Infrațiuni contra vieții, sănătății, libertății și cinstei persoanei” includea un șir de articole care ocroteau familia și minorii, cum ar fi: răpirea, privarea de libertate sau substituirea unui copil; neachitarea pensiei alimentare copiilor etc.

În ajunul celui de al II-lea război mondial, la data de 23 august 1939, între Uniunea Sovietică și Germania nazistă a fost semnat Protocolul Adițional Secret al Pactului Molotov-Ribbentrop, privitor la sferele de influență și dominație în centrul și estul Europei, care a dus la anexarea la 28 iunie 1940 a Basarabiei (teritoriile dintre Prut și Nistru) dar și a nordului Bucovinei în componența URSS. Prin urmare, Basarabia și o parte a RASSM au fost incluse în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească nou-înființată la 2 august 1940, printr-un decret semnat de Stalin, fără nici o consultare a locuitorilor regiunii. Instaurarea puterii sovietice în Basarabia a schimbat în mod radical condițiile social - economice și politice, fapt reflectat direct și asupra legislației - inclusiv a celei penale.

O altă etapă în evoluția legislației penale autohtone a fost adoptarea de către Sovietul Suprem al RSSM la 24 martie 1961 a Codului penal al RSSM [4]. Codul nu cuprindea un capitol separat privind infracțiunile contra familiei și minorilor, acestea erau plasate în componența altor capitole cum ar fi: Capitolul II al Părții speciale a CP: „Infracțiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoane”; Capitolul XI: „Infracțiuni contra securității publice, a ordinii publice și a sănătății populației”.

Printre fapte plasate în capitole sus menționate se enumeră: sustragerea de la plata pensiei alimentare sau de la întreținerea copiilor (art.110); sustragerea de la acordarea ajutorului material părinților sau soțului (art.111); abuzul de drepturile sau de obligațiile de tutore (art.112); divulgarea secretului înfierii (art.112¹); scoaterea ilegală a copiilor din Republica Moldova (art.112³); răpirea sau substituirea unui copil străin (art.113); vânzarea și traficul de copii (art.113¹); antrenarea minorilor în acțiuni militare și propagarea războiului în rândurile lor (art.223²); atragerea minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la fapte amorale (art.224); atragerea minorilor la beție (art.224¹); atragerea minorilor la consumarea nemedicinală a medicamentelor și a altor mijloace cu efect narcotizant (art.224²) etc. [43]

Odată cu adoptarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, a fost radical modificată esența articolelor și structura capitolelor părții speciale a CP. Spre deosebire de Codul penal din 1961, care determina importanța relațiilor sociale și valorilor ocrotite după triada: „statul, persoana, societatea”, Codul penal din 2002 stabilește această importanță după formula: „omenirea, persoana, societatea și statul”.

Astfel, Capitolul VII al Părții speciale a CP intitulat: „Infracțiuni contra familiei și minorilor” conține următoarele infracțiuni: incestul (art. 201); violența în familie (art. 201¹); divulgarea secretului adopției (art. 204); abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205); traficul de copii (art. 206); scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207); atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208); pornografia infantilă (art. 208¹); recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208²); atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209) [3].

Totodată, norme penale chemate să ocrotească familia și minorii, se găsesc și în alte capitole ale Codului penal. De exemplu: omorul intenționat săvârșit cu bună-știință asupra unui minor (art. 145 alin. (2) lit. e) CP); pruncuciderea (art. 147 CP); violul săvârșit cu bună-știință asupra unui minor (art. 171 alin. (2) lit. b) CP); raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art. 174 CP); ademenirea minorului în scopuri sexuale (art. 175¹ CP) etc.

1.3. Reglementări normative internaționale și naționale privind ocrotirea familiei și minorilor

Secolul al XXI-lea, caracterizat prin globalizarea relațiilor internaționale, impune obiectiv necesitatea coordonării eforturilor tuturor statelor civilizate pentru atingerea intereselor supreme ale comunității internaționale, inclusiv prin ocrotirea familiei și minorilor.

Astfel, fiind subiect al relațiilor de drept internațional, Republica Moldova este parte la un șir de convenții și acorduri internaționale bilaterale și multilaterale din domeniul vizat.

Primul pas al comunității internaționale în vederea elaborării unui șir de acte în acest domeniu îl constituie textul Declarației de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului.

Această declarație reprezintă o serie de proclamații legate de drepturile copilului enunțate în anul 1923 de către Eglantyne Jebb, fondatoarea organizației „Salvați Copiii”. Astfel, documentul inițial din 1923 conținea următoarele prevederi:

- Copilul trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru dezvoltarea sa normală, atât materială, cât și spirituală.
- Copilul care este flămând trebuie să fie hrănit, copilul care este bolnav trebuie să fie îngrijit, copilul care este retradat trebuie să fie ajutat, copilul delincvent trebuie să fie recuperat, iar orfanul și văduva trebuie să fie protejați.
- În vremuri de primejdie copilul trebuie să primească prima îngrijire.
- Copilul trebuie să fie pus în poziția de a câștiga traiul și trebuie să fie protejat împotriva oricărei forme de exploatare [59].

Respectivele proclamații au fost înaintate de Uniunea Internațională „Salvați Copiii”, la Geneva, la 23 februarie 1923, iar apoi aprobate de către Adunarea Generală a Ligii Națiunilor la 26 noiembrie 1924 cu titlul de „Carta Bunăstării Copilului”.

Cu toate acestea, declarațiile date nu au fost executorii în dreptul internațional, ci mai degrabă au constituit linii de orientare pe care țările puteau sau nu să le urmeze. Documentul original se află în arhivele orașului Geneva și poartă semnăturile delegaților internaționali, inclusiv cele ale lui Jebb, Janusz Korczak și Ador Gustave, fost președinte al Confederației Elvețiene.

Un important act internațional menit să ocrotească nu în ultimul rând și instituția familiei și minorilor îl constituie Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU (New York) prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990). În conformitate cu

aceasta: „Cu începere de la vârsta nubilă, bărbatul și femeia fără nici o restricție în privința rasei, cetățeniei sau religiei, au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie. Ei au drepturi egale la încheierea căsătoriei, în decursul căsătoriei și la desfacerea ei. Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți. Familia este elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului (art. 16); Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire speciale. Toți copiii, indiferent dacă s-au născut în cadrul sau în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială (art. 25); Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art. 5) [58].

Prevederi asemănătoare se regăsesc și în textul Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997) [55].

Reglementările privind ocrotirea copiilor conținute în Declarația Universală a Drepturilor Omului au stat la baza elaborării Declarației drepturilor copiilor din 1959. Aceasta reprezintă rezoluția nr. 1386 a Adunării Generale a ONU din 2 noiembrie 1959 proclamată în a XIV-a sesiune a ONU. Documentul prevede stabilirea unui mecanism clar privind protecția specială enunțată încă în Declarația de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului, fiind și o extindere a Declarației Universale a Drepturilor Omului. Respectiva declarație din 1959 a fost baza adoptării, 30 de ani mai târziu, pe 20 noiembrie 1989, a Convenției cu privire la Drepturile Copilului care a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990 [60].

Astfel, potrivit Declarației drepturilor copiilor din 1959, copilului trebuie să-i fie asigurată o ocrotire specială prin lege și alte mijloace și să-i fie oferită posibilitatea și condiții favorabile, care să-i permită o dezvoltare fizică, intelectuală, morală, spirituală și sănătoasă din punct de vedere social, în condiții de libertate și demnitate.

La 16 decembrie 1966, la New York, a fost adoptat Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Acesta, întărind sistemul normelor internaționale privind protecția familiei și copiilor, în art. 12 prevede că statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge [113]. Iar printre măsurile pe care statele părți la prezentul Pact le vor adopta în vederea asigurării exercitării depline a acestui drept se numără și scăderea mortalității noilor născuți și a mortalității infantile, precum și dezvoltarea sănătoasă a copilului.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat, de asemenea, la New York la 16 decembrie 1966, prin art. 24 stabilește că orice copil, fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, origine națională sau socială, avere sau naștere,

are dreptul din partea familiei sale, a societății și a statului la măsurile de ocrotire pe care le cere condiția de minor [112].

Ulterior, pe arena internațională au fost adoptate un șir de norme care aveau menirea de a ocroti nu numai copiii și familia în general, dar în particular și drepturile femeilor.

Astfel, în 1979 la New York, a fost adoptată Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei.

Preambulul Convenției proclamă că statele părți au obligația să asigure egalitatea drepturilor bărbatului și femeii în exercitarea tuturor drepturilor economice, sociale, culturale, civile și politice; discriminarea față de femei violează principiile egalității în drepturi și respectului demnității umane, ea împiedică participarea femeilor, în aceleași condiții ca bărbații, la viața politică, socială, economică și culturală din țara lor, creează obstacole creșterii bunăstării societății și a familiei și împiedică femeile să-și servească țara și omenirea în deplinătatea posibilităților lor; dezvoltarea completă a unei țări, bunăstarea lumii și cauza păcii cer participarea deplină a femeilor, în condiții de egalitate cu bărbații, în toate domeniile; rolul tradițional al bărbatului în familie și societate trebuie să evolueze în aceeași măsură cu acela al femeii, dacă se dorește să se ajungă la o egalitate reală a bărbatului și a femeii [53].

În conformitate cu art. 7 al aceleiași convenții, statele părți vor lua toate măsurile necesare pentru eliminarea discriminării față de femei în viața politică și publică a țării și, în special, pentru a le asigura, în condiții de egalitate cu bărbații:

- dreptul de a vota la toate alegerile și referendumurile publice și de a fi alese în toate organismele eligibile în mod public;
- dreptul de a lua parte la elaborarea politicii statului și la punerea acesteia în aplicare, de a ocupa funcții publice și a exercita toate funcțiile publice la toate eşaloanele de guvernământ;
- dreptul de a participa la organizațiile și asociațiile neguvernamentale care activează în viața publică și politică a țării [53].

La 20 noiembrie 1989, la New York, de Adunarea generală a Națiunilor Unite a fost adoptată Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, care a intrat în vigoare la 20 septembrie 1990. Statul nostru a aderat la respectiva convenție prin Hotărârea Parlamentului nr.408-XII din 12 decembrie 1990 (în vigoare pentru R. Moldova din 25 februarie 1993).

Convenția este constituită din preambul și 54 de articole. Preambulul conține prevederi ce se referă la atașamentul statelor părți ale Convenției față de scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite privind recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane, precum și la egalitatea și caracterul inalienabil al drepturilor lor, care sunt fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume.

În mod special se confirmă faptul că popoarele Națiunilor Unite au proclamat din nou în Cartă încrederea lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea ființei umane, și sunt hotărâte să promoveze progresul social și să instaureze cele mai bune condiții de viață într-o libertate cât mai deplină, de asemenea, și că fiecare este îndreptățit să se prevaleze de toate drepturile și de toate libertățile care sunt enunțate în acestea, fără nici o deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau altă situație [56].

De asemenea, statele părți la prezenta convenție declară că familia, unitatea fundamentală a societății, și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi, și în mod deosebit copiii, trebuie să beneficieze de protecția și de asistența de care are nevoie pentru a putea să joace pe deplin rolul său în societate, precum și că pentru deplina și armonioasă dezvoltare a personalității sale, copilul trebuie să crească într-un mediu familial, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere [56].

În Convenție, pentru prima dată este formulată definiția de „copil”, prin care potrivit art.1 se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă.

Articolul 2 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului determină că statele părți se angajează să respecte drepturile care sunt enunțate în prezenta Convenție și să le garanteze tuturor copiilor care țin de jurisdicția lor, fără nici o distincție, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie a copilului sau a părinților sau a reprezentanților săi legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație. De asemenea, în cadrul acestui articol se menționează că, statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru ca copilul să fie efectiv protejat împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancțiuni motivate de situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale.

Convenția analizată proclamă un șir de drepturi fundamentale ale copilului printre care: dreptul la viață, dreptul de a dezvolta la maxim potențialului lor, dreptul la protecție față de influențele dăunătoare, dreptul de a fi protejați de abuz și exploatare, dreptul de a participa pe deplin la viața de familie, viața culturală și socială etc. În articolele finale ale Convenției sunt stabilite termenele, ordinea de semnare, procedura de aderare.

Pe fondul actelor internaționale de bază privind protecția copiilor, femeilor și a familiei, au fost adoptate și altele printre care: „Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor”, adițional la Convenția Națiunilor Unite

împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptat la New York la 15 noiembrie 2000 [119].

Prezentul Protocol are ca obiective:

- prevenirea și combaterea traficului de persoane, acordând o atenție specială femeilor și copiilor;
- protecția și ajutorarea victimelor unui astfel de trafic, respectând pe deplin drepturile lor fundamentale;
- promovarea cooperării între Statele Părți în vederea atingerii acestor obiective [119].

Un pas important în prevenirea și combaterea exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale asupra copiilor îl constituie aderarea Republicii Moldova la Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007. Convenția a fost ratificată prin Legea Republicii Moldova nr. 263 din 19.12.2011 și a intrat în vigoare la 1 iulie 2012.

Respectivul document garantează o protecție temeinică și completă a copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale și prevede, de asemenea, procedurile legale împotriva presupușilor autori ai acestor infracțiuni. Textul consolidează standardele existente în domeniu și completează anumite lacune. Astfel, este pentru prima dată când un tratat internațional definește și incriminează abuzul sexual asupra copiilor într-o manieră atât de cuprinzătoare. Alte puncte forte ale textului Convenției sunt prezentate de accentul pus pe prevenire, de gama largă de măsuri de protecție pentru copii și victime, de referirile cu privire la toți copiii cu vârsta sub 18 ani și de includerea dispozițiilor privind noile forme de violență, precum exploatarea copiilor prin intermediul noilor tehnologii ale informației și comunicațiilor [69].

Convenția stabilește următoarele scopuri de bază:

- prevenirea și combaterea exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor;
- protejarea drepturilor copiilor care sunt victime ale exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale;
- promovarea cooperării la nivel național și internațional împotriva exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor (art.1) [54].

Articolul 2 din prezenta Convenție proclamă principiul nediscriminării, în conformitate cu care punerea în aplicare a prevederilor prezentei Convenții de către Părți, și în mod special a beneficiului măsurilor vizând protecția drepturilor victimelor trebuie asigurată fără nici o discriminare bazată pe motive de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de altă

natură, naționalitate sau origine socială, apartenența la o minoritate națională, avere, nașterea, orientarea sexuală, starea de sănătate, existența unui handicap sau orice altă situație [54].

Deci Convenția are drept menire ajustarea cadrului legal național la standardele europene, în special prin încadrarea unor fapte infracționale noi din segmentul dat.

Drept rezultat al aderării Republicii Moldova la respectiva convenție poate fi considerată și modificarea Codului penal al Republicii Moldova prin Legea RM pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.73 din 12.04.12 [90].

Astfel, în conținutul Codului penal au fost introduse infracțiuni noi precum: art.175¹ „Acostarea copiilor în scopuri sexuale” redenumit ulterior în „Ademenirea minorului în scopuri sexuale”, art.208 „Recurgerea la prostituția practică de un copil”, iar redacția altora fiind esențial modificată.

Analizând legislația națională privind ocrotirea familiei și minorilor, constatăm că rolul principal în sistemul actelor normative de acest gen cu certitudine îl are legea fundamentală a Republicii Moldova – Constituția.

Potrivit art. 8 al Constituției, Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

În această ordine de idei menționăm că, prevederile documentelor internaționale analizate mai sus și-au găsit într-o măsură mai mare ori mai mică reflectare în sistemul actelor juridice al statului nostru.

Astfel, în conformitate cu art. 48 al Constituției, familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Iar potrivit art. 49, Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin. La rândul său, art. 50 stabilește că mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială. Iar exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise [52].

Un alt act legislativ care stabilește în mod expres drepturile familiei și minorilor îl constituie Codul familiei al Republicii Moldova. Astfel, potrivit capitolului 10 din respectivul cod, printre drepturile copiilor se numără: dreptul copilului la abitație și educație în familie; dreptul copilului de a comunica cu părinții și alte rude; dreptul copilului de a fi protejat; dreptul copilului la exprimarea opiniei etc. [41]

Un rol deosebit în sistemul actelor normative privind ocrotirea familiei și minorilor îl are Codul penal al Republicii Moldova [43], care în Capitolul VII al Părții speciale intitulat „Infrațiuni contra familiei și minorilor” prevede un șir de infracțiuni, care convențional pot fi divizate în două tipuri:

1. Infrațiuni contra familiei:

- Incestul (art. 201 CP);
- Violența în familie (art. 201¹ CP);
- Divulgarea secretului adopției (art. 204 CP);
- Abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP).

2. Infrațiuni contra minorilor:

- Traficul de copii (art. 206 CP);
- Scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207 CP);
- Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP);
- Pornografia infantilă (art. 208¹ CP);
- Recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208² CP);
- Atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 CP).

Totodată, cum deja s-a menționat în paragraful precedent, norme penale chemate să ocrotească familia și minorii se găsesc și în alte capitole ale Codului penal. De exemplu: omorul intenționat săvârșit cu bună știință asupra unui minor (art. 145 alin. (2) lit. e) CP); pruncuciderea (art. 147 CP); violul săvârșit cu bună știință asupra unui minor (art. 171 alin. (2) lit. b) CP); raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art. 174 CP); ademenirea minorului în scopuri sexuale (art. 175¹ CP) etc.

Autorul Alexandru Borodac definește infracțiunile contra familiei și minorilor ca acțiunile sau inacțiunile prejudiciabile descrise de legea penală care atentează la temelia relațiilor familiale și la dezvoltarea fizică, intelectuală, morală, spirituală și sănătoasă normală a minorilor săvârșite cu intenție directă [18, p. 218].

O definiție asemănătoare este dată și de autorii Sergiu Brînza și Vitalie Stati, care prin infracțiunile contra familiei și minorilor înțeleg grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul VII al Părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, ca fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție, care aduc atingere - în mod exclusiv sau în principal - relațiilor sociale cu privire la conviețuirea în cadrul familiei și la dezvoltarea minorului [23, p. 721].

Din această definiție rezultă că **obiectul juridic generic** al infracțiunilor din grupul analizat îl constituie relațiile sociale cu privire la conviețuirea în cadrul familiei și dezvoltarea minorului. Familia reprezintă o realitate socială, prin ea realizându-se o comunitate de viață între soți, între părinți și copii, precum și, uneori, între alte persoane. Familia este și o realitate biologică, în sensul că în cadrul ei se realizează procreația prin unirea biologică dintre bărbat și femeie și, în fine, familia este și o realitate juridică, pentru că, prin norme juridice, se reglementează cele mai importante relații din cadrul acesteia [23, p. 722].

Mediul familial este considerat decisiv pentru exercitarea drepturilor minorului, deoarece drepturile acestuia încep din familie. Așadar familia este agentul fundamental pentru conștientizarea importanței drepturilor omului și respectarea acestora, precum și a valorilor umanității, a identității și tradiției culturale proprii sau ale altor civilizații. În acest sens, stabilirea unui echilibru dintre autoritatea părintească și aplicarea drepturilor minorului reprezintă o necesitate ce trebuie îndeplinită prin toate metodele posibile. Pentru evaluarea deplinei dezvoltări a minorului, devine relevantă îndeplinirea responsabilităților părinților legate de ocrotirea sănătății minorului, de formarea aptitudinilor și capacităților mentale și fizice ale minorului la nivelul potențialului lui maxim, de crearea a unui nivel de viață satisfăcător pentru dezvoltarea psihică, spirituală, morală și pregătirea minorului pentru o viață responsabilă în societate [24, p. 996].

Obiectul juridic special al infracțiunilor contra familiei și minorilor constituie o parte a obiectului juridic generic.

Prin obiect juridic special se înțelege valoarea socială concretă la care se atentează prin săvârșirea infracțiunii. Obiectul juridic special este un semn obligatoriu pentru fiecare componentă de infracțiune, de asemenea, acesta are o importanță practică deosebită pentru încadrarea juridică corectă a infracțiunilor, deoarece permite a individualiza o infracțiune în cadrul unui grup de infracțiuni. Cu alte cuvinte, are loc o sistematizare a infracțiunilor unui capitol într-un subsistem.

Deci, oricare din infracțiunile cuprinse în capitolul analizat are un obiect juridic special, constituit din relațiile sociale referitoare la: 1) ocrotirea familiei privite în sens larg cu toate atributele sale cum ar fi: stabilitatea, moralitatea, demnitatea acesteia, inviolabilitatea secretului adopției etc.; și 2) ocrotirea minorului, prin prisma dezvoltării spirituale, sociale și morale a acestuia, ieșirea și aflarea lui în străinătate etc.

Pe lângă infracțiunile cu obiect juridic special simplu, în respectivul capitol există și infracțiunile cu obiectul juridic special complex. Acesta din urmă este format din: *obiectul juridic special principal* și *obiectul juridic special secundar*.

Prin obiect juridic special principal se are în vedere relația socială pentru care a fost instituită fapta penală corespunzătoare, care permite a dezvălui natura ei social-juridică. O astfel de relație socială este întotdeauna afectată, de altfel nici nu ar exista infracțiunea dată.

Pe de altă parte, obiectul juridic special secundar reprezintă relațiile sociale care, meritând o ocrotire penală de sine stătătoare, în cazul altor infracțiuni sînt ocrotite împreună cu obiectul juridic special principal al acestora și cărora li se poate sau nu cauza o daună în legătură cu atentarea la obiectul juridic special principal [19, p. 116].

În această ordine de idei, menționăm că printre infracțiunile cu obiect juridic special complex ce fac parte din Capitolul VII al Părții speciale: „Infracțiuni contra familiei și minorilor” se numără și violența în familie (art. 201¹ CP). Obiectul juridic special principal al respectivei infracțiuni îl constituie relațiile sociale referitoare la ocrotirea familiei prin prisma solidarității acesteia. Obiectul juridic special secundar al violenței în familie îl reprezintă relațiile sociale cu privire la integritatea fizică sau psihică, sănătatea, onoarea, demnitatea, bunurile persoanei etc.

Unele infracțiuni din cadrul capitolului analizat, pot avea **obiect material**. Prin acesta, se înțelege entitatea materială, de natură însuflețită sau neînsuflețită (un obiect, un bun, corpul persoanei etc.), asupra căreia influențează nemijlocit infractorul, prin intermediul căruia se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii.

Astfel, corpul fizic al persoanei, privit ca o totalitate de funcții și procese organice ce mențin individul în viață, poate constitui obiectul material al următoarelor infracțiuni: incestul (art. 201 CP), violența în familie (art. 201¹ CP), abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP), traficul de copii (art. 206 CP), atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP), atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 CP).

Mijloace economice, mijloace de existență primară - pot constitui obiectul material al infracțiunii prevăzute de art. 201¹ CP.

Recompensa sub orice formă poate avea calitate de obiect material în cazul infracțiunii de abuz al părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP).

Cu referire la *victimă infracțiunii*, menționăm că în cadrul infracțiunilor contra minorilor (art. 206, art. 207, art. 208, art. 208¹, art. 208², art. 209 CP), aceasta are calitatea de copil, adică persoana care nu a împlinit vîrșat de 18 ani. Uneori însă, legiuitorul a coborât această vîrșă până la pragul de 14 ani, cum ar fi spre exemplu în cazul traficului de copii săvârșit asupra unui copil în vîrșă de până la 14 ani (lit.f) alin.(3) art.206 CP).

Vis a vis de grupul infracțiunilor contra familiei, atestăm o varietate mai largă de victime, în special: membru de familie - în cazul infracțiunii de violență în familie; adoptatorul - în cazul infracțiunii de divulgare a secretului adopției; părintele, tutorele, curatorul copilului - în cazul infracțiunii de abuz al părinților și altor persoane la adopția copiilor (al.(3) art.205 CP) etc.

Analizând **latura obiectivă** a infracțiunilor contra familiei și minorilor, menționăm că preponderent fapta juridico-penală se realizează prin comportamentul activ al făptuitorului, adică prin acțiune. Excepția fiind în cazul infracțiunii de violență în familie, care se poate comite atât prin acțiune cât și prin inacțiune.

Sub aspectul tipului componentei de infracțiune, precizăm că, marea majoritate a faptelor analizate au o componentă formală de infracțiune, excepția fiind doar în cazul violenței în familie, care constituie o infracțiune materială.

În ceea ce privește circumstanțele agravante, uneori pentru existența acestora se cere stabilirea urmărilor prejudiciabile, astfel acestea având calitatea de infracțiuni materiale (de exemplu: traficul de copii soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a copilului, cu decesul sau sinuciderea acestuia).

Deși semnele facultative ale laturii obiective a infracțiunilor contra familiei și minorilor de regulă au importanță doar pentru individualizarea pedepsei penale, în unele situații astfel de semne au importanță pentru calificarea faptei. Așa, spre exemplu arma de foc în cazul comiterii infracțiunii de trafic de copii poate avea calitatea de mijloc de săvârșire a infracțiunii (lit.a) alin.(2) art.206 CP). Iar în cazul infracțiunii de scoaterea ilegală a copiilor din țară – „străinătatea” poate apărea în calitate de loc special de săvârșire a infracțiunii.

Latura subiectivă a infracțiunilor contra familiei și minorilor se caracterizează prin *vinovăție* sub forma intenției directe sau indirecte. Totodată, atitudinea psihică a făptuitorului față urmările prejudiciabile incluse în cadrul unor circumstanțe agravante poate fi una imprudentă (de ex.: lit.e) alin.(3) art.206 CP).

Scopul urmărit de făptuitor uneori apare în calitate de semn obligatoriu.

Astfel, spre exemplu infracțiunii de abuz al părinților și altor persoane la adopția copiilor sunt proprii următoarele scopuri: scopul de profit, beneficiu material sau alt beneficiu; alte scopuri legate de adopție, scopul obținerii consimțământului pentru adopție sau prezentării de date neveridice pentru încuviințarea adopției, instituirea tutelei (curatele), plasamentul copilului într-o instituție rezidențială, într-o familie sau casă de copii de tip familial.

Semnul analizat urmează a fi stabilit și în cazul infracțiunii de trafic de copii, care se comite în scopul: exploatarei sexuale, comerciale și necomerciale, în prostituție sau în industria pornografică; exploatarei prin muncă sau servicii forțate; practicării cerșetoriei sau în alte scopuri

josnice; exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, inclusiv în cazul adopției ilegale; folosirii în conflicte armate; folosirii în activitate criminală; prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane; vânzării sau cumpărării. Scopul special indirect reiese și din dispoziția art. 209 CP, acesta constă în consumul ilegal de droguri, medicamente sau alte substanțe cu efect narcotizant.

Subiectul majorității infracțiunilor contra familiei și minorilor are calitatea de persoană fizică, responsabilă care la momentul săvârșirii faptei a atins vârsta de 16 ani. În cadrul infracțiunilor cum ar fi: atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art.208 CP) sau atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art.209 CP), limita minimă de vârstă a răspunderii penale este de 18 ani. Totodată, în calitate de subiect al unor infracțiuni din capitolul analizat poate fi și persoana juridică (art.205, art.206, art.208¹ CP).

Prin urmare menționăm că, în cadrul unor componente de infracțiuni subiectul are și unele calități speciale, și anume: rudă pe linie dreaptă până la gradul trei inclusiv, rudă pe linie colaterală - frate, soră (art.201 CP); membrul familiei (art.201¹ CP); persoană obligată să păstreze faptul adopției ca un secret profesional sau de serviciu (art.204 CP); părinte, tutore (curator), alt reprezentant legal al copilului, altă persoană, persoană cu funcție de demnitate publică (art.205 CP); persoana care deține controlul asupra copilului, persoana care realizează îngrijirea, ocrotirea, protecția, educarea, tratamentul copilului, persoană publică, persoană cu funcție de răspundere, persoană cu funcție de demnitate publică, persoană publică străină, funcționar internațional (art.206 CP); părinte, ocrotitor legal al copilului, pedagogul (art.208 CP).

1.4. Aspecte de drept comparat privind infracțiunile contra familiei și minorilor

Infracțiunile contra familiei și minorilor sunt un grup de fapte prejudiciabile incriminate în Capitolul VII al Părții speciale a C.pen. al R. Moldova, care aduc atingere, în mod principal, relațiilor sociale cu privire la conviețuirea pașnică în cadrul familiei și dezvoltarea normală a minorului. Din acest grup de fapte prejudiciabile fac parte următoarele infracțiuni: incestul (art. 201 C.pen.); violența în familie (art. 201¹ C.pen.); divulgarea secretului adopției (art. 204 C.pen.); abuzul părinților și a altor persoane la adopția copiilor (art. 205 C.pen.); traficul de copii (art. 206 C.pen.); scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207 C.pen.); atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte amorale (art. 208 C.pen.); pornografia infantilă (art. 208¹ C.pen.); recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208²

C.pen.); atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 C.pen.) [43].

În Partea specială din C. pen. în vigoare al României, răspunderea penală pentru infracțiunile ce atentează la relațiile sociale de protejare a familiei este prevăzută în Capitolul II intitulat *Infracțiuni contra familiei* din Titlul VIII cu denumirea marginală de *Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială*. Din rândul acestor incriminări fac parte: bigamia (art. 376 C. pen. al României), incestul (art. 377 C. pen. al României), abandonul de familie (art. 378 C. pen. al României), nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului (art. 379 C. pen. al României), împiedicarea accesului la învățământul general obligatoriu (art. 380 C. pen. al României) [45].

De exemplu, infracțiunea de bigamie potrivit art. 376 alin. (1) C. pen. al României constă în încheierea unei noi căsătorii de către o persoană căsătorită și se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă. În conformitate cu alin. (2) al aceluiași articol persoana necăsătorită care încheie o căsătorie cu o persoană pe care o știe căsătorită se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă [45].

Infracțiunea de abandon de familie este pedepsită la art. 378 C. pen. al României. Potrivit textului incriminator infracțiunea constă în săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte: a) părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor, expunându-l la suferințe fizice sau morale; b) neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzute de lege; c) neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească. Se pedepsește o asemenea faptă cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

De asemenea, în conformitate cu art. 379 alin. (1) C. pen. al României se pedepsește cu închisoare de la 1 lună la 3 luni sau cu amendă reținerea de către un părinte a copilului său minor, fără consimțământul celuilalt părinte sau al persoanei căreia i-a fost încredințat minorul potrivit legii. În conformitate cu alin. (2) al aceluiași articol cu aceeași pedeapsă se sancționează fapta persoanei căreia i s-a încredințat minorul prin hotărâre judecătorească spre creștere și educare de a împiedica, în mod repetat, pe oricare dintre părinți să aibă legături personale cu minorul, în condițiile stabilite de părți sau de către organul competent [45].

O altă faptă a cărei subiect pasiv poate fi doar o persoană minoră, este infracțiunea de împiedicare a accesului la învățământul general obligatoriu. În conformitate cu art. 380 C.pen. al României se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 1 an sau cu amendă fapta părintelui sau persoanei căreia i-a fost încredințat, potrivit legii, un minor și care, în mod nejustificat, îl retrage sau îl împiedică prin orice mijloace să urmeze cursurile învățământului general obligatoriu [45].

În afară de dispozițiile incriminatorii statuate în Capitolul II (Infracțiuni contra familiei) din Titlul VIII (Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială), în C.pen. al României sunt consacrate și alte incriminări destinate protejării persoanelor minore, descrise în alte Capitole ale legii penale. Astfel, în Titlul I *Infracțiuni contra persoanei*, la Capitolul II *Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății* se prevede răspunderea penală pentru infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului (art. 197 C. pen.). Potrivit textului de lege infracțiunea constă în punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului, de către părinți sau de orice persoană în grija căreia se află minorul. Acestea se pedepsesc cu închisoarea de la 3 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi [45].

Infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului a fost incriminată în acest Capitol al legii penale, deoarece s-a considerat, pe drept cuvânt, că ea pune în pericol în primul rând integritatea fizică sau psihică a persoanei și în mod subsidiar relațiile sociale referitoare la familie, respectiv conviețuirea socială.

În mod analogic s-a considerat că violența în familie nu atentează prioritar la relațiile sociale de ocrotire a familiei, ci la relațiile sociale condiționate de protejarea personalității umane. Prin urmare, incriminarea și-a găsit loc la Capitolul III *Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie* din Titlul I *Infracțiuni contra persoanei* C.pen. al României. Incriminarea instituită la art. 199 C.pen. al României cu denumirea marginală de violența în familie, nu este altceva decât o normă specială care este formulată ca o agravantă a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei săvârșite asupra unui membru de familie. Potrivit textului incriminator dacă faptele prevăzute în art. 188, art. 189 și art. 193 - 195 sunt săvârșite asupra unui membru de familie, maximul special al pedepsei prevăzute de lege se majorează cu o pătrime [45]. Este de menționat că, de exemplu la art. 188 este prevăzută răspunderea penală pentru omor, iar la art. 188 C.pen. al României este prevăzută răspunderea penală pentru omorul calificat [45].

De asemenea, în Capitolul VII al aceluiași Titlul I este, denumit *Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile*, este incriminată la art. 211 C. pen. al României infracțiunea de trafic de minori. Astfel, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi recrutarea, transportarea, transferarea, adăpostirea sau primirea unui minor, în scopul exploatarea acestuia. Dacă fapta a fost săvârșită în condițiile art. 210 alin. (1) C. pen. al României sau de către un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu, pedeapsa este închisoarea de la 5 la 12 ani și interzicerea exercitării unor drepturi [45].

În legislația penală a Federației Ruse [217], ca și în cea a R. Moldova, cadrul incriminator al infracțiunilor contra familiei și minorilor este consacrat într-un capitol distinct al

C.pen. și anume, Capitolul XX intitulat ca atare *Infrațiuni contra familiei și minorilor*, din titlul VII *Infrațiuni contra persoanei* [217]. La acestea din urmă se raportează: implicarea minorilor la săvârșirea unei infrațiuni (art. 150 C. pen.), implicarea minorilor la săvârșirea unor fapte antisociale (art. 151 C. pen.), comercializarea cu amănuntul a băuturilor alcoolice minorilor (art. 151¹ C. pen.), înlocuirea copilului (art. 153 C. pen.), adopția ilegală (art. 154 C. pen.), divulgarea secretului adopției (art. 155 C. pen.), neexecutarea obligației de educare a minorului (art. 156 C. pen.), eschivarea de la plata pensiei de întreținere a copiilor sau a părinților inapți de muncă (art. 157 C. pen.) [127].

Infrațiunea de neexecutare a obligației de educare a minorului (art. 156 C. pen. al Federației Ruse) presupune neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligației de educare a minorului de către părinții acestuia sau de către o terță persoană investită cu astfel de obligații, de către pedagog sau alt un lucrător al unei instituții de învățământ, al unei organizații medicale ori al unei alte organizații obligate să supravegheze persoana minoră, dacă această faptă este însoțită de un comportament violent aplicat în privința persoane minore. Se pedepsește o asemenea faptă cu amendă în mărime de până la 100 000 ruble sau în mărimea salariului sau al altui venit al condamnatului obținut pe o perioadă de până la un an, ori munca obligatorie pe un termen de până la 440 de ore, sau muncă corecțională pe un termen de până la 3 ani, ori privațiune de libertate pe un termen de până la 3 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 5 ani sau fără de aceasta [217].

O infrațiune asemănătoare celei prevăzute la art. 208¹ C. pen. al R. Moldova (pornografia infantilă), este consacrată la art. 242¹ C. pen. al Federației Ruse cu titlul de *Producerea și distribuirea obiectelor sau materialelor ce conțin imagini pornografice cu minori*. Fapta constă în producerea, procurarea, păstrarea sau transportarea peste frontiera Federației Ruse în scop de răspândire, demonstrare publică sau de reclamare ori distribuirea, reclamarea sau demonstrarea publică propriu-zisă a materialelor sau a obiectelor pornografice cu minori. Comparativ cu legislația penală autohtonă, legiuitorul rus prevede un regim sancționator mai aspru pentru pornografia infantilă, fapta fiind pedepsită cu privațiune de libertate pe un termen de la 2 la 8 ani, cu sau fără privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 15 ani [217]. Potrivit art. 208¹ C.pen. al R. Moldova pornografia infantilă se pedepsește cu închisoare de la 1 la 3 ani, cu amendă, aplicată persoanei juridice, de la 2000 la 4000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate [43].

Într-un al spectru de idei, se poate arăta că spre deosebire de legislația penală moldovenească, în legislația penală rusească, traficul de copii nu cunoaște o incriminare distinctă, acesta fiind sancționată ca variantă agravată a traficului de ființe umane (art. 127¹, alin. (2), lit. b) C. pen.). Pedepsa pentru comiterea acesteia constituie privațiune de libertate pe un termen de la 3 la 10 ani, cu sau fără privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 15 ani [217].

Spre deosebire de legislația penală a R. Moldova și a Federației Ruse, legislația penală a Ucrainei nu prevede un capitol aparte consacrat *Infracțiunilor contra familiei și minorilor*. Aceste infracțiuni sunt amplasate în alte compartimente ale legii penale, iar locul de dislocare, după este și firesc, depinde de natura relațiilor sociale la care se atentează în mod principal prin comiterea faptei. De exemplu, la Capitolul II *Infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei* art. 137 C. pen. al Ucrainei stabilește răspundere penală pentru infracțiunea de executare necorespunzătoare a atribuțiilor de protejare a vieții și sănătății copiilor. Potrivit textului incriminator fapta presupune neîndeplinirea sau îndeplinirea defectuoasă a obligațiilor profesionale sau a obligațiilor de serviciu legate de protejare a vieții și sănătății minorilor drept rezultat a unei atitudini neglijente sau neconștiincioase de executare a acestora, dacă aceasta a provocat o daună considerabilă minorului. În conformitate cu art. 137 alin. (2) C. pen. al Ucrainei fapta se sancționează mai aspru dacă a provocat decesul minorului sau urmări grave [218].

În Capitolul III din Partea specială a C.pen. Ucrainei, intitulat *Infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei* sunt încorporate mai multe norme incriminatorii predestinate protecției minorilor, și anume: înlocuirea copilului (art. 148), exploatarea minorilor (art. 150), folosirea copilului pentru cerșetorie (art. 150¹). Traficul de copii este o circumstanță agravantă a traficului de ființe umane prevăzută la art. 149 alin. (2) C. pen. al Ucrainei [218].

Pornografia infantilă este incriminată în C. pen. al Ucrainei în calitate de circumstanță agravantă a infracțiunii de importare, producere, vânzare și distribuire de materiale pornografice. Astfel, potrivit art. 301 alin. (4) C.pen. este agravată răspunderea penală pentru comiterea acestei infracțiuni în privința produselor, imaginilor sau a altor obiecte ce conțin pornografie infantilă. Pedepsa pentru săvârșirea unei asemenea fapte constă în privarea de libertate pe un termen de la 5 la 10 ani, cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani [218].

La art. 323 C.pen. al Ucrainei este descrisă infracțiunea de atragere a minorilor la utilizarea dopingului, pedepsită cu amendă de până la 50 venituri minime neimpozabile sau privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen

de până la 3 ani. În conformitate cu nota art. 323 C. pen. prin „doping” se înțelege substanța și metodele incluse în lista celor interzise de Codul antidoping al mișcării olimpice [218]. Mai este supusă incriminării atragerea minorilor la consumul substanțelor cu efect halucinant care nu sunt substanțe narcotice, psihotrope sau analoage ale acestora (art. 324 C.pen. al Ucrainei) și atragerea minorilor la consumarea substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor acestora (art. 315 alin. (2) C.pen. al Ucrainei) [218].

În C.pen. al Franței infracțiunile de referință sunt prevăzute Cartea II, Titlul II, Capitolul VII *Despre infracțiuni contra minorilor și a familiei*. Acest Capitol este divizat pe șase secțiuni, și anume:

I. *Despre lăsarea persoanei minore*. De exemplu, potrivit art. 227-1 C.pen. al Franței lăsarea persoanei minore cu vârsta de până la 15 ani într-un anumit loc se pedepsește cu 7 ani de închisoare și cu amendă de 700 000 de franci, cu excepția cazurilor în care lăsarea minorului a fost realizată în condiții ce i-ar fi asigurat viața și sănătatea. În același sens, potrivit art. 227-2 lăsarea copilului minor de până la 15 ani care a provocat după sine vătămări sau o boală cronică se pedepsește cu 20 de închisoare. Dacă fapta este urmată de moartea persoanei minore, pedeapsa este de 30 de ani de închisoare.

II. *Despre lăsarea familiei*. În acest cadru, la art. 227-3 C.pen. al Franței se prevede răspunderea penală pentru neexecutarea hotărârii judecătorești cu privire la plata pensiei, mijloacelor bănești, alocațiilor sau a altor contribuții în beneficiul copilului minor (biologic sau adoptiv), a rudelor pe linie descendentă sau ascendentă ori a soțului, dacă obligația de întreținere a fost stabilită în baza obligațiilor de familie prevăzute de Codul civil, și dacă această obligație nu a fost executată în deplină măsură mai mult de două luni. Fapta se pedepsește cu doi ani de închisoare sau cu amendă în mărime de 100 000 de franci.

III. *Despre atentările împotriva realizării drepturilor părintești*. În această Secțiune este statuată răspunderea penală pentru următoarele fapte infracționale: refuzul de a prezenta copilul la solicitarea persoanei care are acest drept (art. 227-5 C.pen. al Franței); schimbarea domiciliului copilului fără a comunica despre aceasta persoanei care are dreptul de a vizita sau de a purta discuții cu el (art. 227-6 C.pen. al Franței); răpirea persoanei minore de către rudele ce nu au drepturi părintești (art. 227-7 C.pen. al Franței); răpirea minorului de către alte persoane decât rudele ce nu au drepturi părintești (art. 227-8 C.pen. al Franței).

IV. *Despre atentatele la relațiile dintre părinți și copii*. Din cercul acestor fapte infracționale fac parte: instigarea părinților sau a unuia dintre aceștia la abandonarea copilului care s-a născut sau care urmează să se nască (art.227-12 alin. (1) C.pen. al Franței); abuzul la adopția copilului (art.227-12 alin. (2) și (3) C.pen. al Franței); înlocuirea copilului, simularea

nașterii de către mama fictivă sau tăinuirea faptului nașterii de către mama biologică, constituie o infracțiune ce atentează la statutul civil al copilului (227-13 C.pen. al Franței);

V. *Despre abandonul de familie a persoanelor minore.* De exemplu, la art. 227-15 C. pen. al Franței se instituie răspunderea penală pentru săvârșirea de către o rudă legală, naturală sau adoptivă pe linie ascendentă sau de către o altă persoană care realizează în privința persoanei minore drepturile părintești sau care are alte drepturi legale în privința persoanei minore care nu are vârsta de 15 ani a unei fapte manifestată prin lăsarea fără hrană sau fără supraveghere, dacă s-a creat un pericol pentru viața sau sănătatea persoanei minore. Se pedepsește o asemenea faptă cu 7 ani de închisoare și amendă în mărime de 700 000 de franci. Dacă fapta a provocat după sine moartea victimei, atunci aceasta se va pedepsi cu 30 de ani de închisoare (art. 227-16 C. pen. al Franței). La art. 227-17 C. pen. al Franței se incriminează fapta de eschivarea fără temei legal a tatălui sau a mamei naturale, legale sau adoptive de la îndeplinirea obligațiilor legale, dacă s-a creat un pericol pentru sănătatea, securitatea, moralitatea sau educarea copilului minor. Fapta se pedepsește cu închisoare de 2 ani sau amendă în mărime de 200 000 de franci. În acest cadru incriminator mai sunt descrise următoarele fapte infracționale: atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri (art. 227-18 C.pen. al Franței); determinarea minorului la transportarea, păstrarea sau transmiterea drogurilor (art. 227-18-1 C.pen. al Franței); determinarea minorului la consumul sistematic a băuturilor alcoolice (art. 227-19 C.pen. al Franței); determinarea minorului la cerșetorie (art. 227-20 C.pen. al Franței); determinarea minorului la comiterea sistematică a infracțiunilor sau a faptelor antisociale (art. 227-21 C.pen. al Franței); complicitatea sau tentativa de complicitate la atentarea asupra pudorii minorului (art. 227-22 C.pen. al Franței); pornografia infantilă (art. 227-23 C.pen. al Franței); hărțuirea sexuală a minorului care nu a atins vârsta de 15 ani, fără aplicarea violenței, impunerii, amenințării sau înșelăciunii (art. 227-25 C.pen. al Franței).

VI. *Pedepse suplimentare aplicabile persoanelor fizice.* Ultima secțiune prevede sancțiuni suplimentare aplicabile persoanelor fizice (de exemplu, interzicerea părăsirii teritoriului Republicii pe un termen de până la 5 ani, lipsirea de posibilitatea folosirii de drepturi politice, civile sau familiale, afișarea și distribuirea sentinței de condamnare etc.) [220, p. 266-279].

O tehnică legislativă similară de incriminare a infracțiunilor contra familiei și a minorilor este consacrată în C. pen. al Belgiei. Sediul incriminator este dislocat în Capitolul III din Partea specială intitulat *Despre atentările asupra minorilor, persoanelor aflate în stare de neputință și asupra familiei*. La rîndul său acest Capitolul este structurat pe mai multe secțiuni, fiecărei secțiuni corespunzându-i anumite fapte ce atentează la un spectru mai restrâns de relații sociale:

1. *Despre abandonarea copiilor și a persoanelor aflate în stare de neputință și lăsarea acestora fără mijloace.* De exemplu, potrivit art. 423 C. pen. al Belgiei se pedepsește cu închisoare de la 1 lună la 3 ani și amendă de la 20 la 300 de franci sau cu doar una dintre aceste pedepse, cel care îl lasă într-un anumit loc pe minor sau pe o persoană incapabilă de a se autoapăra din cauza stării fizice sau psihice. Fapta este pedepsită mai aspru dacă victimei drept rezultat i se provoacă anumite vătămări, îmbolnăvirea cu o boală incurabilă. Cea mai aspră pedeapsă este aplicată atunci când în rezultatul comiterii faptei survine decesul victimei (pedeapsa închisorii de la 5 la 10 ani).

2. *Despre neexecutarea obligației de întreținere și îngrijire a minorilor și a persoanelor persoanelor aflate în stare de neputință.* Astfel, în temeiul art. 425 C. pen. al Belgiei este pedepsită cu închisoare de la lună la 3 ani și cu amendă în mărime de la 26 la 300 de franci cel care intenționează să îl lipsească de întreținere sau îngrijire pe un minor sau pe o persoană care drept rezultat al neputinței fizice sau psihice nu are capacitatea de a se întreține sau de a se îngriji, dacă s-a creat un pericol pentru sănătatea victimei.

3. *Reglementări comune pentru secțiunea I și II.* În cazurile săvârșirii infracțiunilor sus-menționate în privința tatălui, mamei, părinților adoptivi sau a altor rude ascendente, pedeapsa minimală se dublează sau poate fi adăugat un adaos de 2 ani dacă se aplică pedeapsa închisorii. Același tratament sancționator agravat este aplicat în cazul în care vinovatul este tatăl, mama sau părinții adoptivi ai victimei, precum și o oricare altă persoană în supravegherea căreia se afla aceasta.

4. *Despre răpirea și ascunderea minorului.* La această secțiune sunt incriminate asemenea fapte precum ar fi: răpirea minorului care nu a atins vârsta de 12 ani (art. 428 §1. C. pen. al Belgiei); răpirea minorului care a atins vârsta de 12 ani (art. 428 §2. C. pen. al Belgiei).

5. *Despre neînsoțirea copiilor.* Este sancționată penal, inclusiv fapta părinților care-l iau sau încercă să-l ia pe minorul aflat sub anumite proceduri declanșate de către autorități (art. 432 §1. C. pen. al Belgiei) [214, p. 262-271].

O preocupare aparte pentru protejarea relațiilor sociale din domeniul familiei o manifestă și legiuitorul polonez, care incriminează infracțiunile de referință la Capitolul XXVI C.pen. cu denumirea marginală de *Infracțiuni contra minorului și tutelei*. Sunt supuse incriminării și pedepsei penale asemenea fapte infracționale precum ar fi: bigamia (art. 206 C. pen. al Poloniei); rele tratamente aplicate minorului sau în privința unei alte persoane care se află în stare de dependență față de făptuitor (art. 207 C. pen. al Poloniei); atragerea minorului la consumul băuturilor alcoolice (art. 208 C. pen. al Poloniei); eschivarea de la executarea obligației de

întreținere a persoanei apropiate (art. 208 C. pen. al Poloniei); abandonarea copilului în vîrstă de pînă la 15 ani sau a unei alte persoane care din cauza stării fizice sau psihice se află în neputință (art. 210 C. pen. al Poloniei) [216, p. 261-265].

În C.pen. al Lituaniei sediul incriminator este amplasat la Capitolul XXIII cu titlul *Infrațiuni și delictes penale contra copilului și a familiei*. Din categoria acestora fac parte: răpirea sau schimbarea copilului (art. 156 C. pen. al Lituaniei); cumpărarea sau vânzarea copilului (art. 157 C. pen. al Lituaniei); abandonarea copilului (art. 158 C. pen. al Lituaniei); atragerea minorului la săvârșirea unei fapte infracționale (art. 159 C. pen. al Lituaniei); atragerea minorului la consumul medicamentelor sau a altor substanțe cu efect halucinant (art. 160 C.pen. al Lituaniei); atragerea minorului la beție (art. 161 C. pen. al Lituaniei); pornografia infantilă (art. 162 C. pen. al Lituaniei); abuzul de drepturile părintești, tutelă sau curatelă față de o persoană minoră (art. 164 C. pen. al Lituaniei); eschivarea de la întreținerea minorului (art. 164 C. pen. al Lituaniei) [215, p. 262].

De exemplu, abandonarea copilului (art. 158 C. pen. al Lituaniei) constă în fapta tatălui, mamei, tutelei sau a altui reprezentant legal al copilului, care lasă fără îngrijiri necesare un copil mic cu scopul de a se izbăvi de el. Fapta se pedepsește cu munci publice, limitarea libertății, arest sau privarea de libertate pe un termen de pînă la 2 ani [215]. La rândul ei, infracțiunea de eschivare de la întreținerea copilului presupune fapta celui care se eschivează de la obligația de întreținere stabilită prin hotărâre judecătorească sau de oferire a mijloacelor de întreținere ori a unui alt ajutor material minorului (art. 164 C.pen. al Lituaniei) [215].

În Partea specială C. pen. al Elveției, cadrul de incriminare a infracțiunilor de care ne preocupăm este situat în Titlul VI cu denumirea de *Infrațiuni și contravenții contra familiei*. În total sunt încorporate cinci incriminări: incestul (art. 221 C.pen. al Elveției); bigamia (art. 215 C.pen. al Elveției); atitudinea neglijentă a persoanei față de executarea obligației de întreținere (art. 217 C.pen. al Elveției); încălcarea obligațiilor de educare sau de curatelă (art. 219 C.pen. al Elveției); luarea copilului (220 C.pen. al Elveției) [221, p. 215-217].

Infracțiunea de atitudine neglijentă a persoanei față de executarea obligației de întreținere constă în neîndeplinirea obligație legale cu caracter familial de întreținere sau de susținere materială de către cel are posibilitate pentru executarea acesteia. Fapta se pedepsește în baza plîngerii prealabile cu închisoare. Plîngerea poate fi depusă și de organe sau autorități care protejează interesele familiei [221, p. 216].

În Partea specială C.pen. al Republicii Federale Germane, normele incriminatorii de referință sunt amplasate în Secțiune a 12-a denumită *Fapte pedepsite contra statutului civil, căsătoriei și familiei*. În calitate de fapte care se asimilează acestui grup de infracțiuni sunt

recunoscute: declararea informațiilor neautentice despre starea civilă (art. 170 C. pen. al Germaniei); încălcarea obligațiilor de întreținere (art. 170 C. pen. al Germaniei); încălcarea obligației de îngrijire și educație (art. 171 C. pen. al Germaniei); bigamia (art. 172 C. pen. al Germaniei); concubinajul între rude (art. 173 C. pen. al Germaniei) [219. p. 322].

C.pen. al Italiei protejează relațiile de conviețuire în cadrul familiei prin Titlul XIII a Părții speciale intitulat *Infracțiuni contra familiei*, care, în funcție de gradul de omogenitate și similitudine a faptelor prejudiciabile incriminate, este divizat în mai multe Capitole. De exemplu, la Capitolul II *Crime împotriva căsătoriei* C.pen. al Italiei sunt specificate următoarele fapte prejudiciabile: bigamia (art. 556 C. pen.), căsătoria prin înșelăciune (art. 558 C. pen.), adulterul (art. 559 C. pen.), concubinajul (art. 560 C. pen.), incestul (art. 564 C. pen.), atacurile asupra moralității familiei comise prin intermediul presei (art. 565 C. pen.). În cadrul Capitolul III *Crime împotriva statutului familiei* se prevăd asemenea fapte precum ar fi schimbarea ilegală statutului civil (art. 566 C. pen.) și tăinuirea statutului civil al unui copil (art. 568 C. pen.). La Capitolul IV sunt descrise *Infracțiunile contra asistenței familiei*, și anume: încălcarea obligațiilor de asistență familială (art. 570 C. pen.); abuzul de mijloace de corectare sau de disciplină (art. 571 C. pen.); abuzul în familie sau față de copii (art. 572 C. pen.); răpirea persoanelor aflate în stare de neputință (art. 574 C. pen.) etc. [42]

În legislația penală a SUA, în C.pen. al statului New York, în Partea a 3-a, titlul O denumit *Infracțiuni împotriva căsătoriei, familiei, bunăstării copiilor și a celor cu dizabilități* sunt consacrate trei Secțiuni în care sunt incriminate infracțiunile din această clasă. Secțiunea 255 *Infracțiuni ce afectează relațiile matrimoniale* stabilește următoarele incriminări: încheierea unei căsătorii ilegale (art. 255.00), emiterea ilegală a unui decret privind divorțul (art. 255.05), procurarea ilegală a unui certificat de căsătorie (art. 255.10), bigamia (art. 255.15), adulterul (art. 255.17), incestul de diferit grad (art. 255.17 – 255.25). În Secțiunea 260, intitulată *Infracțiuni contra copiilor, persoanelor cu handicap și persoanelor de vârstă vulnerabilă* sunt prevăzute: abandonarea copilului (art. 260.00), eschivarea de la întreținerea unui copil (art. 260.05 – 260.06 C. pen.), punere în pericol a bunăstării copilului (art. 260.10) etc. Secțiunea 270 C.pen. al statului New York intitulată *Acțiuni sexuale cu un copil*, incriminează astfel de infracțiuni precum ar fi: folosirea minorului în spectacole pornografice (art. 263.05), promovarea comportamentului sexual obscen al minorului (art. 263.10), înlesnirea unui comportament sexual al copilului cu alcool sau alte substanțe (art. 263.30) [13].

1.5. Concluzii la capitolul 1

1. Retrospectiva istorică de incriminare a infracțiunilor contra familiei și a minorilor ne demonstrează, fără echivoc, că preocuparea legiuitorilor pentru pedepsirea acestor fapte, într-o formă sau alta, a existat pe tot parcursul evoluției umane, mai ales odată cu apariția normelor dreptului pozitiv și a modelării gândirii juridice moderne, în sensul extinderii sferei incriminatorii la mai multe dimensiuni ale vieții sociale, împotriva unor fapte prejudiciabile săvârșirea cărora le poate le poate periclita.

2. Începând cu epoca modernă și cea contemporană de evoluție a normelor penale scrise, familia a fost recunoscută în calitate de valoare socială supusă protecției penale, prin incriminarea faptelor infracționale care atentează la relațiile sociale ce sunt proprii și care derivă din această valoare socială. Evoluția și dezvoltarea normelor penale naționale din materie a fost influențată, pe de o parte, de legislația penală românească de referință, iar pe de altă parte, de legislația fostului imperiu ex-sovietic.

3. În prezent se atestă o standardizare vădită a normelor dreptului penal, inclusiv din materia infracțiunilor contra familiei și a minorului, la rigorile și standardele internaționale instituite la nivelul Uniunii Europene. Un pas important în prevenirea și combaterea exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale asupra copiilor îl constituie aderarea Republicii Moldova la Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007. Drept rezultat al aderării Republicii Moldova la respectiva convenție au fost incriminate infracțiuni noi precum: „Ademenirea minorului în scopuri sexuale” – art.175¹ C.pen., „Recurgerea la prostituția practică de un copil” – art.208 C.pen.

4. Studiul de drept penal comparat întreprins în materia infracțiunilor contra familiei și a minorilor scoate în evidență preocuparea legiuitorilor din diferite state, mai ales din cadrul UE, de protejare a relațiilor sociale din domeniul de referință prin incriminarea și pedepsirea faptelor prejudiciabile care le vatămă efectiv sau care le pune în pericol.

5. În perspectiva perfecționării cadrului incriminator național, considerăm că legiuitorul autohton ar trebui să-și revadă politica incriminatorie în privința faptelor care presupun abandonul de familie, neexecutarea obligației de educație și protecție a minorului, precum și relele tratamente aplicabile în privința acestuia.

Având în vedere cele menționate în Capitolul 1, *problema științifică importantă soluționată* constă în elucidarea particularităților criminologice ale infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și elaborarea unor recomandări ce vizează perfecționarea sistemului de măsuri

orientat spre prevenirea genului respectiv de criminalitate, fapt care va contribui la eficientizarea activității organelor de drept în domeniul contracarării acestui fenomen negativ.

Scopul lucrării constă în analiza criminologică complexă a infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și elaborarea unor recomandări științifice în domeniul prevenirii acestei categorii de infracțiuni.

Pentru atingerea scopului propus au fost stabilite următoarele *obiective*:

- studierea evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- investigarea actelor normative internaționale și naționale privind ocrotirea familiei și minorilor;
- abordarea cadrului doctrinar național și străin cu privire la infracțiunile contra familiei și minorilor;
- analiza legislațiilor penale ale altor state privind răspunderea pentru infracțiunile contra familiei și minorilor;
- determinarea cauzelor și condițiilor infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- analiza parametrilor statistici prin prisma nivelului, structurii și dinamicii infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- evidențierea particularităților criminologice ale personalității infractorului care comite infracțiuni contra familiei și minorilor;
- identificarea caracteristicilor victimologice ale minorilor care au suferit în urma infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- elucidarea măsurilor generale de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- caracterizarea măsurilor special-criminologice de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor;
- elaborarea măsurilor de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

2. ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A INFRAȚIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR

2.1. Conceptul și particularitățile criminologice ale infracțiunilor contra familiei și minorilor

Dacă în centrul atenției unor asemenea științe juridice cum sunt dreptul penal, dreptul procesual penal, criminalistica se află infracțiunea, elaborarea și desfășurarea acțiunilor de reacționare la săvârșirea anumitor acte infracționale și estimarea acestora în baza criteriilor juridico-penale, atunci noțiunea de bază a criminologiei este criminalitatea [71, p. 123]. Este cert faptul că criminalitatea întotdeauna a fost și continuă să fie cel mai periculos fenomen pentru societate. Din aceste considerente, ea rămâne a fi una dintre cele mai importante probleme atât în domeniul investigațiilor criminologice, cât și a altor științe social-juridice.

Manifestările ce derivă din fenomenul infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt sesizate nu doar reieșind din procesul dezvoltării științei criminologice, dar și din necesitățile practicii sociale, inclusiv din proporțiile și urmările periculoase ale acțiunilor antisociale comise de diferiți infractori. Astfel de însușiri ale criminalității contra familiei și minorilor, precum caracterul de masă, legătura reciprocă cu criminalitatea generală și particularitățile subiecților implicați în comiterea acțiunilor criminale impune evidențierea acestor fapte penale într-o grupă aparte de infracțiuni. Cu atât mai mult, că acestei categorii de infracțiuni îi sunt comune anumite legități, tendințe generale și particulare, adică sistemul de criterii, factori, categorii care, în plan teoretic și practic, condiționează examinarea separată a genului respectiv de criminalitate.

Astfel, *infracțiunile contra familiei și minorilor*, ca parte componentă și tip distinct al criminalității în general, reprezintă acel fenomen social-juridic negativ cu caracter de masă, variabil și istorico-evolutiv, constituit din totalitatea faptelor penale ale căror victime sunt membrii familiei sau minorii, comise pe un anumit teritoriu și într-un interval de timp determinat.

Reprezentând o formă de manifestare a agresivității, violența în familie este un fenomen distructiv atât pentru individ, cât și pentru societate. Agresivitatea ca reacție de apărare la orice amenințare a vieții este o parte necesară a naturii fiecărui om, asigurând supraviețuirea individului și a întregii specii. Pe parcursul evoluției societății umane s-a dezvoltat o altă formă de agresivitate, care este caracteristică doar omului. Această formă este rezultatul condițiilor specifice de existență a societății umane și se caracterizează prin lipsa unei necesități reale de aplicare și prin caracterul său distructiv. Formele ei principale de manifestare sunt uciderea și

torturarea cu cruzime, scopul cărora este obținerea satisfacției. În acest mod, agresivitatea dată duce la distrugerea nu doar a victimei și a agresorului, ci și, ca urmare, a întregii societăți [102, p. 15-16].

Din păcate, violența în familie, alcoolismul și narcomania, șomajul și vagabondajul, lipsa atenției față de copiii cu deficiențe de dezvoltare și oamenii în vârstă sunt realități ale zilei de azi. După situația femeilor și copiilor putem aprecia stabilitatea, umanismul și bunăstarea unui stat.

În majoritatea cazurilor, violența în familie este aplicată asupra femeilor. O altă categorie de victime ale violenței în familie o constituie copiii și bătrânii, câteodată fiind întâlnite și cazuri în care victimă a violenței în familie este bărbatul.

În acest context, o importanță deosebită se acordă reglementărilor legale cu caracter național și internațional, la care vom face trimitere în continuare.

Astfel, *Declarația Universală a Drepturilor Omului* [58] din 10 decembrie 1948, în art. 1, prevede că „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sânt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității”. Iar în art. 3 se prevede că „orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”.

În *Convenția ONU cu privire la drepturile copilului* din 29 noiembrie 1959 [56], la care a aderat și Republica Moldova, este proclamată prioritatea intereselor și bunăstării copiilor în toate domeniile vieții statului. În Convenție, de asemenea, se menționează că la soluționarea problemelor copilului este necesar de a ține cont de faptul că copilul, în virtutea dezvoltării sale fizice și intelectuale, necesită o ocrotire și grijă specială, inclusiv o apărare juridică corespunzătoare atât până cât și după naștere. Ocrotirea copilului, grija față de o realizare cât mai deplină a drepturilor minorilor reprezintă misiunea umană și datoria profesională a colaboratorilor organelor de drept.

La fel, la 18 decembrie 1979 a fost adoptată *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei* [53] care este principalul document internațional al drepturilor femeilor. Convenția, alături de alte instrumente legale, determină drepturile femeilor la o viață fără violență.

Luând în considerație actele internaționale în care se condamnă violența în familie și impunerea unui șir de obligații statelor membre în vederea protecției femeilor împotriva violenței, Republica Moldova a ținut să respecte aceste dispoziții și să-și asume responsabilitatea să protejeze drepturile omului și ale tuturor persoanelor care locuiesc în interiorul țării și în afara acesteia.

Astfel, în martie 2007 a fost adoptată *Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, intrată în vigoare din 18 septembrie 2008, care prevede că „prevenirea și combaterea violenței în familie face parte din politica națională de ocrotire și sprijinire a familiei și reprezintă o chestiune importantă de sănătate publică” [89].

Un mijloc important al realizării prevederilor sus menționate îl reprezintă legea penală, chemată să reacționeze adecvat la cele mai grave cazuri de încălcare a relațiilor de familie, a drepturilor și intereselor minorilor, să prevină răspândirea fenomenelor negative în familie și în rândul adolescenților. Anume ca urmare a perfecționării legislației penale a fost stabilirea în Codul penal al Republicii Moldova a capitolului distinct „Infrațiuni contra familiei și minorilor”. Însă procesul de formare a mijloacelor juridico-penale și criminologice este departe de a fi finisat.

Este necesar de a introduce permanent modificările de rigoare în legislația penală, a elabora și adopta programe de profilaxie în domeniu, a crea și perfecționa la toate nivelurile anumite structuri organizaționale obligate să manifeste grijă față de familie și minori, a preveni atragerea copiilor și adolescenților în activități ilegale, să coordoneze prompt activitatea tuturor subiecților profilaxiei.

Lipsa unei astfel de coordonări conduce la întârzierea elaborării măsurilor de prevenire generală și specială, planificate și realizate deseori fără o evidență suficientă a tendințelor și dinamicii criminalității minorilor, precum și a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

Săvârșirea infracțiunilor contra familiei și minorilor reprezintă un pericol sporit pentru societate. Acest fapt este legat nu doar de lărgirea sferei încălcărilor legii, dar și prin aceea că sunt încălcate bazele statutului juridico-constituțional al persoanei.

Infrațiunile contra familiei și minorilor se caracterizează printr-un cinism și cruzime deosebită și mărturisesc despre o degradare morală a persoanelor implicate în comiterea lor. Necesitatea studierii complexe a acestor infracțiuni indică asupra faptului că fenomenul respectiv s-a transformat într-o problemă socială deosebit de gravă [172, p. 64].

Reunirea într-un singur capitol a infracțiunilor contra familiei și minorilor se explică prin ansamblul comun de valori sociale protejate de legea penală. Familia, fiind parte indispensabilă a sistemului social modern, apare concomitent și ca instrument pentru satisfacerea diverselor necesități individuale ale persoanei, dar și ca fenomen social care influențează nemijlocit asupra multor procese din societate. Totodată, familia apare în calitate de instituție primară de socializare a copilului, ea dirijează procesul dezvoltării morale și intelectuale a personalității, contribuind la activizarea influențelor pozitive și neutralizând factorii negativi externi.

În aceste condiții, influența criminogenă asupra familiei se va reflecta în relațiile ce vizează educarea minorului, iar influența negativă asupra procesului de formare a personalității copilului reprezintă o dereglare a uneia din funcțiile principale ale familiei. Apropierea valorilor sociale examinate se manifestă și prin faptul că familia reprezintă una din sursele de existență pentru minor, familiei revenindu-i, în unele cazuri, răspunderea juridică pentru încălcările comise de acesta [205, p. 93].

Într-o societate civilizată, familia, în rezultatul evoluției sale, devine o celulă social-economică distinctă și deosebit de importantă, meritând prin aceasta atenția cuvenită din partea statului. Însă, deseori statul acordă familiei insuficientă atenție, abordând această instituție ca pe un element al structurii sale economice, uitând de esența sa și ocrotindu-i interesele doar formal. Familia în sens general-uman reprezintă un grup de persoane, reunite printr-o totalitate de interese în baza respectului și ajutorului reciproc, legați prin răspundere morală și juridică, care necesită protecție și atenția corespunzătoare din partea statului.

Știința criminologică studiază fenomenul infracțional sub următoarele aspecte: esența socială, geneza, legitățile existenței, caracterul istorico-evolutiv, pericolul social, tendințele și perspectivele evoluției criminalității; particularitățile criminalității în diferite etape istorice și tipuri de societăți; raportul și interconexiunea între crime și criminalitate, precum și formele reale de manifestare ale fenomenului respectiv prin prisma indicatorilor statistici calitativi și cantitativi. Analiza criminalității trebuie efectuată la nivel general, special și individual, adică al criminalității în ansamblu, al anumitor tipuri infracționale (criminalitatea minorilor, criminalitatea recidiviștilor, criminalitatea violentă, infracțiunile contra patrimoniului, infracțiunile contra familiei și minorilor – n.a.) și a comportamentului infracțional individual, stabilind legitățile generale ale acestuia [71, p. 123].

Caracteristica criminologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor se evidențiază printr-o anumită complexitate. Aceasta cuprinde, în primul rând, semnalmente ce țin de spațiu și timp (structura, adică coraportul diferitor categorii de infracțiuni; tendințele de bază privind evoluția, răspândirea teritorială, situațiile criminogene, metodele, locul și timpul săvârșirii lor). Infracțiunile respective reprezintă o totalitate de fapte omogene după semnalmente criminologice (locul comiterii, motivul legat de relațiile de familie etc.). Totodată, masivul infracțiunilor contra familiei și minorilor este destul de neomogen și conține diverse fapte penale care diferă din punct de vedere al semnalmentelor juridico-penale (violente și neviolente, împotriva persoanei, care încalcă ordinea publică etc.).

Prin urmare, infracțiunile contra familiei și minorilor, ca și oricare alt tip de criminalitate, pot fi estimate cu ajutorul indicatorilor statistici. Aprecierea respectivă are un caracter complex

și se bazează pe un model sistemic de analiză. Soluționarea acestei probleme permite crearea unei imagini reale despre dimensiunile infracțiunilor investigate, perceperea esenței fenomenului studiat, relevarea interconexiunilor interne și interdependențelor externe ale acestuia, precum și elaborarea unei politici penale întemeiate criminologic, a unor măsuri adecvate și eficiente de influență asupra lui.

Indicatorii criminalității reflectă latura cantitativă și calitativă a fenomenului studiat. La rândul lor, caracteristicile cantitative ale criminalității sunt elucidate prin nivel și dinamică, iar cele calitative – prin structură și caracter.

Astfel, nivelul criminalității este un parametru cantitativ important, care reflectă numărul absolut al infracțiunilor și al persoanelor ce le-au comis pe un anumit teritoriu, într-un interval determinat de timp. Dinamica criminalității este un alt indicator cantitativ care reflectă schimbarea în timp a acesteia, adică modificările ce se produc în nivelul, structura și caracterul criminalității. Structura criminalității este latura internă a acesteia, adică corelația grupelor ori tipurilor de infracțiuni sau infractori din totalitatea criminalității înregistrate. Caracterul criminalității, având o legătură strânsă cu structura criminalității, își concentrează atenția asupra conținutului tipurilor de comportamente infracționale și dominarea acestora în structura criminalității, precum și asupra distribuirii infracțiunilor în funcție de unele grupe de populație, sfera social-economică etc. [87, p. 42, 44, 47-48].

Infracțiunile contra familiei și minorilor, fiind o componentă structurală a criminalității în general, se mențin pe parcursul mai multor ani la o cotă ridicată în condițiile instabilității economice, a condițiilor de viață și a conflictelor din familie. În ultimul deceniu se manifestă destul de activ nihilismul juridic. Multe persoane sunt supuse violenței și insultelor în familie, altele au pierdut speranța și credibilitatea în legalitatea acțiunilor organelor de drept, iar în privința persoanelor vinovate tot mai frecvent se apelează la forme interzise de autoapărare.

Eficiența activității organelor de drept este determinată în mare parte de cunoașterea particularităților acestui tip de criminalitate, a stării, nivelului și dinamicii sale. Astfel de informații în formă generalizată se conțin în diverse date statistice, inclusiv în analiza situației operative și a stării criminogene de pe teritoriul Republicii Moldova.

Crearea unor condiții decente pentru educarea cetățenilor săi și, în primul rând, a generației tinere, asigurarea unei protecții minorilor și familiei lor, ca mediu firesc de educare a acestora, reprezintă una din obligațiunile statului. Cu regret, datele statistice demonstrează o tendință alarmantă care contribuie la creșterea încordării sociale, schimbarea valorilor morale și dezvoltarea unui comportament deviant al cetățenilor.

Dinamica criminalității reprezintă ritmurile modificărilor cantitative și calitative ale infracțiunilor contra familiei și minorilor. La studierea criminalității în dinamică se evidențiază atât ritmurile creșterii, cât și cazurile diminuării criminalității. Criminalitatea nu a fost niciodată o măsură constantă, indicatorii ei permanent se modifică. De regulă, prin interval de timp se subînțelege perioada de un an. Criminalitatea poate fi urmărită și pe o perioadă mai îndelungată (cinci, zece, douăzeci de ani etc.).

Printre faptele prejudiciabile ce atentează contra intereselor persoanei se atribuie și infracțiunile contra familiei și minorilor. Analizând datele statisticii oficiale, remarcăm o dinamică îngrijorătoare a acestor infracțiuni în perioada anilor 2011-2015. Structura (pe ani) respectivelor infracțiuni arată în felul următor: 2011 – 597 (1,7%); 2012 – 953 (2,6%); 2013 – 1474 (3,9%); 2014 – 2423 (5,8 %); 2015 – 2058 (5,2%) [83].

Din datele prezentate se observă o creștere continuă a numărului de infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în anii 2011-2014 și o ușoară descreștere de 0,6% înregistrată în perioada anului 2015.

Indicatorul maxim al numărului total și al cotei infracțiunilor contra familiei și minorilor a fost fixat în anul 2014 (2423 – 5,8%), iar minim – în anul 2011 (597 – 1,7%). Majorarea numărului infracțiunilor pe parcursul anilor 2011-2014 cu 1826 infracțiuni s-a reflectat nemijlocit asupra cotei infracțiunilor respective cu 4,1%.

Urmează de menționat că din numărul total de infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în perioada de referință, aproximativ 80-90% din infracțiuni îl constituie violența în familie (art. 201¹ CP). Astfel, în anul 2011 au fost înregistrate 478 (80%) infracțiuni; în 2012 – 818 (86%); în 2013 – 1346 (91%); în 2014 – 2270 (94%); în 2015 – 1914 (93%) [105].

Pe locul secund, după cota parte în structura infracțiunilor contra familiei și minorilor, se plasează infracțiunea de atragere a minorilor în activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP al RM). Astfel, în anul 2011 au fost înregistrate 73 (12,3 %) infracțiuni; în 2012 – 91 (9,5%); în 2013 – 68 (4,6%); în 2014 – 79 (3,3%); în 2015 – 45 (2,2%).

Pe locul trei se plasează infracțiunea de trafic de copii (art. 206 CP al RM). În anul 2011 au fost înregistrate 24 (4%) infracțiuni; în 2012 – 20 (2,0%); în 2013 – 20 (1,4%); în 2014 – 24 (1%); în 2015 – 38 (1,8%).

Repartizarea infracțiunilor contra familiei și minorilor în funcție de raioane și orașe. Potrivit datelor statisticii oficiale pentru anul 2014, în Republica Moldova au fost înregistrate în total 2423 (în anul 2013 – 1474) infracțiuni contra familiei și minorilor, dintre care 241

infracțiuni în municipiul Chișinău (120 – în anul 2013) și 130 infracțiuni în municipiul Bălți (în anul 2013 – 63).

În funcție de zonele geografice urmează de specificat că în raioanele din nordul republicii au fost înregistrate în total 576 (312 – în anul 2013) infracțiuni contra familiei și minorilor. Astfel, cele mai multe infracțiuni (81) au fost înregistrate în raionul Sângerei (63 – în anul 2013), iar cele mai puține (24) – în raionul Fălești (31 – în anul 2013).

În raioanele din centrul republicii au fost înregistrate în total 877 (668 – în anul 2013) infracțiuni contra familiei și minorilor. Cele mai multe infracțiuni au fost înregistrate în raionul Rezina – 101 (26 – în anul 2013), iar cele mai puține (27) – în raionul Dubăsari (19 – în anul 2013).

În raioanele din sudul țării au fost înregistrate 571 (227 – în anul 2013) infracțiuni contra familiei și minorilor. Raionul cu cele mai multe infracțiuni înregistrate este Căușeni – 223 (49 – în anul 2013), iar cele mai puține în raionul Taraclia – 13 (19 – în anul 2013) [84]

Prin urmare, constatăm că în anul 2014 a fost înregistrată o creștere semnificativă a infracțiunilor contra familiei și minorilor în majoritatea raioanelor țării.

Referindu-ne la numărul de infracțiuni contra familiei și minorilor care revin la 100 000 de persoane urmează de specificat că dinamica acestora este după cum urmează: anul 2010 – 6 cazuri; 2011 – 17; 2012 – 27; 2013 – 41; 2014 – 68.

Respectiv numărul de infracțiuni înregistrate la 100 000 locuitori este după cum urmează. Media pe republică este de 68 (41 în anul 2013). În mun. Chișinău – 30 (15 – în anul 2013), în mun. Bălți – 87 (42 – în anul 2013).

În funcție de zonele geografice, menționăm că în zona de nord a țării, la 100 000 locuitori revin 58 (31 – în anul 2013) infracțiuni contra familiei și minorilor. Cele mai multe infracțiuni revin populației din raionul Ocnița – 98 (57 – în anul 2013), iar la polul opus se află raionul Fălești, cu 26 de cazuri (34 – în anul 2013).

În raioanele din zona centru revin 83 (63 – în anul 2013) infracțiuni contra familiei și minorilor. Astfel, cele mai multe sunt înregistrate în raionul Rezina – 259 (51 – în anul 2013), iar cele mai puține, în raionul Ungheni – 28 (23 – în anul 2013).

Raioanelor din sudul țării revin 107 (52 – în anul 2013) infracțiuni contra familiei și minorilor. Cele mai multe infracțiuni de acest gen au fost înregistrate în raionul Căușeni – 246 (54 – în anul 2013), iar cele mai puține, în raionul Taraclia – 30 (43 – în anul 2013) [85].

Prin urmare, din informația prezentată observăm că anual a avut loc o creștere semnificativă a cazurilor de infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate. Totodată

raioanelor din sudul țării le revin cele mai multe infracțiuni la 100 000 persoane (107), iar cele mai puține infracțiuni revin raioanelor din nordul republicii (58).

În nota informativă a Direcției Generale Securitate Publică a IGP privind organizarea și desfășurarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, cât și a celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2015, se specifică că, în funcție de calificarea juridică a faptei, în sfera relațiilor familiare au fost comise 2040 infracțiuni, printre care 36 omoruri (art. 145 CP), 26 vătămări grave a integrității corporale (art. 151 CP), 1914 infracțiuni de violență în familie (art. 201¹ CP), 35 de violuri (art. 171 CP), precum și 29 acțiuni violente cu caracter sexual (art. 172 CP) [105].

În funcție de consecințe și gravitatea faptelor infracționale legate de sfera relațiilor familiale au fost comise 36 omoruri, 84 vătămări corporale grave, dintre care în 22 cazuri a survenit decesul victimei, 111 vătămări corporale medii, 290 acte de violență comise împotriva mai multor membri de familie și 1448 vătămări intenționate ușoare a integrității corporale.

Analiza infracțiunilor în bază de gen comise în sfera relațiilor familiale denotă faptul că, urmare a acțiunilor violente comise de către agresori în cadrul familiei, victime au devenit 1760 femei, dintre care 72 copii de gen feminin, și 280 bărbați, dintre care 30 copii de gen masculin.

Respectiv, calitatea de subiecți ai acestor categorii de infracțiuni le-a revenit la 1894 bărbați și 146 femei [105].

Potrivit notei informative menționate, numărul impunător al cazurilor de violență în familie din ultimii ani, sesizate și înregistrate de către poliție, se datorează existenței cadrului legal funcțional și mecanismului de implementare a acestuia (Instrucțiuni metodice privind intervenția organelor afacerilor interne în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie, aprobate prin ordinul MAI nr. 275 din 14.08.2012), dar și creșterea capacităților colaboratorilor de poliție de a identifica, înregistra, a pune în evidență și a reacționa prompt la toate sesizările victimelor, precum și creșterea numărului campaniilor și beneficiarilor de instruire în domeniul vizat [105].

În ceea ce privește anul 2015, au fost înregistrate în total 2040 infracțiuni în domeniul relațiilor familiale, dintre care: vătămări ușoare – 1448; vătămări medii – 111; vătămări grave – 84; determinare la sinucidere – 7; omoruri – 36; violență sexuală – 29; violuri – 35; asupra membrilor de familie – 290.

Cu referire la ponderea infracțiunilor în baza de gen comise în sfera relațiilor familiale sunt menționate ca victime ale violenței în familie: bărbați – 280 (14%); femei – 1760 (86%). Ca agresori în cazul violenței în familie apar: bărbații – 1894 (93%); femei – 146 (7%) [105].

De menționat că datele statistice oficiale nu reflectă pe deplin starea reală a problemei investigate datorită *latenței înalte* a infracțiunilor contra familiei și minorilor. Astfel, aceste infracțiuni rămân deseori în afara statisticii oficiale.

Faptul dat se explică prin aceea că multe lucruri care li se întâmplă minorilor sunt tănuite de părinți și învățători din cauza fricii sau a rușinii. Deseori, părinții și pedagogii nu dau publicității faptele deviante ale minorilor sau persoanelor care îi atrag în activități ilegale, contând pe o corijare ulterioară a acestora sau fiind dezamăgiți de eficiența măsurilor aplicate de către organele competente, fie subapreciind pericolul social al acțiunilor săvârșite în privința minorilor.

Un astfel de comportament este acoperit printr-un tip amiabil de aplanare a conflictelor, îndeosebi în mediul rural. Din aceste considerente, pentru a aprecia real tabloul criminalității contra familiei și minorilor, este necesar de a utiliza sondaje selective ale populației, a juxtapune datele statistice și materialele suplimentare care pot conține informații privind infracțiunile contra familiei și minorilor care nu au ajuns în vizorul organelor de drept [223, p. 114-115].

Concluzionând, vom menționa că dinamica infracțiunilor contra familiei și minorilor este deprimantă. Datele statistice reflectă o tendință clară de creștere a numărului de persoane care comit asemenea gen de infracțiuni, fapt care vorbește despre o moralitate scăzută a societății, greșeli grave în educația etică, creșterea încordării sociale. Societatea modernă trebuie să fie pregătită pentru o luptă profesionistă cu criminalitatea, dar și pentru realizarea unor programe realiste privind controlul asupra manifestărilor criminale.

În același context, se impune efectuarea unor expertize criminologice ale actelor normative ce țin de protecția familiei și minorilor.

Este bine cunoscut că anume familia creează o atmosferă individuală a relațiilor interpersonale, care determină dezvoltarea și starea fizică, intelectuală și emoțională a persoanei. Nici o instituție educativă de stat sau obștească, cât de perfectă din punct de vedere al parametrilor sociali ar fi, nu poate concura cu familia în aceste domenii.

În literatura de specialitate s-a remarcat în repetate rânduri că criminalitatea violentă capătă tot mai mult un caracter de violență domestică [194, p. 91]. Totodată, se atestă o creștere a cotei infracțiunilor violente în structura generală a criminalității, precum și o creștere a numărului infracțiunilor violente în domeniul relațiilor de familie. Unii autori remarcă că majoritatea infracțiunilor violente, inclusiv omoruri, au fost săvârșite în încăperi la locurile de trai ale infractorului și victimei. Astfel, 58,1% din infracțiunile intenționate sunt săvârșite în casele de locuit, garsoniere și apartamente, fiecare a doua fiind comisă pe fonul unor neînțelegeri

în familie, în timpul certurilor și bătăilor, iar fiecare a treia infracțiune este comisă din motiv de răzbunare, vrajbă și gelozie [201, p. 32].

Cele mai multe infracțiuni din categoria examinată este conflictul apărut în urma comunicării interpersonale cotidiene în domeniul relațiilor de familie. În funcție de conținutul situației, ele pot fi divizate în: a) infracțiuni comise în urma unor conflicte acute și de durată, inițiator al cărora este infractorul; b) infracțiuni comise ca urmare a comportamentului conflictual al victimei; c) infracțiuni comise în urma unui mod de viață amoral al infractorului și al victimei (spre exemplu, consumul de băuturi alcoolice în comun); d) infracțiuni comise în urma unei stări de stres, provocată de comportamentul ilegal al victimei [206, p. 35-46].

Potrivit unor studii, în domeniul relațiilor conflictuale din interiorul familiei predomină situațiile criminogene de durată, care se acutizează periodic. Astfel de situații durau de la 6 luni până la 3 ani în 32,2% de cazuri și de la 3 până la 8 ani și mai mult în 61,3% de cazuri [211, p. 19].

De regulă, atentatele infracționale ale făptuitorilor sunt îndreptate împotriva persoanelor apropiate (soț, soție, copil, rudă) cu care îl leagă anumite relații (de familie, de rudenie) și care au o încărcătură emoțională pronunțată. Prin aceasta se evidențiază specificul infracțiunilor contra familiei și minorilor, care, spre deosebire de alte infracțiuni violente, au o orientare personală bine determinată.

Majoritatea infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt săvârșite la locul de trai al infractorului și victimei: în apartamente – 70%, în garsoniere – 14%, în cămine 6%, în stradă și alte locuri publice – 10%. Este caracteristic și faptul că aceste infracțiuni sunt comise în cadrul familiei și doar o parte nesemnificativă a lor se produc în urma conflictelor dintre membrii familiei și vecinii [194, p. 94].

Totodată, categoria respectivă de infracțiuni se intensifică mai mult în timpul liber (seara – 65%, noaptea – 12%). În zilele de sărbătoare și duminicile, de regulă, se comit mai multe infracțiuni de acest gen comparativ cu zilele lucrătoare. În acest sens, datele privind timpul, locul și alte circumstanțe ale săvârșirii infracțiunilor în domeniul relațiilor de familie denotă faptul că activitatea de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor trebuie intensificată seara, precum și în zilele de odihnă și de sărbătoare.

O particularitate a infracțiunilor examinate este săvârșirea lor de către o singură persoană. Potrivit unor autori, doar 2,5% din infracțiunile contra familiei și minorilor sunt comise în grup, fapt care este legat de relațiile apropiate dintre infractor și victimă [194, p. 95].

Semnificații criminologice caracteristice relațiilor de familie au tangențe atât cu modul de viață de la orașe, cât și cu cel de la sate. Până în prezent, în mediul rural se păstrează un nivel de

viață și de cultură mai scăzut comparativ cu cel din mediul urban. La sat, relațiile dintre persoane sunt mai pronunțate, fiind bazate mai mult pe relații de rudenie sau de vecinătate [197, p. 17]. Totodată lipsește acea stare de anonimat, care este specifică pentru localitățile urbane, deoarece majoritatea orășenilor nu se cunosc între ei. Comportamentul în localitățile rurale este determinat, în mare parte, de controlul în interiorul grupului, tradițiile și obiceiurile locale. Femeile de la sate, de regulă, depind mai mult de soți, deoarece întreținerea gospodăriei necesită depunerea unor eforturi comune. Dar și temerea de o eventuală condamnare din partea comunității este mai mare decât în orașe, fapt care le face pe femei să se abțină de la inițierea procesului de divorț. Locuitorii de la orașe discută mai puțin divorțurile, în mediul lor acestea fiind mai frecvente [197, 18]

Conflictele în familie pot trece în infracțiuni orientate împotriva membrilor săi. Deseori se întâmplă că după pereții groși ai locuințelor sunt maltratați fără milă copiii, fiind lăsați fără ajutor în momente critice. În unele cazuri, astfel de acțiuni nimeresc sub incidența legislației penale, iar în alte cazuri acestea au un aspect legat de moralitate. De teama ruperii relațiilor șubrede cu familia, victimele rareori cer atragerea agresorilor la răspundere penală, împăcându-se cu încălcarea drepturilor lor. Toleranța excesivă a victimelor devine unul din factorii trecerii unor infracțiuni relativ ușoare împotriva membrilor familiei în unele grave. Există și cazuri când victimele violenței nu se adresează organelor de drept, deoarece le este frică de dezvăluirea propriului comportament neadecvat [197, p. 45].

Este important de menționat și faptul că 60% din persoanele care au săvârșit infracțiuni grave contra membrilor de familie au luat această decizie în rezultatul unui impuls neașteptat fără careva pregătire prealabilă a infracțiunii. Doar 6% din persoanele care au săvârșit o astfel de infracțiune în domeniul relațiilor de familie au planificat, într-o oarecare măsură, acțiunile criminale. În 30% din cazuri infracțiunea a fost precedată de o simplă trasare a scopului, fără planificarea acțiunilor. Au fost atestate doar cazuri singulare (3%) când au fost gândite toate detaliile și planificați toți pașii activității infracționale. Majoritatea infracțiunilor grave (61%) în domeniul relațiilor de familie le constituie faptele comise chiar la locul izbucnirii conflictului.

Pentru infracțiunile grave și deosebit de grave din domeniul infracțiunilor contra familiei și minorilor nu este caracteristică o luptă înverșunată între agresor și victimă, deoarece ca victime apar în special femeile (75%), care, de regulă, sunt mult mai slabe din punct de vedere fizic în comparație cu agresorii bărbați [197, p. 52].

În 36% din cazuri, infracțiunile contra familiei au fost săvârșite cu mâinile și picioarele; în 40% – cu ajutorul unor obiecte înțepătoare sau tăioase (cuțite, topoare, șurubelnițe, foarfece, etc.), iar în 17% din cazuri – cu utilizarea unor obiecte contondente (ciocane, pietre, răngi etc.).

Retrăirile în privința infracțiunii comise se exprimă prin regretarea celor întâmplate, autodenunțare la organele de drept, acordarea de ajutor victimei, iar în unele cazuri acestea au ca final chiar și acțiuni de suicid [126, p. 189]. Aproximativ 24% din persoanele care au comis omoruri în domeniul relațiilor de familie au venit cu autodenunțuri, ceea ce este de câteva ori mai mult decât în rândul altor categorii de asasini.

Unul din semnele distincte ale infracțiunilor contra familiei și minorilor este locul unde acestea se comit. Astfel, s-a constatat că 62% din infracțiunile de omor a membrilor familiei sunt săvârșite la locul de trai al agresorului sau al victimei [163, p. 73]. Infracțiunea este comisă preponderent acolo unde locuiește victima sau undeva în apropiere (curte, grădină, subsol etc.). În alte locuri (parc, stradă, încăperi de serviciu etc.) sunt comise doar 4% din infracțiunile de acest gen.

Cel mai frecvent motiv al unor infracțiunilor în domeniul relațiilor de familie este răzbunarea (57% din cazuri). Din motiv de gelozie este comisă fiecare a cincia infracțiune [197, p. 54].

Un factor important care generează infracțiunile contra persoanei urmează a fi recunoscut comportamentul victimelor. În literatura criminologică sunt prezentate date despre faptul că 34% din omoruri au urmat după agresiuni fizice, maltratări, ofense din partea victimelor. Aproximativ 52% din cazurile omorurilor din domeniul relațiilor de familie au loc în situațiile când victima s-a comportat incorect sau chiar ilegal [192, p. 120].

Până la săvârșirea infracțiunilor, conflictele între viitorii infractori și victime, în cele mai dese cazuri, apăreau (fără a se ajunge la infracțiune) în legătură cu: abuzul de băuturi alcoolice – 34%; ofense, jigniri, critică neîntemeiată – 18%; adulter sau suspectarea de adulter – 12%; provocarea loviturilor, maltratărilor, alte acțiuni violente – 13% din cazuri [19, p. 56].

O cotă relativ mică (doar 32%) revin conflictelor între agresori și victime în legătură cu chestiuni financiare, pregătirea hranei, chestiuni legate de gospodărie, implicarea unor persoane terțe etc. Acest fapt nu este întâmplător. Aproape toate persoanele care au săvârșit infracțiuni în domeniul relațiilor de familie, făcând abuz de alcool, au pierdut interesul față de treburile gospodărești. Treptat toate interesele lor s-au concentrat asupra satisfacerii necesității de consum a băuturilor alcoolice.

În situațiile de conflict, starea de ebrietate îi predispozează spre aplicarea violenței. 89% din persoanele trase la răspundere penală pentru infracțiuni contra membrilor familiei la momentul comiterii acestora erau în stare de ebrietate, iar consumul abuziv de alcool avea un rol important în viața lor cotidiană [197, p. 57].

Cota infracțiunilor consumate de omor în orașe o constituie 68%, iar la sate 83%. Diferența semnificativă este explicată cel puțin prin două circumstanțe:

1) de regulă, victime ale infracțiunilor la sat devin soțiile aflate în stare de ebrietate și, din aceste considerente, împotrivirea lor este diminuată; fiind în stare de ebrietate, ele involuntar provoacă prin comportamentul lor aplicarea față de ele a violenței;

2) în orașe, martorii, care deseori sunt mai activi din punct de vedere social, intervin mai des, descurajând astfel de acțiuni violente [197, p. 68].

În literatura de specialitate se menționează că în localitățile rurale intensitatea violenței este mai sporită comparativ cu cele urbane [171, p. 104]. Astfel, după cum deja a fost menționat, în Republica Moldova, în anumite perioade de timp, aproximativ șapte din zece omoruri săvârșite în baza relațiilor de familie aveau loc la sate [197, p. 59].

Infracțiunile cu caracter violent, care constituie o componentă structurală a criminalității contra familiei și minorilor, se mențin pe parcursul mai multor ani la o cotă ridicată în condițiile instabilității economice, a condițiilor de viață indecente și a conflictelor din familie. În ultimul deceniu se manifestă destul de activ nihilismul juridic. În multe cazuri, membrii familiei, îndeosebi femeile și copiii, sunt supuși violenței și insultelor în familie, în consecință pierzând speranța și credibilitatea în acțiunile organelor de drept.

Prin urmare, starea infracțiunilor contra familiei și minorilor în Republica Moldova poate fi explicată prin procesele sociale care au loc în societate. Modificările calitative și cantitative ale criminalității în ansamblu, specifice unei societăți cu economie de piață, cum ar fi cota sporită a infracțiunilor violente, prezența criminalității organizate pentru obținerea unor supraviețuiri, stabilirea unui control criminal asupra anumitor tipuri de activitate, impun o viziune nouă asupra problemei criminalității. Această legitate este distinctă și pentru tipul de criminalitate abordat în prezentul studiu.

2.2. Cauzele și condițiile infracțiunilor contra familiei și minorilor

Crima, ca și orice faptă umană, nu este un act impersonal, ci este actul unui om, care este supus influenței condițiilor sale organice, mediului său familial, social, fizic și astfel infracțiunea nu poate fi considerată și tratată ca o entitate abstractă, juridică, ca un act al voinței libere, ci ca rezultatul, produsul unui *concurs de cauze* [38, p. 45].

Problema cauzelor criminalității este una dintre cele mai complexe pentru știința criminologiei. Formularea științifică și aplicarea eficientă a măsurilor de prevenire a criminalității ce ar asigura diminuarea acesteia impune inevitabil cunoașterea factorilor ce o

determină și o alimentează. Astfel de cunoștințe pot fi obținute prin explicarea cauzală a existenței infracțiunii și a proceselor ei.

În acest context, autorul rus M. Șargorodskii consideră că cauze ale criminalității pot fi toate circumstanțele în lipsa cărora acest fenomen nu ar exista. Cauzele criminalității sunt acele forțe active care, prin acțiunea lor, dau naștere existenței sale, iar cauzele unei infracțiuni concrete sunt forțele active care generează interesul și motivul comiterii ei [225, p. 30-31].

De regulă, la cauzele infracțiunilor se atribuie fenomenele și procesele social-negative, condiționate de legitățile de funcționare a societății, care, în mod firesc, produc și reproduc infracțiuni [186, p. 58]. În ceea ce privește condițiile, acestea nu generează de sine stătător infracțiunea sau criminalitatea, dar existența lor influențează asupra proceselor de determinare a faptei penale sau a fenomenului criminalității [185, p. 236]. Este important de menționat și faptul că cauzele și condițiile criminalității acționează în comun și simultan. Astfel, cauza generează rezultatul numai în cazul în care există anumite condiții [190, p. 164].

În literatura de specialitate există viziunea, potrivit căreia aprecierea unor fenomene drept cauze și a altora în calitate de condiții are un caracter mai mult convențional. Un anumit fenomen, susține criminologul rus A. Dolgova, poate avea atât rolul de cauză în anumite situații, cât și rolul de condiție în alte împrejurări [185, p. 268]. Între cauze și condiții nu există limite clare. În anumite circumstanțe, cauzele pot trece în categoria de condiții și, viceversa, condițiile pot evolua în cauze. Astfel, doar fenomenul cel mai apropiat infracțiunii, dând naștere acesteia, poate fi atribuit la categoria de cauză. Celelalte fenomene legate de infracțiune pot fi predecesoare cauzelor sau condițiilor care susțin existența și contribuie la manifestarea acesteia [193, p. 29].

Din considerentele enunțate, cauzele criminalității și condițiile care o favorizează sunt unificate deseori într-un singur termen – factori sau determinante ale criminalității [87, p. 27].

Determinarea derivă din latinescul „determinare” – determina. Determinismul recunoaște legătura generală firească dintre fenomene, adică consideră că orice fenomen este legat de alte fenomene, care au avut loc în trecut, fiind determinat de ele. Determinarea este, deci, interconexiunea generală, interacțiunea dintre obiecte, fenomene și procese. Prin urmare, un anumit fenomen (de exemplu, criminalitatea) nu apare singur de la sine, în afara realității înconjurătoare, dar, dimpotrivă, este legat de aceasta, fiind generat de factori și circumstanțe concrete. Noțiunea de factor, potrivit profesorului Gh. Gladchi, este similară cu cea de circumstanță sau determinantă. Respectiv, factorii criminalității sunt fenomenele care influențează asupra acesteia [71, p. 165].

Studierea determinării infracțiunilor este una din componentele criminologiei ca știință. Cunoașterea factorilor care contribuie la comiterea infracțiunilor ce atentează asupra membrilor de familie și a rudelor apropiate este importantă pentru asigurarea eficacității prevenirii și combaterii lor. Totodată remarcăm și faptul că criminalitatea în general, și cea care atentează asupra familiei și minorilor, în mod special, sunt fenomene cu valențe multidisciplinare, a căror etiologie nu constă doar într-o simplă însumare de factori, ci într-o determinare complexă, care pune în relație multiple lanțuri cauzale și variabile intermediare [71, p. 166].

Cercetând factorii determinanți ai criminalității contra familiei și minorilor, este necesar, în viziunea noastră, să-i împărțim în două categorii: 1) macrosociali și 2) personali. Caracterul unei astfel de delimitări se fundamentează pe faptul că infracțiunile pot atenta asupra membrilor de familie sau asupra altor rude (este vorba despre persoanele care nu sunt în relație de rudenie sanguină cu infractorul).

Astfel, potrivit unor studii victimologice a infracțiunilor de vătămare intenționată gravă a integrității corporale s-a stabilit că o parte considerabilă din victime (39,3%) au fost vătămate în sfera familială sau relațiile cu alte rude, iar în urma conflictelor cu vecinii și cunoștințele apropiate sau prietenii, respectiv 11,3% și 9,0% [76, p. 121].

Prin urmare, într-o speță numitul C.O., *aflându-se în locuință împreună cu concubina sa, în timpul unei certe i-a aplicat acesteia câteva lovituri cu pumnul în regiunea feței. Încercând să se apere, concubina a aruncat în direcția lui C.O. cu un pahar din sticlă, însă nu l-a nimerit, după care C.O. a aruncat în direcția ei cu un cuțit. Acesta s-a înfipt în regiunea hemitofii \ stâng, concubinei fiindu-i cauzate leziuni corporale grave* (Dosarul nr. 1-1289/2014, Sentința din 01 august 2014. A se vedea Arhiva Judecătoriei Ciocana, mun.Chișinău).

Factorii macrosociali ce influențează asupra indicatorilor criminalității în general ca fenomen social, sunt comuni pentru toate tipurile de criminalitate. Unii dintre cei mai importanți sunt factorii de ordin economic, la care se atribuie problemele sociale și economice ale familiilor, nivelul ridicat de șomaj, multiple insuccese domestice etc.

Este de remarcat faptul că astăzi, cei mai bogați 62 de miliardari au o avere totală comparabilă cu averea a jumătate din populația globului. Astfel, patrimoniul cumulat de 1% dintre cei mai bogați oameni din lume l-a depășit anul trecut pe cel deținut de restul 99% din populația Terrei [121]. De asemenea, crește diferența de venituri dintre bogați și săraci. Cei mai săraci 20% din locuitorii planetei, care trăiesc în sărăcie extremă, cu mai puțin de doi dolari pe zi, abia au observat o creștere a câștigurilor între anii 1988 și 2011. În aceeași perioadă, cei mai avuți 10% au sesizat o creștere cu 46% a veniturilor [135].

Analizând rapoartele anuale de până în 2013 ale Ministerul Economiei din Republica Moldova, constatăm că acestea indicau o permanentă creștere economică. Astfel, potrivit ultimului raport, economia Republicii Moldova a înregistrat cea mai mare creștere economică din istoria țării de circa 9,4%, evoluții pozitive fiind raportate în toate sectoarele economiei: agricultură, industrie, investiții, comerț. Rata sărăciei absolute a constituit 12,7%, fiind în descreștere față de 2012 cu 3,9 puncte procentuale, iar din sărăcie fiind scoși peste 132 mii de cetățeni.

Totuși, situația economică din țară, dar mai ales furtul din sistemul bancar, a crescut nivelul sărăciei în Republica Moldova în 2015, potrivit estimărilor unor experți, cu 38% [104]. Conform datelor Băncii Mondiale, prognozele pentru 2016 rămân pesimiste, o mare parte din populație fiind nevoită să trăiască cu 5 dolari SUA pe zi. În aceste condiții, doar prin eforturi titanice ar fi posibilă îmbunătățirea situației celor circa o pătrime din populația țării care trăiește în sărăcie absolută [134, p. 11].

Motivația economică, bazată pe sărăcie, de multe ori condiționează săvârșirea violenței în familie. De exemplu, *C.V., aflându-se la domiciliul mamei sale, a cerut de la aceasta bani. Deoarece mama a refuzat să-i dea bani, a început s-o amenințe cu răfuială fizică, la care sora acestuia, C.S., i-a făcut observație. La observațiile ei C.V. nu a reacționat; din contra, a lovit-o pe soră cu palma peste față, cauzându-i dureri fizice* (Dosarul nr.1-197/2012, Sentința din 25 octombrie 2012, Arhiva Judecătorei Sângerei).

Un alt exemplu, *la data de 29.11.2012, aproximativ la ora 13.00, P.E., aflându-se, în stare de ebrietate alcoolică, la domiciliul bunicii sale M.E., acționând cu intenție directă, din motiv că ultima nu vroia să-i dea 700 de lei, s-a înfuriat și a deteriorat mai multe bunuri din casă, a numit-o cu cuvinte necenzurate, după ce i-a aplicat o lovitură cu palma peste față și una cu piciorul în burtă, cauzând victimei dureri fizice și suferințe psihice* (Dosarul nr.1-117/2013. Sentința din 4 iunie 2013, Arhiva Judecătorei Sângerei).

Sărăcia este factorul care îi determină pe oameni să caute soluții de salvare a situației lor precare, iar lipsa sau nivelul scăzut de educație, de moralitate, de cultură și respect față de semenii săi condiționează recurgerea la fapte antisociale [1, p. 340], inclusiv comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor. Așadar, *D. T., în perioada decembrie 2009 – ianuarie 2010, acționând împreună și de comun acord cu S. B. și alte persoane nestabilite de organul de urmărire penală, urmărind scopul scoaterii ilegale a copilului din țară și migrației ilegale a acestuia, precum și obținerii directe împreună cu persoanele menționate a unui folos financiar în mărime de 3500 euro, care conform cursului oficial al BNM constituia 61.355 lei, l-a scos pe*

cale ilegală din Republica Moldova pe minorul N. B., a.n. 11.05.1992, în baza unor acte false [9].

Un alt exemplu în acest sens: *În anul 2004 B.S., în participație cu concubina sa, C.V., recrutau tineri și, folosind documente false, îi treceau ilegal peste frontiera Republicii Moldova, Republicii Ucraina și Federației Ruse, după care îi exploatau la diferite munci – la prășit sfeclă, în s. Malosoldatschii, r-nul Belii, reg. Cursc – la cules mere, în s. Cuzchina, r-nul Cerneanschii – la strâns cartofi* [8].

Sunt interesante, în acest context, opiniile unor cercetători, potrivit cărora dificultățile cu care se confruntă populațiile cele mai sărace se datorează, în primul rând, normelor, valorilor și stilurilor lor de viață, care, la rândul lor, sunt determinate de lipsa oportunităților de participare la viața comunității și localizarea în arii (slums-uri, cartiere mărginașe sau ghetouri) marginale, unde stilurile de viață sunt bazate pe frustrare, alienare, dependență și complexe de inferioritate). Absența participării la instituțiile centrale sau locale, atitudinea critică față de valorile clasei dominante, densitatea populației, promiscuitatea, inițierea timpurie în viața sexuală, concubinajul, abandonul familial, marginalitatea sau conduitele deviante ori infracționale sunt numai câteva dintre caracteristicile dominante ale sărăciei. Sărăcia este, deci, un veritabil „mod de viață”, o cultură sau un ansamblu de subculturi, nefiind atât o problemă economică, cât o problemă de cultură și civilizație. Cei care trăiesc în condiții de sărăcie dezvoltă un sistem de valori, mentalități și convingeri, care constituie, de fapt, o soluție față de problemele cu care se confruntă, un veritabil mod de adaptare la starea de sărăcie. Un asemenea mod de adaptare implică trăsături precum: pasivitatea și resemnarea, orientarea în prezent și ignorarea viitorului, fatalismul, nivelul scăzut al aspirațiilor, dominanța femeii în cămin datorită imposibilității bărbatului de a-și câștiga existența pe căi legale, credința în „superioritatea masculină”, incapacitatea de amânare a dorințelor imediate, absența controlului asupra impulsurilor, toleranța față de actele deviante etc. Toate aceste trăsături se transmit de la o generație la alta, asigurând perpetuarea condiției de sărac [110].

Deși criticabilă pentru tenta ei „ideologică”, în sensul că blamează săracii pentru propria lor condiție și nu delimitează suficient între sărăcia ca mentalitate și cea ca reacție adaptivă, această concepție de sorginte antropologică are meritul de a aduce în centrul atenției importanța studierii sărăciei ca problemă socio-culturală și nu numai strict economică.

Așa cum evidențiază constatările mai multor studii și cercetări criminologice, situația economică a familiilor cu venituri mici produc violența în mod indirect, prin efectele lor asupra îngrijirii acordate de părinți copiilor. Mult mai probabil decât familiile cu venituri mari, cele cu venituri mici își cresc copiii în maniere care induc violență. Totuși, există numeroși alți factori,

care pot explica diferențele mari între clase, din prevalența violenței împotriva siguranței persoanei și putem obține și mai multe informații, dacă ținem seama de diferențele între națiuni, perioade istorice și culturi. Dar aceasta nu înseamnă că veniturile mici nu pot produce, în mod indirect, violență: ele au un efect direct, mai ales atunci când băieții crescuți în familiile defavorizate devin adulți.

Tranziția în Republica Moldova a fost și este extrem de dură, însemnând, între altele, declinul economiei, închiderea unor întreprinderi, școli, amplificarea ratelor de șomaj, extinderea inegalităților în ceea ce privește veniturile și, nu în cele din urmă, generalizarea stării de sărăcie. Toate aceste schimbări au avut un impact puternic asupra vieții economice, politice și sociale, restructurând din temelii modul și standardele de viață ale oamenilor, restrângând egalitatea de șanse, diminuând protecția socială, modificând mentalitățile și generând o eterogenitate accentuată a normelor, valorilor și conduitelor. Cele mai mari costuri sociale ale reformei au fost plătite, în Republica Moldova, de familiile cu mulți copii, nevoite să se confrunte cu mari dificultăți în asigurarea resurselor lor de subzistență și în creșterea și educația copiilor. Incapacitatea de a asigura copiilor un minimum de trebuințe fundamentale a determinat tendințe sporite de abandon familial și de instituționalizare, ca alternativă, la sărăcie, care, alături de abandonul școlar, se numără printre cele mai pronunțate cauze ale proliferării fenomenului „copiii străzii” și, implicit, ale amplificării tendințelor de predelinvență și delinvență juvenilă. Sărăcia, ca atare, nu constituie însă o cauză determinantă a criminalității în general și a celei domestice în mod special, ci o condiție favorizantă. Statele Unite ale Americii, de exemplu, constituie o țară extrem de prosperă sub aspect economic, dar ratele infracțiunilor prin violență comise de adulți sau minori depășesc cu mult, în ultimul deceniu, pe cele înregistrate în alte țări dezvoltate. Din acest punct de vedere, efectele sărăciei sunt potențate nu atât de nivelul veniturilor, cât de inegalitățile sociale flagrante, la care se adaugă alți factori ce aparțin contextului social și cultural.

Prin urmare, la categoria determinantelor macrosociale ale infracțiunilor contra familiei și minorilor se atribuie următoarele:

- contradicțiile economice asociate cu șomajul și sărăcia. Membrii adulți din familie au pierdut locurile de muncă, au încetat să se simtă necesari și, în consecință, simt nemulțumirea față de viața și familie, acuzându-i de propria insolvență;
- agravarea disensiunilor sociale în perioada îndelungatelor reforme politice, ideologice, economice și juridice;
- criza sistemului juridic. Ar trebui remarcat că reforma sistemului de aplicare a legii nu a îmbunătățit situația din teren;

- nihilismul juridic, neglijența a devenit regulă de comportament în societate, nivelul scăzut de încredere față de personalul organelor de drept;

- criză spirituală a societății, sporirea alcoolizării și narcotizării populației.

Cumulul de factori de ordin personal reprezintă determinarea cauzală a infracțiunilor, în general, și a celor care se comit în mediul familial, în special. În conștiința oamenilor, acest cumul este corelat cu atitudini socio-psihologice negative, exprimate adesea prin atitudini agresiv-violente sau neglijență cinică față de o ruda mai slabă sau față de un alt membru al familiei. Cele mai vulnerabile sunt familiile în care părinții fie nu pot găsi un loc de muncă pe o durată lungă de timp, fie munca lor este plătită mizer și existența familiei în baza venitului din salariu este imposibilă. În astfel de familii mamele, de regulă, muncesc foarte mult, iar bărbații, neavând un loc de muncă și venituri stabile, suferă de alcoolism și duc un mod de viață parazit.

Iată un exemplu clasic de violență în familie: *I.A., în urma consumului excesiv a băuturilor alcoolice, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, a manifestat în permanență agresiune fizică și verbală asupra soției sale, I.P. La 3 aprilie 2013, fiind iarăși în stare de ebrietate alcoolică, continuându-și acțiunile sale ilegale la domiciliul său, i-a aplicat soției sale lovituri cu pumnii peste diferite părți ale corpului, a tras-o de păr, a lovit-o cu capul de perete, cauzându-i vătămări corporale ușoare, și agresând-o verbal prin injurii și ofense [12].*

Un alt caz similar: *Fiind în stare de ebrietate și având intenția de săvârșire a actelor de violență, R.S., în scopul cauzării leziunilor corporale, intenționat i-a aplicat concubinei sale, P.N., lovituri peste față, a strâns-o cu mâinile de gât, în rezultat cauzându-i vătămări corporale ușoare [11].*

Aceste exemple de violență în familie formează tiparul majorității infracțiunilor comise în mediul familial. Este de remarcat și faptul că violența în familie nu este specifică doar mediului de la sate, se produce cu aceeași frecvență și în capitala țării noastre, ba chiar și cu consecințe mult mai grave. Astfel, *la 02 ianuarie 2014, aproximativ la ora 21.30, M. O., aflându-se la domiciliul din mun. Chișinău, str. Mihail Sadoveanu, 22/2, camera nr. 92, fiind în stare de ebrietate alcoolică, în rezultatul conflictului cu fratele său, M. D., intenționat i-a aplicat ultimului o lovitură cu cuțitul de bucătărie în regiunea toracică, cauzându-i, conform raportului de expertiză medico-legală nr. 12/D din 21.01.2014, plagă tăiată penetrantă în regiunea hemitoracelui drept, hemo-pneumotorace pe dreapta, care prezintă pericol pentru viața și sănătatea persoanei și se califică ca vătămare corporală gravă [3].*

Potrivit Ministerului Sănătății al Republicii Moldova, *consumul abuziv de alcool* constituie primul factor de risc pentru populația țării. În prezent, sunt înregistrate aproximativ

48000 persoane afectate de alcoolism cronic, dintre care circa 7200 sunt femei. Însă, conform experților medicali, numărul înregistrat de persoane bolnave de alcoolism cronic este departe de numărul real al celor care suferă de alcoolism.

Consumul abuziv de alcool se răsfrânge negativ nu doar asupra consumatorului, dar și în privința altor membri ai familiei. Conform unor studii, 53% din cei care abuzează sunt căsătoriți și majoritatea au copii sub vârsta majoratului. Abuzul de alcool de către femeile gravide prezintă un pericol esențial asupra fătului. În câteva studii internaționale realizate de OMS se precizează că alcoolul este mult mai dăunător pentru făt decât oricare alt drog. Când o femeie însărcinată bea, în organismul fătului se acumulează alcool. Efectul toxic este extrem de mare în timpul dezvoltării intrauterine, cauzând daune ireversibile sistemului nervos central: neuronii nu se dezvoltă în mod adecvat, unele celule sunt distruse, altele se dezvoltă în mod anormal. Consumul de alcool la părinți se răsfrânge negativ asupra reușitei școlare a acestor copii și mărește riscul ca și aceștia să consume excesiv [108].

Este important de menționat și faptul că bărbații care consumă alcool sunt mult mai agresivi în relațiile lor conjugale. Astfel, s-a statuat că în zilele când soții consumau alcool, incidența agresiunilor fizice era de 3,64 ori mai mare, iar a agresiunilor verbale – de 2,19 ori mai intense. În majoritatea absolută a cazurilor, agresori erau bărbații. În temeiul investigațiilor efectuate s-a constatat că acțiunile violente asupra fraților și surorilor de o vârstă mai mică se comit de rudele de gen masculin cu vârste între 20-30 ani și care se află sub influența alcoolului [68].

Consumul de droguri este și el un factor criminogen important, producând efecte grave asupra sănătății omului, determinând o anumită slăbire a rezistenței fizice și psihice a acestuia. Conform datelor Dispensarului Republican de Narcologie, sub supravegherea medicală în cadrul secțiilor consultative ale instituțiilor medico-sanitare publice se află aproximativ 9000 persoane afectate de narcomanie. Majoritatea sunt tineri, cu vârsta de până la 30 de ani, circa 90% din ei fiind bărbați. Totodată, rămâne constant numărul minorilor și adolescenților implicați în consumul de droguri, la evidență fiind aproximativ 350 adolescenți, majoritatea dintre ei au început să consume droguri în vârstă școlară [129].

Prezența unui narcoman într-o familie se transformă în tragedie pentru aceasta, iar creșterea numărului de consumatori de droguri în țară devine un pericol pentru societate. Foarte impresionante sunt cheltuielile consumatorului pentru procurarea drogurilor. Conform unor evaluări, un narcoman cu „stagiu” de un an și mai mult are nevoie de 4000 lei pe lună sau aproape 50 mii lei anual. Dacă am lua în considerație numărul real de consumatori, cheltuielile aproximative doar în țara noastră s-ar ridica la 250-300 milioane dolari. Este ușor de imaginat în

acest context și numărul infractorilor aflați în goana obținerii sumelor pentru procurarea drogurilor, prin furturi, jafuri, tâlharii și alte crime cupidante și cupidant-violente [38, p. 87].

Procese moderne de dezvoltare a criminalității și, în primul rând, a celor comise împotriva familiei și minorilor, necesită cercetate și analizate teoretic, ținând cont de condițiile sociale, determinantele acestora și particularitățile personale ale infractorului și ale victimei acestuia.

Schimbările sociale ce s-au produs în țara noastră în ultimele decenii confirmă transformarea valorilor și viziunilor general umane. Căderea inițială a cererii de export (agravată de căderea monedelor din regiune) trage scăderea nivelului de producție și al veniturilor (din economia națională). Într-un asemenea caz, aceasta duce la alte scăderi ale locurilor de muncă și ale salariilor. Producția mai mică duce în plus la venituri mai scăzute pentru guvern, ceea ce afectează iarăși, în mod negativ, bugetele guvernului, inclusiv programele pentru sectorul social. Șomajul reduce salariile, iar creșterea de prețuri adăugă o solicitare în plus pentru grupurile vulnerabile și membrilor de familie. Rețelele de securitate socială insuficiente nu pot compensa aceste efecte, adăugând și mai multă tensiune, ba chiar, în unele cazuri, pot duce la dezmembrarea unor familii, creând probleme sociale suplimentare, cum este dezintegrarea familiei [81].

De regulă, ca urmare a nesoluționării problemelor din domeniul politico-diplomatic, economico-financiar sau ecologic, care direct sau indirect au efecte asupra individului și comunității din care el face parte, se declanșează criza socială, aceasta, la rândul său, reprezentând momentul critic în care forțele interne ostile ajung la un punct de cotitură, iar tensiunile ating cote maxime. Populația își pierde încrederea în autorități. Situația socială existentă nu mai poate fi tolerată sau gestionată, iar o schimbare majoră și decisivă este iminentă. O criză de acest tip este puțin probabil să aibă cauze numai din domeniul socialului, ci cel mai adesea apare ca o consecință a unor decizii sau conjuncturi politice, economice și de mediu proaste. Prin urmare, criza socială este o situație nou creată în viața socială, ca urmare a apariției unor manifestări și amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor sociale ale unei națiuni, care afectează valorile fundamentale. Ea reprezintă un proces care, sub efectul unui eveniment social declanșator, pune în mișcare o serie de disfuncționalități fie la nivelul unei sau unor comunități locale, fie la nivelul comunității statale. Deși, criza socială are la bază o doză destul de ridicată de subiectivism, adică percepția individuală atribuită unui eveniment sau altuia, membrii unei colectivități care se confruntă cu o criză de acest tip tind să adopte atitudini și comportament comun. Principalii factori care pot duce la criză socială sunt dați de recesiune economică, război, terorism etc. În lumea contemporană, criza socială apare de regulă pe fondul recesiunii

economice, al incapacității economiei de a se reproduce, de a genera surse de venituri și bunăstare sau al îndatorării excesive [14, p. 28].

Potrivit unor cercetări sociologice din anul curent, în Republica Moldova se atestă cel mai mic nivel al „optimismului social” din ultima perioadă. Din numărul celor intervievați (1491 oameni din 12 regiuni) doar 75 consideră că Moldova merge în direcția corectă, atunci când 85% sunt de altă părere. Un nivel atât de mic a fost doar la începutul secolului, după criza financiar-economică din anul 1998. Totodată, nouă din zece respondenți sunt nemulțumiți de situația social-economică, 62% sunt foarte nemulțumiți. 2/3 din respondenți nu sunt mulțumiți de nivelul de trai și doar 12% sunt mulțumiți. Printre problemele principale care preocupă cetățenii, respondenții au numit sărăcia – 54%, prețurile – 49%, corupția – 47%. Nemulțumirea față de această situație a dus la faptul că circa 2/3 din respondenți sprijină acțiunile de protest din partea populației [82].

Evident că diminuarea *optimismului social* nu poate rămâne fără repercusiuni, favorizând sporirea nivelului criminalității, în general, și a celei contra familiei și minorilor, în mod special. Astfel, potrivit sondajelor sociologice realizate pe parcursul anilor 2008-2015, optimismul social s-a aflat într-o diminuare continuă, iar numărul infracțiunilor, potrivit datelor Biroului Național de Statistică, a crescut treptat de la 24788 în 2008 la 39800 în 2015. Referitor la actele de violență în familie în 2010 au fost înregistrate 24 cazuri, iar în 2015 – 2283 cazuri [15].

Cu siguranță putem spune că diminuarea optimismului social nu este singura cauză care generează criminalitatea, la acestea raportându-se și alterarea climatului din unele familii datorită nefundamentării pe principii morale, deosebirilor psiho-fizice, cultural-educative ori nemulțumirilor de ordin material, care au generat neînțelegeri între soți și stări tensionate, agravându-se treptat și degenerând în crime. Constatăm că pe fonul acestor probleme a crescut și numărul infracțiunilor în care sunt implicate persoane din cadrul aceleiași familii.

Potrivit unor studii, în majoritatea cazurilor între inculpați și persoanele agresate existau relații de rudenie (29 cazuri) sau de concubinaj (11 cazuri), iar în altele erau prieteni, cunoscuți, vecini sau colegi (56 cazuri). Numai în 13 cazuri persoanele agresate au fost acostate de inculpați, fără a fi existat anterior vre-o relație de cunoaștere între aceștia [38, p. 73].

Un alt studiu, de asemenea, pune în evidență faptul că o parte considerabilă a infracțiunilor de violență este determinată de *relațiile tensionate complicate din familie* [7], fiecare al patrulea omor și fiecare a treia vătămare corporală gravă săvârșindu-se în familie, victimele, de regulă, fiind femeile. De obicei, conflictele conjugale au loc din cauza lipsei iubirii conjugale; diferenței prea mare de nivel intelectual, de cultură, de tradiții, de opinii, de medii de origine; incompatibilității de caractere, de personalitate, de sisteme de așteptări; dezacordului

sexual, dezacordului în rolurile conjugale, dezacordului asupra rolurilor parietale; pasiunii exclusive a unuia dintre parteneri; reproșului permanent, rostit sau perceput doar din comunicarea nonverbală; căsătoriilor precoce și căsătoriilor forțate; bolii mintale a unuia dintre parteneri; problemelor de loc, de mediu, de relații exterioare; dificultăților socioprofesionale ale unuia dintre parteneri etc. [130, p. 322]

Neînțelegerile în familie și incapacitatea soților de a-și tempera emoțiile degenerază de multe ori în acțiuni de violență. De exemplu, *E.V., aflându-se la domiciliul său din mun. Chișinău, or. Durelești, unde locuia împreună cu fosta soție, E.M., și copii minori, G.D. și E. D., în urma conflictului verbal inițiat cu fosta soție i-a aplicat ultimei multiple lovituri cu pumnii în regiunea feței și corpului, a tras-o de păr, cauzându-i astfel vătămări corporale și suferințe psihice* [5].

Este important de menționat și faptul că 75 la sută din omoruri în familie au fost comise de bărbați. O parte considerabilă, 42 la sută din aceste femei, au fost victimele soțului, ale fostului soț, concubinului, fiului, tatălui sau fratelui lor. Numai în 2 la sută din cazuri bărbații au ajuns victime ale soțiilor sau concubinelor lor [72].

Iată un exemplu de violență în familie în care victima este bărbatul: *în rezultatul unei neînțelegeri între soți s-a iscat o ceartă însoțită de violență fizică. În cele din urmă victimă a devenit soțul care încercând să-și lovească soția a rămas fără un deget la mână, acesta fiind strivit cu dinții soției* [10].

Rolul familiei trebuie studiat în toată complexitatea influențelor și reacțiilor pe care climatul familial îl produce asupra minorilor, fără a ne îndoii nici o clipă că influența acesteia în formarea modelului de comportament. Educația permanentă transferă familiei un rol esențial, deoarece producția intelectuală poate să se desfășoare la domiciliu, în prima școală a copilului, în celula informațională, copiii fiind îmbogățiți în mod organic în acest sistem.

Rolul familiei, însă, nu trebuie exagerat, viața demonstrându-ne că nu toți copiii provenind din familii de „proastă calitate” evoluează spre comportamentul criminal. Unii din ei obțin succese remarcabile pe tărâmurile științei și vieții sociale, găsind resurse de a interveni cu forțe ieșite din comun în acțiuni de natură cu totul opusă modelului negativ oferit de părinți [38, p. 74].

Factori determinanți ai infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt condiționați de caracterul specific al relațiilor de familie (adică caracterul interpersonal). Cercetările criminologice moderne asociază cauzalitatea criminalității intrafamiliare cu disensiunile dintre soț și soție, precum și imposibilitatea de a rezolva aceste contradicții. O mare importanță este acordată componentei emoționale a cauzalității comportamentului infracțional în familie, ca, de

exemplu, formula pasiunii de dragoste [1, p. 294]. Un rol deosebit îl au și condițiile etno-culturale ce determină particularitățile socio-demografice și cultural-naționale și care afectează socializarea timpurie și ulterioară de personalitate [21, p. 332].

Un factor nu mai puțin important care favorizează criminalitatea din țara noastră este *declinul trist al normelor morale*, scăderea moralității în unele grupuri sociale, care joacă un rol semnificativ în producerea criminalității. Actualmente, cultura spirituală și morală a societății noastre sunt departe de ideal. După cum menționează unii criminologi, într-o epocă a civilizației tehnologice, numit secolul emancipării și eliberării, oamenii de fapt sunt îndepărtați și eliberați de principiile moralității, de normele morale, de vocea propriului simț omenesc [170, p. 124-125].

Omenirea a intrat într-o criză morală de peste un secol. Disciplina colectivă a pierdut din substanța autorității sale tradiționale. Unele reguli morale au încetat să se mai impună, fără ca altele „mai bune” să le ia locul. Dimpotrivă, în vidul creat au năvălit patimile, viciile, dezmățul, corupția, delațiunea etc., care creează falsă și periculoasă iluzie a fericirii, asemenea substanțelor psihotrope ce distrug viața după un scurt timp de administrare. Drogurile au năvălit în rândul tineretului, al studenților și al elevilor. Autoritatea publică se dovedește neputincioasă, cu toate acțiunile ce le întreprinde pentru stârpirea traficului de droguri și pentru „asanarea” vieții tinerilor căzuți în robia dependenței de aceste otrăvuri ale sufletului și trupului [107]. De notat că această situație nu este specifică doar pentru Republica Moldova, țările din vecinătate confruntându-se cu aceleași probleme. În plus, ultimii ani șochează țara noastră cu reflecțiile culturii și legislației altor state, numite „civilizate”, care permite căsătoria între persoane de același sex și chiar perfectarea juridică a adopțiilor de copii în familii „gay”.

S-a schimbat spre o direcție greșită viziunea populației cu privire la valorile moral-spirituale, atitudinea față de normele de drept și cutumiare, față de ceea ce este permis și interzis. Ca un defect semnificativ în cultura comportamentală, ar trebui remarcat, în opinia savantului rus M. Babaev, dorința de a folosi căi și mijloace de auto-afirmare, demonstrare și impunere a dreptății personale, bazate pe cultul forței fizice, înșelăciunii, abuzului de putere sau a altor mijloace de umilire sau chiar de provocare a suferinței altor persoane [154, p. 69]. Spre exemplu, activitatea infracțională a lui E.G., prevăzută de art.201¹ alin.(3) CP, violența în familie după indicii calificativi: *„acțiunea intenționată manifestată fizic, comisă de un membru al familiei asupra altui membru al familiei, care a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”*, a fost determinată de impunerea dreptății personale, bazată pe cultul forței fizice, aplicându-i surorii sale, M.G., o lovitură cu cuțitul în regiunea hemitoracelui drept și

cauzându-i vătămări corporale grave periculoase pentru viață, sub formă de plagă tăiată-înțepată penetrantă a hemitoracelui drept [6].

Sufocat de aglomerațiile citadine, pierdut în trepidația infernală megalopoliseică, unde însăși siguranța vieții se clatină, în orice clipă putând surveni un accident, o agresiune, o tâlhărie sau o crimă, pedepsit la un anonim cenușiu cu stingerea treptată a căldurii adevăratei vieți sociale pe măsura creșterii complexității societății, condamnat la alegerea și exercitarea acelei profesii „ce se caută”, chiar dacă este contrarie chemării sale lăuntrice, omul modern este lipsit de trăirea înaltelor virtuți. Săracit fără să vrea de credința în valori absolute, el trăiește aruncat dintr-o parte într-alta de impresiile de moment, singurele pentru care mai are răgazul prețuirii în necurmata sa luptă cu „materialitatea” tiranică a cerințelor existenței cotidiene. Puterea de a trăi intens viața cu toate bogățiile ei spirituale, culturale se stinge văzând cu ochii, aneantizându-se până la blazarea totală, până la vacuitatea sufletească, până la atrofierea acelor senzori ai frumosului înnașcuți prin creația divină, până la dispariția liniștii sufletești și a capacității de meditație. Epoca modernă inaugurată cu atâta entuziasm și putere de creație de giganții Renașterii, dă astăzi semne îngrijorătoare de decadență spirituală, de criză morală. Intrat în istoria modernă cu încredere nemărginită în capacitatea sa vitală, în vocația sa de „demiurg” al marilor valori ale culturii umane, omul contemporan dezabuzat cu iluziile sfărâmate este stăpânit de forțe inumane, pe care el însuși le-a dezlănțuit asemenea ucenicului vrăjitor și acum îl împresoară și îl amenință din toate părțile. Triumful omului natural, ajuns astăzi explorator temerar al stelelor și lunii, asupra omului spiritual, conduce, dacă nu este stăpânit și așezat pe o treaptă nehegemonică, acolo unde meritul să fie recunoscut, nu poate apăra omul modern de răul lumii căzute în haos, nu poate evita neobarbarizarea ei [107].

Idealurile noi care vin să înlocuiască idealurile morale tradiționale nu sunt acceptate de practica obișnuită de recunoaștere a lor, dimpotrivă, acestea mărturisind despre instaurarea unei anomii [200, p. 99]. Distrugerea criteriilor morale fiecărei sfere a vieții sociale și a fiecărui individ este posibilă prin manifestări criminale. Decăderea principiilor tradiționale în toate domeniile generează în societate o atmosferă amorală absolut intolerabilă, creează cel mai fertil teren pentru criminalitate [178, p. 243].

Influența crizei morale în comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor este exprimată în mai multe moduri. O manifestare importantă a imoralității populației poate fi considerată nerespectarea drepturilor și libertăților omului, mai ales a celor ce se referă la inviolabilitatea libertății și integrității sexuale. Neînțelegerea sentimentului de rudă, rudă de sânge sau rudă apropiată care necesită o protecție specială, neînțelegerea statutului socio-juridic specific al acestuia, înseamnă lipsa mecanismelor interne de dirijare și reținere a orientărilor

antisociale în privința acestei persoane. În plus, starea de anomie este însoțită de o scădere bruscă a pregătirii și culturii juridice. În condițiile dezintegrării morale a populației, la unificarea valorilor morale contribuie legea, „în care este reflectată experiența omenirii de percepție a criminalității ca pe o expresie extrem de imorală” [204, p. 280].

În funcție de relațiile dintre membrii familiei și a multiplilor factori sociali ce determină infracțiunile contra familiei și minorilor, ar trebui remarcate circumstanțele care contribuie la manifestarea celor mai odioase infracțiuni, și anume incestul, la ele atribuindu-se următoarele:

1. Violența sexuală împotriva unei rude este probabilă deoarece violatorul are mai multă putere decât victimele sale. Evident că această putere este folosită pentru obținerea sentimentelor și senzațiilor necesare infractorului.

2. Probabilitatea incestului crește pe măsura maturizării victimei, deoarece sporește insatisfacția sexuală a violatorului.

3. Dacă incestul se produce împotriva fiicei, surorii, nepoatei (forma cea mai des întâlnită), un rol important îl are atractivitatea naturală a victimei, care este condiționată de proximitatea emoțională. Se distruge structura emoțională a relației. Astfel de cazuri au loc de multe ori pentru că există acordul reciproc sau sunt provocate chiar de către victimă. Cu toate acestea, în cazul incestului, ca și în cazul oricărei agresiuni sexuale, partea vătămată va fi examinată ca victimă.

4. Impulsurile sexuale pot fi accelerate sub influența băuturilor alcoolice sau a drogurilor.

5. Factorii externi, de asemenea, pot contribui la încălcarea mecanismelor de reținere a poftelor sexuale, cum ar fi, de exemplu, situația când autorul este singur cu victima și aparent totul este perfect (părinte, tutore, însoțitor).

6. De notat că incestul rareori începe cu relații sexuale. Mai întâi de toate, infractorul optează pentru contactul emoțional cu victima.

7. Unul dintre cei mai importanți factori ai incestului este atitudinea pasivă a mamei victimei cu privire la incest. Neimplicarea sa provoacă distrugerea bunei dezvoltări a victimei (mai ales în cazul în care victima este un copil). Mama încearcă să înlăture din mintea ei lucrurile evidente, încearcă să nu observe ceea ce se întâmplă. Copilul vede acest comportament ca o trădare a unei persoane apropiate.

Se observă tendința de inducere în conștiința populației a unor elemente din subcultură criminală. Cele mai periculoase manifestări de acest gen sunt apariția așa-numitelor „elite” criminale. Unii indivizi care dețin puterea (politică, financiară) consideră că le este permis să dea dovadă de cinism, cruzime, imoralitate în raport cu societatea, în general, și membrii familiilor lor, în mod special. Aceste forțe nu doar că nu sunt interesate în combaterea eficientă a

criminalității, dar, de asemenea, sunt strâns corelate cu acestea.

Elucidând factorii socio-morali ai criminalității contra familiei și minorului constatăm că săvârșirea infracțiunilor de acest tip trebuie abordată concomitent și ca o sursă a dominării în societate a stării de imoralitate.

2.3. Personalitatea infractorilor care comit infracțiuni contra familiei și minorilor

Evoluția istorică a criminologiei ne dovedește că cele mai acute discuții au fost și sunt purtate pe marginea problemei celor care comit infracțiuni. În funcție de condițiile social-istorice, necesitățile practice și nivelul dezvoltării științei, problema în cauză se aborda în mod divers prin prisma soluționării unui șir de probleme, cum ar fi: importanța cunoașterii personalității infractorului, care este rolul acesteia în geneza infracțiunii, cum de influențat asupra ei pentru neadmiterea faptelor infracționale etc. De menționat că identificarea și cunoașterea acestor aspecte au o însemnătate esențială pentru procesul prevenirii și combaterii criminalității [87, p. 86].

În literatura de specialitate, prin personalitate a infractorului se are în vedere persoana ce a comis o infracțiune în virtutea orientării sale antisociale, însoțită de o serie de însușiri social-negative, care, în interacțiune cu unii factori externi, influențează asupra caracterului comportamentului criminal [187, p. 82].

Omul este purtătorul real al tuturor trăsăturilor și relațiilor importante ale mediului social în care își desfășoară activitatea vitală. În legătură cu acest fapt, criminologul rus Iu. Antonean menționa că societatea reprezintă nu doar condiții externe pentru om, în conformitate cu care el trebuie să-și construiască activitatea; aceste condiții poartă în sine motive și scopuri, surse și metode ale activității lui [150, p. 9]. În cazul în care este vorba despre comiterea infracțiunii, oricum omul continuă să rămână personalitate și membru al societății, chiar dacă conduita sa nu corespunde rigorilor sociale impuse.

În procesul studierii specificului oricărui tip de infracțiune, problema personalității infractorului este foarte importantă, de aceasta preocupându-se mai mulți oameni de știință din diverse domenii – psihologi, criminaliști, specialiști în domeniul dreptului penal și a dreptului procesual penal [151, p. 32], criminologi etc. În cele din urmă, conceptul de „personalitate a infractorului” reprezintă un instrument științific care permite aprofundarea cunoștințelor despre originile comportamentului criminal.

În acest context, susținem opinia profesorului Gh. Gladchi, care constată că personalitatea infractorului este unul din componentele principale ale obiectului de cercetare al criminologiei. Criminologii studiază personalitatea infractorului din perspectiva relevării rolului ei în etiologia actului infracțional și utilizării posibilităților de influențare asupra acesteia pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale. Din punctul de vedere al criminologiei anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, este veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale ei care generează un astfel de comportament trebuie să formeze obiectul nemijlocit al profilaxiei [71, p. 231].

Referindu-ne la noțiunea de „persoană” ca ființă umană, aceasta este definită ca o unitate indisolubilă a elementelor sociale și biologice care o caracterizează. În ceea ce privește conceptul de „personalitate”, acesta include doar anumiți indicatori sociali specifici. Astfel, personalitatea reprezintă aspectul social al omului, adică, în mod direct, rezultatul real a ceea ce el a devenit în procesul de dezvoltare socială, de formare și de activitate în societate. Fiecare personalitate constituie o expresie a proprietăților sociale semnificative, forma individuală de reprezentare a modului de viață și relațiilor spirituale ale societății. Toate acestea sunt concentrate în conștiința umană și, ulterior, sunt determinate de formarea personalității în sfera socială.

Omul este un sistem biosocial. Proprietățile biologice și psihice, fără interacțiunea cu condițiile de educație și anumite situații critice, sunt neutre sub aspect criminologic. Unele dintre acestea, în interacțiune cu situațiile criminogene, pot deveni factori psihologici care favorizează comiterea infracțiunii, orientând persoana spre un comportament criminal, cum ar fi, spre exemplu, cel cu caracter violent-sexual. Astfel, anomaliile genetice pot deveni fundamentul organic al tulburărilor psihice, iar acestea din urmă, în interacțiune cu diferiți factori criminogeni, dinamizează și orientează săvârșirea diferitor categorii de infracțiuni [159, p. 60].

Personalitatea reprezintă calitatea socială a omului, care nu se dobândește din momentul nașterii, ci se formează în procesul relațiilor sociale, fiind un produs al socializării individului. În același timp, omul este un produs al unei duble determinații, deoarece natura sa este biosocială. Biologicul include legăturile genetice ale omului și se află în raport de subordonare față de relațiile sociale. Bineînțeles, trăsăturile sociale integrează și particularitățile de natură biologică, inclusiv psihologică, din care considerente acestea nu dispar și nu sunt „excluse” din esența socială a personalității [87, p. 87].

Formarea personalității infractorului are loc în mediul criminal, care reprezintă un sistem stabil de interacțiune a diferitor categorii de cetățeni cu orientare antisocială, unde funcționează normele neformale, inclusiv comportamentul ilicit. Acest sistem formează o anumită ideologie

criminală, care include un set de valori morale, etice și chiar filozofice ce justifică criminalitatea și componentele de bază ale subculturii mediului în cauză [198, p. 17].

Mediul criminal este un sistem stabil de interacțiune a diferitor categorii de cetățeni cu orientare antisocială, în cadrul căruia funcționează normele neformale, inclusiv comportamentul ilicit [183, p. 280]. Acesta formează o ideologie separată ce se distinge printr-un set de idei morale, „juridice”, etice și filozofice, care „justifică” criminalitatea și fundamentează elementele subculturii acestui mediu [198, p. 17]. Totodată, respectivul mediu neformal constituie o rezervă solidă a fenomenului criminal, inclusiv o temelie favorabilă pentru crearea și existența grupurilor infracționale cu orientare criminală diferită [166, p. 8].

Personalitatea infractorului se caracterizează nemijlocit prin prisma elucidării particularităților de natură socială ale individului care a săvârșit infracțiunea. Prin urmare, conceptul de „personalitate a infractorului” include nu doar datele social-demografice (vârsta, situația familială, studiile, funcția deținută, locul de muncă, profesia, situația materială etc.), dar și particularitățile psihofiziologice, cum ar fi starea de sănătate, comiterea infracțiunii în stare de ebrietate, caracterul și temperamentul etc. Juriștii autohtoni remarcă faptul că personalitatea criminalului constă din ansamblul trăsăturilor, particularităților bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate ce caracterizează persoana care a săvârșit o infracțiune [27, p. 28]. În acest context, este importantă aprecierea nivelului de sănătate fizică și psihică a persoanei, întrucât în rândul celor care comit infracțiuni grave contra familiei și minorilor este destul de înaltă cota persoanelor care suferă de diverse anomalii psihice.

Caracteristicile și interacțiunile personalității infractorului cu mediul social au atras de mai mult timp atenția cercetătorilor, fapt care a condiționat necesitatea studierii factorilor subiectivi determinanți ai comportamentului criminal, cunoașterea cărora îi corespunde o abordare mai calitativă a analizei factorilor obiectivi determinanți ce au o influență asupra formării personalității infractorului [115, p. 60].

Infractorul ca personalitate se deosebește de alte persoane prin faptul că acesta a comis o infracțiune datorită viziunii sale antisociale, a atitudinii negative față de interesele publice.

Aspectul social al infractorului este un proces, la baza căruia sa află transformarea relațiilor sociale „externe” în structură „internă” a persoanei: necesitățile, interesele, scopurile, opiniile, orientările etc. [115, p. 60]

O caracteristică definitivă a personalității infractorului o constituie totalitatea trăsăturilor și însușirilor negative ale acesteia. Însă, trebuie de menționat faptul că acestea nu se reflectă întotdeauna în fapta infracțională a individului pe parcursul întregii sale vieți. Din acest punct de vedere, omul poate fi considerat infractor doar după ce a comis o infracțiune. Sub aspect

juridico-penal, putem vorbi despre personalitatea infractorului doar atunci când instanța de judecată s-a pronunțat printr-o sentință motivată asupra vinovăției persoanei care a comis infracțiunea. În ceea ce privește limitele existenței personalității infractorului, acestea sunt strict determinate de către lege și încetează a fi valabile din momentul ispășirii pedepsei și stingerii antecedentelor penale.

Indiferent de sursa de inspirație, majoritatea teoriilor asupra personalității criminale pun în evidență ca trăsătură de bază a acesteia orientarea antisocială.

Literatura de specialitate, analizând conceptul de orientare antisocială a infractorului, ca trăsătură dominantă a personalității acestuia [132, p. 141], o pune în principal pe seama contradicțiilor dintre individ și propria sa natură. Se menționează chiar trei astfel de raporturi contradictorii: 1) raporturile contradictorii ale omului cu natura, în planul infrastructurii societății; 2) raporturile contradictorii dintre oameni, grupuri, clase, comunități și 3) raportul omului cu propria sa natură [70, p. 167].

În timp ce primele două categorii de raporturi vizează relațiile dintre individ și colectivitate – deci, vizează gradul de socializare și contradicțiile ce se pot naște la nivel micro sau macrosocial, cea de-a treia privește, credem mai ales dificultățile de adaptare de ordin individual.

În ceea ce privește dezvoltarea omului, inclusiv a criminalului, primul aspect care se pune în discuție este acela al factorilor (a cauzelor) acestora. Problema dezvoltării criminalului a fost cercetată de majoritatea școlilor și concepțiilor din criminologie, cu mențiunea că rezolvarea științifică a acesteia a fost unilaterală și simplificată. Astfel, concepțiile biologice s-au cantonat pe factorii biologici, concepțiile sociologice, pe factorii sociologici, iar cele psihologice pe factorii psihologici. Cu timpul, s-a ajuns la mai mulți factori, dar care, ulterior, s-au redus la doi, și anume: factorii individuali și sociali sau de mediu [117, p. 155].

Persoana criminalului depinde de înzestrarea ereditară, dar, într-o mare măsură, ea depinde și de condițiile de formare și dezvoltare socială, adică de condițiile de mediu. Prin ereditate se transmit anumite predispoziții, un fel de tipare care trebuie completate cu un anumit conținut. Omul se naște cu anumite nevoi și tendințe (foame, sete, sociabilitate, combatere a pericolelor etc.) cu anumite predispoziții de cunoaștere (memorie, gândire etc.) care, pentru a ajunge la dezvoltarea lor, au nevoie de condițiile social-culturale oferite de lumea exterioară [65, p. 92].

În general, cel mai des infracțiunile sunt comise de către persoane cu vârsta cuprinsă între 18 și 40 de ani (aproximativ 60-70%). O intensitate sporită a activității criminale este caracteristică preponderent persoanelor cu vârsta cuprinsă între 23 și 29 de ani.

Persoanele care săvârșesc infracțiuni contra familiei și minorilor se divizează condițional în infractori adulți și infractori minori.

Infractorilor adulți le sunt caracteristice următoarele trăsături [188, p. 493]:

- a) perturbarea dezvoltării psihologice, intelectuale și morale;
- b) manifestarea publică a disprețului față de normele obișnuite de comportament acceptat de întreaga societate;
- c) cultivarea unor relații ostile în raport cu rudele, apropiații și chiar cu unele persoane întâmplătoare;
- d) desfrâul sexual și diverse tulburări de natură sexuală;
- e) absența experienței pozitive de viață familială;
- f) conformarea la obiceiurile și tradițiile negative de consum a băuturilor alcoolice, drogurilor, precum și practicarea jocurilor de noroc;
- g) refuzul de a munci, practicarea vagabondajului și a cerșetoriei;
- h) manifestarea sistematică, inclusiv în situațiile neconflictuale, a răutății, răzbunării, vulgarității și a comportamentului violent;
- i) crearea fără motiv a situațiilor de conflict, certuri frecvente cu apropiații, terorizarea membrilor familiei.

De asemenea, printre trăsăturile de personalitate tipice acestei categorii de infractori se mai constată instabilitatea emoțională a comportamentului, lipsa inhibiției interne, reacția inadecvată la anumiți factori externi. Totodată, la o parte semnificativă din infractori este pronunțată lipsa de voință, sugestionabilitatea sporită și predispoziția spre influențe negative din exterior.

De regulă, subiect al infracțiunilor contra familiei și minorilor poate fi orice persoană fizică responsabilă care a atins vârsta de 16 ani. Totodată, în majoritatea cazurilor, infracțiunile contra minorilor pot fi comise doar de persoane adulte care au împlinit vârsta de 18 ani: incestul (art. 201 CP), abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP), traficul de copii (art. 206 CP), scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207 CP), atragerea minorilor în activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP), pornografia infantilă (art. 208¹), recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208²), atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 CP). În ceea ce privește infracțiunea de divulgare a secretului adopției (art. 204 CP), aceasta poate fi comisă atât de către un subiect special – persoana responsabilă pentru păstrarea în taină a faptei de adopție, cât și de către oricare altă persoană.

Din punct de vedere statistic, este constatat faptul că o mare parte din infracțiunile contra familiei și minorilor se comit în interiorul familiei. Acest gen de infracțiuni implică violență, au un caracter continuu și o latență sporită. La rândul său, violența aplicată poate fi de ordin fizic, moral sau sexual. În unele cazuri, toate aceste forme de violență au loc simultan. Există și cazuri de viol asupra copiilor, însoțite de bătăi și tortură asupra victimei din partea părinților adoptivi, iar, uneori, săvârșirea acestor infracțiuni are loc cu încuviințarea mamei sau chiar în prezența ei.

Deși societatea modernă tratează copiii ca membri ai săi cu drepturi egale, fapt prevăzut și de legislație, totuși, unele date ale studiilor efectuate arată că infracțiunile comise de către adulți împotriva minorilor continuă să crească constant în Republica Moldova, dar și în alte state ale lumii.

La formarea personalității, *influența familiei* asupra individului are loc practic din primele zile de viață, fiind prezentă, de regulă, în anii juvenili – perioadă deosebit de importantă în procesul dezvoltării sociale a personalității care se păstrează pe parcursul întregii vieți. Sistemul valoric dominant în familie și stereotipurile de comportament se asimilează temeinic de către membrii săi datorită contactelor reciproce permanente.

În acest context, unii autori, printre care și V. Bujor, susțin că apariția și dezvoltarea comportamentului infracțional este determinat atât de structura externă a familiei (numărul membrilor, sexul copiilor, ordinea nașterii lor), cât și de structura internă (psihologică) [27, p. 81].

Specificul și necesitatea educării în familie constă, în primul rând, în faptul că ea este mult mai emoțională după caracterul său, ca oricare alta, deoarece se realizează prin afecțiunea părintească față de copii și sentimentele lor de răspuns (atașament, încredere). Copilul, îndeosebi la vârsta fragedă, este mult mai predispus la influența familiei decât la oricare alta. Anume în familie el, în mod involuntar, caută și trebuie să găsească protecție și încredere în sine, precum și rostul său în viață. Familia inițiază permanent copilul cu viața socială și, de aceea, lărgeste treptat orizontul și experiența sa. Dacă acest lucru nu se întâmplă, persoana se înstrăinează de societate și valorile sale. Ea tot mai puțin poate influența comportamentul ei.

În calitate de circumstanțe care contribuie la deformarea personalității în perioada copilăriei se evidențiază un complex larg de factori cum ar fi: răspândirea formelor social-negative de conduită în familie, lipsa afectivității între părinți și copii, lipsa controlului asupra acțiunilor copiilor etc. Normele de comportament care predomină în familie determină în acest caz tonul emoțional al relațiilor între familie și copii: față de majoritatea adolescenților din astfel de familii cerințele pedagogice sunt înaintate prin certuri și scandaluri. Ulterior, modelele de comportament deprinse în familie sunt transferate în mediul extern [20, p. 152].

Cercetările criminologice realizate și practica organelor de drept dovedesc că interdependența dintre deficiențele educației din familie și comportamentul ilicit este caracteristică nu numai minorilor dar și persoanelor mature. Astfel, impactul familiei se manifestă sub două aspecte: 1) influența pedagogică, educațională în scopul formării la copil a anumitor principii morale și modalități de conduită; 2) influența spontană asupra persoanei a modului de viață care este tipic familiei date [71, p. 96].

Astfel, familia de naștere este de mare importanță pentru formarea și dezvoltarea acestuia, studiindu-se pe multiple planuri. Un prim-plan privește nivelul socio-economic sau categoria socială de proveniență a criminalului. Din datele statistice rezultă că cei mai mulți infractori provin din familii modeste, fapt ce este valabil atât pentru minorii primari și recidiviști, cât și pentru recidiviștii adulți. Dezorganizarea căminului familial și influența ei criminologică este foarte mult cercetată în criminologia modernă. S-a constatat că 40% dintre delincvenți provin din familii disociate [117, p. 157].

Influența negativă a mediului familial asupra formării personalității, deformarea sa profesională poate fi destul de profundă, fiind realizată pe diferite căi. În același timp, excluderea subiectului din sfera contactelor de familie este extrem de nedorită. Familia îndeplinește funcții importante în activitatea individului. Lipsa familiei, atât pentru copii cât și pentru maturi, este un factor care sporește receptivitatea persoanei față de influențele negative. De aceea, în plan profilactic se impune necesitatea nu doar a stabili familiile vulnerabile, dar și a corecției în interiorul relațiilor de familie.

Așadar, rolul familiei trebuie studiat în toată complexitatea influențelor și reacțiilor pe care climatul familial îl produce asupra minorilor și fără a se ignora nici o clipă că influența acesteia în formarea modelului de comportament este precumpănitoare, intervenind într-o perioadă de plasticitate externă a personalității, având un caracter de intervenție aproape permanent și venind de la persoane de autoritate morală și afectivă maximă.

Și, cu toate acestea, rolul acestei influențe nu trebuie exagerat, experiența comună demonstrând – în suficient de numeroase cazuri – că nu toți copiii provenind din familii de proastă calitate evoluează spre comportamentul criminal, unii din ei găsind chiar resurse de a interveni cu forțe ieșite din comun în acțiuni de natură cu totul opusă modelului negativ oferit de părinți [70, p. 177].

Statistica oficială denotă că copiii abuzați de către părinții săi au unele trăsături distincte: neajunsuri fizice, invaliditate sau rețineri în dezvoltare, maniere proaste, caracter dificil, dificultăți de comportament care reamintesc părintelui despre omul important din viața sa căruia îi provoacă suferință și durere.

Copiii cu rețineri în dezvoltare și copiii cu comportament dificil formează grupul de risc sporit care poate fi abuzat. Acest fapt creează situații de tensiune în familie, deseori asociază părinții cu copilăria lor, provoacă sentimentul incapacității parentale, ceea ce, la rândul său, poate genera diverse reacții inadecvate din partea părinților, exprimate prin violență asupra copilului și neglijarea constantă a acestuia.

Comportamentul agresiv al părinților față de copii poate fi întâlnit nu doar în familiile unde sunt prezente abaterile de la educația familială și predomină violența fizică asupra copiilor. În familiile înstărite, spre exemplu, comportamentul agresiv al părinților față de proprii copii, de asemenea, există, și se caracterizează prin predominarea violenței psihice (emoționale) și cruzimii morale.

Din punct de vedere criminologic, este constatat că cele mai periculoase infracțiuni comise de către adulți sunt legate de atragerea minorilor în diverse activități criminale sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale, traficul de copii și implicarea acestora în practicarea prostituției, precum și atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant. De menționat că doar în 10-15% din cazurile de instigare a minorilor la comiterea diferitor fapte infracționale sau imorale sunt implicate femeile. Totodată, pentru femei este caracteristic faptul că acestea conving deseori minorii să practice prostituția, cerșetoria și să consume băuturi alcoolice sau droguri.

Aproximativ 40-50% din persoanele care instigă și organizează implicarea minorilor în activități criminale au vârsta cuprinsă între 20 și 35 de ani, iar majoritatea acestora sunt orășeni.

Deseori, minorii sunt îndemnați să practice prostituția de către rudele apropiate, inclusiv de părinții acestora, sau de către prieteni, sub pretextul interesului financiar și îmbunătățirii situației familiare în urma viciului practicat.

În 40-50% din cazurile infracțiunilor contra minorilor săvârșite de femei, mai ales de mame, se constată recurgerea la violența fizică față de copii, inclusiv vătămări corporale soldate cu decesul victimelor.

Capitolul VII din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova incriminează o serie de infracțiuni contra minorilor, ai căror subiecți pot fi doar adulți:

- 1) divulgarea secretului adopției (art. 204);
- 2) abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205);
- 3) traficul de copii (art. 206);
- 4) scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207);
- 5) atragerea minorilor în activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208);

- 6) pornografia infantilă (art. 208¹);
- 7) recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208²);
- 8) atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209).

În ceea ce privește minorii care comit infracțiuni contra altor minori, trebuie de remarcat faptul că actele ilicite pot fi generate de următorii factori:

- a) presiuni asupra personalității și redistribuirea sferelor de influență într-un grup neformal;
- b) conflictele interpersonale;
- c) comportament sexual incorrect.

De regulă, minorii comit infracțiuni contra rudelor sau contra persoanelor foarte apropiate. Deseori, aceste infracțiuni sunt legate de provocarea daunelor fizice și, de regulă, au un caracter impulsiv. Astfel, conflictul poate izbucni brusc și tot atât de brusc poate fi încheiat.

Infracțiunile contra familiei și minorilor săvârșite de către minori reprezintă o dovadă a violenței în familie, întrucât copiii, nimerind în stradă, sunt nevoiți să lupte pentru existență fără să aștepte vre-un ajutor.

Subestimarea fenomenului violenței are loc atât la nivel individual și comunitar, cât și la nivelul societății. Disciplinarea prin pedepse fizice și umilitoare este adesea percepută ca fiind normală, în special atunci când nu are ca rezultat o vătămare „vizibilă” sau de durată. Deși în Republica Moldova pedeapsa corporală a copiilor este pedepsită prin lege, datele studiilor din 2014 ne demonstrează că 48% din copiii cu vârsta cuprinsă între 2-14 ani sunt supuși pedepsei fizice, în timp ce doar 22% din copii sunt disciplinați prin metode non-violente [127, p. 30].

În general, aproape trei din patru respondenți (71,5%) au menționat că în ultimele 12 luni au auzit despre cel puțin un caz de violență față de copii și doar puțin peste un sfert (28,5%) au declarat că nu cunosc asemenea cazuri. Aproape trei din cinci respondenți (62,25%) au întâlnit un caz, însă doar doi din cinci (41,0%) au înregistrat asemenea cazuri [123, p. 32].

Categoriile de violență față de copii despre care respondenții au declarat cel mai frecvent că au întâlnit astfel de cazuri au fost violența fizică (44,2% au auzit și 15,1% au întâlnit astfel de cazuri) și neglijarea (40,7% au auzit și 14,3% au întâlnit cazuri) [123, p. 32].

Infractorii ce comit infracțiuni contra familiei și minorilor pot fi divizați condițional în următoarele două tipuri:

- 1) infractori adulți care, la rândul lor, se divizează în:
 - a) persoane cu patologii sexuale și alte tulburări psihofiziologice;

b) infractori profesioniști care, prin diferite forme, transmit minorilor abilitățile și măiestria criminală;

2) minori care corespund tipurilor de infractori minori ce comit infracțiuni contra oricărei categorii de cetățeni.

Este important de menționat faptul că personalitatea celui ce a săvârșit o infracțiune contra minorilor reprezintă persoana care își formează un comportament antisocial, manifestat prin acțiuni de violență în familie și alte forme de comportament ilegal, inclusiv cu caracter sexual, implicând cauzarea prejudiciilor fizice și psihice victimelor, capabile să influențeze negativ comportamentul acestora pentru o perioadă de timp îndelungată.

Un alt factor important care contribuie la formarea denaturată a personalității este *influența anturajului apropiat*, adică a prietenilor, cunoscuților, vecinilor, diferitor companii cu care subiectul contactează permanent și nemijlocit. O influență negativă asupra dezvoltării personalității pot avea atât persoane concrete, cât și anumite grupuri, subculturi delincvente [64, p. 153]. Dintre minori și tineri, conform cercetărilor aleatorii, 40% sunt familiarizați, câtuși de puțin cu argoul criminalilor. O contribuție negativă o au asupra lor și unii interpreți populari ale căror cântece conțin cuvinte sau expresii argotice [28, p. 5-12].

Astfel de situații ca și cum „provoacă” subiectul la săvârșirea faptei ilegale. Însă realizarea unei astfel de posibilități depinde nu doar de circumstanțele externe, dar și de calitățile persoanei.

În context, urmează de meditat asupra faptului de ce, în aceleași condiții, o persoană decide să săvârșească o infracțiune, iar alta rămâne fidelă principiilor morale. În acest caz, probabil, putem vorbi despre personalitatea individului (educația, experiența negativă de viață, careva precepte etc.), toleranța față de alte persoane, incapacitatea de a percepe opinia altora, înclinațiile de a soluționa conflictele prin metode violente și ilegale. Potrivit unor autori, la infractorii care săvârșesc infracțiuni violente persistă o autoapreciere exagerată. El tinde să se afirme prin acțiuni violente percepend altele persoane doar ca mijloace de autoafirmare proprie și nu ca parteneri [230, p. 30].

În literatura de specialitate se menționează că în rândul persoanelor care au comis infracțiuni contra vieții și sănătății copiilor și minorilor există un procent mare al persoanelor cu diverse tulburări psihice și comportamentale. Astfel, cota infractorilor cu patologii psihice (în limitele ce nu exclud responsabilitatea) este de circa 25-30%, iar a persoanelor ce suferă de alcoolism – aproximativ 70% [149].

Este important în procesul studierii personalității celor care au comis infracțiuni contra familiei și minorilor de investigat materialele statistice și cauzele penale ce conțin multiple informații cu privire la categoria respectivă de infractori.

Astfel, datele obținute permit constatarea faptului că majoritatea infracțiunilor (86%) sunt săvârșite de către bărbați și doar în 11,4% din cazuri autori ai faptelor infracționale sunt femei. Cota infracțiunilor contra familiei și minorilor comise de către persoane ce au vârsta sub 18 ani este mai mică de 0,7%.

Un procent mic de femei ce comit infracțiuni contra familiei și minorilor este condiționat, în primul rând, de aspectele sociale, în virtutea cărora tradițional femeile rămân a fi considerate „ocrotitoare” a familiei și bunăstării acesteia.

Totuși, modernizarea societății nu a lăsat fără schimbări acest fenomen, punând la bază ritmul sporit de emancipare și, ca urmare, creșterea rolului femeii în domeniul politic, dar mai ales în cel economic al țării. Nu este un secret faptul că astăzi un număr semnificativ de antreprenori de succes îl constituie reprezentantele sexului feminin.

Prin urmare, supraîncărcarea femeii la serviciu sau în mediul de afaceri are un impact negativ asupra educației copiilor, inclusiv lipsa de supraveghere a acestora.

Referindu-ne la grupul de persoane care face parte din această categorie de infractori, se constată tendința creșterii proporționale a criminalității în funcție de înaintarea în vârstă a infractorilor.

Astfel, dacă ne referim la coraportul procentual al persoanelor care au comis infracțiuni contra familiei și minorilor, atunci categoria de infractori ce au vârsta până la 18 ani este, de regulă, mai mică de 3%. În general, infracțiunile respective sunt comise de circa 11% persoane cu vârsta de până la 25 de ani; 19% persoane cu vârsta de până la 30 de ani; mai mult de 66% persoane cu vârsta cuprinsă între 30 și 50 de ani; 2-4% persoane cu vârsta peste 50 de ani.

Acest aspect al criminalității legat de vârsta infractorilor este determinat de mai mulți factori. Astfel, pentru săvârșirea unei infracțiuni contra familiei sau minorilor, cea mai reușită și răspândită opțiune este de a comite actul infracțional în propria familie, deoarece în perioada de vârstă cuprinsă între 30 și 50 de ani potențialii infractori reușesc să întemeieze o familie și să dea naștere copiilor, care, treptat, ajung la o vârstă considerată periculoasă sub aspect victimologic.

Totuși, în ceea ce privește tendința de atragere a minorilor în activități criminale sau de determinare a lor la săvârșirea unor fapte imorale, vârsta persoanelor vinovate se reduce semnificativ până la 30 de ani. Acest fapt este generat de libertatea socială a tinerilor și adolescenților, diferența de vârstă ne semnificativă, factorul de subordonare și abuzul de încredere din partea minorilor.

Nivelul de *cultură* și de *studii* joacă un rol foarte important în viața individului. Nivelul scăzut de inteligență se răsfrânge semnificativ asupra unei socializări reușite. Existența factorilor auxiliari, la prima vedere, nu pare a fi esențială pentru buna desfășurare a unei socializări, dar considerăm că este necesar de acordat atenție inteligenței, studiilor și, nu în ultimul rând, manifestării pozitive și reușite în cadrul socializării [118, p. 53].

Se observă că în perioadele de criză (politică, morală, economică) se agravează bolile sociale și crește criminalitatea. Deoarece comportamentul social uman este ghidat de regulile moralei, o soluție pentru rezolvarea problemei violenței este cultura. Aceasta nu poate fi împrumutată sau imitată, ci asimilată prin educație [77, p. 191].

După cum afirmă Simion Mehedinți, în lucrarea sa „Civilizație și cultură”, cultura cuprinde nu numai suma creațiunilor sufletești, prin care omul se pune în armonie cu mediul social și supra-social, dar și suma înclinărilor subconștiente, care pot trece oricând pragul conștiinței spre a deveni ocazie de activitate” [99, p. 191].

Exteriorizarea sentimentelor negative prin agresiune nu i se potrivește unei persoane sau societăți culte și civilizate, ba chiar o compromite. Este important și, totodată, îngrijorător faptul că acest fenomen poate fi nu numai controlat, dar și cultivat sau, mai grav, manipulat [77, p. 191].

Specific condamnărilor pentru infracțiuni contra familiei și minorilor este nivelul scăzut de educație al acestora. Astfel, cota esențială o reprezintă persoanele ce au studii generale sau medii de specialitate (mai mult de 85%). Infractorii cu studii incomplete constituie circa 13%. Cele mai puține infracțiuni de acest gen sunt comise de persoanele cu studii superioare.

Prin urmare, nivelul de educație are un rol deosebit în aprecierea profilului personal al infractorului. În acest context, persoanele cu studii superioare și cele care fac studii în cadrul diferitor instituții de învățământ superior au mai puține tendințe de a comite infracțiuni contra familiei și minorilor. Asemenea abordare a problemei era expusă chiar și în literatura criminologică de specialitate [179, p. 90-92] din perioada sovietică, fiind actuală până la momentul de față.

În acest context, autorul Iu. Pudovocichin menționează, pe bună dreptate, că atât nivelul scăzut de educație apare în calitate de factor criminogen esențial, cât și nivelul de cultură, definit ca un conținut de necesități spirituale, forme de petrecere a timpului liber și diverse activități cu caracter social-politic. De remarcat că persoanele condamnate pentru infracțiuni contra familiei și minorilor au un nivel de cultură foarte redus [203, p. 75].

Același autor constată că o caracteristică importantă a personalității, care atestă nivelul revendicărilor acesteia, este implicarea în diverse activități social-utile. Datele cu privire la

ocupația persoanelor condamnate pentru infracțiuni contra familiei și minorilor denotă faptul că aproximativ 70% din numărul lor total nu munciau și nu erau implicați în procesul de studii sau în alte activități social-utile la momentul comiterii infracțiunii [203, p. 75]. Totodată, indicatorii respectivi cu privire la ocupația persoanei ce a comis o infracțiune contra familiei sau minorilor sunt semnificativ mai mari decât indicatorii similari ce caracterizează totalitatea generală a persoanelor condamnate pentru comiterea diferitor infracțiuni prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova.

De fapt, nivelul scăzut de activitate socială și de implicare în câmpul muncii a infractorilor este determinat de dependența de alcool sau de substanțe narcotice. Astfel, reieșind din datele statistice, la momentul comiterii infracțiunii starea de ebrietate alcoolică sau narcotică a fost depistată la 8,9% din condamnați, în timp ce indicatorul similar al numărului total de condamnați îl constituie circa 25-26%.

Există tendința de creștere a numărului infractorilor în rândul persoanelor care nu dispun de un loc de muncă stabil, adică fără o poziție socială benefică din cauza lipsei unor venituri constante. Pentru a avea un loc satisfăcător în societate, este necesar de acordat atenție faptului cum ne creștem copiii, adică viitorul nostru, care trebuie să ne reprezinte mai apoi și să construiască o societate mai bună [118, p. 53].

De regulă, condamnații pentru infracțiuni contra familiei și minorilor se caracterizează prin faptul că aveau un trecut delicvent (mod de viață antisocial, abuz de alcool sau droguri), inclusiv criminal, toate acestea influențând negativ asupra personalității lor [161, p. 13].

Motivul care îl determină pe infractor la comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor este condiționat de necesitățile exagerate ce se află în continuă schimbare. Motivele în cazurile categoriei de infracțiuni investigate poate fi divizat condițional în trei grupuri: 1) motive cupidante; 2) motive bazate pe tulburări sexuale; 3) motive psihologice (autoafirmarea, sociopatia etc.).

Motivele cupidante, de regulă, sunt prezente la comiterea infracțiunilor legate de traficul copiilor și scoaterea ilegală a copiilor din țară (mai mult de 50%).

În ceea ce privește motivele generate de diverse tulburări sexuale, acestea sunt reflectate în componentele de infracțiuni ce prevăd răspundere pentru pornografia infantilă, recurgerea la prostituția practică de un copil, precum și alte infracțiuni cu caracter sexual-violent comise contra minorilor (35-40%).

Astfel, mai mult de opt din zece respondenți care au întâlnit un caz în care un copil a fost victimă a violenței sexuale (82,6%) a înregistrat informație despre această situație. 27% din

respondenți au spus că au întâlnit un caz sau cazuri de violență sexuală pe parcursul perioadei analizate, pe când aproximativ 22% au înregistrat asemenea cazuri [123, p. 35].

Motivele infracțiunilor se formează în baza necesităților persoanei. De regulă, această categorie de infractori au nevoi vitale nedezvoltate și se caracterizează prin lipsă de interese social-pozitive. Acest lucru se reflectă cel mai clar în atragerea minorilor în comiterea unei infracțiuni ca o dorință a infractorului de a ușura săvârșirea faptei și a evita răspunderea penală.

De asemenea, este posibilă clasificarea acestui tip de infractori în funcție de atitudinea socială a lor față de victima infracțiunii. În acest sens, susținem clasificarea propusă de autorul rus Iu. Pudovocichin [203], care evidențiază trei grupuri de infractori:

- 1) rudele minorului (inclusiv persoanele care înlocuiesc părinții);
- 2) persoanele care, în virtutea activității profesionale, îndeplinesc funcții educative în privința minorului (educatori, profesori);
- 3) persoanele străine care, de regulă, stabilesc relații ocazionale cu minorii.

Atmosfera intrafamilială, unde părinții sau persoanele care îi înlocuiesc comit infracțiuni contra minorului, se caracterizează ca fiind extrem de nefavorabilă pentru educația copiilor. Se observă o neglijare gravă a procesului normal de educație a copiilor, abuzul de alcool și aplicarea violenței asupra minorilor.

Prin urmare, constatăm că particularitățile personalității celui care comite infracțiuni contra familiei și minorilor se caracterizează, îndeosebi, prin categoria de vârstă cuprinsă între 25 și 50 de ani, nivel înalt de anxietate și neîncredere în sine, impulsivitate, agresivitate, înstrăinare ascunsă a valorilor sociale și comunicării utile, dezechilibru psihologic, abuz de alcool sau substanțe narcotice, precum și predispunerea către sine a minorilor datorită relației de încredere și posibilelor relații de rudenie.

2.4. Victimizarea minorilor prin infracțiuni contra familiei și minorilor

Pentru prevenirea și combaterea eficientă a criminalității este important a utiliza posibilități noi, determinate nu doar de cercetarea personalității și comportamentului infractorului, dar și a victimei infracțiunii, inclusiv a calităților acesteia, a comportamentului victimei în situația preinfracțională, infracțională și postinfracțională, precum și a relațiilor ei cu criminalul. Relevarea determinantelor victimogene și elaborarea măsurilor de prevenire, orientate asupra victimelor infracțiunilor, reprezintă acel potențial de rezervă ce ar îmbunătăți calitativ lupta împotriva criminalității [75, p. 6].

Analiza victimologică a infracțiunilor comise împotriva minorilor este, pe de o parte, o modalitate de identificare a factorilor victimogeni în societate, iar pe de altă parte, aceasta constituie un temelie pentru elaborarea hărții victimologice și prognozării criminalității în general. Victimizarea copiilor și adolescenților reprezintă victimizarea viitorului țării noastre. Prin intermediul proceselor victimologice ce au loc în mediul minorilor, poate fi identificată cu aproximație victimitatea societății în perspectivă [143, p. 384-388].

De regulă, copiii minori și adolescenții pot deveni mai des și mai ușor victime ale infracțiunilor, din simplul motiv că nu au capacitatea deplină de a se autoapăra, posedând astfel un grad sporit de victimitate. Totodată, criminologii au constatat încă cu mult timp în urmă că comportamentul victimei poate servi drept imbold, situație provocatoare care generează declanșarea unui act infracțional. Referitor la minori, o mare influență îi revine nu doar comportamentului victimal al acestora, dar și caracteristicilor psihologice, care, spre deosebire de situațiile victimogene analogice maturilor, le determină un grad mai sporit de vulnerabilitate victimală. Elucidarea particularităților specifice personalității minorilor și a comportamentului lor au o importanță deosebită pentru soluționarea problemelor prioritare legate de prevenirea infracțiunilor ce atentează la inviolabilitatea și libertatea acestora [88, p. 115].

În contextul celor expuse, este inadmisibil elaborarea măsurilor de profilaxie victimologică, dar și criminologică, fără a se lua în calcul caracteristicile psihologice și particularitățile specifice vârstei celor care au pățimit în urma infracțiunilor. Mai mult ca atât, unele și aceleași măsuri pot influența concomitent atât asupra potențialelor victime, cât și asupra infractorilor. De asemenea, este necesar de a lua în considerare că gradul sporit de victimitate al minorilor și săvârșirea infracțiunilor în privința lor depinde, în mare măsură, și de acțiunile unor terțe persoane, cum ar fi părinții, tutorii etc. Astfel, spre exemplu, copilul minor care provine dintr-o familie bine asigurată material poate avea un grad sporit de victimitate față de așa infracțiuni ca răpirea în scop de răscumpărare; victimitatea „recidivă” sporită a fetei minore – victimă a actelor sexuale din partea tatălui – poate fi generată de inacțiunile mamei care „nu observă” asemenea manifestări. Acești factori, de asemenea, trebuie să constituie obiect de influență profilactică în scopul neadmiterii unor atentate infracționale în privința minorilor [88, p. 115-116].

Victimitatea minorilor este un indicator al situației victimologice din țară care reflectă starea victimității în toată societatea. De regulă, creșterea victimității minorilor denotă existența în societate a proceselor social-victimogene negative [228, p. 39].

În afară de aspectele legate de cercetarea și prognozarea victimității minorilor, un rol important îi revine și aspectului umanitar [204, p. 21].

Astfel, este evident faptul că copiii fac parte din cel mai vulnerabil și mai puțin protejat grup social. Din aceste considerente, prevenirea victimologică a infracțiunilor comise împotriva minorilor are o importanță deosebită. Din păcate, nivelul de victimitate al acestei categorii de persoane mai rămâne a fi destul de înalt.

Regenerarea permanentă a exponenților victimității, la fel ca și cei ai criminalității, constituie un indicator îngrijorător pentru civilizația umană. Nu cu mult timp în urmă, informațiile privind comiterea omorurilor, violurilor, răpirilor și a altor fapte social-periculoase împotriva copiilor și adolescenților păreau incredibile.

Conform unor date ale cercetărilor realizate de unii cercetători englezi, persoanele care au devenit victime ale infracțiunilor comise contra familiei și minorilor se caracterizează prin următoarele simptome: nervozitate – 86%; plâns isteric – 78%; frică – 75%; șoc – 50%; tulburări de memorie – 20%; furie – 38%. Reacții psihologice similare se observă nu numai la victime, dar și la alte persoane. Astfel, sondajul unui număr de 12500 de respondenți a demonstrat că 2,8% l-au constituit membrii familiilor victimelor omorurilor, 3,7% – rudele îndepărtate ale persoanelor omorâte, 2,7% – prietenii apropiați ai persoanelor omorâte. De asemenea, 9,3% din totalul persoanelor, care, nefiind victime *de iure*, erau victime *de facto*. Analiza reacțiilor psihologice ale persoanelor respective a demonstrat că 23,4% din ei au suferit sindromul pronunțat al stresului post-traumatic, aproximativ 40% corespundeau indicelor sindromului stresului post-traumatic, cel puțin după un criteriu de diagnosticare [125, p. 124].

Asupra motivației de victimizare a comportamentului minorilor își lasă amprenta trăsăturile psihicului adolescentin. Este vorba despre sugestibilitatea sporită în raport cu adulții și autoritatea în mediul adolescenților, precum și neacceptarea persoanelor care încearcă să ofere o influență pedagogică.

Atât în rândul minorilor, cât și în cazul adulților, există mai multe tipuri de victimizare a persoanelor: a) care se află într-o stare neajutorată (stare de ebrietate alcoolică, narcotică sau toxică); b) înfuriate, înrăite; c) care au fugit de la părinți, inclusiv orfanii și copiii care au părinți înstăriți [224, p. 148].

O parte din minorii ce au devenit victime ale infracțiunilor suferă de diverse anomalii psihice. În ceea ce privește minorii care au fost supuși violenței, această parte este și mai mare. Cele mai răspândite forme de anomalii psihice sunt: psihopatia, reacțiile nevrotice și pato-caracterologice (susceptibilitate sporită, irascibilitate, anxietate), nivelul redus de dezvoltare intelectuală. Majoritatea anomaliilor psihice ale minorilor sunt determinate de condițiile negative ale educației și de formarea morală sau traumele ereditare.

Un rol semnificativ în geneza comportamentului de victimizare al minorilor îl are reacția neadecvată a educatorilor la devierile de previctimizare. Simptoamele victimizării în cazul adolescenților sunt: fumatul, consumul băuturilor alcoolice sau a substanțelor narcotice, absențele frecvente de la lecții sau abandonarea școlii în general, stabilirea unor relații cu cei care încalcă legea, relații sexuale precoce, plecarea de acasă, vagabondajul.

Reieșind din prevederile Convenției privind drepturile copilului [136] și din faptul că copiii constituie un grup special de risc victimologic, statul este obligat să întreprindă măsurile necesare pentru a preveni comiterea diferitor infracțiuni împotriva minorilor, cum ar fi traficul de copii, atragerea minorilor în activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale, pornografia infantilă, atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant etc.

Comunitatea internațională atribuie copiii la grupul de persoane cu un grad sporit de victimitate, fapt care se regăsește și în diverse acte juridice internaționale. Astfel, Declarația universală a drepturilor omului consfințește dreptul la îngrijire și asistență specială a copiilor. În Declarația drepturilor copilului este specificat că copilul, având în vedere imaturitatea sa fizică și mentală, are nevoie de pază și îngrijire specială, inclusiv protecție juridică adecvată, atât până la naștere, cât și după. Convenția privind drepturile copilului obligă statul să asigure, la nivel maxim posibil, supraviețuirea și dezvoltarea sănătoasă a copilului, de asemenea ca copilul să nu se despartă de părinții săi împotriva voinței lor.

Investigațiile victimologice ale criminalității denotă faptul că minorii, în comparație cu victimele adulte, nimerind în diferite situații victimogene, devin mult mai vulnerabili față de astfel de amenințări criminogene, cum ar fi traficul de copii sau diverse forme de exploatare a lor [144, p. 35].

Complexul de factori care determină victimitatea sporită a minorilor în cazurile diferitor infracțiuni este cuprins în Protocolul Opțional adițional la Convenția cu privire la drepturile copilului. Acești factori sunt:

- accesibilitatea sporită a pornografiei infantile pe rețelele internet, fapt recunoscut încă în cadrul Conferinței internaționale privind combaterea pornografiei infantile pe internet (Viena, 1999);
- dezvoltarea insuficientă, sărăcia, disproporțiile economice, structura social-economică inechitabilă;
- existența familiilor vulnerabile, nivelul scăzut de educație;
- migrația între zonele urbane și rurale;

- discriminarea în funcție de sex, precum și comportamentul sexual iresponsabil al adulților.

Unul dintre tipurile de activități infracționale ale adulților împotriva minorilor este adopția copilului într-o altă țară. Standardele internaționale califică adopția în străinătate doar în calitate de metodă alternativă de îngrijire a copilului, dacă acesta nu poate fi educat sau plasat în familia din țara de origine. Ca factor victimogen care se proliferază în astfel de condiții poate fi controlul insuficient al statului și al comunității asupra respectării standardelor internaționale și a legislației naționale cu privire la adopție. Prin urmare, obiectul de analiză al organelor de stat abilitate este uneori problema privind evaluarea criminologică a profiturilor financiare nejustificate ale părinților adoptivi și ale organizațiilor intermediare de adopție ilegală.

Caracteristica victimologică a minorilor ce au pățimit în urma infracțiunii este constituită din următoarele grupuri de indicatori, care, la rândul său, formează baza clasificării victimologice a minorilor victime:

- indicatori social-demografici ai copilului-victimă (sex, vârstă, naționalitate, apartenență etnică, prezența sau lipsa familiei, rolurile și statuturile sociale, educație, loc de trai);
- semnele juridico-penale ale infracțiunii comise împotriva copilului (componenta infracțiunii, motivul, scopul, mijloacele, metoda, circumstanțele, locul și timpul comiterii faptei, caracterul de grup sau organizat);
- indicatori moral-psihologici ai minorului-victimă (nivel de dezvoltare intelectuală, predispoziție spre influență exterioară, însușiri volitive și emoționale, principii morale și etice, orientări valorice, atracție față de obiceiuri proaste, starea sănătății psihice) [162, p. 119].

Cel mai frecvent, victime ale infracțiunilor de trafic al copiilor în scopuri de exploatare sexuală, spre exemplu, devin fetele minore cu vârsta cuprinsă între 14 și 17 ani. În urma comiterii infracțiunilor legate de adopția ilegală sau dezvoltarea și aplicarea biotehnologiilor moderne suferă copiii de ambele sexe, îndeosebi cu vârsta cuprinsă între 0-5 ani.

Astfel, tipologia minorilor victime în cazurile de trafic al copiilor, în funcție de scopul infracțiunii și caracterul urmărilor negative, poate fi prezentată în felul următor: 1) victime ale exploatării sexuale comerciale; 2) victime ale exploatării prin muncă; 3) victime-cerșetori; 4) victime ale utilizării biotehnologiilor; 5) victime ale adopției ilegale.

Mecanismele juridice de realizare a dreptului la protecția copilului care a pățimit în urma infracțiunii pot fi atât procesual-penale, cât și administrativ-juridice (manageriale) sau juridico-civile (compensații materiale și oferirea asistenței necesare).

Cele mai relevante principii internaționale care stau la baza creării mecanismelor juridice naționale de realizare a drepturilor minorilor victime rezidă în faptul că:

- copilul trebuie să fie primul care beneficiază de protecție și asistență în toate circumstanțele legale [57];
- asigurarea intereselor copilului trebuie să fie sarcina prioritară a instituțiilor publice și private care se ocupă de problemele asigurării sociale, inclusiv a instanțelor de judecată, a organelor administrative și legislative.

Standardele internaționale și legislația națională prevăd măsuri de protecție a victimelor ce au suferit în urma infracțiunilor. Reglementarea juridică a protecției drepturilor copilului-victimă (de exemplu, în cazurile de trafic de copii) este efectuată la nivel național, deși au fost aprobate și la nivel internațional mai multe acte oficiale în domeniul protecției copilului. Baza combaterii transferului ilicit și nerestituirea copiilor din străinătate sunt acordurile bilaterale și multilaterale cu privire la aceste aspecte.

Fiecare copil-victimă are dreptul să beneficieze de asistență juridică sau de alt tip de asistență solicitată. Statul este obligat să adopte măsurile necesare pentru a contribui la recuperarea fizică, psihologică și resocializarea copilului-victimă.

Una dintre formele de protecție a minorilor victime ale infracțiunilor este perfecționarea normelor procesual-penale care asigură evidența completă a intereselor copilului și a familiei acestuia.

Educația victimologică a copiilor-victime reprezintă baza prevenirii victimologice a infracțiunilor comise împotriva minorilor. Societatea noastră, cât și comunitatea internațională în general, urmează să acorde o atenție sporită procesului de dezvoltare a tradițiilor și valorilor moral-spirituale în scopul protecției și dezvoltării armonioase a copilului, întrucât fiecare copil, pentru dezvoltarea armonioasă a sa, are necesitatea firească de a crește într-un mediu familial sănătos, însoțit de o atmosferă plină de dragoste, iubire și înțelegere [177, p. 11].

Bineînțeles, copilul trebuie să fie pregătit pentru o viață independentă în societate și educat în spiritul păcii și toleranței, libertății și demnității, egalității și solidarității.

Infracțiunile comise împotriva minorilor provoacă dezordine socială și îndepărtează copiii de la părinții săi, întrucât profiturile mari, de exemplu din pornografia infantilă, atrag infractorii cu motivație avidă, care, ulterior, supun exploatarea repetată a noi victime cu vârstă minoră. Astfel, privarea de dreptul la educație a minorilor și forțarea copiilor la sclavie formează un cerc al analfabetismului și sărăciei, fapt care, evident, are ca efect stagnarea dezvoltării societății în general.

Statistica sumbră a diverselor atentate criminale comise asupra copiilor inspiră frică și demonstrează că cele mai multe victime nu știau cum să se comporte în diferite situații cu persoanele necunoscute. De multe ori, părinții și membrii adulți ai familiei nu-i învață acest lucru. Din aceste considerente, o mare atenție asupra educației victimologice a minorilor trebuie să fie acordată, în primul rând, de către părinți, bunici, frați și surori mai mari. Cu toate acestea, pe fonul neliniștii pentru propriii copii, de regulă, rămâne a fi o taină nepăsarea, iresponsabilitatea și indiferența adulților manifestate deseori față de copiii străini. De fapt, infractorii contează anume pe acest aspect atunci când își planifică activitatea infracțională. În acest context, reamintim că nu există copii străini, ei toți sunt ai noștri și reprezintă viitorul întregii societăți. Aici e cazul să revenim la cunoscuta poruncă biblică, care spune să ne comportăm cu copiii străini în așa mod cum am dori să se comporte persoanele străine cu copiii noștri. Într-un final, acesta este principiul de bază și, în același timp, garanția siguranței victimologice a minorilor.

2.5. Concluzii la capitolul 2

1. Din punct de vedere statistic, este constatat faptul că o mare parte din infracțiunile contra familiei și minorilor se comit în interiorul familiei. Acest gen de infracțiuni implică violență, au un caracter continuu și o latență sporită. La rândul său, violența aplicată poate fi de ordin fizic, moral sau sexual. În unele cazuri, toate aceste forme de violență au loc simultan. Există și cazuri de viol asupra copiilor, însoțite de bătăi și tortură asupra victimei din partea părinților adoptivi, iar, uneori, săvârșirea acestor infracțiuni are loc cu încuviințarea mamei sau chiar în prezența ei.

2. În condițiile actuale de dezvoltare a societății tendințele nefavorabile ale infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt condiționate de factorii socio-economici, politici, organizatorico-juridici, socio-culturali, moral-psihologici, ideologici, precum și de factorii cu caracter personal, la care se atribuie rudenia, vârsta, educația, ocupația, abuzul de alcool și consumul de droguri, bolile mintale și fizice ale autorilor infracțiunilor și ale victimelor acestora.

3. În calitate de circumstanțe care contribuie la deformarea personalității în perioada copilăriei se evidențiază un complex larg de factori cum ar fi: răspândirea formelor social-negative de conduită în familie, lipsa afectivității între părinți și copii, lipsa controlului asupra acțiunilor copiilor etc. Normele de comportament care predomină în familie determină în acest caz tonul emoțional al relațiilor între familie și copii: față de majoritatea adolescenților din astfel

de familie cerințele pedagogice sunt înaintate prin certuri și scandaluri. Ulterior, modelele de comportament deprinse în familie sunt transferate în mediul extern.

4. Cercetările criminologice realizate și practica organelor de drept dovedesc că interdependența dintre deficiențele educației din familie și comportamentul ilicit este caracteristică nu numai minorilor, dar și persoanelor mature. Astfel, impactul familiei se manifestă sub două aspecte: 1) influența pedagogică, educațională în scopul formării la copil a anumitor principii morale și modalități de conduită; 2) influența spontană asupra persoanei a modului de viață care este tipic familiei date.

5. Influența negativă a mediului familial asupra formării personalității, deformarea sa profesională poate fi destul de profundă, fiind realizată pe diferite căi. În același timp, excluderea subiectului din sfera contactelor de familie este extrem de nedorită. Familia îndeplinește funcții importante în activitatea individului. Lipsa familiei, atât pentru copii cât și pentru maturi, este un factor care sporește receptivitatea persoanei față de influențele negative. De aceea, în plan profilactic se impune necesitatea nu doar a stabili familiile vulnerabile, dar și a corecției în interiorul relațiilor de familie.

6. Statistica oficială denotă că copiii abuzați de către părinții săi au unele trăsături distincte: neajunsuri fizice, invaliditate sau rețineri în dezvoltare, maniere proaste, caracter dificil, dificultăți de comportament care reamintesc părintelui despre omul important din viața sa căruia îi provoacă suferință și durere. Copiii cu rețineri în dezvoltare și copiii cu comportament dificil formează grupul de risc sporit care poate fi abuzat. Acest fapt creează situații de tensiune în familie, deseori asociază părinții cu copilăria lor, provoacă sentimentul incapacității parentale, ceea ce, la rândul său, poate genera diverse reacții inadecvate din partea părinților, exprimate prin violență asupra copilului și neglijarea constantă a acestuia.

7. Din punct de vedere criminologic, este constatat că cele mai periculoase infracțiuni comise de către adulți sunt legate de atragerea minorilor în diverse activități criminale sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale, traficul de copii și implicarea acestora în practicarea prostituției, precum și atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant. De menționat că doar în 10-15% din cazurile de instigare a minorilor la comiterea diferitor fapte infracționale sau imorale sunt implicate femeile. Totodată, pentru femei este caracteristic faptul că acestea conving deseori minorii să practice prostituția, cerșetoria și să consume băuturi alcoolice sau droguri.

8. În ceea ce privește minorii care comit infracțiuni contra altor minori, trebuie de remarcat faptul că actele ilicite pot fi generate de următorii factori: a) presiuni asupra

personalității și redistribuirea sferelor de influență într-un grup neformal; b) conflictele interpersonale; c) comportament sexual incorect.

9. De regulă, minorii comit infracțiuni contra rudelor sau contra persoanelor foarte apropiate. Deseori, aceste infracțiuni sunt legate de provocarea daunelor fizice și, de cele mai multe ori, au un caracter impulsiv. Astfel, conflictul poate izbucni brusc și tot atât de brusc poate fi încheiat. Infracțiunile contra familiei și minorilor săvârșite de către minori reprezintă o dovadă a violenței în familie, întrucât copiii, nimerind în stradă, sunt nevoiți să lupte pentru existență fără să aștepte vre-un ajutor.

10. Subestimarea fenomenului violenței are loc atât la nivel individual și comunitar, cât și la nivelul societății. Disciplinarea prin pedepse fizice și umilitoare este adesea percepută ca fiind normală, în special atunci când nu are ca rezultat o vătămare „vizibilă” sau de durată. Deși în Republica Moldova pedeapsa corporală a copiilor este pedepsită prin lege, datele studiilor din 2014 ne demonstrează că 48% din copiii cu vârsta cuprinsă între 2-14 ani sunt supuși pedepsei fizice, în timp ce doar 22% din copii sunt disciplinați prin metode non-violente.

11. În rândul persoanelor care au comis infracțiuni contra vieții și sănătății copiilor există un procent mare al persoanelor cu diverse tulburări psihice și comportamentale. Astfel, cota infractorilor cu patologii psihice (în limitele ce nu exclud responsabilitatea) este de circa 25-30%, iar a persoanelor ce suferă de alcoolism – aproximativ 70%.

12. Datele obținute în urma investigațiilor realizate permit constatarea faptului că majoritatea infracțiunilor (86%) sunt săvârșite de către bărbați și doar în 11,4% din cazuri autori ai faptelor infracționale sunt femei. Cota infracțiunilor contra familiei și minorilor comise de către persoane ce au vârsta sub 18 ani este mai mică de 0,7%.

13. În ceea ce privește coraportul procentual al persoanelor care au comis infracțiuni contra familiei și minorilor, categoria de infractori ce au vârsta până la 18 ani este, de regulă, mai mică de 3%. În general, infracțiunile respective sunt comise de circa 11% persoane cu vârsta de până la 25 de ani; 19% persoane cu vârsta de până la 30 de ani; mai mult de 66% persoane cu vârsta cuprinsă între 30 și 50 de ani; 2-4% persoane cu vârsta peste 50 de ani. Doar în 10-15% din cazurile de instigare a minorilor la comiterea diferitor fapte infracționale sau imorale sunt implicate femeile. Aproximativ 40-50% din persoanele care instigă și organizează implicarea minorilor în activități criminale au vârsta cuprinsă între 20 și 35 de ani, iar majoritatea acestora sunt orășeni.

14. Atât în rândul minorilor, cât și în cazul adulților, există mai multe tipuri de victimizare a persoanelor: a) care se află într-o stare neajutorată (stare de ebrietate alcoolică,

narcotică sau toxică); b) înfuriate, înrăite; c) care au fugit de la părinți, inclusiv orfanii și copiii care au părinți înstăriți.

15. O parte din minorii ce au devenit victime ale infracțiunilor suferă de diverse anomalii psihice. În ceea ce privește minorii care au fost supuși violenței, această parte este și mai mare. Cele mai răspândite forme de anomalii psihice sunt: psihopatia, reacțiile nevrotice și pato-caracterologice (susceptibilitate sporită, irascibilitate, anxietate), nivelul redus de dezvoltare intelectuală. Majoritatea anomaliilor psihice ale minorilor sunt determinate de condițiile negative ale educației și de formarea morală sau traumele ereditare.

16. Unul dintre tipurile de activități infracționale ale adulților împotriva minorilor este adopția ilicită a copilului într-o altă țară. Standardele internaționale califică adopția în străinătate doar în calitate de metodă alternativă de îngrijire a copilului, dacă acesta nu poate fi educat sau plasat în familia din țara de origine. Ca factor victimogen care se proliferază în astfel de condiții poate fi controlul insuficient al statului și al comunității asupra respectării standardelor internaționale și a legislației naționale cu privire la adopție. Prin urmare, obiectul de analiză al organelor de stat abilitate este uneori problema privind evaluarea criminologică a profiturilor financiare nejustificate ale părinților adoptivi și ale organizațiilor intermediare de adopție ilegală.

17. Educația victimologică a copiilor-victime reprezintă baza prevenirii victimologice a infracțiunilor comise împotriva minorilor. Societatea noastră, cât și comunitatea internațională în general, urmează să acorde o atenție sporită procesului de dezvoltare a tradițiilor și valorilor moral-spirituale în scopul protecției și dezvoltării armonioase a copilului, întrucât fiecare copil, pentru dezvoltarea armonioasă a sa, are necesitatea firească de a crește într-un mediu familial sănătos, însoțit de o atmosferă plină de dragoste, iubire și afecțiune părintească.

3. MĂSURI DE PREVENIRE A INFRACTIUNILOR CONTRA FAMILIEI ȘI MINORILOR

3.1. Măsuri generale de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor

În cursul său istoric de dezvoltare, omenirea a folosit două modalități principale de contracarare a atentatelor infracționale asupra drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, societății și statului: pedepsirea făptuitorilor pentru comiterea infracțiunilor și prevenirea criminalității. În ultimii ani, se consolidează tot mai mult ideea, potrivit căreia anume prevenirea criminalității este calea cea mai promițătoare pentru lupta eficientă cu acest fenomen.

Nici societatea și nici statul nu poate proteja persoana de fenomenul infracțional fără asigurarea unei baze solide de prevenire a acestuia. Încă Cesare Beccaria spunea: „Este mai bine să previi crima decât să pedepsești pentru comiterea ei. Acesta este obiectivul oricărei legislații, care, în esență, constituie arta de a conduce oamenii spre cea mai mare fericire sau poate spre cea mai mică nefericire” [155, p. 230].

Prevenirea nu poate fi eficientă dacă nu se mobilizează în mod sistematic și coordonat toate resursele sociale. Aceasta este rațiunea pentru care, în ultimele două decenii, unele țări membre ale Consiliului Europei au creat organisme naționale, cu structuri și forme variate, vizând planificarea și coordonarea activităților de prevenire, la toate nivelurile. Aceste organisme, constituite din reprezentanți ai diferitor servicii publice și private și din diverse secțiuni sociale, pun în aplicare programe de prevenire și de cercetare în acest domeniu și oferă sfaturi utile autorităților care poartă răspunderea directă în combaterea criminalității [98, p. 182].

Deși prevenirea criminalității este considerată drept obiectivul principal al politicii penale, totuși ea rămâne insuficient definită din punct de vedere teoretic [87, p. 104].

În literatura de specialitate se menționează că prevenirea criminalității este un termen extensibil, care, în sensul cel mai larg, înglobează un evantai foarte larg de activități, care regroupează acțiunile poliției, ale procuraturii și închisorilor, de asemenea aspecte ale activității sociale. În sens strict criminologic, prevenirea criminalității poate căpăta și o accepție mai specifică, desemnând măsurile preventive care evită de a invoca dreptul penal [70, p. 241].

Altfel spus, prevenirea criminalității cuprinde o gamă largă de diverse intervenții asupra cauzelor și condițiilor criminalității, factoriilor care contribuie la formarea personalității și a comportamentului infracțional [141, p. 440-441].

Prin prevenirea criminalității se poate înțelege și activitatea menită să reducă numărul de infracțiuni și a pericolului lor social, prin eliminarea, reducerea sau neutralizarea cauzelor și circumstanțelor infracțiunilor, precum și printr-un set de măsuri de prevenire [191, p. 188].

Reieșind din cele expuse, constatăm că prevenirea infracțiunilor comise împotriva familiei și minorilor presupune influența sistematică cu caracter preventiv asupra unor persoane care duc un mod de viață antisocial în familie și în afara acesteia, încălcând ordinea de drept în legătură cu incapacitatea de a-și petrece timpul său liber într-un mod util.

Susținem și afirmațiile unor autori care consideră că, indiferent de domeniul de activitate al omului, prevenirea infracțiunilor presupune întotdeauna relevarea persoanelor care au un stil de viață antisocial, luarea la evidență a acestei categorii de persoane, influența corectivă asupra lor, identificarea, investigarea și neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității. Prevenirea are menirea de a asigura securitatea valorilor ocrotite de lege, elaborarea și implementarea unui sistem de măsuri orientate spre prevenirea infracțiunilor [169, p. 12].

Prin urmare, nu exista măsuri universale de prevenire, deoarece acestea funcționează selectiv și ar trebui să se concentreze pe acele fenomene negative specifice care determină un anumit fel de infracțiuni. Pentru organizarea prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor trebuie să avem o imagine clară despre natura relațiilor familiale, factorii negativi care generează astfel de infracțiuni, precum și semnele tipice care caracterizează infracțiunile vizate. Direcțiile principale de prevenire a categoriei de infracțiuni investigate sunt corelate, mai întâi de toate, cu evaluarea faptului de ce unii oameni comit astfel de infracțiuni, în timp ce alții nu se implică în săvârșirea lor.

Analizând diferite puncte de vedere și sintetizând anumite viziuni științifice cu privire la problema investigată constatăm următoarele.

În primul rând, majoritatea populației dezaprobă orice infracțiune, conflict sau violență. De regulă, oamenii, în virtutea capacităților lor morale și al stilului sănătos de viață, sunt departe de încălcarea interdicțiilor dreptului penal. În privința acestor categorii de persoane nu este nevoie să fie realizate măsuri de prevenire, deși prevenirea generală oricum are impact și asupra lor, indiferent de măsurile care se aplică, mai ales atunci când prevenirea își exercită funcțiile sale educaționale, concentrându-se pe formarea culturii juridice.

În al doilea rând, o parte considerabilă a populației compară urmările favorabile și nefavorabile ce ar surveni în rezultatul acțiunilor lor. Convingându-se că sancțiunea penală pentru infracțiunea comisă este destul de aspră, ajung la concluzia că rezolvarea conflictului pe cale ilegală, inclusiv prin aplicarea violenței asupra victimei, este o chestiune foarte dezavantajoasă, inadecvată și chiar imposibilă. Spre deosebire de categoria de persoane

menționată mai sus, aceștia nu comit infracțiuni din cauza capacităților lor morale și a stilului sănătos de viață, dar pentru că le este frică de pedeapsă. Anume pe acest mod de percepere a motivelor comportamentului uman este construită concepția de prevenire generală a infracțiunilor în dreptul penal. Esența acesteia constă în faptul că prin pedepsirea unui infractor se creează o barieră psihologică în conștiința altor persoane, care îi împiedică să-și realizeze intențiile criminale atunci când acestea există.

În al treilea rând, există persoane (acestea sunt în minoritate) care nu comit infracțiuni, inclusiv împotriva familiei și minorilor, pentru că organele de drept și-au făcut bine meseria orientată spre prevenirea manifestărilor criminale. Cu alte cuvinte, în asemenea situații, măsurile de prevenire implementate împiedică realizarea intențiilor criminale. Această categorie de indivizi nu se tem de pedeapsă, ci sunt lipsiți de posibilitatea de a se comporta în mod criminal, adică infracțiunea nu este comisă datorită muncii eficiente a organelor de drept. De menționat că o astfel de activitate nu-și are întotdeauna efectul scontat. Multe persoane totuși depășesc această barieră și ignorează acel punct de descurajare, în speranța că le va reuși să evite pedeapsa pentru fapta comisă. Evident că într-o anumită măsură ei se supun riscului și, evaluând consecințele actelor sale criminale, acceptă eventualele riscuri. În astfel de cazuri apar alte sarcini suplimentare, care presupun corectarea infractorului și prevenirea recidivei de infracțiuni.

Este important de remarcat faptul că prevenirea criminalității constituie cel mai eficient mod de contracarare a criminalității, deoarece măsurile de prevenire sunt îndreptate, în primul rând, împotriva cauzelor criminalității și al mediului lor favorabil.

Există mai multe tipuri de prevenire a criminalității, însă, în continuare ne vom referi doar asupra aspectelor legate de prevenirea generală a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

Astfel, la acest capitol al prevenirii este important de a evidenția următoarele aspecte generale: cum trebuie să te porți în societate, cum să construiești relații în familie, cum să-ți petreci timpul liber, adică cum să te porți fără să comiți infracțiuni, toate acestea fiind și repere relevante ale dezvoltării conștiinței juridice în societate. Implementarea unui asemenea model de prevenire constituie un factor de descurajare în comiterea infracțiunilor și, totodată, protejează persoana să nu devină victimă a infracțiunii. Efectul prevenirii generale este asigurat în proporția în care măsurile respective reușesc să abțină persoanele de la comiterea infracțiunilor [142, p. 408]. Evident că un asemenea efect al prevenirii generale este dificil de obținut, dar aceasta nu înseamnă că este și imposibil de realizat.

În viziunea noastră, esența prevenirii generale a infracțiunilor contra familiei și minorilor constă, mai întâi de toate, în neadmiterea sau împiedicarea comiterii infracțiunilor și, nu mai

puțin important, în excluderea posibilității ca persoana să devină victimă în urma comiterii diferitor acțiuni ilegale.

Elaborarea reușită a măsurilor de prevenire a criminalității contra familiei și minorilor poate fi efectuată doar în cazul în care sunt cunoscute motivele personale și condițiile externe care au determinat comiterea acestor infracțiuni.

De regulă, la categoria măsurilor fundamentale de prevenire generală a infracțiunilor contra familiei și minorilor se atribuie: asigurarea cu activitate a populației; intensificarea controlului socio-juridic, prin care se subînțelege organizarea și orientarea activității umane în baza prevederilor legale, pentru încălcarea cărora survine răspunderea civilă, disciplinară, contravențională și penală; achitarea la timp a salariilor, pensiilor și a altor beneficii financiare sau materiale legale; asigurarea nivelului minim de existență în concordanță cu realitățile cotidiene; susținerea și dezvoltarea educației, culturii și spiritului moral al populației.

Un rol important în prevenirea generală a criminalității contra familiei și minorilor îl are îmbunătățirea condițiilor materiale și de trai ale familiilor care întrețin copii minori. După cum este bine cunoscut, economia, fiind la baza existenței societății, poate afecta toate procesele care au loc în societate. Prin urmare, una dintre principalele direcții de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor este stabilizarea proceselor economice, depășirea crizei profunde în care se află Republica Moldova, creșterea industriei naționale și a producției agricole, care ar permite statului să investească mai multe fonduri în sfera socială. Îmbunătățirea nivelului economic al familiei va spori și nivelul de cultură al acesteia, inclusiv cultura relațiilor de familie. Creșterea nivelului de existență al familiei înseamnă și îmbunătățirea condițiilor de trai.

De asemenea, trebuie utilizat la maxim și potențialul anticriminogen al mas-mediei prin care este posibil să fie influențat pozitiv mediul familial. Rezultatul activității surselor media poate servi la depășirea răcirii relațiilor în unele familii, întărirea legăturii dintre familie și societate, dezvoltarea condițiilor pentru formarea unilaterală a opiniei publice pe problemele vieții de familie, depășirea conflictelor și, ca rezultat, crearea unui microclimat normal în familie, care va împiedica membrii acesteia să comită infracțiuni [213, p. 21].

Una din funcțiile prevenirii criminalității contra familiei și minorilor constă în soluționarea contradicțiilor între agresor și familie. În cazul în care astfel de contradicții nu sunt eliminate, poate surveni o situație de conflict, la baza căreia poate fi alcoolismul, narcomania sau alte vicii similare. Prevenirea în asemenea cazuri va împiedica contradicțiile existente.

În urma investigațiilor efectuate s-a constatat un nivel scăzut de activitate socială a agresorilor familiari care, în mod direct, este corelat cu beția și alcoolismul. Alcoolul ca o substanță puternic afrodisiacă este una din condițiile de apropiere a persoanelor de sex diferit,

care favorizează comiterea infracțiunii sexuale planificate în privința unui membru al familiei sau a unei rude apropiate. Fără îndoială, adoptarea legislației privind inadmisibilitatea vânzării de băuturi alcoolice către minori este o condiție progresivă și necesară pentru buna educație a tinerei generații. Este necesar controlul strict al aplicării legislației în acest domeniu, investind cu atribuții corespunzătoare ofițerii ordinii publice. În plus, o atenție deosebită trebuie acordată familiilor în care părinții abuzează de alcool și atrag copii lor să consume alcool. De asemenea, este pozitivă și interdicția legală cu privire la distribuirea produselor din tutun. Amenzile contravenționale pentru fumatul în locuri publice, în special în apropierea școlilor, instituțiilor culturale și de agrement, au efectul său benefic.

Lupta cu beția și alcoolismul este un aspect foarte important în cadrul prevenirii criminalității, în general, și a celei contra familiei și minorilor, în special, deoarece consumul excesiv de alcool contribuie la pierderea auto-controlului și, prin urmare, la comiterea infracțiunilor. Totodată, trebuie luat în calcul și faptul că la momente diferite și în diferite țări au încercat să controleze și să limiteze vânzarea de băuturi alcoolice. De exemplu, în 1865 Suedia a adoptat o lege prin care s-a permis vânzarea alcoolului în cantități limitate doar la taverne speciale și împreună cu bucate calde. În 1912 a fost introdus al 18-lea amendament la Constituția Statelor Unite ale Americii privind interdicția băuturilor alcoolice. Iar la sfârșitul anilor '80 ai sec. XX, în fosta URSS a fost desfășurat programul anti-alcool inițiat de Mihail Gorbaciov. În cele din urmă, experiența interdicțiilor băuturilor alcoolice în majoritatea țărilor a fost evaluată negativ, deși au existat și aspecte pozitive, precum reducerea criminalității și a sinuciderilor, scăderea morbidității și accidentelor, creșterea productivității muncii etc.

Reieșind din cele expuse, constatăm că nu trebuie interzise definitiv băuturile alcoolice, dar este necesar să educăm și să dezvoltăm oamenii astfel de calități și să asigurăm în societate astfel de condiții care ar face imposibil abuzul de alcool sau, cel puțin, ar diminua nivelul de alcoolizare al populației. În acest context, susținem viziunea, potrivit căreia măsurile prohibitive trebuie combinate organic cu cele ideologice, sociale, economice și medicale [191, p. 468].

Educația juridică contribuie la dezvoltarea capacităților persoanei de a alege conduita corectă în funcție de diversitatea situațiilor care pot apărea. Cunoștințele juridice reflectă esența și menirea normelor legale, dezvoltă obișnuința de a se conforma legislației, educă convingerea și oportunitatea de a respecta legea. În acest context, susținem necesitatea dezvoltării și implementării în cadrul programelor educaționale școlare și ale altor instituții de învățământ un sistem de educație juridică a tinerei generații.

Dezvoltarea cunoștințelor juridice poate fi promovată și prin mijloacele mas-media. În această activitate urmează a fi implicați oamenii de știință, avocații, judecătorii, ofițerii de poliție

etc. În opinia noastră, ar trebui să reanimăm cursurile obligatorii de educație juridică a copiilor și adolescenților în școli, licee și colegii.

Un rol important în prevenirea infracțiunilor contra familiei și minorilor îl are dezvoltarea și formarea unei culturi sănătoase de petrecere a timpului liber. Este necesar să eliminăm treptat tradițiile vicioase de îmbinare a odihnei cu consumul de alcool.

Nici o instituție de învățământ nu poate concura cu familia, mai ales în timpul formării personalității, a psihicului uman, a aptitudinilor, deprinderilor, tradițiilor și obiceiurilor. Statul este obligat să asigure cetățenilor posibilitatea de eliminare a stresului în limitele unui stil de viață sănătos. O atenție deosebită trebuie acordată organizării timpului liber al adolescenților împreună cu membrii mai în vârstă ai familiei.

Asistența socială pentru prevenirea violenței sexuale în cadrul familiei ar trebui structurată astfel, ca fiecare familie să obțină asistența adecvată, indiferent de starea de sănătate a membrilor săi, venituri, nivel de educație, loc de reședință și alți factori externi sau interni. În cadrul acestei asistențe urmează să obțină teren tot mai vast modelele de auto-dezvoltare și supraviețuire, deoarece este imposibil ca întregul proces de educație și control să fie lăsat în grija statului și al societății.

În acest context, este cazul să amintim că nivelul scăzut de educație parietală, lipsa de informații privind drepturile copilului, protecția și metodele alternative de creștere și educare a copiilor, competența limitată a specialiștilor în domeniul educării copilului într-un climat pozitiv și armonios, cultura națională a educării copilului prin pedeapsă și critică, toleranța bății ca mijloc de disciplinare și corectare a comportamentelor problematice, stigmatizarea și discriminarea în școală și comunitate a copiilor din grupuri vulnerabile au un impact negativ asupra dezvoltării copiilor și duc la grave încălcări ale drepturilor copilului. Expunerea copiilor la violență în familie încalcă reglementările în vigoare și afectează grav bunăstarea acestora, dezvoltarea personală și interacțiunea socială în copilărie și în viața de adult. Violența din mediul familial are repercusiuni asupra copilului sub formă de anxietate, depresie, comportamente agresive, tulburări de atașament, regrese în comportament și dezvoltare, delicvență, abandon școlar, abuz de alcool și consum de substanțe narcotice.

Savantul rus D. Șestakov a subliniat corect faptul că influența delictuală din familie se reflectă nu numai asupra delicvenței juvenile. Influența climatului moral din familie, în care este educat un infractor ce comite o agresiune împotriva unei rude sau a unui alt membru al familiei, are un impact deosebit. În interacțiune cu alți factori (sociali, psihologici, educaționali etc.) acesta contribuie la comiterea infracțiunilor și îl justifică în ochii făptuitorului [227, p. 48].

Un rol important în depășirea problemelor menționate, în special fiind vorba despre formarea unei culturi educaționale părintești adecvate, îi aparține educatorului, învățătorului și profesorului. De această părere care, în viziunea noastră e justificată logic, este autorul moldovean V. Adăscăliță. Astfel, lucrul educativ cu părinții poate fi în grup sau individual, fiecare din aceste metode având avantajele ei. Practica, însă, demonstrează că identificarea și soluționarea eficientă a problemelor de nereușită a copilului, de comportament neadecvat în mediul școlar, este totuși metoda individuală de lucru educativ cu părinții. Totuși, această metodă este mai dificil de realizat, necesită foarte mult timp, în schimb părintele va fi mult mai înțelegător în privința tehnicilor aplicate de educație a copilului. Problemele familiale cu siguranță influențează în mod direct asupra formării personalității și comportamentului copilului și ar putea fi depășite dacă educatorii și învățătorii și-ar folosi abilitățile educative în discuțiile private cu părinții [145, p. 21-28].

Actuala legislație a Republicii Moldova cu privire la violența asupra persoanelor din familiile vulnerabile se concentrează în principal pe înlăturarea consecințelor faptei criminale. Atât oamenii de știință, cât și reprezentanții comunității civile susțin ideea perfecționării legii privind prevenirea violenței (inclusiv sexuale) în familie și acordarea de ajutor victimelor acesteia. Normele acestei legi ar trebui să se aplice nu numai în privința femeii și copilului, dar și a altor membri ai familiei, care sunt potențiale victime ale violenței în familie, la această categorie atribuindu-se persoanele de vârstă înaintată, persoanele dependente material sau care suferă de boli fizice ori mintale.

Este cunoscut faptul că sistemul factorilor moral-spirituali care conduc la comiterea atentatelor violente contra familiei și minorilor este destul de divers. Cel mai important dintre aceștia este absența îndelungată a unei politici de stat care ar influența asupra formării comportamentului legal al cetățenilor. În viața socială, de ceva timp s-a răspândit tradiții, reguli și alte atribute de subcultură criminală [147, p. 12]. Are loc criminalizarea conștiinței și comportamentului cetățenilor, care, fără îndoială, are un impact corespunzător și asupra relațiilor de familie. Acest vid ideologic, care există în ultima perioadă în conștiința cetățenilor, este compensat de cultul violenței, cruzimii, desfrânării și îmbogățirii prin mijloace ilegale.

În aceste condiții, trebuie remarcat faptul că unul din factorii morali-spirituali ce s-a răspândit foarte mult în societatea noastră este nihilismul juridic. Acest fenomen masiv a rezultat din slăbiciunea autorității de stat, care la un moment dat (anii 90 și începutul secolului al XXI-lea) s-a dovedit incapabilă să asigure drepturile constituționale ale cetățenilor cu privire la ocuparea forței de muncă, plata la timp a salariilor, pensiilor și indemnizațiilor. În astfel de situații, autoritatea legii și statului a scăzut rapid. În urma progresării nihilismului juridic, o mare

parte a populației ignoră nu numai normele legale (inclusiv interdicții de drept penal), dar și normele morale.

Potrivit datelor publicate în literatura de specialitate, 55% din persoanele condamnate pentru infracțiuni contra familiei și minorilor, înainte să comită infracțiunea aveau o imaginație foarte vagă despre dimensiunile pedepsei pentru fapta comisă. Anterior tragerii la răspundere penală, aproximativ 40% din condamnați nu-și imaginau că pentru infracțiuni din sfera relațiilor de familie poate să urmeze închisoarea [222, p. 145].

Eficacitatea prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor depinde, în mare măsură, și de nivelul de profesionalism al angajaților organelor de drept. Însăși reprezentanții legii recunosc faptul că nu au suficientă experiență de lucru cu acest gen de infracțiuni și, probabil, acesta este motivul pentru care au anumite rezerve să intervină în litigiile familiale. Practicienii ar trebui în mod constant să-și sporească nivelul de pregătire și, în acest context, instruirea ar putea avea loc fără a fi sustrași de la serviciu, al cărui scop ar urma să fie dezvoltarea unui concept comun cu privire la problema criminalității contra familiei și minorilor. Angajații organelor de poliție trebuie să aibă abilități în asumarea responsabilității pentru următoarele etape ale procesului: determinarea naturii situației, evaluarea situației; adoptarea măsurilor necesare, indiferent de momentul de implicare în rezolvarea problemei.

De asemenea, angajații MAI trebuie să aibă suficiente informații despre resursele disponibile și serviciile de acordare a asistenței. Deoarece necesitățile victimelor pot fi foarte diverse, practicienii ar trebui să fie bine informați cu privire la activitatea diferitor sisteme și organe, capacitățile lor, precum și procedurile de apelare după ajutor din numele victimelor.

În aceeași ordine de idei, se subscriu și realizarea de proiecte în domeniul prevenirii criminalității contra familiei și minorilor, al căror obiectiv este formarea profesională a specialiștilor care activează în acest domeniu și crearea unor instrumente pentru formarea și intervenția specialiștilor în cazurile de violență contra familiei și minorilor.

Referitor la violența sexuală în familie trebuie de menționat că una din măsurile de prevenire a acesteia este și educația sexuală a adolescenților în familie. Organizarea acestor măsuri presupune desfășurarea unor lecții speciale sau consultații cu părinții, inclusiv cursuri de educație sexuală pentru copii. În acest scop, este necesar să fie publicată literatura de specialitate, care, la nivel științific, să dezvăluie metode și tehnici speciale de educație. În unele țări, o astfel de educație a adolescenților de ambele sexe are deja propria sa istorie. Aceasta a fost introdusă oficial în Statele Unite ale Americii – din 1927, în Anglia – din 1943, în Suedia – din 1946, iar în Germania – din anul 1962. Formele de educație în aceste țări variază, dar dacă e vorba de

conținut, atunci evident că există două aspecte clare expuse la acest capitol: educația sexuală și pregătirea pentru căsătorie și viața de familie [175, p. 496].

Un loc nu mai puțin important în sistemul de acțiuni de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor îl pot avea campaniile cu caracter regional, național și internațional îndreptate împotriva violenței în familie. Este extrem de important ca în cadrul acestor întruniri să participe, pe de o parte, reprezentanții organelor de drept, specialiști psihologi, sociologi și criminologi, iar, pe de altă parte, tineri și tinere care pot beneficia de recomandări cu privire la importanța stabilirii unor reguli și limite de toleranță încă de la începutul unei relații, astfel încât aceasta să fie una sănătoasă și lipsită de forme de violență. Fetele vor fi informate cu privire la faptul că violența în cuplu poate începe treptat, manifestându-se inițial sub forma violenței sociale (izolarea de familie, prieteni, interzicerea frecventării cursurilor școlare), violenței spirituale (interzicerea sau limitarea satisfacerii necesităților moral-spirituale), violenței economice (interzicerea activității profesionale și obținerii de venituri proprii în scopul creării dependenței față de agresor), violenței sexuale, violenței psihologice sau a violenței verbale și poate ajunge la cea mai gravă formă – violența fizică. De asemenea, tinerii vor beneficia de recomandări privind modalitățile de respingere a unor comportamente agresive ale partenerului, atrăgându-lise atenția cu privire la faptul că manifestările agresive se vor repeta întotdeauna, iar agresorul va aduce victima în situația de a se devaloriza permanent și de a se considera vinovată pentru ceea ce i se întâmplă. Totodată, reprezentanții legii vor informa tinerii cu privire la prevederile legislative care vin în sprijinul victimelor infracțiunilor contra familiei și minorilor.

În aceeași ordine de idei, în literatura de specialitate autohtonă se accentuează și necesitatea amplificării și aprofundării competențelor tinerii generații în vederea stabilirii relațiilor conjugale, în domeniul comunicării parteneriale și colaborării, necesitatea pregătirii speciale a părinților în evitarea și soluționarea conflictelor familiale [130, p. 322].

Prin urmare, susținem ideea cercetătorului rus A. Ilișenco, care consideră că domeniul de educație morală și sexuală a adolescenților ar trebui să includă următoarele aspecte:

a) cultivarea dorinței de a avea o familie puternică, sănătoasă, plină de afecțiune, care corespunde cerințelor sociale moderne, în care există egalitate între tată și mamă, în care nașterea copiilor, atitudinea conștientă și responsabilă față de educație este obligatorie și firească;

b) formarea la băieți și fete a unor calități morale înalte, convingeri și concepte morale, puritate morală, fidelitate, sensibilitate și demnitate;

c) dezvoltarea unei atitudini critice față de situații incorecte în raport cu persoanele de sex opus și formarea abilităților de comunicare cu reprezentanții sexului opus;

d) formarea viziunilor morale despre prietenie și dragoste, ca fiind cele mai înalte valori umane, dezvoltate pe baza comunicării spirituale, dorinței și capacității de a înțelege propriile sentimente;

e) dezvoltarea unor convingeri cu privire la dauna și pericolul relațiilor sexuale timpurii, neadmiterea iresponsabilității și frivolității în relația cu persoanele de sex opus;

f) educația igienică, cel mai important fiind prevenirea sarcinii nedorite, mai ales a celei timpurii;

g) formarea unei percepții corecte despre maturitate, adică despre conținutul adevăratelor orientări sociale ale băieților și fetelor;

h) dezvoltarea percepției corecte a esenței frumuseții umane de natură spirituală și fizică, precum și a capacității de a corela în mod corespunzător aceste două elemente în cerințe față de propriul comportament și comportamentul altor persoane [175, p. 496].

Subscriem la cele menționate, adăugând doar că ar fi bine ca în cadrul programului educațional de prevenire a criminalității contra familiei și minorilor să se pună accentul pe: încurajarea reflecțiilor adolescenților asupra propriei persoane și a propriei experiențe; acordarea de ajutor adolescenților în identificarea diferitor forme de violență și a manifestărilor acestora; oferirea unui spațiu de gândire în luarea de poziție și exprimarea cu referire la diverse aspecte ale violenței, într-un climat de încredere și confidențialitate; sprijinirea copiilor/tinerilor în identificarea resurselor interne și externe, a strategiilor de acțiune pentru depășirea situațiilor dificile de viață, în special acelor care implică violență; susținerea adolescenților în identificarea adulților din comunitate responsabili de protecția copiilor și tinerilor, cărora le pot raporta situații de abuz și la care se pot adresa pentru asistență.

Un rol substanțial în prevenirea criminalității contra familiei și minorilor îl are religia. Îndepărtarea de la tradițiile religioase și spirituale este una dintre cele mai caracteristice forme de atragere a potențialului distructiv specific pentru acest secol. Psihologia și etica religioasă întotdeauna au îndeplinit rolul de reglementare a relațiilor sociale și interpersonale, în esență, pentru eliminarea tensiunilor și anxietăților. Măsurile și tradițiile religioase sunt menite să ridice educația spirituală și morală a populației, să impulsioneze sentimentele de responsabilitate pentru propriile acțiuni.

Este important de făcut un efort maxim pentru consolidarea familiei în vederea determinării cetățenilor să înțeleagă importanța familiei și rolul acesteia în educarea noii generații. De asemenea, este necesar să fie asigurată nașterea copiilor sănătoși și reducerea mortalității materne. Pentru realizarea acestui scop urmează a fi dezvoltat sistemul funcțional de

analize genetice, psihologice și fiziologice, prin care vor fi monitorizați toți copiii nou născuți și abaterile de la acest proces firesc.

De asemenea, necesită dezvoltate activitățile extracurriculare de auto-dezvoltare, auto-educație, auto-perfecțiune a tinerilor membri ai familiei. Este binevenită reanimarea sistemului de activitate extrașcolară pentru copii și adolescenți (evident că la un alt nivel, în conformitate cu actualele realități), accentul fiind pus, în primul rând, pe pătura vulnerabilă a societății.

3.2. Măsuri special-criminologice de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor

Existența societății nu este posibilă fără sistemul de valori pe care societatea se întemeiază [100, p. 10], valori acceptate și ierarhizate pe baza tradițiilor social-istorice, morale, culturale și religioase. Din categoria acestor valori fac parte siguranța statului, demnitatea, libertatea persoanei, proprietatea și familia. Familia constituie obiectul unei permanente atenții pentru a se asigura în acest fel normala sa dezvoltare. Relațiile de familie reprezintă un aspect de importanță deosebită al conviețuirii sociale, apărarea căroră apare ca o necesitate și ca o obligație a organelor de drept abilitate cu asemenea competențe.

Actualmente Republica Moldova trece printr-o perioadă de dezvoltare destul de dificilă și tensionată. În același timp, printre factorii legați de tensiunile sociale pe primul loc se poziționează problema expunerii familiei și minorilor diferitor atentări de ordin delicvent sau infracțional.

La nivelul conducerii de vârf a țării se solicită în mod constant sporirea volumului de activități din partea tuturor organelor de stat și a organizațiilor publice responsabile pentru educarea tinerei generații, în acest sens acordându-se o atenție deosebită și problemelor legate de prevenirea criminalității, inclusiv a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

Prin urmare, prevenirea criminalității nu constă doar în eliminarea și neutralizarea factorilor negativi, dar cuprinde utilizarea și stimularea proceselor pozitive existente în viața cotidiană. După cum menționa savantul român I. Oancea, prevenirea este similară prevenirii unei maladii în domeniul medical, prevenire care poate fi realizată prin aplicarea unor măsuri medicale, datorită cărora o boală nu se produce sau nu se răspândește – „E mai ușor să oprești o boală decât s-o vindeci” („mieux vaut prévenir que guérir”) [106, p. 208].

Într-o abordare empirică, prevenirea poate fi înțeleasă ca fiind un ansamblu de măsuri, altele decât cele legate de represiune, necesare împiedicării declanșării unui comportament

infracțional [16, p. 101-103]. Opinăm în acest sens că, în contextul evoluției continue a societății, formele prevenirii sunt chemate să evolueze și să se redescopere odată cu societatea, studiul măsurilor special-criminologice fiind actual, important și provocator.

Pericolul social sporit al manifestărilor infracționale investigate necesită nu doar identificarea și descoperirea la timp a lor, ci, mai întâi de toate, evitarea acestora. Prevenirea infracțiunilor contra familiei și minorilor constituie o parte componentă a administrării sociale și presupune aplicarea unui complex de măsuri elementare, diverse și interdependente, cu caracter social-economic și juridic, orientate spre corectarea personalității infractorilor.

Din aceste considerente, o importanță deosebită are cercetarea sistemică a prevenirii, inclusiv stabilirea și clasificarea elementelor ei componente [183, p. 338-339].

Tendențele specifice de creștere a criminalității demonstrează lipsa măsurilor de prevenire și implementarea inefficientă a lor. Se constată că până la momentul actual nu a fost estimat fenomenul investigat nici prin prisma legislației și nici a practicii judiciare, în final nefiind elaborate măsuri eficiente pentru neutralizarea acestuia.

Actualmente s-au cristalizat și s-au structurat noi fundamente cu potențial favorizant pentru fenomenul infracționalității – explozia necontrolată a diferitor surse de informare (presa scrisă și cea audio-vizuală), care, în loc să contribuie la diminuarea fenomenului, nu au făcut altceva decât să genereze repere motivaționale pentru proliferarea de acte delictive. Infracțiunile contra familiei și minorilor sunt o componentă a criminalității, o parte a acesteia cu identitate proprie, reflectată și de caracterul sinuos al acestui fenomen, care nu se suprapune pe evoluția, pe creșterile și descreșterile înregistrate de fenomenul infracțional în general. Ca urmare, a apărut necesitatea aprofundării studierii cauzelor care au generat aceste infracțiuni, fiind evidențiate în mod pregnant măsurile de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

În continuare, considerăm oportun de a aborda acest subiect din perspectiva prevenirii și, în măsura posibilităților, a diminuării infracțiunilor contra familiei și minorilor prin mijloace juridice. Chiar și așa, anihilarea acestor infracțiuni rămâne un obiectiv greu de atins, care reclamă susținere multisectorială și concentrare de forțe și resurse în plan social, politic, juridic, economic etc.

Identificarea unor mijloace adecvate de control și prevenire a fenomenului criminalității presupune o cunoaștere clară a cauzelor acesteia. Filozofii [131, p. 9-10] au fost preocupați să descopere cauzele care îl determină pe om să comită infracțiuni încă din cele mai vechi timpuri. Având în vedere că scopul actualului studiu îl reprezintă abordarea semnificației prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor, ne raliem la opinia, potrivit căreia analiza cauzelor și

condițiilor care favorizează acest gen de criminalitate urmează a fi inițiată începând cu aceleași prerogative ca și în cazul determinării cauzelor și condițiilor criminalității în general. Acestea, la rândul său, sunt prezentate ca niște „pete” din trecut, din domeniul vieții cotidiene și a psihologiei societății.

Totodată prevenirea criminalității este un proces deosebit de complicat, cu multiple aspecte. Investigarea complexă a acestui proces are o mare importanță pentru evidențierea elementelor lui constitutive, a clasificărilor și evaluărilor integrative, adică a tot ceea ce este specific unei analize de sistem [158, p. 94].

Criminologia, cum este și firesc, leagă conceptul de prevenire de obiectul său de cercetare – studierea cauzelor criminalității, prevenirii etc., oferindu-i aici o accepțiune mult mai largă, care nu se limitează la scopul și funcțiile preventive ale legii penale, ci are în vedere ansamblul factorilor care le determină și al condițiilor care favorizează săvârșirea actului criminal, precum și reacția socială față de acesta. Nu întâmplător, prevenirea constituie unul dintre scopurile prioritare ale criminologiei ca știință, unul dintre elementele principale prin care acesta este definită [22, p. 17].

Prevenirea criminalității este un proces social permanent, care presupune aplicarea unui ansamblu de măsuri cu caracter social, cultural, economic, politic, administrativ și juridic destinate să preîntâmpine săvârșirea faptelor antisociale prin identificarea, neutralizarea și înlăturarea cauzelor fenomenului infracțional [103, p. 251].

În funcție de caracterul determinației sociale a criminalității, măsurile de influență preventivă se divizează în generale și speciale [87, p. 108].

Prevenirea generală este un proces multifazic complex, format din elemente interdependente. Astfel, dezvoltarea pozitivă a societății, perfecționarea instituțiilor economice, politice, sociale etc. ar contribui activ la prevenirea generală a criminalității. În același timp, scopul prevenirii criminalității nu este orientat direct spre îmbunătățirea situației economice, dar aceasta influențează un șir de manifestări negative ca sărăcia, șomajul, vagabondajul, cerșetoria etc., adică manifestările cu o vocație criminogenă binecunoscută [37, p. 131].

Spre deosebire de prevenirea generală, cea specială se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică măsurile speciale sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni; însănătoșirea microclimei sociale, îndreptarea comportamentului persoanelor care pot comite infracțiuni etc. [36, p. 170]. În acest sens, susținem opinia autorului Iu. Larii, care menționează că prevenirea special-criminologică se realizează sub formă de programe privind intensificarea luptei cu criminalitatea, în care este prevăzut sistemul de măsuri orientat asupra prevenirii

tipurilor concrete de criminalitate, precum și a criminalității în ansamblu pe un anumit teritoriu [87, p. 107]. Bineînțeles, în limitele subiectului abordat, eficiența prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor va depinde de coordonarea programului de prevenire a acestor infracțiuni cu conceptul statal de dezvoltare economică și socială a Republicii Moldova.

Vorbind despre infracțiunile contra familiei și minorilor, pătrundem într-o zonă „gri” caracterizată de ambiguitate, fenomen social care a luat amploare în ultimii ani atât în plan național, cât și internațional. Chiar dacă fenomenul nu este întotdeauna expus în dimensiunea lui reală, ar trebui găsite soluții care să înlăture sau, cel puțin, să diminueze această „anomalie socială”.

Infracțiunile contra familiei și minorilor apar în rezultatul soluționării unor probleme prin diferite conflicte ce au apărut între indivizi cu un anumit grad de rudenie. Conflictele care provoacă astfel de infracțiuni întotdeauna sunt corelate cu personalitatea și comportamentul acesteia. În astfel de situații, multe lucruri depind de nivelul de maturitate și dacă personalitatea este pregătită sau nu să depășească contradicțiile prin posibilitățile legale existente [182, p. 6].

În ceea ce privește normele de drept care asigură realizarea sarcinilor de prevenire a infracțiunilor contra copiilor în familie, acestea se regăsesc în Codul civil [40], Codul familiei [41], Codul penal [43] și în alte acte legislative ale Republicii Moldova. Din ele fac parte prevederile Constituției Republicii Moldova [52] cu privire la ocrotirea familiei, mamei și copilului; Legea nr. 338-XIII din 15.12.1994 privind drepturile copilului [92], în care este vorba despre standardele sociale minime ale indicilor principali de calitate a vieții copiilor; Legea nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți [93]; Legea nr. 30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației [94]; Legea nr. 263 din 19.12.2011 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale [95], precum și alte documente și acte oficiale adoptate de către Președintele RM și Guvernul RM.

Prin urmare, normele Codului familiei al Republicii Moldova, spre exemplu, determină că pe teritoriul țării se aplică regulile acordurilor internaționale. În articolul 53 este vorba despre faptul că copilul are dreptul la ocrotirea drepturilor și intereselor legale și la protecția împotriva abuzurilor părinților. Copilul de la vârsta de 14 ani și mai mare are dreptul în mod independent să solicite protecție și să se adreseze de sine stătător autorității tutelare, instanței judecătorești. De asemenea, în articolul 60 se stipulează că părinții sunt responsabili pentru educarea și dezvoltarea copiilor săi. Pentru neîndeplinirea obligațiilor de educare a minorilor este prevăzută răspundere juridică.

Prevederile actualului Cod civil al Republicii Moldova stipulează decăderea din drepturi părintești a părinților care fac abuz de drepturile părintești, suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie etc.

Evident că succesul prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor depinde, în mare măsură, de eficacitatea măsurilor cu caracter special-criminologic care au fost sau urmează a fi aplicate. În acest context, baza prevenirii speciale a acestei categorii de infracțiuni o constituie activitatea organelor de drept naționale. În primul rând, respectivele atribuții sunt încredințate structurilor de poliție care asigură ordinea publică: ofițerii operativi de sector și inspectorii pentru minori.

Așadar, eficacitatea activității de prevenire, identificare și descoperire a infracțiunilor legate de familie și minori depinde foarte mult de nivelul profesionalismului angajaților din cadrul diferitor organe de drept abilitate cu astfel de competențe. Funcționarii organelor de drept atestă insuficiența experienței de lucru în acest domeniu și, din aceste considerente, de multe ori nu se implică plenar în soluționarea problemelor ce apar în legătură cu comiterea unor astfel de infracțiuni. În același timp, specialiștii practicieni trebuie să-și sporească permanent calificarea sa în vederea perceperii detaliate a problemelor care rezultă în urma comiterii infracțiunilor contra familiei și minorilor. Funcționarii din cadrul organelor afacerilor interne trebuie să posede calități de responsabilitate pentru următoarele etape ale procesului de prevenire a genului respectiv de infracțiuni: determinarea naturii situației și realizarea măsurilor necesare în funcție de momentul în care ei se implică în soluționarea problemelor apărute.

Angajații organelor afacerilor interne trebuie să fie bine informați despre resursele existente și serviciile abilitate în domeniul asistenței [202, p. 45]. Dat fiind faptul că necesitățile victimelor pot fi diverse, lucrătorii practici trebuie să posede informați cu privire la activitatea și posibilitățile diferitor sisteme și organe, inclusiv despre procedura solicitării asistenței din numele victimei. În practică au fost elaborate și se folosesc pe larg diferite forme de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum ar fi răspândirea informației printre organizații și persoane cu funcții de răspundere cu privire la motivele și condițiile care provoacă comiterea infracțiunilor.

Unul din factorii care condiționează creșterea nivelului criminalității în rândul minorilor este lipsa contactului potrivit între organele afacerilor interne și administrația gimnaziilor, liceelor, școlilor profesionale, lipsa seminarelor relevante pentru studierea metodelor de lucru cu minorii etc.

Introducerea prezentărilor motivate la locul de muncă și în instituțiile de învățământ, de asemenea, contribuie la îmbunătățirea lucrului educativ, consolidarea disciplinei și stabilirea

controlului adecvat asupra comportamentului minorului. Cu regret, constatăm că uneori angajații poliției (ofițerii operativi de sector și ai serviciului pentru minori) acordă insuficientă atenție la elaborarea textului prezentării, nu indică cauzele și condițiile comiterii infracțiunilor, nu propun recomandări concrete pentru eliminarea lor. Majoritatea prezentărilor sunt întocmite formal și au doar un caracter informativ. Asemenea formalitate este inacceptabilă, deoarece influențează negativ asupra activității de prevenire a categoriei de infracțiuni investigate, subminând și autoritatea structurilor abilitate cu astfel de competențe.

Prevenirea infracțiunilor cu caracter sexual comise contra copiilor în interiorul familiei diferă semnificativ de prevenirea altor tipuri de infracțiuni. Potrivit opiniei unor cercetători ruși, o importanță deosebită aici o are prevenirea individuală a infracțiunilor, deoarece ea este orientată spre prevenirea posibilității comiterii infracțiunii, prin asigurarea condițiilor favorabile de viață și transformarea particularităților personale care ar putea aduce la săvârșirea infracțiunilor concrete [196, p. 54]. Schimbarea condițiilor de trai în familie este foarte importantă, dar trebuie să ținem cont că uneori dorințele sexuale amorale nu depind de condițiile de trai ale familiei sau ale unui membru al ei.

Organizatorii și executorii principali ai prevenirii generale și individuale a infracțiunilor contra familiei și minorilor trebuie să fie ofițerii de sector. Anume această categorie a angajaților organelor afacerilor interne deține arsenalul de forțe și mijloace [86], cunosc specificul teritoriului și situația operativă a sectorului deservit, au contact permanent cu populația și cu diferite formațiuni publice, dispun de abilitățile necesare pentru realizarea obiectivelor prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor. Este foarte important de ales forma corectă de reacționare (episodică, de durată, urgentă) în funcție de situația concretă care s-a creat [189, p. 439].

Concomitent cu ofițerii de sector, de prevenirea infracțiunilor contra familiei și minorilor trebuie să se ocupe structurile poliției judiciare (criminale), inspectorii pentru minori, serviciul de patrulare, angajații poliției care asigură ordinea publică și colaboratorii confidențiali [91]. Prevenirea prin prisma activității speciale de investigație presupune, mai întâi de toate, colectarea informației cu privire la persoanele active în plan criminal (cu antecedente penale, alcoolici, narcomani, scandalagii etc.). Măsurile activității speciale de investigație aplicate în cadrul prevenirii acestui gen de infracțiuni sunt diverse, fiind reflectate în art. 18 al Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații [91].

În opinia noastră, pentru prevenirea eficientă a infracțiunilor contra familiei și minorilor este oportun de creat: a) comitete interdepartamentale – pe lângă organele administrării în domeniul protecției sociale a populației – care se vor ocupa de studierea problemelor legate de

adaptarea socială, de prevenirea contravențiilor și infracțiunilor, precum și de acordarea asistenței persoanelor cu diverse tulburări și patologii sexuale (în cadrul acestora vor activa preponderent specialiști în domeniul pedagogiei, psihologiei, sociologiei etc.); b) secții operative de prevenire – pe lângă organele afacerilor interne – care se vor preocupa, prioritar, de prevenirea infracțiunilor contra persoanei și a infracțiunilor contra familiei și minorilor, deoarece anume astfel de fapte infracționale provoacă cele mai mari daune fizice și morale victimelor și rudelor apropiate ale acestora.

De asemenea, considerăm că principalele măsuri speciale de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt următoarele:

1. Reacționarea imediată a angajaților poliției la informația parvenită cu privire la apariția unor conflicte în familie. Importanță profilactică în asemenea situații are sosirea la timp a funcționarilor de poliție la locul indicat în informația sau sesizarea cu privire la izbucnirea conflictului și existența reală a probabilității de comitere a unei infracțiuni contra familiei și minorilor.

Cu regret, de multe ori intervenția poliției este solicitată doar atunci când infracțiunea a fost deja săvârșită și nu la etapa preinfracțională (de exemplu, în timpul apariției conflictului familial), când intențiile infracționale puteau fi prevenite, limitate sau suprimate. Din aceste considerente, ofițerii de sector sunt obligați să desfășoare activități explicative și chiar de instruire cu populația sectorului deservit. Esența acestei activități constă în convingerea cetățenilor de a informa la timp organele afacerilor interne despre conflicte, accidente și, îndeosebi contravenții sau infracțiuni, deoarece, fără ajutorul populației, angajații poliției nu sunt în stare să facă față lucrurilor. Nivelul situației criminogene în fiecare sector depinde, în mare parte, de locuitorii acestuia și de atitudinea lor față de comportamentul infracțional.

2. Evidența persoanelor care, din cauza comportamentului lor antisocial, pot provoca sau săvârși infracțiuni și contravenții; depistarea persoanelor care duc un mod de viață parazitar, precum și a celor care au legături cu mediul criminal, ulterior aplicându-se față de asemenea categorii de persoane măsurile de prevenire corespunzătoare.

3. Asigurarea luptei decisive cu faptele de huliganism, inclusiv asigurarea liniștii și a ordinii publice în străzi, parcuri, zone de odihnă și agrement, precum și în alte locuri publice.

4. Intensificarea activității de sechestrare a armelor (îndeosebi a celor deținute ilegal) de la persoanele care nu respectă ordinea publică și nu se comportă adecvat; luarea măsurilor cu privire la reprimarea traficului ilegal de arme, substanțe și dispozitive explozibile.

5. Desfășurarea activității și a campaniilor de prevenire și reprimare a consumului de băuturi alcoolice în locurile publice.

6. Înăsprirea controlului din partea ofițerilor de sector, ofițerilor de urmărire penală și ofițerilor de investigații asupra comportamentului persoanelor violente, predispuse spre conflicte familiale și spre comiterea infracțiunilor asupra membrilor familiei.

7. Acordarea asistenței necesare în cadrul desfășurării programelor de reabilitare a subiecților violenței în familie.

8. Implementarea unor programe de resocializare a persoanelor eliberate din locurile de recluziune, condamnate pentru comiterea actelor de violență în familie sau a altor infracțiuni contra familiei și minorilor.

9. Desfășurarea unor programe de asistență psiho-socială și tratament medical al agresorilor familiali.

10. Introducerea în gimnazii și licee a programelor de educație sexuală [139, p. 84].

11. Includerea în programele de educație școlară a informațiilor privind riscurile la care copiii sau tinerii pot fi expuși, precum și mijloacele de apărare împotriva diferitor atentate infracționale.

12. Înaintarea în judecată a prezentărilor motivate din partea administrației instituției de reeducare sau a șefului Inspectoratului raional de poliție cu privire la soluționarea problemei de stabilire a limitelor și interdicțiilor în privința persoanelor care continuă modul de viață antisocial.

În conformitate cu prevederile Instrucțiunilor cu privire la organizarea activității șefului de secție, sector, post și inspectorului de sector în inspectoratele de poliție, ofițerul de sector care efectuează inspecția apartamentelor a blocului de locuit (inspecția caselor particulare), concomitent cu numele de familie, inițiale și alte date de anchetă este obligat să constate informația cu privire la antecedente penale ale persoanelor care locuiesc pe teritoriul respectiv. Pentru persoanele care au alte pedepse, decât privarea de libertate, până la anularea condamnării se întocmește „Cartela de evidență (control)”, cu indicarea numărului, numelui de familie, prenumelui, patronimicului persoanei ce duce evidența, datei și finalizării evidenței [109].

13. Angajații din cadrul organelor protecției sociale a populației sunt obligați să organizeze convorbiri profilactice în instituțiile de învățământ cu elevii și pedagogii, precum și cu părinții la domiciliu cu privire la posibilele variante de comportament în cazul infracțiunilor contra familiei și minorilor.

14. Ofițerii de sector trebuie să-și organizeze activitatea la nivelul cuvenit, pentru a asigura recepționarea maximală a informației despre familiile vulnerabile, conflictele între vecini, persoanele violente și faptele de huliganism comise la locul de trai. În acest scop, este oportun de studiat următoarele surse de informație: registrul de evidență a persoanelor reținute și

aduse la sectoarele de poliție pentru comiterea contravențiilor; scrisorile, cererile și sesizările cetățenilor și persoanelor cu funcții de răspundere; materialele ce se referă la persoanele aduse pentru a fi înregistrate sau preîntâmpinate despre comportamentul inadecvat în familie sau la locul de muncă etc.

15. Implementarea măsurilor de prevenire victimologică a infracțiunilor din sfera relațiilor familiale, cum ar fi, de exemplu, elaborarea și răspândirea în sectorul rezidențial a avertizărilor cu privire la mijloacele de protecție împotriva atentărilor infracționale, violenței în familie, ținându-se cont de frecvența și recidiva celor mai periculoase infracțiuni contra familiei și minorilor.

16. Diseminarea avertizărilor motivate de către ofițerii de poliție la locurile de muncă și în instituțiile de învățământ va contribui la îmbunătățirea activității educative, consolidarea disciplinei de muncă și stabilirea controlului asupra persoanelor ce au comis anterior infracțiuni contra familiei și minorilor.

Reieșind din cele expuse, constatăm că un rol important în ansamblul măsurilor interdependente de prevenire a infracțiunilor, realizate de diferite verigi și structuri ale statului, îi revine organelor afacerilor interne. De organizarea corectă a măsurilor preventive depinde starea generală de combatere a criminalității, inclusiv a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

Obiectul prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor îl constituie fenomenele criminogene de nivel diferit, care influențează proporțiile criminalității, dinamica și structura, precum și anumite tipuri și grupuri de infracțiuni.

Prevenirea socială a atentărilor infracționale urmează să includă anumite activități, care ar exclude, micșora sau neutraliza posibilele premise materiale, sociale și psihologice. De asemenea, este necesară crearea sistemului de prevenire, care ar putea asigura acordarea ajutorului medical, pedagogic și psihologic familiilor și minorilor aflați în dificultate.

Prevenirea violenței în familie se încearcă prin respectul valorilor fundamentale, armonie, respect, înțelegere, democrație [78, p. 48]. Necesitatea socială de creare a condițiilor normale de viață și educare a copiilor, prin asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale acestora, se realizează prin impactul juridic asupra persoanelor obligate să promoveze educația, instruirea și ocrotirea sănătății minorilor [181, p. 22-23].

Luându-se în considerare faptul că victima infracțiunilor contra minorilor posedă un șir de trăsături specifice, fiind vorba, îndeosebi, de particularitățile psihice ale minorului, urmează să atribuim această categorie de fapte penale la grupul de infracțiuni cu un grad sporit de pericol social. Din aceste considerente, pentru comiterea unor asemenea infracțiuni ar trebui să fie

prevăzută răspundere penală mai aspră decât în cazul aceluiași infracțiuni săvârșite contra maturilor [160].

La crearea sistemului în interesul apărării drepturilor minorilor, asigurării asistenței eficiente a bunăstării lor, reducerii sancțiunilor penale apare necesitatea creării judecătoriilor specializate pe cazuri legate de familie și minori. Respectiv judecătorii ar putea examina atât cauzele civile, cât și cele legate de infracțiuni și contravenții. La rândul său, aceasta ar permite ridicarea calității cauzelor examinate, sporirea nivelului de realizare a activităților preventive, folosirea mecanismelor legale în combaterea infracțiunilor contra familiei și minorilor, orientând justiția spre o eficientă apărare a drepturilor și intereselor cetățenilor.

3.3. Măsuri de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor

Ideal ar fi ca, într-o societate liberă, echilibrată, armonioasă, să nu existe nici un fel de pericol de victimizare, fiecare individ fiind deplin securizat că niciodată și nicăieri nu-l pândește vreo primejdie, indiferent de statutul său social, profesional, economic, pe linia vârstei, sexual etc. [31, p. 177].

Din nefericire, însă, fiecare societate se confruntă cu fenomenul infracțional care, cel puțin în ultimul timp, manifestă o accentuată tendință de creștere. Din punct de vedere psihologic și psihosocial, creșterea ratei criminalității determină intensitatea sentimentului de insecuritate resimțit în general, de către indivizi, dar, mai ales, de către cei care prezintă un mai mare risc victimal sau un grad mai mare de vulnerabilitate victimală (copii, femei, persoane în vârstă, handicapați). Uneori, instinctiv sau deliberat, unele persoane își iau măsuri de prevenire pentru a evita orice risc de victimizare (asigurarea întăririlor de locuințe și imobile, evitarea locurilor periculoase, evitarea companiilor dubioase, evitarea reclamei și publicității legate de anumite bunuri și câștiguri de valoare etc.). Cu toate acestea, în realitate, măsurile de autoprotecție sunt total insuficiente în raport cu riscul victimal [31, p. 177].

Noile tendințe ale politicii penale internaționale și experiența pozitivă existentă în diferite state determină necesitatea abordării complexe a problematicii ce vizează protecția și ajutorarea victimelor care au pătimit în urma infracțiunilor. Investigarea acestor probleme este deosebit de importantă pentru țara noastră, dat fiind faptul că sistemul de justiție se orientează, în mod prioritar, spre reacția socială față de infracțiunile și infractorii care le-au comis și mai puțin ia în considerație necesitățile și interesele părții vătămate. Totodată legislația penală și procesual-

penală a Republicii Moldova acordă insuficientă atenție interacțiunii dintre infractor și victimă care a generat apariția actului infracțional.

În concepția cotidiană, cât și în cadrul legislației naționale, atenția este concentrată mai mult asupra celui ce comite o faptă infracțională și mai puțin asupra victimei care suportă consecințele directe ale acesteia și care, uneori, în căutarea dreptății, este victimizată dublu.

Este foarte posibil ca insuccesele noastre în domeniul prevenirii criminalității să fie determinate de faptul că de-a lungul secolelor toată atenția era concentrată asupra delictului sau asupra infractorului și nu se acorda atenția cuvenită victimei [67, p. 295]. Această constatare, expusă de A. Fattah încă în 1967, este și astăzi deosebit de actuală pentru țara noastră, unde până în prezent nu există o evidență completă a victimelor și, prin urmare, nu sunt studiate particularitățile lor personale. Doar periodic sunt organizate măsuri de prevenire victimologică, victima fiind considerată, de regulă, o sursă de date despre infractor și infracțiune ori parte a relațiilor procesual-penale [71, p. 295].

Pentru asigurarea unei activități eficiente de prevenire a criminalității este necesară desăvârșirea permanentă a sistemului existent de măsuri respective. În acest scop, este important ca la elaborarea măsurilor de prevenire, paralel cu particularitățile individuale ale infractorului, să se acorde o atenție cuvenită și situației concrete de viață în care a fost săvârșită infracțiunea. Merită atenție, în special, cunoașterea personalității și comportamentului victimei, care sunt elemente componente ale situației. Aceasta se explică prin faptul că, într-un șir de cazuri, mai ales la săvârșirea unor astfel de infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave contra persoanei, cum sunt omorurile intenționate, vătămarile intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății și violurile, acțiunile infractorilor sunt determinate frecvent, într-o anumită măsură, de comportamentul și calitățile individuale ale persoanelor vătămate [75, p. 129].

Totodată pentru a percepe mai amplu mecanismul comiterii infracțiunii nu sunt suficiente doar cunoașterea și studierea infractorului. Este constatat faptul că în cadrul mai multor acte infracționale o contribuție esențială îi revine persoanei vătămate în ceea ce s-a petrecut cu ea, că infracțiunea se prezintă ca un rezultat al unui cuplu format din infractor și victimă [152, p. 8].

Practica combaterii criminalității confirmă încă un adevăr, și anume faptul că infracțiunea putea să nu fie săvârșită, iar cea începută să se termine fără rezultat, dacă victima probabilă ar fi opus o rezistență cuvenită potențialului infractor [75, p. 129].

Un rol semnificativ în procesul luptei împotriva victimizării familiei și minorilor îl are prevenirea victimologică. Aceasta constituie una din direcțiile de prevenire și combatere a infracțiunilor, reprezentând o activitate specifică a instituțiilor sociale orientată asupra relevării,

înlăturării sau neutralizării factorilor, împrejurărilor, situațiilor care formează comportamentul victimogen și condiționează comiterea infracțiunilor, relevării grupurilor de risc și a persoanelor concrete cu un grad sporit de victimitate și influențării lor în scopul regenerării sau activizării calităților de protecție, elaborării sau perfecționării măsurilor speciale de protejare a cetățenilor față de atentatele infracționale în scopul stopării procesului de victimizare ulterioară a acestora [87, p. 80-81].

În centrul atenției victimologiei se află întotdeauna persoana care a suferit în urma infracțiunii, indiferent de faptul dacă a fost sau nu recunoscută, astfel, formal. Victima este cercetată în contextul adevăratului ei rol în mecanismul infracțiunii și nu sub aspect procesual-juridic. În realitate, în unele cazuri persoana devine victimă fără vreo contribuției din partea ei, iar în alte cazuri, dimpotrivă, devine victimă provocând activ infracțiunea. Între aceste extreme sunt posibile diferite situații victimogene, care diferă în funcție de impactul lor asupra personalității infractorului. De aceea, sporirea eficacității procesului de prevenire a criminalității poate fi asigurată atunci când se iau în considerație toți factorii victimogeni (personali și exteriori), precum și îmbinările lor tipice, caracteristice unor sau altor categorii de infracțiuni. Astfel, victimologia devine un factor deosebit de important al organizării practice a prevenirii și combaterii criminalității, precum și al consolidării întregii ordini de drept, deoarece este chemată să elaboreze măsuri de protecție pentru cetățeni, ce ar permite evitarea situațiilor în care este posibilă victimizarea lor [75, p. 131].

În opinia savantului D. Rivman, termenul „prevenire victimologică” este într-o oarecare măsură generic, prin el înțelegându-se utilizarea posibilităților, legate, într-un mod sau altul, de pătimitul infracțiunii, pentru soluționarea problemelor prevenirii infracțiunilor [207, p. 240].

La nivel social, prevenirea victimologică a infracțiunilor se realizează prin măsuri cu caracter economic, politic, ideologic, organizațional, juridic care nu sunt orientate nemijlocit asupra prevenirii și combaterii criminalității [75, p. 130]. Însă aceste măsuri asigură în mod obiectiv crearea condițiilor ce reduc riscul săvârșirii infracțiunilor și înlătură factorii criminogeni și victimogeni.

Deși în literatura de specialitate se operează foarte des cu sintagma „prevenire victimologică”, aceasta rămâne a fi o parte componentă, un subsistem al întregului proces de prevenire a criminalității. Acest subsistem se integrează organic în sistemul de prevenire a infracțiunilor, la fel cum comportamentul victimei face parte din mecanismul factorilor care influențează asupra comiterii infracțiunii.

Totuși, prevenirea victimologică are un specific propriu, fapt care ne determină să constatăm că aceasta poate fi considerată ca direcție separată de prevenire criminologică a

infracțiunilor. În favoarea acestei ipoteze, D. Rivman aduce următoarele argumente: a) prevenirea victimologică își are propriul obiect de influențare – victimele reale și potențiale ale infracțiunilor; b) asigurarea informațională a prevenirii victimologice, pe lângă sursele statistice comune cu prevenirea criminologică, este legată de utilizarea schemelor speciale de identificare a obiectelor (este vorba, îndeosebi, de clasificările victimologice speciale); c) metodele prevenirii victimologice și modul de realizare a acestora se bazează pe convingere și nu pe constrângere; d) prevenirea victimologică se realizează prin neutralizarea situațiilor victimogene periculoase în care nu au fost identificați posibili infractori și există suficiente argumente de a orienta acest proces doar în baza anumitor tipuri de victime potențiale; e) prevenirea victimologică are propriile particularități organizaționale [207, p. 241-242].

Prin urmare, prevenirea victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor poate fi considerată ca o direcție specifică de prevenire generală și specială a criminalității, care are în calitate de obiect victimele potențiale și reale din cadrul familiei și a celor de vârstă minoră, precum și factorii ce favorizează sporirea victimizării acestor categorii de persoane (caracteristicile psihologice ale personalității și interacțiunea cu infractorul, inclusiv comportamentul lor de până, în timpul și după situația victimogenă care a declanșat acțiunea infracțională etc.).

Eficacitatea acestui domeniu de prevenire depinde, mai întâi de toate, de informația cu caracter criminologic și victimologic, sursele căreia pot fi: materialele statisticii penale și a practicii de urmărire penală; datele obținute în rezultatul desfășurării unor măsuri investigativ-operative; sesizările unor funcționari publici și a diferitor organizații statale sau obștești; sesizările, scrisorile și plângerile cetățenilor; rezultatele diferitor verificări și revizii; comunicările expuse în mijloacele de informare în masă; concluziile expertizelor medico-legale, psihiatrice, criminalistice etc. [88, p. 116]

La fel ca și prevenirea tradițională a criminalității, prevenirea victimologică are o structură complexă, fiind realizată de diferiți subiecți, la diferite nivele și sub multiple forme, care își găsesc aplicare atât la etapa primară, cât și la cea de manifestare a comportamentului victimal.

Așadar, prevenirea victimizării, inclusiv în urma comiterii infracțiunilor contra familiei și minorilor, este similară cu cea care se referă la prevenirea criminalității în general. Aceasta include următoarele trei elemente de bază: obiectul, subiectul și măsurile de prevenire.

Obiect al prevenirii victimizării este acel grup de persoane sau anumiți indivizi asupra cărora sunt îndreptate eforturile instituțiilor și a persoanelor abilitate implicate în acest proces. În

cazul prevenirii victimizării în urma infracțiunilor contra familiei și minorilor, membrii familiei și minorii sunt cei care formează elementul cheie al prevenirii.

Subiecții profilaxiei victimologice sunt aceleași organe statale, organizații obștești, persoane cu funcții de răspundere și cetățeni care realizează prevenirea fenomenului criminal, cu excepția cazurilor când se pot forma unele organizații speciale care conlucrează cu victimele infracțiunilor în planul protecției lor față de atentatele infracționale (organele de protecție socială a populației) [88, p. 116]. În acest context, susținem că, pentru realizarea nemijlocită a prevenirii victimizării, este necesar de creat instituții specializate, subdiviziuni, organizații de stat sau obștești care ar asigura desfășurarea unei activități profesionale în scopul evitării de către membrii familiei și minori a riscurilor de victimizare, inclusiv a recidivei victimizării lor ulterioare.

Măsurile ce vizează prevenirea victimizării membrilor familiei și a minorilor sunt orientate spre a influența, până la o diminuare de proporții, factorii victimizării. Pornind de la ipoteza înaintată de unii savanți [39, p. 25] referitor la faptul că este mai ușor să se protejeze persoanele pentru a nu deveni victime, prin măsuri de prevenire, decât să se modifice comportamentul delincvenților, constatăm necesitatea și rolul indiscutabil al măsurilor de prevenire victimologică.

Factorii de risc familial într-o societate sunt binecunoscuți ca creatori de situații criminogene și astfel producători de victime: promiscuitatea, mizeria socială, antecedente de violență în familie, maladiile psihice, narcomania (n.a.), toxicomania, alcoolismul, factorii externi de stres (stau la baza suicidului în familie), șomajul, degradarea serviciilor și criza economică etc. [31, p. 173]

Referindu-ne la principalele obiective ale prevenirii victimizării membrilor familiei sau a minorilor în urma comiterii infracțiunilor, acestea constau în:

a) identificarea, excluderea sau neutralizarea factorilor, circumstanțelor sau situațiilor care determină victimizarea respectivelor categorii de persoane și favorizează, în același timp, comiterea infracțiunilor;

b) identificarea grupurilor de risc și a persoanelor concrete care se caracterizează printr-un grad sporit de vulnerabilitate victimală, precum și prevenirea victimizării lor prin prisma diferitor metode și mijloace speciale;

c) elaborarea, modificarea, completarea și perfecționarea metodelor și mijloacelor speciale de apărare a membrilor familiei sau a minorilor împotriva infracțiunilor și victimizării lor ulterioare.

Prevenirea victimologică avertizează persoana că ea poate deveni o victimă a unei infracțiuni în virtutea anumitor calități ale personalității sale sau în virtutea comportamentului propriu care urmează a fi schimbat pentru a evita riscul.

Eficiența activității de prevenire a victimizării unor membri ai familiei sau a minorilor este condiționată de mai mulți factori, printre care: reglementarea corespunzătoare a măsurilor de prevenire victimologică, implicarea și atragerea unor buni profesioniști în activitatea de prevenire, stimularea și finanțarea substanțială a unor proiecte de cercetare în domeniul prevenirii victimologice etc.

Metodologic, prevenirea victimologică, ca și prevenirea tradițională a criminalității, poate fi divizată în: generală și individuală. Prevenirea victimologică generală cuprinde relevarea factorilor victimogeni; elaborarea și utilizarea măsurilor orientate spre minimalizarea, neutralizarea și înlăturarea factorilor respectivi. Prevenirea victimologică individuală include identificarea persoanelor care se caracterizează printr-o vulnerabilitate victimală sporită și promovarea unor măsuri de protecție sau autoprotecție a acestora; resocializarea și reintegrarea socială a victimelor infracțiunilor în scopul reducerii victimizării lor repetate [75, p. 141].

De asemenea, este important de accentuat că prevenirea victimizării se desfășoară în două etape: 1) prevenirea victimizării primare și 2) prevenirea victimizării repetate.

Victimizarea primară se caracterizează prin faptul că în prim-plan avem stimulente adecvate, de natură psihologică și psihosocială (neglijență, indiferență, credulitate exagerată, nivel modest sau redus al capacităților psiho-intelectuale etc.), care atrag potențialii infractori.

În ceea ce privește victimizarea repetată, aceasta are loc atunci, când aceeași persoană se confruntă cu mai mult de un incident criminal într-o anumită perioadă de timp. În respectivele cazuri, riscul de a deveni victimă este în constantă creștere în funcție de situație, comportamentul victimal caracterizându-se printr-o anumită stabilitate.

Luând în considerație faptul că prevenirea victimologică are o structură complexă, aceasta se realizează de către diferiți subiecți, la diferite nivele și în forme multiple ale comportamentului victimal.

Astfel, subiecții activității de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt: familia, instituțiile pedagogice și de asistență psihologică, serviciile abilitate cu drepturi și obligații de a acorda asistență familiei și minorilor, subdiviziunile de urmărire penală, ofițerii operativi de sector, instituțiile de executare a pedepselor, organele procuraturii, instanțele judecătorești, mas-media etc.

Alături de organele judiciare, care sunt instituții comune în materia combaterii victimizării, există și alte organisme sau instituții cu atribuții în domeniul analizat. Acestea pot fi divizate în două categorii: 1) organisme oficiale și 2) organisme neoficiale.

Organismele oficiale sunt mai importante, deoarece sunt prevăzute de lege, atât sub aspectul atribuțiilor, cât și cel al structurii organizatorice. De asemenea, personalul acestor instituții trebuie să fie, de regulă, specializat în domeniul victimologiei și/sau al criminologiei.

Organismele neoficiale sunt asociații, fundații, organizații sau alte entități care derulează activități în domeniul prevenirii și combaterii victimizării. Acestea sunt prevăzute, atât sub aspectul organizării, cât și sub cel al personalului, de reglementările privitoare la asigurarea protecției victimelor infracțiunilor.

Prin urmare, prevenirea victimologică trebuie realizată, în primul rând, prin prisma măsurilor de protecție socială, care se efectuează de către organele de drept abilitate cu competențe în domeniul prevenirii și combaterii infracțiunilor, inclusiv prin aplicarea sancțiunilor penale față de infractori. Existența unor asemenea organe, a normelor juridico-penale, a sistemului de justiție și pedepsire a persoanelor vinovate inhibă, în mare măsură, reactivitatea infracțională potențială. Acțiunile organelor de poliție orientate spre prevenirea eficientă a infracțiunilor și descoperirea infractorilor, aplicarea corectă a normelor penale în raport cu situația specifică diferitelor infracțiuni sunt, direct sau indirect, măsuri sociale de protecție împotriva victimizării, inclusiv a unor membri ai familiei și a diferitor categorii de minori cu grad sporit de vulnerabilitate victimală.

Așa cum afirma S. Wrightsman [140, p. 178], deținerea infractorilor deosebit de periculoși în instituțiile speciale asigură un nivel mai înalt de securizare psihologică a cetățenilor.

Prevenirea victimologică este realizată, de asemenea, și prin măsuri de autoprotecție, care revin în sarcina unor persoane particulare. În acest context, examinând prevenirea într-o accepțiune restrânsă rezumată la identificarea și predicția victimelor potențiale, care sunt susceptibile, prin conduita lor, să favorizeze mai mult sau mai puțin comiterea infracțiunilor, inclusiv contra familiei și minorilor, unii autori români [17, p. 93] propun ca aceasta să urmărească următoarele obiective prioritare:

- educarea moral-juridică a cetățenilor pe baza cunoașterii legilor și a formării convingerilor necesare respectării lor neabătute;
- pregătirea antiinfracțională a populației pentru a cunoaște normele de conviețuire socială, cerințele, comportamentele generale de evitare a situațiilor ori circumstanțelor în care cetățenii ar putea deveni victime ale unor infracțiuni;

- sfătuirea și îndrumarea individuală a cetățenilor privind conduita ce se recomandă a fi urmată – în cazuri concret determinate – pentru a împiedica evoluția negativă a unor stări de lucruri și ajungerea lor în poziție de victimă;
- identificarea din timp a unor victime potențiale – îndeosebi prin posibilitățile de cunoaștere ale organelor judiciare – și promovarea unor măsuri de protecție sau autoprotecție a acestora.

Revenind la *rolul familiei* în prevenirea victimologică a infracțiunilor, este important de menționat, mai întâi de toate, că această celulă socială este o formă de comunitate umană întemeiată prin căsătorie, formată din soți și din copiii acestora, care asigură cadrul afectiv în care fiecare membru își satisface nevoile emoționale, trăirile intime, nevoia de destăinuire a unor împliniri sau insatisfacții apărute pe diverse planuri, oferind prin specificul ei sentimentul siguranței. În multe cazuri, acestea din urmă sunt neglijate ori de către soți, ori de către alte persoane din exterior, astfel că familia devine una nearmonioasă, fapt ce poate determina victimizarea membrilor acesteia, inclusiv copilul minor.

Autorul român R.M. Stănoiu menționează că familia este cel dintâi organism care stă la baza profilaxiei victimologice. Așadar, ea constituie prima cale de socializare a individului. Grup social primar, celulă de bază a societății, familia este aceea care oferă cadrul cel mai propice de transmitere a modelelor, normelor și valorilor de comportament individual în plină formare. Primii pași de transformare a ființei biologice în ființă umană au loc în cadrul familiei. Primele experiențe de viață, primul contact social, primele noțiuni cu privire la datorie, la responsabilitate, primele reguli de comportament, omul le învață în familie [133]. Evident, este vorba, mai întâi de toate, de familiile „normale”, fiindcă, în caz contrar, înseși familia poate deveni obiectiv al profilaxiei victimologice. Factorii negativi prezenți în relațiile familiare, beția sau alcoolismul practicat de părinți, comportamentul amoral al acestora constituie niște condiții, care favorizează formarea caracteristicilor negative ale personalității minorului, în structura căruia predomină așa calități ca lipsa de voință, iresponsabilitatea, conformismul, agresivitatea etc.

Este destul de complicat de a enumera toate măsurile posibile care urmează a fi întreprinse de părinți în privința copiilor lor în scopul protejării acestora de atentatele criminale. Oricum, în opinia autorului Iu. Larii [88, p. 117-118], unele din măsurile prioritare în acest domeniu ar putea fi:

a) supravegherea dezvoltării corecte a copilului și ocrotirea sănătății acestuia în scopul neadmiterii unor devieri psihice și fizice;

b) educarea sexuală și culturală a copilului; formarea culturii în domeniul comunicării sociale; dezvoltarea colectivismului;

c) învățarea unor deprinderi de comportament în stradă, de a fi prudenți în companiile de necunoscuți, insuflarea obișnuinței de a se adresa după ajutor și de a se comporta adecvat în cazurile diferitor situații criminogene, de a spune întotdeauna „nu” individului necunoscut (spre exemplu, vestitul violator și ucigaș Cicatilo nu insista să facă cunoștință cu femeile sau copiii care nu doreau acest lucru, dar căuta o altă victimă; anterior el nu a cunoscut nici una din victimele sale [153, p. 255]);

d) educarea juridică inițială a copilului, explicarea drepturilor și obligațiilor fundamentale ale acestuia;

e) ridicarea nivelului de cunoștințe în domeniul victimologiei (autoprofilaxia) în scopul prevenirii situațiilor criminogene (lăsarea fără supraveghere a copiilor minori în locuințe sau în stradă, donarea unor lucruri costisitoare care ar putea atrage atenția infractorilor, inițierea unor discuții cu privire la careva sume mari de bani ce se dețin în familie etc.).

Actualmente, crește rolul părinților, în familiile căror sunt copii incapabili de a percepe victimitatea situației în virtutea unor cauze psihologice individuale (vârsta fragedă, evoluția psihică lentă). Această categorie de persoane este practic neprotejată față de orice atentări infracționale atunci, când se află în afara sferei de influență a persoanelor care au menirea de a avea grijă de existența lor și de a-i apăra în cazul apariției unui pericol extern [199, p. 118].

Părinții, ca subiecți ai prevenirii victimologice, pentru a oferi un suport anticriminogen copiilor urmează: să conștientizeze urmările negative ale infracțiunilor comise împotriva lor; să fie instruiți în domeniu, inclusiv cum să poarte o discuție cu copilul, cum să identifice semnalmentele unui comportament abuziv față de copil, cum să comunice despre situațiile respective etc.; să întreprindă la nivel individual măsuri de prevenire victimologică față de propriii copii, cum ar fi, de exemplu, supravegherea permanentă a acestora, purtarea unor discuții în vederea instruirii cu privire la comportamentul copiilor în diferite situații periculoase etc. Prin urmare, părinții trebuie să-și dezvolte capacitățile parentale de îngrijire, educare și acordare a sprijinului adecvat copilului.

De educația copiilor sub aspectul prevenirii victimologice trebuie să se ocupe nu doar părinții, ci și *instituțiile de învățământ*, unde aceștia se află o mare parte din timpul său (grădinițe, școli de cultură generală, licee, gimnazii, școli profesionale, colegii etc.). Menită să dezvolte capacitățile, să transmită cunoștințele profesionale, să formeze, să dezvolte și să consolideze aptitudinile, școala pregătește tânăra generație pentru viață. În instituțiile pedagogice, copilul obține primele deprinderi de comunicare în colectiv, unde are loc, în mare

măsură, procesul de socializare a acestuia. Așadar, dacă pentru copiii de vârstă preșcolară, pentru care jocurile sunt activități prioritare, măsurile de prevenire victimologică trebuie să fie realizate sub formă de jocuri, cu operarea unor concepte și viziuni clare copiilor, atunci sistemul de instruire juridică a adolescenților trebuie să conțină deja noțiuni generale cu privire la valoarea socială a dreptului, noțiunea delictelor și a diferitor tipuri de răspundere juridică pentru săvârșirea acestora, precum și posibilitatea tragerii la răspundere o dată cu atingerea unei anumite vârste.

În contextul celor expuse, este necesară crearea unor instituții pedagogice de tip nou, care ar putea să-și desfășoare activitatea cu luarea în considerare a particularităților psihologice ale copiilor și adolescenților. Până când, însă, în scopul corectării comportamentului deviant al minorului, școala trebuie să-i implice în careva activități social-utile [173, p. 25].

Pentru a putea oferi instruiți calificate și o educație corespunzătoare, personalul instituțiilor de învățământ și cel care este abilitat cu astfel de drepturi urmează, de asemenea, a fi instruit în domeniul vizat. Așadar, unele studii privind violența împotriva copiilor [116, p. 364] recomandă promovarea creșterii sensibilității, a campaniilor de informare și educare prin acțiuni de consolidare a capacităților în cazul grupurilor profesionale care lucrează cu și pentru copii.

Pe plan internațional, statele, organismele internaționale existente sunt datorate să-și asume responsabilități crescute pentru a îmbunătăți raporturile bilaterale și multilaterale create în acestea și, totodată, să acorde un sprijin mult mai larg specialiștilor din domeniul psihologiei, asistenței sociale, pedagogiei etc., în activitățile academice sau practice pe care le desfășoară aceștia. Deși progresele științei sunt în general sprijinite și mediatizate, totuși cercetările în domeniul psihicului uman sunt marginalizate, creându-se o situație dificilă în această arie de cuprindere a cunoașterii [31, p. 180].

Asistența psihologică, de asemenea, este deosebit de importantă în procesul de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor. În interacțiune cu colectivele de pedagogi, părinții și reprezentanții organelor de asistență socială, psihologii pot să identifice printre grupurile de minori pe cei cu forme de comportament deviant primar, precum și categoriile de copii, a căror grad sporit de victimitate este determinat de particularitățile psihofiziologice individuale.

Referindu-ne strict la domeniul psihologiei, aceasta, prin metodele proprii poate să contribuie în mod decisiv la prevenirea faptelor criminale și, implicit, a urmărilor acestora. Prin urmare, accentul trebuie pus nu pe efect, ci pe cauză, deoarece, ca și în medicină, este mai ușor să previi decât să vindec. Dar fiindcă este practic imposibil ca fiecare individ să aibă acces la cunoștințele și posibilitățile unui psiholog, apare cu puterea evidenței rolul major al psihologiei

sociale în prevenirea acțiunilor umane victimizante. Dacă, totuși, astfel de acțiuni au loc, psihologia individului devine ținta atenuării efectelor traumatizante ale răului produs [31, p. 180].

Prezența specialistului psiholog în școală este foarte necesară și utilă, din considerentul că acesta poate efectua corect diagnosticarea psihologică a copiilor, poate prelucra rezultatele obținute și, respectiv, poate să elaboreze programe individuale de lucru cu personalitatea și să consulte părinții și pedagogii. Sunt de neînlocuit specialiștii serviciilor psihologice în cazurile relevării și reabilitării ulterioare a copiilor și adolescenților care au suferit în urma infracțiunilor. Interacțiunea strânsă a psihologilor cu organele de drept facilitează uneori nu numai descoperirea, dar și aprecierea într-un mod diferit a infracțiunii săvârșită în privința minorului [88, p. 119].

Instituțiile psihologice și pedagogice trebuie să activeze în colaborare strânsă cu instituțiile medicale, în special cu serviciile narcologice, psihiatrice și psihoterapeutice în scopul relevării primare a diferitor forme de devianțe, cum ar fi alcoolismul, narcomania, toxicomania, precum și patologiiile neuro-psihiice care pot împiedica adaptarea socială a copiilor și adolescenților și pot favoriza victimitatea sporită a lor față de diferite infracțiuni. În același timp, secțiile de internare a instituțiilor medicale trebuie să devină surse de informații victimologice în cazurile când minorilor li s-au cauzat careva vătămări corporale în urma săvârșirii infracțiunilor. Asemenea sursă de informații este importantă pentru reducerea nivelului de latentitate a unor tipuri de infracțiuni, victimele cărora, în special minorii, nu doresc sau le este teamă să sesizeze organele competente despre faptul dat [88, p. 120].

Mass-media, la fel, constituie una din cele mai puternice surse de răspândire a informațiilor de natură criminologică și victimologică. Totodată progresul în domeniul tehnologiilor informaționale, dezvoltarea și folosirea în masă a rețelelor de internet a acutizat problema victimizării familiilor vulnerabile și a minorilor. Iată de ce noile tehnologii presupun și noi măsuri de prevenire victimologică. În acest context, este necesar de a crea oportunități de raportare on-line a abuzurilor în privința familiilor sau a minorilor și, respectiv, solicitare de asistență corespunzătoare în caz de necesitate pentru toți subiecții implicați în procesul de prevenire victimologică. Astfel, sporirea capacității organelor de drept și a altor instituții responsabile de prevenirea genului respectiv de infracțiuni, inclusiv prin monitorizarea site-urilor cu conținut violent sau care promovează pornografia, inclusiv cea infantilă, va avea ca efect eficientizarea măsurilor de prevenire cu caracter victimologic.

Prevenirea victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva familiei (n.a.) sau a minorilor de către mijloacele de informare în masă poate fi realizată prin prisma următoarelor

măsurii: a) propagarea cunoștințelor juridice prin intermediul mass-mediei, explicarea publicului cointerestat a unor noțiuni juridice, cum ar fi legitima apărare, extrema necesitate, reținerea infractorului etc., precum și inițierea acestora cu actele legislative care reglementează noțiunile în cauză, formarea conștiinței și culturii juridice a cetățenilor; b) atenționarea unor probleme victimologice în reportajele, articolele sau emisiunile cu caracter criminologic, în special, influența comportamentului și situației create de victimă asupra infracțiunii săvârșite în privința ei și educarea sub acest aspect a cetățenilor în sensul prevenirii victimizării și a situațiilor criminogene; c) ținerea unor discursuri în mass-media de către specialiștii în domeniul jurisprudenței, psihologiei, pedagogiei, urmate de darea unor recomandări practice cu referire la protejarea față de infractori sau la alegerea unui comportament adecvat în anumite situații conflictuale; d) informarea populației despre situația criminogenă reală în scopul reprimării zvonurilor false, iar în unele cazuri, informarea copiilor și părinților despre unele persoane concrete (semnalmente, sectoarele posibile de acțiune, metodele de comitere a infracțiunilor), din partea cărora sunt posibile atentate infracționale în privința minorilor; e) reflectarea în presă a problemei uniunilor neformale de tineret și propagarea unor alternative a acestor organizații [88, p. 120-121].

În calitate de subiecți ai prevenirii victimologice pot fi și alte instituții. Astfel, *autoritatea publică centrală* abilitată cu funcții de elaborare și promovare a politicilor de prevenire a violenței în familie și de asistență socială a victimelor este Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Pe lângă minister se creează Consiliul coordonator interministerial în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. De asemenea, la nivelul autorității publice locale există secția/direcția raională de asistență socială și protecție a familiei, în cadrul căreia este desemnat un specialist responsabil de domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și care realizează, în comun cu alte autorități și în colaborare cu ONG-urile din domeniu, programe informaționale în vederea prevenirii victimizării [89].

Ministerul Educației, Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Culturii, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății și Ministerul Justiției trebuie să asigure, în limitele competenței lor, elaborarea, promovarea și implementarea politicilor de prevenire a violenței în familie, dar și a altor infracțiuni comise împotriva familiei și minorilor. În opinia noastră, intensificarea colaborării instituțiilor menționate va genera rezultate foarte bune în lupta cu categoria respectivă de infracțiuni.

Profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva familiei (n.a.) și minorilor la nivel special-criminologic, după cum s-a menționat mai sus, este înfăptuită de acele organe, a căror funcții primordiale se reduc la contracararea criminalității. Rolul de bază în acest domeniu

îl au *organele afacerilor interne*, subdiviziunile cărora posedă arsenalul necesar de mijloace pentru profilaxia infracțiunilor comise împotriva minorilor atât la nivel criminologic, cât și victimologic. În acest context, organele afacerilor interne trebuie să dețină o bază informațională solidă cu referire la profilaxia victimologică în privința familiei (n.a.) și minorilor, care poate fi concepută în subdiviziunile analitice ale acestora prin crearea unor sisteme informaționale de evidență victimologică a familiilor (n.a.) și minorilor ce au pătimit în urma infracțiunilor și care pot fi completate prin intermediul surselor de informație victimologică enumerate mai sus [88,p. 121].

Așadar, organele afacerilor interne, în conformitate cu legislația în vigoare, fiind obligate să scoată la iveală și să înlăture cauzele și condițiile ce determină săvârșirea infracțiunilor, trebuie să-și organizeze activitatea de prevenire nu numai asupra infractorilor sau potențialilor infractori, ci și asupra posibilelor victime ale infracțiunilor, utilizând măsuri de apărare ale acestora împotriva atentatelor criminale [75, p. 146-147].

În opinia profesorului Gh. Gladchi, activitatea practică a organelor afacerilor interne în domeniul prevenirii victimologice necesită o organizare și asigurare informațională la nivel înalt, determinând soluționarea unui șir de probleme legate de: instruirea polițiștilor în domeniul prevenirii victimologice; selectarea profesională pentru angajarea în serviciul organelor de interne; crearea în cadrul subdiviziunilor de ordine publică a inspectoratelor de poliție a unor secții psihopedagogice și de instruire; organizarea unei evidențe profilactice a persoanelor care au fost sau real pot deveni victime ale infracțiunilor; dezvoltarea statisticii victimologice, care, practic, lipsește actualmente în organele afacerilor interne ale Republicii Moldova; organizarea și realizarea sistematică a interacțiunii tuturor subdiviziunilor de poliție, precum și conlucrarea acestora cu alte organe de stat și organizații neguvernamentale în domeniul prevenirii victimologice [75, p. 147-148], inclusiv a infracțiunilor contra familiei și minorilor.

Rolul *instanțelor judecătorești* în implementarea măsurilor de prevenire victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva familiei și minorilor este foarte important. Astfel, examinând materialele cauzelor penale aflate în gestiune este oportun de a clarifica particularitățile socio-psihologice ale victimelor care au pătimit în urma genului respectiv de infracțiuni și de a identifica principalii factori care au condiționat comiterea infracțiunilor. Instanța de judecată, constatând în procesul de judecată fapte de încălcare a legalității și a drepturilor omului, în special care se referă la familie și minori, o dată cu adoptarea hotărârii, emite și o încheiere interlocutorie prin care aceste fapte se aduc la cunoștință organelor respective, persoanelor cu funcție de răspundere și procurorului. În termen de cel mult o lună, instanța de judecată va fi

informată despre rezultatele soluționării faptelor expuse în încheierea interlocutorie (art. 218 CPP al RM).

Totodată la nivelul instanțelor de judecată trebuie să se ia măsurile de prevenire necesare pentru a evita victimizarea repetată a persoanelor. În acest context, Curtea Europeană de Justiție admite ca, în cadrul procedurilor care privesc abuzurile sexuale, să fie luate anumite măsuri în scopul protejării victimei, cu condiția ca aceste măsuri să se poată concilia cu exercitarea adecvată și efectivă a dreptului la apărare [62, p. 236].

Efectuând o analiză a unor aspecte legate de practica judiciară din Republica Moldova, s-a constatat că instanțele de judecată nu acordă atenție cuvenită studierii personalității și comportamentului victimei (numai unele dosare penale conțineau caracteristici ale persoanei vătămate și mai puține aveau stabilite starea victimei în momentul comiterii infracțiunii, lipseau informațiile privind relațiile victimei cu infractorul, comportamentul victimei, opunerea de rezistență etc.). În cele mai multe cazuri, nici instanțele de judecată și nici ofițerii de urmărire penală nu realizează măsuri de prevenire în baza dosarelor penale [73, p. 245].

În această ordine de idei, profesorul I. Dolea, investigând anumite aspecte ale justiției restaurative [63, p. 30] și analizând detaliat drepturile persoanei în probatoriul penal, constată că, la etapa actuală, în funcție de tendințele europene orientate spre consolidarea drepturilor victimelor ca subiecți plenipotențari de drepturi, se impune necesitatea promovării elementului privat în procesul penal atât prin dezvoltarea instituțiilor actuale, cât și prin promovarea noilor instituții, cum ar fi acuzarea privată și justiția restaurativă [62, p. 234].

De fapt, justiția restaurativă este un răspuns dat infracțiunii care oferă oportunități celor care sunt cei mai afectați de aceasta – victima, infractorul, familiile acestora și comunitatea – de a fi direct implicați în a răspunde răului produs de comiterea infracțiunii. Justiția restaurativă se bazează pe valori care accentuează importanța oferirii posibilității de implicare mai activă în procesul de: oferire de suport și asistență victimelor infracțiunii; responsabilizarea infractorilor față de persoanele și comunitățile cărora le-au făcut rău; restaurarea pierderilor emoționale și materiale ale victimelor în limita posibilului; oferirea unei game mai largi de oportunități de dialog și de rezolvare a problemelor între victime, infractori, familii și alte persoane; oferirea infractorilor de posibilități crescute de dezvoltare corectă și reintegrare în viața comunitară; întărirea siguranței publice prin construcție comunitară [31, p. 190].

Generalizând cele expuse, conchidem că toate instituțiile de stat, precum și o bună parte din organizațiile neguvernamentale, urmează să fie antrenate în procesul de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor, prin utilizarea, în limitele competențelor ce le revin, a întregului arsenal de măsuri legale de care dispun. Activitățile

subiecților din domeniul prevenirii victimologice trebuie desfășurate în următoarele direcții principale:

1) instruirea și educarea victimologică a cetățenilor în spiritul preîntâmpinării săvârșirii de infracțiuni (elaborarea algoritmilor comportamentului optim în situațiile victimogene și antrenamentele speciale);

2) ridicarea gradului de protecție a persoanelor cu funcții de răspundere, care se caracterizează printr-o vulnerabilitate victimală sporită în legătură cu îndeplinirea de către ele a îndatoririlor de serviciu;

3) reducerea maximă a situațiilor victimogene; evitarea, neutralizarea și înlăturarea lor; informarea cetățenilor despre situațiile victimogene tipice, pentru a le evita în măsura posibilităților;

4) protecția, resocializarea și reintegrarea socială a victimelor infracțiunii [80, p. 133].

Prevenirea victimologică poate fi realizată atât în privința societății întregi sau grupurilor sociale, cât și a persoanelor concrete. Astfel, măsurile de prevenire pot avea diferite dimensiuni. Ea trebuie să fie realizată paralel cu depistarea persoanelor care pot deveni infractori și cu influența asupra acestora. Ca măsuri de prevenire victimologică a infracțiunilor săvârșite contra familiei și minorilor propunem următoarele:

a) informarea cetățenilor prin intermediul mass-mediei, despre comiterea anterioară, pe un anumit teritoriu, a unor fapte infracționale, despre acțiunile tipice ale infractorilor și cum de procedat în cazul aflării cetățenilor într-o situație criminogenă respectivă;

b) inițierea unor convorbiri cu părinții, cu lucrătorii instituțiilor de copii, cu pedagogii și elevii despre faptul cum trebuie de comportat în cazurile când se „ciocnesc” cu infractorul sau cu persoane suspecte;

c) limitarea expunerii indivizilor în raport cu persoanele periculoase sau cu situațiile amenințătoare (ignorarea discuțiilor cu persoane străine ce încearcă să înceapă o conversație; a nu permite persoanelor necunoscute de a intra în locuință; prezența acasă la ore târzii etc.) [101, p. 104];

d) instruirea și educația juridică, pentru ca persoanele să cunoască dreptul la legitima apărare, să nu se înfricoșeze de a opune rezistență și totodată, pentru a comunica organelor de drept despre infracțiunile săvârșite sau în curs de pregătire;

e) dezvoltarea posibilităților persoanei supuse atacului de a opune rezistență, folosindu-se de mijloace tehnice permise: sisteme de alarmă, spray-uri lacrimogene, arme de foc etc.;

f) verificarea și luarea măsurilor pentru iluminarea străzilor, scărilor caselor de locuit, instalarea posturilor de poliție lângă locurile favorabile de comitere a infracțiunilor [138];

g) pregătirea și răspândirea notițelor speciale de avertizare despre necesitatea și posibilitatea evitării infractorilor, pentru a nu deveni victima lor;

h) implicarea psihologilor de familie, psihoterapeuților în consilierea familiilor sau minorilor ce au suferit în urma infracțiunilor, prin acordarea asistenței psihologice necesare;

i) colaborarea instituțiilor pedagogice și psihologice cu instituțiile medicale în scopul sesizării diferitor forme de devianțe (alcoolism, narcomanie, toxicomanie etc.) ce favorizează victimitatea sporită a persoanelor față de diferite infracțiuni;

j) descoperirea și cercetarea de către ofițerii de urmărire penală a infracțiunilor și sesizarea organului respectiv sau persoanei cu funcție de răspundere cu privire la luarea unor măsuri pentru înlăturarea cauzelor și condițiilor ce au contribuit la comiterea infracțiunii în scopul preîntâmpinării săvârșirii ulterioare a acestora.

Prevenirea victimologică nu constă doar în identificarea unor măsuri de preîntâmpinare a săvârșirii infracțiunilor, deși aceasta este o latură importantă a respectivei activități, ci, mai ales, în transpunerea practică a unor măsuri profilactice eficiente. Aceste măsuri contribuie la reducerea și eliminarea cauzelor și condițiilor ce conduc la dezvoltarea criminalității, inclusiv comiterea infracțiunilor împotriva familiei și minorilor, iar realizarea lor în baza unui sistem unic, cu implicarea și colaborarea tuturor organismelor societății ce au o asemenea menire, va profila obținerea unor rezultate mult mai bune în acest domeniu.

3.4. Concluzii la capitolul 3

1. În cursul său istoric de dezvoltare, omenirea a folosit două modalități principale de contracarare a atentatelor infracționale asupra drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, societății și statului: pedepsirea făptuitorilor pentru comiterea infracțiunilor și prevenirea criminalității. În ultimii ani, se consolidează tot mai mult ideea, potrivit căreia anume prevenirea criminalității este calea cea mai promițătoare pentru lupta eficientă cu acest fenomen.

2. Prevenirea infracțiunilor comise împotriva familiei și minorilor presupune influența sistematică cu caracter preventiv asupra unor persoane care duc un mod de viață antisocial în familie și în afara acesteia, încălcând ordinea de drept în legătură cu incapacitatea de a-și petrece timpul său liber într-un mod util.

3. Prevenirea infracțiunilor presupune întotdeauna relevarea persoanelor care au un stil de viață antisocial, luarea la evidență a acestei categorii de persoane, influența corectivă asupra lor, identificarea, investigarea și neutralizarea cauzelor și condițiilor criminalității. Măsurile de

prevenire au menirea de a asigura securitatea valorilor ocrotite de lege, elaborarea și implementarea unui sistem de măsuri orientate spre prevenirea infracțiunilor.

4. Esența prevenirii generale a infracțiunilor contra familiei și minorilor constă, mai întâi de toate, în neadmiterea sau împiedicarea comiterii infracțiunilor și, nu mai puțin important, în excluderea posibilității ca persoana să devină victimă în urma comiterii diferitor acțiuni ilegale.

5. La categoria măsurilor fundamentale de prevenire generală a infracțiunilor contra familiei și minorilor se atribuie: asigurarea cu activitate a populației; intensificarea controlului socio-juridic, prin care se subînțelege organizarea și orientarea activității umane în baza prevederilor legale, pentru încălcarea cărora survine răspunderea civilă, disciplinară, contravențională și penală; achitarea la timp a salariilor, pensiilor și a altor beneficii financiare sau materiale legale; asigurarea nivelului minim de existență în concordanță cu realitățile cotidiene; susținerea și dezvoltarea educației, culturii și spiritului moral al populației.

6. Una dintre principalele direcții de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor este stabilizarea proceselor economice, depășirea crizei profunde în care se află Republica Moldova, creșterea industriei naționale și a producției agricole, care ar permite statului să investească mai multe fonduri în sfera socială. Îmbunătățirea nivelului economic al familiei va spori și nivelul de cultură al acesteia, inclusiv cultura relațiilor de familie. Creșterea nivelului de existență al familiei înseamnă și îmbunătățirea condițiilor de trai.

7. Lupta cu beția și alcoolismul este un aspect foarte important în cadrul prevenirii criminalității, în general, și a celei contra familiei și minorilor, în special, deoarece consumul excesiv de alcool contribuie la pierderea auto-controlului și, prin urmare, la comiterea infracțiunilor.

8. Educația juridică contribuie la dezvoltarea capacităților persoanei de a alege conduita corectă în funcție de diversitatea situațiilor care pot apărea. Cunoștințele juridice reflectă esența și menirea normelor legale, dezvoltă obișnuința de a se conforma legislației, educă convingerea și oportunitatea de a respecta legea. În acest context, susținem necesitatea dezvoltării și implementării în cadrul programelor educaționale școlare și ale altor instituții de învățământ un sistem de educație juridică a tinerii generații.

9. Asistența socială pentru prevenirea violenței sexuale în cadrul familiei ar trebui structurată astfel, ca fiecare familie să obțină asistența adecvată, indiferent de starea de sănătate a membrilor săi, venituri, nivel de educație, loc de reședință și alți factori externi sau interni. În cadrul acestei asistențe urmează să obțină teren tot mai vast modelele de auto-dezvoltare și supraviețuire, deoarece este imposibil ca întregul proces de educație și control să fie lăsat în grija statului și al societății.

10. Un rol substanțial în prevenirea criminalității contra familiei și minorilor îl are religia. Îndepărtarea de la tradițiile religioase și spirituale este una dintre cele mai caracteristice forme de atragere a potențialului distructiv specific pentru acest secol. Psihologia și etica religioasă întotdeauna au îndeplinit rolul de reglementare a relațiilor sociale și interpersonale, în esență, pentru eliminarea tensiunilor și anxietăților. Măsurile și tradițiile religioase sunt menite să ridice educația spirituală și morală a populației, să impulsioneze sentimentele de responsabilitate pentru propriile acțiuni.

11. Spre deosebire de prevenirea generală, cea specială se efectuează cu un scop bine determinat în interesele prevenirii criminalității, adică măsurile speciale sunt chemate să soluționeze problemele de înlăturare, neutralizare, minimizare a factorilor criminogeni, de însănătoșire a microclimei sociale și corectare a comportamentului persoanelor care pot comite infracțiuni etc.

12. Succesul prevenirii infracțiunilor contra familiei și minorilor depinde, în mare măsură, de eficacitatea măsurilor cu caracter special-criminologic care au fost sau urmează a fi aplicate. În acest context, baza prevenirii speciale a acestei categorii de infracțiuni o constituie activitatea organelor de drept naționale. În primul rând, respectivele atribuții sunt încredințate structurilor de poliție care asigură ordinea publică: ofițerii operativi de sector și inspectorii pentru minori.

13. Pentru prevenirea eficientă a infracțiunilor contra familiei și minorilor este oportun de creat: a) comitete interdepartamentale – pe lângă organele administrării în domeniul protecției sociale a populației – care se vor ocupa de studierea problemelor legate de adaptarea socială, de prevenirea contravențiilor și infracțiunilor, precum și de acordarea asistenței persoanelor cu diverse tulburări și patologii sexuale (în cadrul acestora vor activa preponderent specialiști în domeniul pedagogiei, psihologiei, sociologiei etc.); b) secții operative de prevenire – pe lângă organele afacerilor interne – care se vor preocupa, prioritar, de prevenirea infracțiunilor contra persoanei și a infracțiunilor contra familiei și minorilor, deoarece anume astfel de fapte infracționale provoacă cele mai mari daune fizice și morale victimelor și rudelor apropiate ale acestora.

14. Luându-se în considerare faptul că victima infracțiunilor contra minorilor posedă un șir de trăsături specifice, fiind vorba, îndeosebi, de particularitățile psihice ale minorului, urmează să atribuim această categorie de fapte penale la grupul de infracțiuni cu un grad sporit de pericol social. Din aceste considerente, pentru comiterea unor asemenea infracțiuni ar trebui să fie prevăzută răspundere penală mai aspră decât în cazul acelorași infracțiuni săvârșite contra maturilor.

15. Prevenirea victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor poate fi considerată ca o direcție specifică de prevenire generală și specială a criminalității, care are în calitate de obiect victimele potențiale și reale din cadrul familiei și a celor de vârstă minoră, precum și factorii ce favorizează sporirea victimizării acestor categorii de persoane (caracteristicile psihologice ale personalității și interacțiunea cu infractorul, inclusiv comportamentul lor de până, în timpul și după situația victimogenă care a declanșat acțiunea infracțională etc.).

16. Principalele obiective ale prevenirii victimizării membrilor familiei sau a minorilor constau în: a) identificarea, excluderea sau neutralizarea factorilor, circumstanțelor sau situațiilor care determină victimizarea respectivelor categorii de persoane și favorizează, în același timp, comiterea infracțiunilor; b) identificarea grupurilor de risc și a persoanelor concrete care se caracterizează printr-un grad sporit de vulnerabilitate victimală, precum și prevenirea victimizării lor prin prisma diferitor metode și mijloace speciale; c) elaborarea, modificarea, completarea și perfecționarea metodelor și mijloacelor speciale de apărare a membrilor familiei sau a minorilor împotriva infracțiunilor și victimizării lor ulterioare.

17. Subiecții activității de prevenire victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt: familia, instituțiile pedagogice și de asistență psihologică, serviciile abilitate cu drepturi și obligații de a acorda asistență familiei și minorilor, subdiviziunile de urmărire penală, ofițerii operativi de sector, instituțiile de executare a pedepselor, organele procuraturii, instanțele judecătorești, mas-media etc.

18. Activitățile subiecților din domeniul prevenirii victimologice trebuie desfășurate în următoarele direcții principale: a) instruirea și educarea victimologică a cetățenilor în spiritul preîntâmpinării săvârșirii de infracțiuni (elaborarea algoritmilor comportamentului optim în situațiile victimogene și antrenamentele speciale); b) ridicarea gradului de protecție a persoanelor cu funcții de răspundere, care se caracterizează printr-o vulnerabilitate victimală sporită în legătură cu îndeplinirea de către ele a îndatoririlor de serviciu; c) reducerea maximă a situațiilor victimogene; evitarea, neutralizarea și înlăturarea lor; informarea cetățenilor despre situațiile victimogene tipice, pentru a le evita în măsura posibilităților; d) protecția, resocializarea și reintegrarea socială a victimelor infracțiunii.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările reflectate în contextul tezei de doctorat au permis înaintarea mai multor concluzii care, în totalitate, confirmă noutatea științifică și valoarea teoretico-practică a rezultatelor obținute. Printre cele mai importante **concluzii** de ordin general sunt:

1. Răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunilor contra familiei și minorilor a existat, într-o formă sau altă, încă din cele mai vechi timpuri și, cu regret, constatăm că respectivele fapte prejudiciabile nu au dispărut ci, dimpotrivă, s-au intensificat și au obținut noi forme și metode de realizare [51, p. 12-15].

2. A fost argumentată necesitatea dozării politicii incriminatoare în privința unor fapte contra familiei și a minorului care presupun abandonul de familie, neexecutarea obligației de întreținere, educație și protecție a minorului, precum și relele tratamente aplicabile în privința acestuia [50, p. 23].

3. S-a constatat o creștere ponderată a infracțiunii de violență în familie prevăzută la art. 201¹ C.pen. al R. Moldova, comparativ cu celelalte infracțiuni din domeniu, fapt ce solicită o atenție în plus din partea autorităților în activitatea de prevenire și combatere a acesteia, inclusiv prin elaborarea unei Strategii de prevenire și combatere pe termen lung a violenței în familie de către MAI a R. Moldova.

4. În condițiile actuale de dezvoltare a societății, tendințele nefavorabile ale infracțiunilor contra familiei și minorilor sunt condiționate de mai mulți factori: socio-economici (divizarea societății în bogați și săraci, contradicțiile obiective dintre necesitățile materiale ale cetățenilor și posibilitatea statului în satisfacerea acestora, recesiunea economică severă, șomajul); politici și organizatorico-juridici (instabilitatea politică a țării, diminuarea rolului statului în reglarea adecvată a relațiilor publice, situația nesatisfăcătoare a evidenței și controlului etc.); socio-culturali (transformările negative de natură socio-culturală, nivelul scăzut de instruire și, ca rezultat, calificarea insuficientă, nivelul redus al culturii juridice, deformarea moralității și nihilismul juridic); moral-psihologici și ideologici (criza moral-psihologică a societății, influența negativă a mas-mediei, destrămarea sistemului tradițional de relații familiale, tendința anumitor categorii de persoane de a-și satisface necesitățile în detrimentul altor persoane); factori cu caracter personal, la care se atribuie rudenția, vârsta, educația, ocupația, abuzul de alcool și consumul de droguri, bolile mintale și fizice ale autorilor infracțiunilor și ale victimelor acestora.

5. Personalitatea celor care comit infracțiuni contra familiei și minorilor reprezintă un sistem constant de caracteristici biologice, psihologice și sociale care reflectă pericolul social al acestora și determină comiterea infracțiunii. Studiarea personalității lor este necesară pentru

prevenirea eficientă a infracțiunilor, prin prisma elucidării și eliminării factorilor negativi caracteristici persoanei, precum și prin modificarea viziunilor și orientărilor antisociale ale acestora [35, p. 168-178].

6. Dacă ne referim la coraportul procentual al persoanelor care au comis infracțiuni contra familiei și minorilor, atunci categoria de infractori ce au vârsta până la 18 ani este, de regulă, mai mică de 3%. În general, infracțiunile respective sunt comise de circa 11% persoane cu vârsta de până la 25 de ani; 19% persoane cu vârsta de până la 30 de ani; mai mult de 66% persoane au vârsta cuprinsă între 30 și 50 de ani; 2-4% din infractori au peste 50 de ani. Doar în 10-15% din cazurile de instigare a minorilor la comiterea diferitor fapte infracționale sau imorale sunt implicate femeile. Aproximativ 40-50% din persoanele care instigă și organizează implicarea minorilor în activități criminale au vârsta cuprinsă între 20 și 35 de ani, iar majoritatea acestora sunt orășeni [35, p. 168-178].

7. S-a constatat că particularitățile personalității celui care comite infracțiuni contra familiei și minorilor se caracterizează, îndeosebi, prin categoria de vârstă cuprinsă între 25 și 50 de ani, nivel înalt de anxietate și neîncredere în sine, impulsivitate, agresivitate, înstrăinare ascunsă a valorilor sociale și comunicării utile, dezechilibru psihologic, abuz de alcool sau substanțe narcotice, precum și predispunerea către sine a minorilor datorită relației de încredere și posibilelor relații de rudenie [35, p. 178].

8. Copiii minori și adolescenții pot deveni mai des și mai ușor victime ale infracțiunilor, din simplul motiv că nu au capacitatea deplină de a se autoapăra, posedând astfel un grad sporit de victimitate. Totodată, comportamentul victimei poate servi drept imbold, situație provocatoare care generează declanșarea unui act infracțional. Referitor la minori, o mare influență îi revine nu doar comportamentului victimal al acestora, dar și caracteristicilor psihologice, care, spre deosebire de situațiile victimogene analogice maturilor, le determină un grad mai sporit de vulnerabilitate victimală. Elucidarea particularităților specifice personalității minorilor și a comportamentului lor au o importanță deosebită pentru soluționarea problemelor prioritare legate de prevenirea infracțiunilor ce atentează la inviolabilitatea și libertatea acestora [34, p. 161-162].

9. O parte din minorii ce au devenit victime ale infracțiunilor suferă de diverse anomalii psihice. În ceea ce privește minorii care au fost supuși violenței, această parte este și mai mare. Cele mai răspândite forme de anomalii psihice sunt: psihopatia, reacțiile nevrotice și pato-caracterologice (susceptibilitate sporită, irascibilitate, anxietate), nivelul redus de dezvoltare intelectuală. Majoritatea anomaliilor psihice ale minorilor sunt determinate de condițiile negative ale educației și de formarea morală sau traumele ereditare, inclusiv și de faptul că în rândul persoanelor care au comis infracțiuni contra vieții și sănătății copiilor există un procent mare al

persoanelor cu diverse tulburări psihice și comportamentale. Astfel, cota infractorilor adulți cu patologii psihice (în limitele ce nu exclud responsabilitatea) este de circa 25-30%, iar a persoanelor ce suferă de alcoolism – aproximativ 70% [34, p. 163-164].

10. Factorii care determină victimitatea sporită a minorilor în cazurile diferitor infracțiuni sunt: a) accesibilitatea sporită a pornografiei infantile pe rețelele internet, fapt recunoscut încă în cadrul Conferinței internaționale privind combaterea pornografiei infantile pe internet (Viena, 1999); b) dezvoltarea insuficientă, sărăcia, disproporțiile economice, structura social-economică inechitabilă; c) existența familiilor vulnerabile, nivelul scăzut de educație; d) migrația între zonele urbane și rurale; e) discriminarea în funcție de sex, precum și comportamentul sexual irresponsabil al adulților [34, p. 164-165].

11. Educația victimologică a copiilor-victime reprezintă baza prevenirii victimologice a infracțiunilor comise împotriva minorilor. Societatea noastră, cât și comunitatea internațională în general, urmează să acorde o atenție sporită procesului de dezvoltare a tradițiilor și valorilor moral-spirituale în scopul protecției și dezvoltării armonioase a copilului, întrucât fiecare copil, pentru dezvoltarea sa, are necesitatea firească de a crește într-un mediu familial sănătos, însoțit de o atmosferă plină de dragoste, iubire și afecțiune părintească [32, p. 166].

Problema științifică actuală, de importanță majoră, care a fost soluționată constă în elucidarea particularităților criminologice ale infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și elaborarea unor recomandări ce vizează perfecționarea sistemului de măsuri orientat spre prevenirea genului respectiv de criminalitate, fapt care va contribui la eficientizarea activității organelor de drept în domeniul contracarării acestui fenomen negativ.

Astfel, având în vedere abordările expuse în lucrare și reieșind din concluziile enunțate, se conturează următoarele **recomandări** științifice, care pot fi luate în considerație la perfecționarea activității de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor:

1. Prevenirea infracțiunilor contra familiei și minorilor reprezintă un reper criminologic important, pentru soluționarea căruia este necesar de a conjuga atât eforturile organelor de drept, cât și a tuturor structurilor statale și neguvernamentale implicate în prevenirea criminalității. Astfel, în scopul eficientizării acestui proces complex este necesar de elaborat și implementat o serie de măsuri educative, juridice și de altă natură, ținându-se cont de factorii criminogeni, particularitățile personalității celor implicați în comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și de motivația infracțională care le-a determinat comportamentul ilicit.

2. Sistematizarea procesului de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor urmează să aibă loc prin implementarea argumentată a unor măsuri, care presupun: relevarea și înlăturarea sau neutralizarea factorilor criminogeni ai acestui fenomen negativ; identificarea

grupurilor de persoane cu un grad sporit de vulnerabilitate victimală și reducerea acestuia; relevarea și înlăturarea situațiilor dintr-un anumit mediu care motivează sau provoacă comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor; identificarea grupului de persoane, comportamentul cărora indică asupra posibilității reale de a comite infracțiuni contra familiei și minorilor, precum și influența profilactică asupra acestora.

3. Este necesară eficientizarea măsurilor de influență asupra cauzelor și condițiilor infracționalității contra familiei și minorilor, care trebuie să se bazeze pe realizarea unor programe de stat, direcționate strict spre relevarea postinfracțională a familiilor vulnerabile și a potențialelor victime, evaluarea situațiilor de risc și aplicarea eficientă a unor măsuri special-preventive reieșind din datele relevante;

4. Creșterea ponderată a infracțiuni de violență în familie prevăzută la art. 201¹ C.pen. al R. Moldova, comparativ cu celelalte infracțiuni din domeniu, solicită o atenție în plus din partea autorităților în activitatea de prevenire și combatere a acesteia, inclusiv prin elaborarea unei Strategii de prevenire și combatere pe termen lung a violenței în familie de către MAI a Republicii Moldova;

5. Instituțiile de învățământ urmează a fi considerate prioritare în cadrul programelor și strategiilor de prevenire, deoarece, în pofida unor procese negative care au loc în societate, acestea continuă să dețină un potențial solid de resurse educaționale care influențează pozitiv asupra copiilor și adolescenților. Astfel, prin efortul comun al părinților și cadrelor didactice, pot fi realizate diverse programe de promovare a valorilor moral-spirituale și a bunelor tradiții de familie în vederea dezvoltării armonioase a copiilor.

6. Mass-media posedă un potențial anticriminogen enorm, care trebuie utilizat la maxim în scopul influențării pozitive a mediului familial. Rezultatul activității surselor media poate servi la depășirea relațiilor ostile existente în unele familii, consolidarea legăturii dintre familie și societate, dezvoltarea condițiilor pentru formarea unilaterală a opiniei publice legată de problemele vieții de familie, depășirea conflictelor și, ca rezultat, crearea unui microclimat normal în familie care va împiedică membrii acesteia să comită infracțiuni sau alte încălcări de lege.

7. Este necesar și important ca, la nivelul întregii societăți, să fie luate măsuri consecvente pentru informarea populației asupra factorilor de risc care sporesc victimizarea familiei și a membrilor acesteia, inclusiv a celor minori. În acest scop, urmează a fi antrenate instituțiile de stat și diverse structuri nonguvernamentale (Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției, Ministerul Culturii, Ministerul Tineretului și Sportului, organele de administrare publică

locală, organizațiile obștești, familia, școala, biserica) în susținerea acțiunilor de prevenire a victimizării și tratarea cu multă atenție și profesionalism a celor care au devenit deja victime ale infracțiunilor contra familiei și minorilor. În opinia noastră, intensificarea colaborării instituțiilor menționate va genera rezultate foarte bune în lupta cu categoria respectivă de infracțiuni.

8. Angajații poliției antrenați în menținerea ordinii publice urmează să intensifice controlul aplicării legislației privind inadmisibilitatea vânzării băuturilor alcoolice sau a produselor din tutun minorilor. În plus, o atenție deosebită trebuie acordată familiilor în care părinții abuzează de alcool sau consumă substanțe narcotice, implicând și copiii lor în astfel de vicii. În asemenea cazuri este important de a diagnostica și a trata la timp persoanele care suferă de alcoolism sau narcomanie, deoarece, de multe ori, acestea cred că nu sunt dependente de alcool sau de droguri și vor putea renunța la ele în orice moment. Astfel, considerăm că doar programele complexe implementate prin prisma instituțiilor medicale și a altor organizații de stat vor putea ajuta bolnavii să se izbăvească de dependența alcoolică sau narcotică.

9. Un loc important în prevenirea criminalității contra familiei și minorilor îl pot avea campaniile cu caracter regional, național și internațional îndreptate împotriva violenței în familie. Este binevenit ca în cadrul acestor întruniri să participe, pe de o parte, reprezentanți ai organelor de drept, specialiști psihologi, sociologi și criminologii, iar, pe de altă parte, tineri și tinere care pot beneficia de recomandări cu privire la importanța stabilirii unor reguli și limite de toleranță încă de la începutul unei relații, astfel încât aceasta să fie una sănătoasă și lipsită de forme de violență. Fetele vor fi informate cu privire la faptul că violența în cuplu poate începe treptat, manifestându-se inițial sub forma violenței sociale (izolarea de familie, prieteni, interzicerea frecventării cursurilor școlare), violenței spirituale (interzicerea sau limitarea satisfacerii necesitatilor moral-spirituale), violenței economice (interzicerea activității profesionale și obținerii de venituri proprii în scopul creării dependenței față de agresor), violenței sexuale, violenței psihologice sau a violenței verbale și poate ajunge la cea mai gravă formă – violența fizică. De asemenea, tinerii vor beneficia de recomandări privind modalitățile de respingere a unor comportamente agresive ale partenerului, atrăgându-li-se atenția cu privire la faptul că manifestările agresive se vor repeta întotdeauna, iar agresorul va aduce victima în situația de a se devaloriza permanent și de a se considera vinovată pentru ceea ce i se întâmplă.

10. Sporirea eficienței măsurilor de prevenire a infracțiunilor contra familiei și minorilor poate fi realizată prin ridicarea nivelului de pregătire profesională a specialiștilor implicați în acest proces. Prin urmare, este necesară elaborarea și implementarea în domeniul pregătirii profesionale a unor cursuri speciale, recomandări metodice și instrucțiuni, în care să fie descrise și analizate măsurile de identificare, neutralizare și înlăturare a factorilor care generează

comiterea infracțiunilor contra familiei și minorilor, precum și alte aspecte importante care ar influența prevenirea acestui fenomen social periculos.

11. De *lege ferenda* s-a propus reformularea modalității normative de comitere a violenței în familie prevăzute la art. 201¹ alin. (1) lit. b) CP din „izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei” în „izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei care a provocat o suferință psihică acesteia”;

12. De *lege ferenda* s-a propus consacrarea răspunderii penale pentru **abandonul de familie**, prin reintroducerea la art. 202 CP cu următoarea formulare legislativă: *săvârșirea de către persoana care are obligația legală de întreținere, față de cel îndreptățit la întreținere, a uneia dintre următoarele fapte:*

a) *părăsirea, alungarea sau lăsarea fără ajutor, expunându-l la suferințe fizice sau morale;*

b) *neîndeplinirea, cu rea-credință, a obligației de întreținere prevăzute de lege;*

c) *neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească,*

se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 180 de ore sau cu închisoare de până la 2 ani.

BIBLIOGRAFIE

1. Amza T. Criminologie: tratat de teorie și politică criminologică. București: Lumina Lex, 2002. 1085 p.
2. Aramă E. Istoria Dreptului Românesc. Chișinău: Reclama, 1998. 200 p.
3. Arhiva Curții Supreme de justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-28/15, din 21 ianuarie 2015.
4. Arhiva Curții Supreme de justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1re-294/2013, din 04 decembrie 2013.
5. Arhiva Curții Supreme de justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-28/14, din 18 februarie 2014.
6. Arhiva Curții Supreme de justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-122/13, din 19 februarie 2013.
7. Arhiva Curții Supreme de justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-721/14, din 06 mai 2014.
8. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-121/14, din 22 ianuarie 2001.
9. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-179/2014, din 01 aprilie 2014.
10. Arhiva Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău. Dosarul nr. 1- 1219/12, din 03 decembrie 2012.
11. Arhiva Judecătoriei Cimișlia. Dosarul nr. 1- 30/13, din 29 ianuarie 2013.
12. Arhiva Judecătoriei Cimișlia. Dosarul nr. 1- 95/13, din 8 iulie 2013.
13. Article 255 - NY Penal Law. În: <http://ypdcrime.com/penal.law/article255.htm> (vizitat la 28.01.2016).
14. Băhnăreanu Cristian. Crize potențiale ce pot afecta securitatea națională: prevenirea, limitarea și soluționarea situațiilor de criză. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2011. 59 p.
15. Biroul național de statistică. În: <http://www.statistica.md/news.php?l=ro&idc=30&year=&month=6>.
16. Bogdan S. Criminologie. Cluj: Sfera juridică, 2005. 115 p.
17. Bogdan T. et. al. Comportamentul uman în procesul judiciar. București: M.I., Serviciul editorial și cinematografic, 1983. 205 p.
18. Borodac Al. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2004. 622 p.

19. Borodac A. Manual de Drept penal. Partea generală. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2005. 516 p.
20. Boroiu C. Criminological characteristics of the woman offender's personality. În: Proceedings of the 4th International Conference on Law and Social Order. Volume 3. Addleton Academic Publishers. New York, 2014. P. 721-727.
21. Botezatu T. Cercetarea mediului familial ca sursă a comportamentului violent la copii. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din 10 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. „Garomont-Studio”, 2014. 367 p.
22. Brezeanu O. Prevenirea criminalității la început de mileniu. București: România de mâine, 2001. 242 p.
23. Brînza S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipogr. Centrală, 2011. 1062 p.
24. Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Cartier (Combinatul Poligr.), 2015. 1326 p.
25. Bujor V. Esența fenomenului crimă (criminalitate). În: Legea și viața, nr. 10/1994. P. 4-7.
26. Bujor V., Bejan O. Criminalitatea recidiviștilor. Lecție. Chișinău: Lyceum, 1998. 35 p.
27. Bujor V. et. al. Elemente de criminologie. Chișinău: Știința, 1997. 86 p.
28. Bujor V., Bejan O. Cu privire la esența și pericolul social al criminalității. În: Revista de criminologie, drept penal și criminalistică, nr. 1-2, 2004. P. 5-12.
29. Bujor V., Butnaru Gh. Caracteristica criminologică și juridico-penală a traficului de ființe umane. Chișinău: Centru de prevenire și asistență criminologică. Universitatea de Stat „Alecu Russo”, 2008. 160 p.
30. Bujor V., Pop O. Cauzalitatea în criminologie. Timișoara: Mirton, 2002. 42 p.
31. Butoi T., Voinea D., Iftenie V. et. al. Victimologie. Curs universitar (perspectiva juridică, socio-psihologică și medico-legală asupra cuplului penal victimă-agresor). București: PINGUIN BOOK, 2004. 214 p.
32. Carp T. Prevenirea victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Seria științe socio-umane, ediția a XIII-a, nr. 2. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2013. P. 54-60.
33. Carp T. Măsuri de prevenire generală a infracțiunilor contra familiei și minorilor.. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Seria științe socio-umane, ediția a XIII-a, nr. 2. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2013. P. 61-68.
34. Carp T. Aspecte victimologice ale minorilor care au suferit în urma infracțiunilor contra familiei și minorilor. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale

- „Delicvența și justiția juvenilă: evaluare, probleme, soluții”, din 31 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2015. P. 161-167.
35. Carp T. Caracteristicile criminologice ale personalității infractorilor care comit infracțiuni contra familiei și minorilor. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Delicvența și justiția juvenilă: evaluare, probleme, soluții”, din 31 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2015. P. 168-178.
 36. Chirița V. Măsuri special-criminologice de prevenire a traficului de femei. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale ”Probleme actuale privind combaterea traficului de femei”. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2011. P. 169-174.
 37. Ciobanu Ig. Criminologie. Vol. III. Chișinău: Cartea juridică, 2006. 296 p.
 38. Ciobanu Ig. Criminologie. Vol II. Chișinău: Cartdidact (Tipogr. „Reclama”), 2007. 298 p.
 39. Cioclei V. Manual de criminologie. Ediția a III-a, revizuită și adăugită. București: All Beck, 2005. 142 p.
 40. Codul civil al Republicii Moldova din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86, din 22.06.2002.
 41. Codul familiei al Republicii Moldova nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 47-48/210, din 26.04.2001.
 42. Codul penal al Italiei nr. 1398 din 19.10.1930, în vigoare de la 01.07.1930. În: „Altalex eBook: Collana Codici Altalex”, martie 2014.
 43. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012.
 44. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961. În: Veștile RSSM, nr.10, 1961 (abrogat).
 45. Codul penal al României nr. 286 din 2009. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 510 din 24.07.2009.
 46. Codul penal al României. În: https://ro.wikipedia.org/wiki/Codul_penal_al_Rom%C3%A2niei (vizitat la 25.08.2016).
 47. Codul lui Hammurabi. În: <http://cultural.bzi.ro/codul-lui-hammurabi-5622> (vizitat la 12.08.2016).
 48. Codul Penal din 1864. În: <http://lege5.ro/Gratuit/g42tamju/codul-penal-din-1864> (vizitat la 15.08.2016).
 49. Codul Penal din 1936. În: <http://lege5.ro/Gratuit/heztqnzu/codul-penal-din-1936> (vizitat la 15.08.2016).

50. Cojocaru R., Carp T. Elemente de drept penal comparat privind infracțiunile contra familiei și minorilor. În: Legea și viața nr. 10(298) 2016. P. 18-23.
51. Cojocaru R., Carp T. Reglementări normative internaționale privind ocrotirea familiei și minorilor. În: Legea și viața nr. 11(299) 2016. P. 12-15.
52. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1, din 12.08.1994.
53. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la New York la 18 decembrie 1979 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.87-XIII din 28.04.1994). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol.1. Chișinău, 1998.
54. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007 (ratificată prin Legea RM nr. 263 din 19.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.01.2012, nr. 21-24).
55. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24.07.1997). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol.1. Chișinău, 1998.
56. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York la 20 noiembrie 1989 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.408-XII din 12.12.1990). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol. 1. Chișinău, 1998.
57. Declaration of the Rights of the Child. Proclaimed by resolution 1386 (XIV) of the General Assembly on November 20, 1959.
58. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.217-XII din 28.07.1990). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol. I. Chișinău, 1998.
59. Declarația de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului. În: https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_de_la_Geneva_din_1924_privind_Drepturile_Copilului (vizitat la 12.08.2016).
60. Declarația Drepturilor Copilului. În: https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_drepturilor_copilului (vizitat la 19.08.2016).
61. Dicționare ale limbii române. În: <https://dexonline.ro/> (vizitat la 13.08.2016).
62. Dolea I. Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat. Chișinău: Cartea juridică, 2009. 416 p.
63. Dolea I. Un nou concept în procedura penală. În: Revista Națională de Drept, nr. 5, 2003, p. 4-6.

64. Dragomir (Boroiu) C. Criminological characteristics of the woman offender's personality. În: Proceedings of the 4th International Conference on Law and Social Order. Volume 3. Constantza, April 25, 2014. Addleton Academic Publishers, New York, 2014. P. 151-157.
65. Dragomir M.C. Criminalitatea feminină. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. 160 p.
66. Drept penal. Partea generală. Capitolul I. Introducere în studiul dreptului penal. În: <http://www.ujmag.ro/drept/drept-penal/drept-penal-partea-general-editia-a-3-a/rasfoire/> (vizitat la 12.09.2016).
67. Fattah A. La victimologie. Quest et quel est son avenir? În: Revue internationale de criminologie et de police technique, vol. XXI, nr. 2-3, 1967. Citat de: Gladchi G. Criminologie generală. Chișinău: MUSEUM, 2001. 312 p.
68. Furtună D. Consumul de alcool – una din principalele cauze ale agresivității noastre. În: <http://dorianfurtuna.com/instincte/consumul-de-alcool-una-din-principalele-cauze-ale-agresivitatii-noastre> (vizitat la 12.08.2016).
69. Ghid pentru parlamentari. Convenția privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote). Traducere în limba română: Colectivul Direcției Organizației Parlamentare Internaționale Senatul României, noiembrie, 2011.
70. Giurgiu N. Elemente de criminologie. Iași: Ed. Fundației „Chemarea”, 1992. 311 p.
71. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: MUSEUM, 2001. 311 p.
72. Gladchi Gh. Problema cuplului și a societății: tortura în familie. În: Flux, nr.35, 29 septembrie, 2000.
73. Gladchi Gh. Victimologia și prevenirea infracțiunilor. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2004. 312 p.
74. Gladchi Gh. Victimologie criminologică: probleme teoretice, metodologice și aplicative. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2005. 353 p.
75. Gladchi Gh. Victimologie. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2014. 294 p.
76. Gladchi Gh. Determinantele victimologice și mecanismul infracțiunilor de mare violență (omorul, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale, violul). Chișinău: Centrul de Drept, 2000. 239 p.
77. Gonța Iu. Analiza violenței ca efect al manipulării psihologice. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din 10 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. „Garomont-Studio”, 2014. 367 p.

78. Gugiu Ana. Diminuarea violenței în sistemul educațional: probleme și perspective de soluționare. Materialele CȘI. Academia Română – filiala Iași. Chișinău, 2012.
79. Hanga V., Jacota M. Drept Privat Roman. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1964.
80. Hotca M.A. Protecția victimelor – elemente de victimologie. București: C.H. BECK, 2006. 352 p.
81. Impactul crizei economice asupra sărăciei și a excluziunii sociale în Republica Moldova Chișinău. În: https://www.unicef.org/moldova/2009_009_Impact_of_Crisis_ROM_FINAL.pdf (vizitat la 22.08.2016).
82. În Moldova se atestă cel mai mic din ultimii 15 ani nivel al „optimismului social”. În: <http://www.infotag.md/politics-ro/218914/> (vizitat la 12.08.2016).
83. Informația privind numărul de infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în anii 2011 – 2015. Biroul Național de Statistică. În: <http://www.statistica.md/> (vizitat la 22.06.2016).
84. Informația privind numărul de infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în anii 2013-2014. Biroul Național de Statistică. În: <http://www.statistica.md/> (vizitat la 22.06.2016).
85. Informația privind numărul de infracțiuni contra familiei și minorilor la 100 000 persoane în anii 2013 -2014. Biroul Național de Statistică. În: <http://www.statistica.md/> (vizitat la 22.06.2016).
86. Instrucțiuni metodice privind intervenția organelor afacerilor interne în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie, aprobate prin ordinul MAI nr.275 din 14 august 2012.
87. Larii Iu. Criminologie. Chișinău: Tipogr. „Elena V.I.”, 2004. 150 p.
88. Larii Iu. Profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană”, din 5 octombrie 2007. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2008. P. 115-124.
89. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45-XVI din 01.03.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 55-56/178, din 18.03.2008.
90. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr.73 din 12.04.12. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 99-102 din 25.05.2012.
91. Legea Republicii Moldova privind activitatea specială de investigații nr. 59 din 29.03.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 113-118 din 08.12.2012.

92. Legea privind drepturile copilului nr. 338-XIII din 15.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 13 din 02.03.1995.
93. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 167-172 din 02.08.2013.
94. Legea cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației nr. 30 din 07.03.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 69-72 din 05.04.2013.
95. Legea cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale nr. 263 din 19.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 21-24 din 27.01.2012.
96. Legile asiriene. În: <http://cultural.bzi.ro/legile-asiriene-14698> (vizitat la 12.08.2016).
97. Liviu P. Marcu. Istoria Dreptului Românesc. București: Lumina Lex, 1997. 376 p.
98. Luminosu D., Popa V. Criminologie (texte alese). Timișoara: Helicon, 1995. 447 p.
99. Mehedinți S. Civilizație și cultură. București: Trei, 1999. 390 p. Citat de Gonța Iu. Analiza violenței ca efect al manipulării psihologice. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din 10 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. „Garomont-Studio”, 2014. 367 p.
100. Mitache C., Mitache Cr. Drept penal român, partea generală. București: Casa de editură și presă „Șansa” – SRL, 2002. 429 p.
101. Mitrofan N., Zdrenghea V., Butoi T. Psihologie judiciară. București: Casa de Editură și Presă „Șansa”, 1992. 359 p.
102. Nistor M., Bulat I. Aspecte juridice și psihologice ale fenomenului violenței domestice în Republica Moldova. În: Legea și viața nr. 4/2014. p. 15-18.
103. Nistoreanu Gh., Păun C., Criminologie, București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1994. 351 p.
104. Nivelul sărăciei în Republica Moldova va crește în acest an cu 38%. În: http://monitorul.fisc.md/section/analysis_and_statistics/14703.html. (vizitat la 12.08.2016).
105. Nota informativă privind organizarea și desfășurarea măsurilor de prevenire a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, cât și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2015. Direcția Generală Securitate Publică a IGP. În: http://www.igp.gov.md/sites/default/files/ni_violenta_in_familie_12_luni_2015.pdf. (vizitat la 06.06.2016).
106. Oancea I. Probleme de criminologie. București: ALL, 1994. 233 p.

107. Olosu P. Criza morală a lumii. În: <http://www.dacoromania-alba.ro/nr31/criza> (vizitat la 13.07.2016).
108. Oprea M., Oprea P. Abuzul de alcool – o catastrofă socială. În: <http://www.imsprdn.md/> (vizitat la 02.07.2016).
109. Ordinul MAI a RM nr. 200 din 10.06.2004 cu privire la organizarea activității secțiilor de ordine publică, secțiilor, sectoarelor și posturilor de poliție ale comisariatelor de poliție.
110. Oscar L. The Culture of Poverty. În: Scientific American, 1966, nr. 215. P. 19-25 // http://lchc.ucsd.edu/MCA/Mail/xmcamail.2010_11.dir/pdfKPNFlustp6.pdf (vizitat la 19.06.2016).
111. Pandectele. În: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Pandectele> (vizitat la 13.08.2016).
112. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966 (ratificat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.217-XII din 28.07.1990). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol. 1. Chișinău, 1998.
113. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la New York la 16 decembrie 1966 (ratificat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.217-XII din 28.07.1990). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol. 1. Chișinău, 1998.
114. Păunoiu Augustin. Legislația lui Justinian, menită să stopeze declinul civilizației romane. În: <http://ziarulumina.ro/legislatia-lui-justinian-menita-sa-stopeze-declinul-civilizatiei-romane-41214.html> (vizitat la 13.08.2016).
115. Pelt J.M. Drogues et plantes magiques. Paris: Editeur Fayard, Édition: Nouvelle éd, 1983. 336 p.
116. Pinheiro P.S. General study on violence against children of the General Secretary of United Nations Organisation. Geneva: UNO Secretariat, 2006. 364 p.
117. Politic G. Criminologie. Note de curs. Iași: Chemarea, 1996. 230 p.
118. Pretula C.C. Necesitatea studierii aprofundate a influenței imuabile a factorilor mediului asupra infractorilor juvenili. În: Legea și viața, nr. 8/2014. p. 51-54.
119. Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptat la New York la 15 noiembrie 2000 (ratificat prin Legea RM nr.17-XV din 17.02.2005). În: Tratatate internaționale (ediția oficială), vol. 35. Chișinău, 2006.
120. Railean D. Prevenirea victimologică a infracțiunilor contra inviolabilității sexuale a minorilor, săvârșite prin violență. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012. 242 p.

121. Raport al organizației britanice Oxfam International. În: <http://www.euractiv.ro/we-develop/distanta-dintre-bogatii-si-saracii-lumii-se-adanceste-arata-un-nou-raport-3250> (vizitat la 19.05.2016).
122. Raportul Ministerului Economiei al RM privind sărăcia în Republica Moldova, 2013. În: http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport_privind_saracia_in_republica_moldova_2013_1.pdf (vizitat la 13.07.2016).
123. Răspunsul statului la cazurile de violență față de copii: Raport asupra studiului privind sensibilitatea sistemului de protecție a copilului la identificarea, înregistrarea și referirea cazurilor de violență față de copii. Coordonații: Bodrug-Lungu V., Moestue H. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2007. 80 p.
124. Reformele și opera legislativă înfăptuite de Alexandru Ioan Cuza. În: <http://www.stiucum.com/drept/istoria-dreptului/Reformele-si-opera-legislativa41578.php> (vizitat la 15.08.2016).
125. Riggs D.S., Kilpatrick D.G. Families and Friends. Indirect Victimization by Crime. În: Victims of Crime: Problems, Policies and Programs. London: Hutchison University Library, 1990. p. 120-138.
126. Rupert C. Solidaritaspflichten bei der Lebsttötung. Bonn, 1984.
127. Sîmboteanu D. Violența față de copii – problemă necunoscută, ascunsă și subestimată. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din 10 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. „Garomont-Studio”, 2014. 367 p.
128. Șişcanu Tudor. Dreptul Penal și Procesual Penal în RASSM. În: <https://ru.scribd.com/doc/310323246/54-Dreptul-Penal-Si-Procesual-Penal-in-Rassm> (vizitat la 10.09.2016).
129. Situația privind narcomania în Republica Moldova. În: <http://www.ms.gov.md/?q=stiri/situatia-privind-narcomania-republica-moldova>. (vizitat la 12.08.2016).
130. Stamatina O., Lazer E. Conflictele în familia contemporană. Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din 10 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. „Garomont-Studio”, 2014. P. 320-324.
131. Stănișor Emilian, Partea I, cap. 1 în lucrarea colectivă Justiția pentru minori. București: Universul Juridic, 2003. 454 p.
132. Stănoiu R.M. Criminologie. București: Oscar Print, 2006. 239 p.

133. Stănoiu R.M. Familia – factor de bază în dezvoltarea personalității și în prevenirea delincvenței juvenile. Comunicare prezentată la Simpozionul de criminologie, București, 11-12 decembrie, 1981.
134. Șonțu N. Fenomenul sărăciei – problemă mondială și națională: cauze, consecințe, soluții. Autoreferat al tezei de doctor în economie. Chișinău, 2012. 30 p.
135. Tami Luhby. The 62 richest people have as much wealth as half the world. În: <http://money.cnn.com/2016/01/17/news/economy/oxfam-wealth>. (vizitat la 12.08.2016).
136. The Convention on the Rights of the Child. Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989 entry into force 2 September 1990.
137. Tomulescu C. St. Le Digeste Fantaisiste. În: Atti Dell'Accademia Romanistica Costantiniana. Perugia: „Libreria Universitaria”, 1981. p. 645-652.
138. Victima infracțiunii. În: <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/criminologie/victima-infracțiunii/> (vizitat la 02.05.2016).
139. Vidaicu M., Dolea Ig. Combaterea traficului de finite umane (drept material și drept procesual). Chișinău: Nova Imprim, 2009. 187 p.
140. Wrightsman S.L. Psihology and the Legal System. California: Brooks/Cole/Publishing Company Monterey, 1987. Citat de: Butoi T., Voinea D., Iftenie V. et. al. Victimologie. Curs universitar (perspectiva juridică, socio-psihologică și medico-legală asupra cuplului penal victimă-agresor). București: PINGUIN BOOK, 2004.
141. Аванесов Г.А. Криминология и социальная профилактика. Москва: Акад. МВД СССР, 1980. 526 с.
142. Аванесов Г.А. Криминология. Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Акад. МВД СССР, 1984. 500 с.
143. Аванесов Г.А., Иншаков С.М., Лебедев С.Я., Эриашвили Н.Д. Насимов Г.А. Криминология. Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция». Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 575 с.
144. Аванесов Г.А., Лебедев С.Я. Криминология несовершеннолетних (постановка проблемы). В: Криминологический журнал, 2006, № 2.
145. Адэскэлицэ В. Работа с родителями как форма предупреждения насилия над детьми. Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional”, din 10 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. „Garomont-Studio”, 2014. P. 21-28.

146. Александров В. Б. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 12.00.08 – Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право. Науч. рук. С. П. Бузынова. Москва, 2009. 21 с.
147. Анисимов В.М. Криминальная субкультура. – Уфа: Уфимский юрид. инст. МВД России, 1997. 183 с.
148. Антонян Ю.М., Бородин С.В. Преступное поведение и психические аномалии. Москва: Спарк, 1998. 215 с.
149. Антонян Ю.М., Бородин С.В. Преступность и психические аномалии. Москва: Наука, 1987. 208 с.
150. Антонян Ю.М. Социальная среда и формирование личности преступника (неблагоприятные влияния на личность в микросреде). Москва: РИО Акад. МВД СССР, 1975. 160 с.
151. Антонян Ю.М. Причины преступного поведения. Москва: Академия МВД России, 1992. 207 с.
152. Антонян Ю.М. Роль конкретной жизненной ситуации в совершении преступления. Учебное пособие. Москва: Акад. МВД СССР, 1973. 71 с.
153. Антонян Ю.М., Ткаченко А.А. Сексуальные преступления. Чикатило и другие: Научно-популярное исследование. Москва: Амалтея, 1993. 320 с.
154. Бабаев М.М. Духовная культура и преступность // Влияние социальных условий на преступность. Под ред. М.И. Гальперина. Москва: Юридическая литература, 1982. 240 с.
155. Беккария Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва: Стелс, 1995. 304 с.
156. Белов В.Ф. Преступления против семьи и несовершеннолетних. Москва, 2002. 80 с.
157. Белогриц-Котляревский Л.С. Учебник русского уголовного права. Общая и Особенная части. Киев: Южно-рус, 1903. 628 с.
158. Беляев Н.А., Волгарева И.В., Кропачев Н.М. Криминология. Общая часть: Учебник. Под ред. В.В. Орехова. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1992. 216 с.
159. Богуш Г.И., Ведерникова О.Н., Голоднюк М.Н. и др. Криминология: учебное пособие. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой. Москва: Проспект, 2007. 90 с.
160. Боровиков В.Б. Ответственность за неисполнение обязанностей по воспитанию несовершеннолетних (ст. 156 УК РФ) // Российский судья, 2005. № 2.
161. Бурлаков В.Н. Криминогенная личность и индивидуальное предупреждение преступлений: Автореферат дис. ... д-ра юрид. наук. Санкт-Петербург, 1998. 39 с.

162. Вишневецкий К.В. Криминогенная виктимность социальных статусов в современном обществе. Краснодар: Краснодарская Академия МВД России, 2005. 227 с.
163. Герцензон А. Уголовное право и социология. Москва: Юридическая литература, 1970. 285 с.
164. Гордейчик А. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступлениями против семьи и несовершеннолетних. Диссертация кандидата юридических наук. Хабаровск, 2009. 224 с.
165. Горшков И.В., Зулкарнеев Р.М. Тяжкие преступления в семье: Учебное пособие. Под науч. ред. Ю.М. Антоняна. Москва: ВНИИ МВД РФ, 1997. 72 с.
166. Гришин Б.П. Характеристика личности преступников, совершающих захват заложников. В: Российский следователь, 2007, №6. С. 7-10.
167. Демосфен. Речи в 3 томах. Том 1. Отв. ред. Е. С. Голубцова, Л.П. Маринович, Э.Д. Фролов. Москва: Памятники исторической мысли, 1994. 610 с.
168. Дьяконов И.М. Средне-ассирийские законы. Вестник древней истории №4. Москва, 1952.
169. Жалинский А.Е. Теоретические проблемы профилактики преступлений. Москва, 1980. 240 с.
170. Жигарев Е.С., Петухов В.И. Духовно-нравственный регресс в библейском изложении и его последствия (криминологический аспект). Москва.: ОЛМА - ПРЕСС, 2006. 192 с.
171. Забрянский Г. И. Изучение преступности в сельской местности. În: Актуальные проблемы борьбы с преступностью: межвузовский тематический сборник / ред. колл.: проф. П.С. Дагель (отв. ред.). Владивосток: Дальневосточный государственный Университет, 1983. С. 101-106.
172. Зайков Ф.А. Семья, закон, общество. Санкт-Петербург: Омега-Л, 2006. 211 с.
173. Запорожец Л.А. Психологические особенности становления нравственного поведения у младших подростков. În: Психологические проблемы выявления и коррекции отклоняющего поведения школьников. Сб. науч. тр. Москва: АПН СССР, 1990. С. 18-26.
174. Игошев К.Е., Устинов В.С. Введение в курс профилактики правонарушений. Учебное пособие. Горький: ГВШ МВД СССР, 1977. 93 с.
175. Ильяшенко А.Н. Противодействие насильственной преступности в семье: уголовно-правовые и криминологические аспекты: Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2003. 511 с.

176. История государства и права зарубежных стран. Учебник для вузов: в 2 т. Отв. ред. Крашенинникова Н. А., Жидкова О. А. 3-изд., перераб. и доп. Том I: Древний мир и Средние века. Москва: Норма, 2004. 624 с.
177. Карнозова Л.М. Модель восстановления работы с несовершеннолетними обвиняемыми (московский опыт). В: Восстановительное правосудие. Москва, 2003.
178. Карпец И.И. Преступность: иллюзии и ирреальность. Москва: Российское право, 1992. 432 с.
179. Ковалев М.И. Исследование общеобразовательного уровня преступников. В: Советское государство и право, Казань: Спутник, 1968, №2. с. 90-92.
180. Колмакова О. Преступления, посягающие на права ребёнка в сфере семейных отношений. Диссертация кандидата юридических наук. Москва, 2014. 197 с.
181. Кострома М. Вовлечение несовершеннолетнего в совершение преступления и иных антиобщественных действий. Уголовное право, № 3, 2002. С. 22-23.
182. Коцюба В.А. Криминологический анализ и предупреждение преступлений в сфере семейно-бытовых отношений (по материалам Дальневосточного региона). Автореф. дис... канд. юрид. наук. Хабаровск: РГБ ОД, 2004. 186 с.
183. Криминология: Учебник для вузов. Под ред. А.И. Долговой. Москва: НОРМА ИНФРА-М, 1999. 780 с.
184. Криминология. Учебник для вузов. Под общ. ред. А.И. Долговой. Москва: НОРМА, 2001. 784 с.
185. Криминология. Учебник для вузов. Под общ. ред. А.И. Долговой. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: НОРМА, 2005. 912 с.
186. Криминология: Учебник для вузов. Под ред. проф. В.Д. Малкова. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ЗАО «Юстицинформ», 2006. 528 с.
187. Криминология. Учебник для вузов. 4-е издание, переработанное и дополненное. Под ред. В.Д. Малкова. Москва: Юстицинформ, 2011. 544 с.
188. Криминология. Учебник. 2-е издание, переработанное и дополненное. Под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. Москва: Юрист, 1999. 678 с.
189. Криминология: учебник. Под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Юрист, 2005.
190. Криминология: Учебник. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, В.В. Лунеева. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2004. 630 с.
191. Криминология: Учебное пособие. Под ред. С.Я. Лебедева, М.А. Кочубей. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2007. 519 с.

192. Кудрявцев В. (Отв. ред.) Механизм преступного поведения. Москва: Наука, 1981. 248 с.
193. Лекарь А.Г. Профилактика преступлений. Москва: Юрид. лит., 1972. 104 с.
194. Лопушанский Ф.А. Предупреждение семейно-бытовых правонарушений, Москва: Наука, 1989. 234 с.
195. Миронов Б. Н. Социальная история России периода империи. Генезис личности, демократической семьи, гражданского общества и правового государства, в 2-х томах. Том II. Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 2003. 548 с.
196. Мишота В.А. Предупреждение сексуальных посягательств в отношении несовершеннолетних в семье (монография). Москва: ВНИИ МВД России, 2003. 77 с.
197. Мошак Г. Преступление в семье: истоки и профилактика. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1989. 158 с.
198. Овчинский В.С. Криминологические, уголовно-правовые и организационные основы борьбы с организованной преступностью в Российской Федерации: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Москва, 1994. 34 с.
199. Павлов А.Р. Серийные сексуальные убийства и их предупреждение. Автореф. канд. дисс. ...канд. юрид. наук. Москва, 1994. Citat de: Larii Iu. Profilaxia victimologică a infracțiunilor săvârșite împotriva minorilor. În: Materiale ale Conferinței științifico-practice internaționale „Probleme interdisciplinare în materia prevenirii și combaterii criminalității juvenile la etapa contemporană”, Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2007. P. 115-124.
200. Побегайло А.Э. Семейное неблагополучие в системе детерминации преступного поведения несовершеннолетних: Дис. ...канд. юрид. наук. Москва, 2006. 193 с
201. Поздняк В.Д., Еременко Х.В., Лопушанский Ф.А. Следственная профилактика умышленных убийств. În: Криминалистика и судебная экспертиза. Вып. 14. Киев, 1977. С. 30-36.
202. Профилактика умышленных убийств, совершаемых на бытовой почве: Сб. науч. тр. Караганда: РИО ВШ, 1984. 45 с.
203. Пудовочкин Ю.Е. Криминологическая характеристика лиц, совершивших преступления против несовершеннолетних. В: Российский криминологический взгляд, 2005, №1. С. 74-78.
204. Пудовочкин Ю.Е. Уголовно-правовые и криминологические проблемы предупреждения преступлений против несовершеннолетних: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2005. 364 с.

205. Пчелинцева Л. М. Семейное право России: учебник для ВУЗОВ. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Норма, 2004. 167 с.
206. Ривман Д. Классификация ситуаций совершения насильственных преступлений в семье. В: Борьба с преступностью и проблемы нейтрализации криминогенных факторов сферы семьи и быта. Ленинград, 1985. С. 35-46.
207. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 304 с.
208. Российское законодательство X-XX веков. В 9 томах. Законодательство древней Руси. Том I. Под. ред. О. И. Чистякова. Москва: Юридическая литература, 1984. 432 с.
209. Сборник Законов царя Хаммурапи. Источники права. Вып. I. Тольятти: ИИП «Акцент», 1996. 56 с.
210. Свод законов Российской империи. Том XV. Законы уголовные. Санкт-Петербург: Русское Книжное Товарищество «Деятель», 1857. 964 с.
211. Старков О.В. Роль криминогенной ситуации в бытовых насильственных преступлениях: Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Москва, 1981. 24 с.
212. Титов Ю.П. Хрестоматия по истории государства и права России. Учебное Пособие. Москва: Проспект, 2002. 472 с.
213. Тляумбетов Р.Г. Преступления против семьи: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Автореф. дис... к.ю.н. Челябинск, 2006. 24 с.
214. Уголовный кодекс Бельгии. Науч. ред., предисл. Н.И. Манцева; пер. с фр. Г.И. Мачковского. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 559 с.
215. Уголовный кодекс Литовской Республики. Науч. ред. В.Павилониса; предисл. Н.И.Манцева; вступ. ст. В.Павилониса. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 468 с.
216. Уголовный кодекс Республики Польши. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 234 с.
217. Уголовный кодекс Российской Федерации № 63-ФЗ от 13.06.1996. В: Собрание законодательства Российской Федерации, № 25 от 17.06.1996.
218. Уголовный кодекс Украины № 2341-III от 05.04.2001. В: Відомості Верховної Ради України, № 25-26, 2001. Ст. 131.
219. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Под ред. Д.А. Шестакова, перевод Н. Рачкова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 522 с.

220. Уголовный кодекс Франции. Науч. ред. Л.В.Головки, Н.Е.Крыловой; предисл., пер. с фр. Н.Е. Крыловой. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 648 с.
221. Уголовный кодекс Швейцарии. Вступ. ст. Ю.Н.Волкова; науч. ред., предисл., пер. с нем. А.В.Серебренниковой. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 348 с.
222. Финько Е.О. Преступления, совершаемые в сфере семейных отношений на почве наркомании и алкоголизма, и проблемы их предупреждения: Дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2002. 187 с.
223. Ханова З.Р., Шпак Б.М. Криминологическая оценка преступлений против семьи и несовершеннолетних в российском уголовном праве. В: Пробелы в российском законодательстве. 2012, № 4. С. 114-115.
224. Харченко О.В. Виктимологические проблемы предупреждения преступлений против семьи и несовершеннолетних (по материалам Санкт-Петербурга): дис. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 1999. 298 с.
225. Шаргородский М.Д. Преступность, ее причины и условия в социалистическом обществе // Преступность и ее предупреждение. Л., 1966. С. 20-58.
226. Шерстнева Н.С. Понятие, сущность и система принципов семейного права: Монография. Москва: ЗАО «Юстицинформ», 2006. 324 с.
227. Шестаков Д.А. Криминологические проблемы семейных отношений: Автореф. дис. докт. юрид. наук. ЛГУ., 1986.
228. Шестаков Д.А. Семейная криминология (криминофамилистика). 2-е издание, переработанное и дополненное. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 387 с.
229. Шестаков Д.А. Семейная криминология. Семья-конфликт-преступление. Санкт-Петербург, 1996. 296 с.
230. Шнайдер Г. Криминология. Москва: Издательская группа «Прогресс»-«Универс», 1994. 420 с.

ANEXA 1. Date statistice privind starea infracțiunilor contra familiei și minorilor

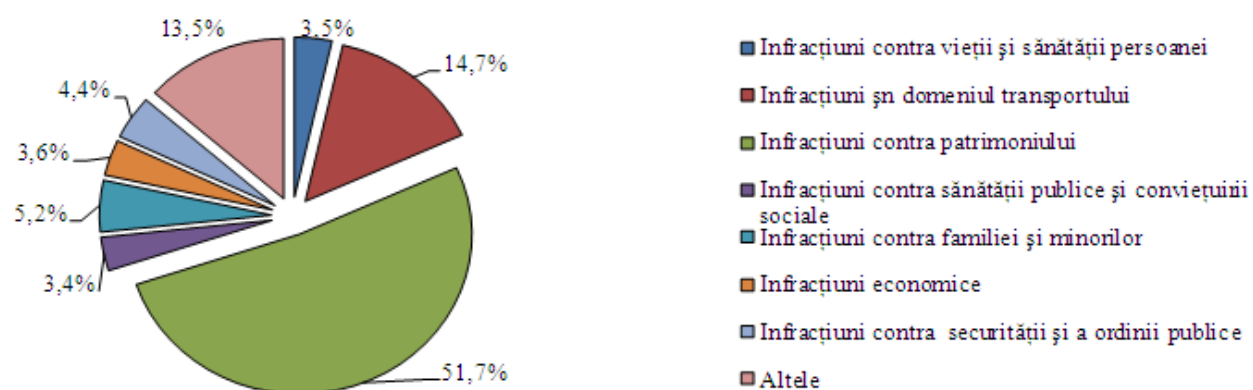


Fig. A 1.1. Structura criminalității înregistrate în anul 2015

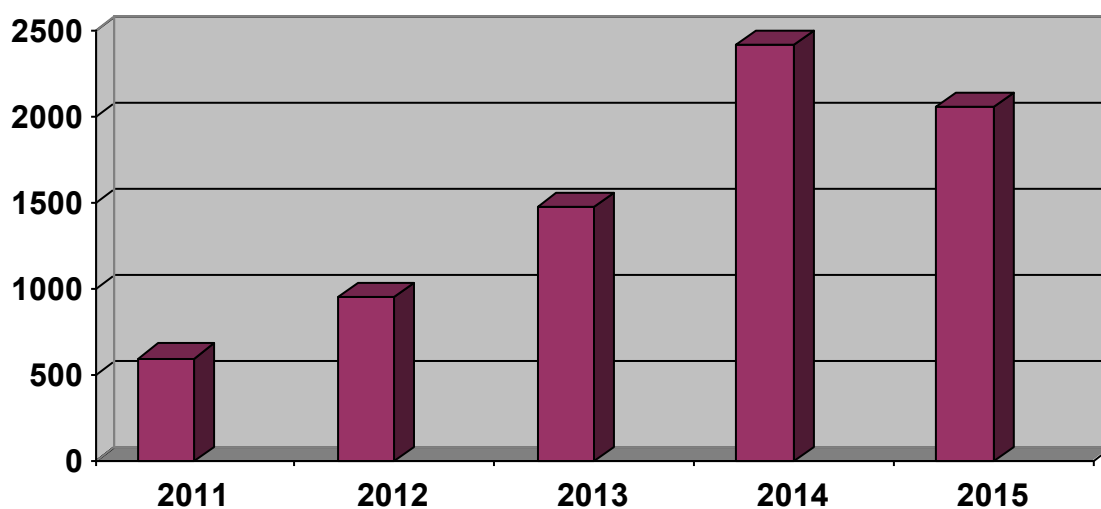


Fig. A 1.2. Infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în perioada 2011-2015

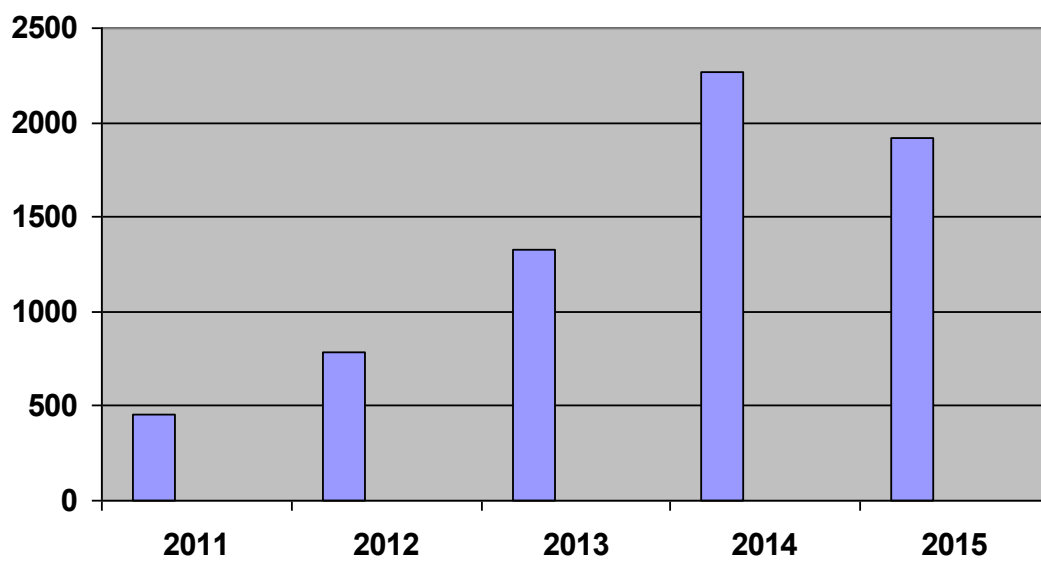


Fig. A 1.3. Numărul de infracțiuni prevăzute de art. 201¹ CP al RM (violența în familie) înregistrate în perioada 2011-2015 [105]

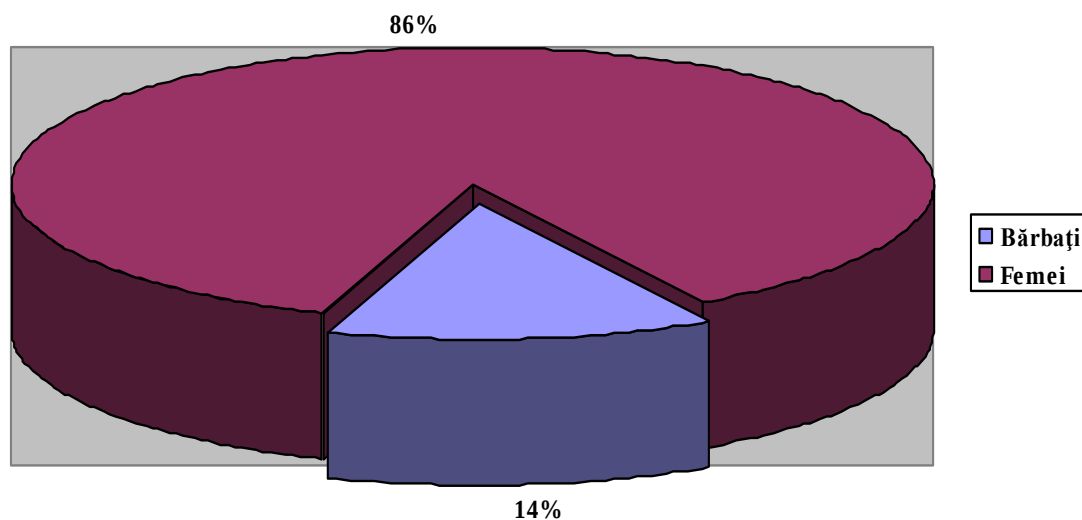


Fig. A 1.4. Ponderea infracțiunilor în baza de gen comise în sfera relațiilor de familie [105]

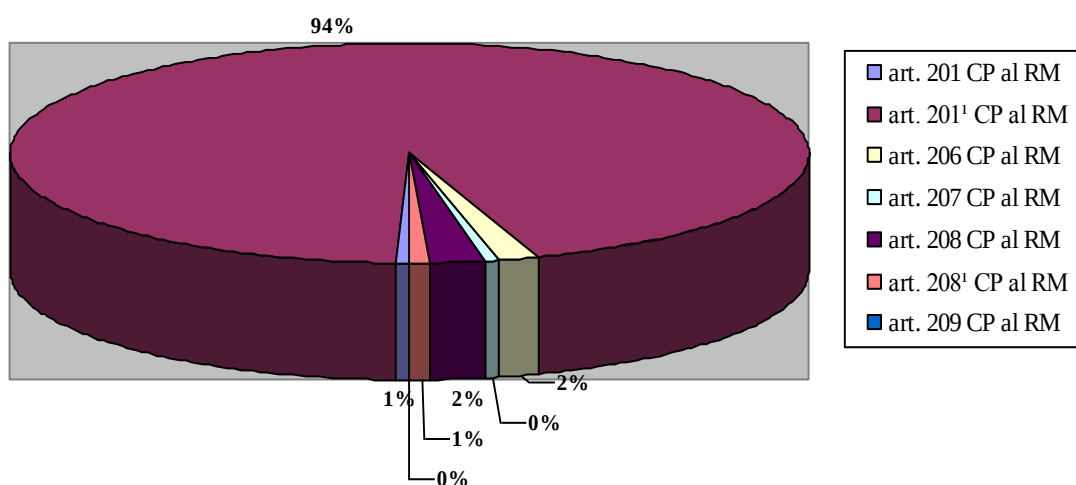


Fig. A 1.5. Structura infracțiunilor contra familiei și minorilor pe anul 2015

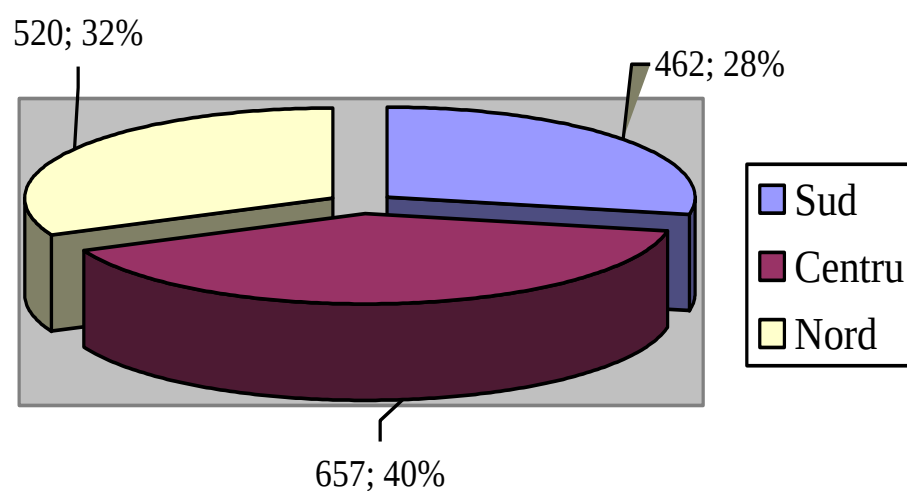


Fig. A 1.6. Distribuirea teritorială (pe zone) a infracțiunilor contra familiei și minorilor înregistrate în anul 2015

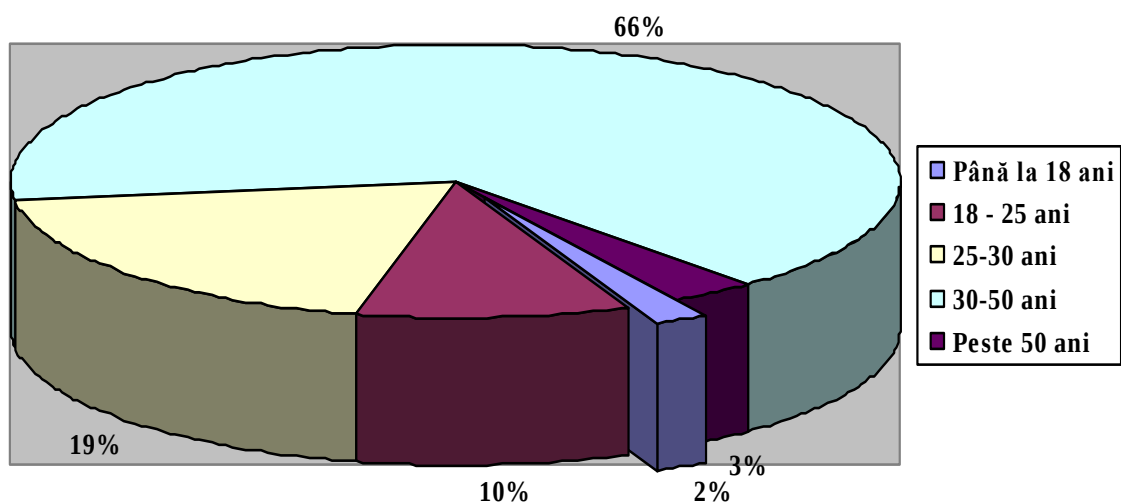


Fig. A 1.7. Categoriile de vârstă ale persoanelor care au comis infracțiuni contra familiei și minorilor

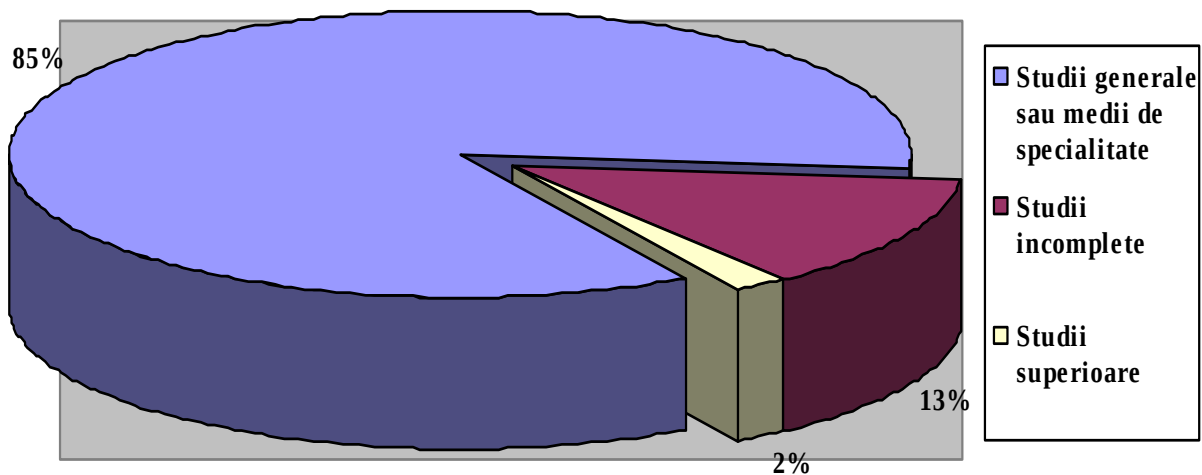
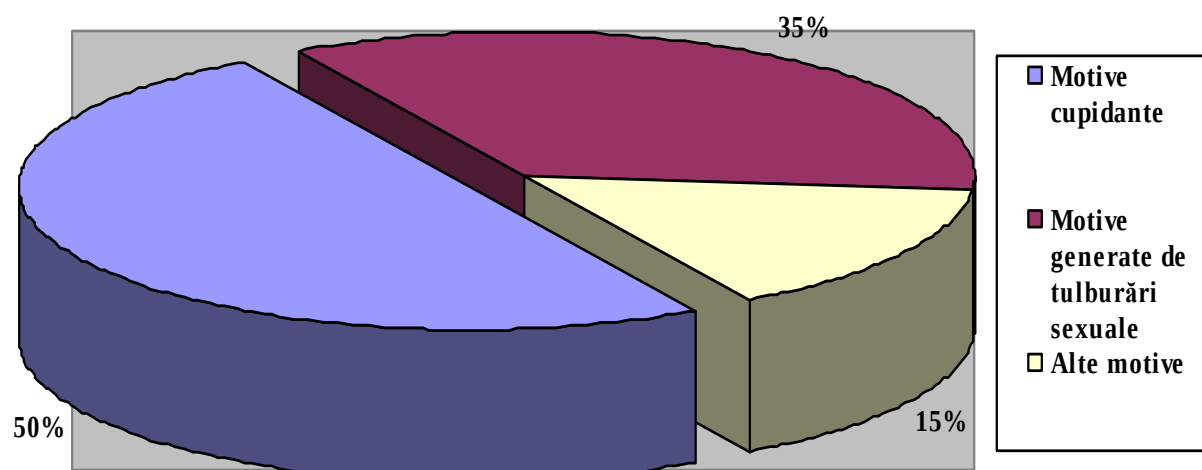


Fig. A 1.8. Caracteristica în funcție de studii a persoanelor care au comis infracțiuni contra familiei și minorilor



**Fig. 1.9. Motive frecvente care îl determină pe infractor să comită infracțiuni
contra familiei și minorilor**

ANEXA 2. Distribuirea structurală și teritorială a infracțiunilor contra familiei și minorilor

**Tabelul A 2.1. Infracțiuni contra familiei și minorilor înregistrate în anii 2011-2015
(pe articole)**

Infracțiuni	2011	2012	2013	2014	2015
Incestul (art. 201 CP al RM)	4	2	9	8	13
Violența în familie (art. 201 ¹ CP al RM)	478	815	1346	2283	1935
Divulgarea secretului adopției (art. 204 CP al RM)	-	-	-	-	-
Abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP al RM)	-	1	-	-	-
Traficul de copii (art. 206 CP al RM)	24	20	20	24	38
Scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207 CP al RM)	14	17	15	16	10
Atragerea minorilor în activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP al RM)	73	91	68	79	45
Pornografia infantilă (art. 208 ¹ CP al RM)	3	5	15	11	16
Recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208 ²)	-	-	-	-	-
Atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 CP al RM)	1	2	1	2	1
TOTAL	597	953	1474	2423	2058

**Tabelul A 2.2. Infracțiuni contra familiei și minorilor la 100 000 persoane în perioada
anilor 2011-2015 (total pe republică)**

2011	2012	2013	2014	2015
17	27	41	68	58

**Tabelul A 2.3. Infracțiuni contra familiei și minorilor la 100 000 persoane
în anul 2015 (pe zone)**

Sud	Centru	Nord
87	62	53

Tabelul A 2.4. Infracțiuni contra familiei și minorilor comise în anul 2015 (pe zone)

Sud	Centru	Nord
462	657	520

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Carp Terentie

„_____” _____ 2017



CV AL AUTORULUI

Date personale: CARP TERENCE

Data nașterii: 01.11.1988

Locul nașterii: mun. Chișinău, Republica Moldova

Studii: 1994-2006 – Școala medie nr. 62 din Chișinău

2006-2010 – Facultatea Finanțe, Academia de Studii Economice din Moldova

2010-2012 – Masterat, specializarea Drept economic, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

2013-2016 – Studii de doctorat la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Activitatea profesională, competențe și abilități:

Cadru didactic, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Șef al Departamentului Tineret al Asociației pentru protecția bunurilor culturale din Republica Moldova

Președinte al Alianței studenților din Moldova

Președinte al CNTM

Participări la foruri științifice internaționale:

1. *Aspecte victimologice ale minorilor care au suferit în urma infracțiunilor contra familiei și minorilor.* În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Delicvența și justiția juvenilă: evaluare, probleme, soluții”, din 31 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2015.
2. *Caracteristicile criminologice ale personalității infractorilor care comit infracțiuni contra familiei și minorilor.* În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Delicvența și justiția juvenilă: evaluare, probleme, soluții”, din 31 octombrie 2014. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare”, 2015.

Lucrări științifice publicate în reviste de profil:

1. *Prevenirea victimologică a infracțiunilor contra familiei și minorilor.* În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Seria științe socio-umane, ediția a XIII-a, nr. 2. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2013.

2. *Măsuri de prevenire generală a infracțiunilor contra familiei și minorilor*. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Seria științe socio-umane, ediția a XIII-a, nr. 2. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2013.
3. *Elemente de drept penal comparat privind infracțiunile contra familiei și minorilor* (în coautorat). În: Legea și viața nr. 10(298) 2016.
4. *Reglementări normative internaționale privind ocrotirea familiei și minorilor* (în coautorat). În: Legea și viața nr. 11(299) 2016.

Limbi vorbite:

Română, engleză, franceză, rusă

Date de contact:

Adresa: Chișinău, B-dul Dacia nr. 21, ap. 154

Tel: 069883882

Email: terrencecarp@gmail.com